Mevlânâ Celâleddin Rumî (?1207-1273): Harezm başkenti Belh'te doğdu. Saygın bir âlim olan babasının siyasi anlaşmazlıklar ve yaklaşan Moğol istilası yüzünden göç etmesiyle Selçuklu Anadolusu'na geldi. Alaaddin Keykubat'ın davetiyle başkent Konya'ya yerleşti. Babasının vefatıyla, onun makamını ve görevlerini devraldı. Dokuz yıl Tırmızlı Seyid Burhanettin'e öğrencilik yaptı. 1240'lı yıllarda Tebrizli Şems ile tanıştı. Hocası Seyid Burhanettin'in öngörmüş olduğu gibi, Şems'in etkisiyle kal (söz) adamlığından hal (gönül ve ruh) adamlığına yol aldı. Hayatının son dönemlerinde Mesnevi*'sini yazdı.* Divan-ı Kebir *ise, yıllar boyunca söylediği, çoğunluğu Farsça, yer yer Arapça, Türkçe ve Rumca şiirlerin katibü'l-esrar denen yazıcılar tarafından kayda geçirilmesiyle ortaya çıkmıştır.*

Abdülbâki Gölpınarlı (1900-1982); 20. yüzyılda ülkemizin yetiştirdiği en önemli edebiyat tarihçilerinden ve (şarkiyat) doğubilimcilerindendir. Hasan Âli Yücel'in MEB Klasikleri'nden 1980'lere, dîvan, tasavvuf ve halk edebiyatımızdan yaptığı temel yapıt çevirileri ve incelemeleriyle de kültür hayatımızda unutulmaz bir iz bırakan Gölpınarlı'nın sayısız eseri arasında, Mevlâna Külliyatı, Fuzulî, Nedim ve Yunus Emre dîvanları da vardır.

9 789944 882231

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

LXXI

MEVLÂNÂ

DÎVÂN-I KEBÎR VI

MEVLÂNÂ

DÎVÂN-I KEBÎR VI

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FARSÇA ASLINDAN ÇEVİREN: ABDÜLBÂKİ GÖLPINARLI

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

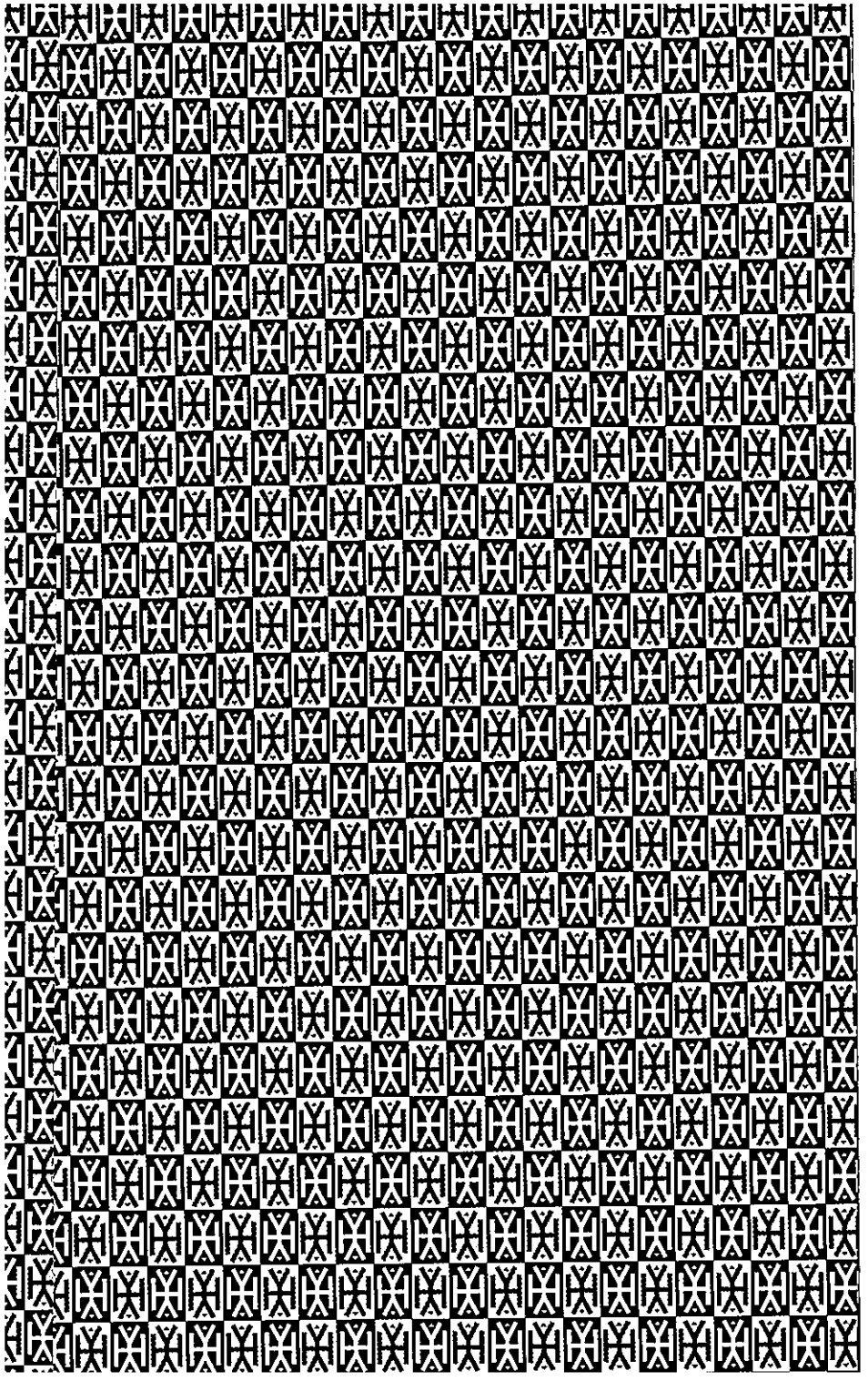

Genel Yayın: 1351

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941
Maarif Vekili
Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

MEVLÂNÂ
DÎVÂN-I KEBÎR

FARSÇA ASLINDAN ÇEVİREN
ABDÜLBÂKİ GÖLPINARLI

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2007

EDİTÖR
EMRE YALÇIN

DANIŞMAN
NURİ ŞİMŞEKLER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTMEN
ALİ ALKAN İNAL

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASKI ARALIK 2007, İSTANBUL

TAKIM ISBN 978-9944-88-223-1 (CİLTLİ)
TAKIM ISBN 978-9944-88-231-6 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
EUROMAT ENTEGRE MATBAACILIK ANONİM ŞİRKETİ
(0212) 451 70 70
SANAYİ CAD. NO: 17
ÇOBANÇEŞME-YENİBOSNA 34510 İSTANBUL

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, NO: 144/4 BEYOĞLU 34430 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

LXXI

MEVLÂNÂ
DÎVÂN-I KEBÎR
VI

FARSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:
ABDÜLBÂKİ GÖLPINARLI

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

ALTINCI CİLTTEKİ ŞİİRLER HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ vii
DÎVÂN-I KEBÎR 1
BAHR-İ HEZEC –SÂLİM– 3
BAHR-İ HEZEC –MÜSEDDES-İ MAHZÛF– 111
AÇILAMA 455
AÇILAMADA GEÇEN KELİMELERİN
ALFABETİK FİHRİSTİ 529
İNDEKS 533

Altıncı Ciltteki Şiirler Hakkında Birkaç Söz

Sunduğumuz şiirlerden ilk bahirdeki iki gazel, Salâhaddin'in dükkânı önünden geçerken biteviye vurulan çekiç sesinden vecde gelerek semâ' ederken söylenmiştir (*Sipeh-sâlâr*, s. 181-182; Eflâkî, 178 a-178 b). V. şiir ramazan ayı ve oruç münasebetiyle inşâd edilmiştir; bu çeşit şiirlere sonradan "Ramazaniye" de denmiştir; Mevlânâ'nın ramazan ayı ve oruç dolayısıyla yazılmış başka şiirleri de vardır, meselâ CXCVII. şiir de bu türdendir. VIII. şiir, bir "Miraciye"dir. XIX. şiirde Gor - Harezm savaşından söz eder ki, doğum yılı hakkındaki mülâhazalarımızda bu şiire de dokunmuştuk. XXIV. şiirde, kendilerini vecde gelmiş gösteren, coşup sarıklarını atan sûfîleri kınar. Bu şiirdeki

"Altın ne oluyor, can ne oluyor; inci, mercan da nedir ki bir sevgiliye harcanmadıktan, bir güzel dosta feda edilmedikten sonra?

Git a meyvesiz dal, gökyüzü gibi boşuna dönedur; altın bekçisi olmuşsun, var yılan gibi kıvran gitsin.

Benimle aynı derde tutulmuşlara, neden gümüşümü feda etmeyeyim erler gibi? Niçin bir hasta içmesin beni şifa veren şerbet gibi?

Mermerin, granitin bile her damarından bir bağış kaynağı coşuyor; a sevgili, bağışlamayı mermerden öğren, kayadan belle."

beyitleri ve bütün bu şiir, gerçekten de beşerî şiire örnek olacak güzellikte. LIII. şiir bir tercî-i bend ve aynı mahiyette. İkinci bahirdeki X. şiir, insan birliğini, insanlığı anlatıyor. XXXII. ve XXXIII. şiirler semâ'dan söz etmekte, semâ' hakkındaki fikirlerini belirtmekte. Mevlânâ'nın semâ', semâ'a davet mevzuunda bir hayli şiiri vardır; nitekim CXCVIII. ve CCI. şiirler de bu çeşit. XXXVII. şiir bir taşlama; son beytinde Haçlı Seferlerinin ilhamıyla Kudüs ve Frenk'ten söz ediliyor. CCLXXI. şiir de birisine bir taşlama. L, CII. şiirler, Kalenderîler ve Kalenderîliği övmekte. LV. şiir, bugün Sultanü'l Ulemâ'nın üstünde duran Mevlânâ'nın sandukasının alt kısmında oyuludur. (*Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 352 - 353). LXII. ve LXXVI. şiirler, anlaşılıyor ki Şems'in gidişinden sonra söylenmiş; C. şiir de öyle. CXCVI. şiirin her mısra'ı, âyet ve hadislerle örülmüş. CCXVI. şiir, Şems'in şahâdetinden ve şehit olduğuna tamamıyla inandıktan sonra ona yazılmış bir ağıt. LXXXV. şiir, Moğol saldırısının yavaşlaması dolayısıyla yazılmış; CCLVII. şiir de Moğol akınından söz ediyor. CIII. şiir yalancı şeyhler hakkında. CIX. ve CX. şiirler, dünya görüşünü aksettiriyor. CXVII. şiir, insan sevgisini, gerçek sevgiyi anlatan eşsiz bir şaheser. CXLVII. şiir ve buna benzer şiirleri, Şems'le buluşmadan önceki haliyle buluştuktan sonraki halini belirtmekte ve bu bakımdan gerçekten de pek güzel ve önemli. CLVIII, CLXX. ve CLXXI. şiirler, birer Bahariye. CLIV. şiirde, bilhassa 2514. beyitten şiirin sonuna kadar olan kısımda "Âli Yasîn"e, yâni Hz. Muhammed soyuna ne kadar candan bağlı olduğunu belirtmekte. CCLVI. şiir, Ulu Arif Çelebi'nin doğumu dolayısıyla söylenmiştir (Eflâkî, 208 b). CCLXXX. şiir, Kerbelâ şehitlerini anmakta, onları ve onlar gibi kendilerini topluma feda edenleri övmekte; bu bakımdan hem mersiye, hem de talîmi bir şiir.

Bu şiirler, bizce *Dîvân-ı Kebîr*'in en sağlam nüshası olan ve Konya Mevlânâ Müzesi'nin müze kısmında 68, 69 no.larında kayıtlı bulunan nüsha esas tutularak Türkçeye çevrilmiştir. Bu nüsha, 768 Şevval'inin ikisinde (1. VI. 1367) Osmanoğlu Hasan tarafından yazılmaya başlanmış, 770 Rebiülâhır'ının ilk günü (13. X. 1368) yazılması ve karşılaştırılması bitmiştir. Ketebesi, II. cildin 286. sahifesinde bir satır olarak yazılmıştır; Türkçesi şudur:

"*Bu mukaddes Dîvân nüshasının yazılmaya başlanışı, yedi yüz altmış sekiz yılı Şevval'inin ikinci günüdür; bu zaif, arık ve yüce Allah'ın rahmetine muhtaç Mevlevî Osmanoğlu Hasan tarafından, şanı yüce Allah'ın yardımıyla karşılaştırılması, düzeltilmesi ve yazılması, yedi yüz yetmiş yılı Rebiülâhır'ının ilk günü bitti.*"

Nüshanın 290. sahifesindeki müzehhep zahriyede dîvânın Emir Satı adına yazıldığı, kenardaki yazıdan da, Satı'nın oğlu ve Erzincan Emiri Müstencid tarafından 812 Muharrem'inde (Mayıs-Haziran 1409) türbe kütüphanesine vakfedildiği kayıtlıdır. (bkz. *Mevlânâ Celâleddin*; III. basım, s. 29 - 30. *Dîvân-ı Kebîr* c. I. Sunuş)

Tercemeyi İst. Üniv. Kütüphanesi Farsça yazmaları arasında 334 no.da kayıtlı nüsha ile ve Konya Mevlânâ Müzesi'ne vakfettiğimiz kitaplar arasında bulunan, 1079 hicrîde Bağdat'ta yazılmış nüshayla karşılaştırdık; nüsha farklarını not olarak kaydettik. Ayrıca metinde geçen Arapça, Türkçe, Rumca sözleri de not olarak gösterdik; kitaba, izahı gereken beyitlere ait bir "Açılama" ekledik.

ABDÜLBÂKİ GÖLPINARLI

DÎVÂN-I KEBÎR

BAHR-İ HEZEC
–SÂLİM–

mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

— Y —

I

Derâmed der miyân-ı şehr-i âdem zeft seylâbî
Fenâ şod çerh-o gedon şad zi nûr-ı pâk dûlâbi

İnsan şehrine öylesine büyük, öylesine korkunç bir sel geldi ki şehir yok olup gitti; gökyüzü de ışıktan bir dolap kesildi o suya.

Zaten o şehir sevdadan ibaretti; insanoğulları deli divaneydi o şehirde; uykudan uyanınca insan, dünden de kurtuldu, yarından da.

Su coşunca yel kesildi; kasırganın önünde bir saman çöpü nasıl korka, ürke uçar giderse o yel, dağı bile öyle uçurur.

Dağları yardılar mı madenler belirir; ay ışığı gibi lâ'l içinde lâ'l görürsün.

O parıltının içinde de bir Çin güzelinin yüzünü görürsün ki iki ayrılık eli de kasap eli gibi kan içinde.

Elinin kokusundan bütün canlar sarhoş; karşısında bütün gökler alçalmış; bütün lûtuflarıyla beraber ne de ihsan sahibi oluştur bu.

Onun öldürmesi, üzümün ezilip sıkılmasına benzer; üzüm kalmadı mı, şırası, suyu kalır.

Yüz binlerce üzüm olsa hepsi de bir olur gider; can da birliğe yetince bu çeşit bir varlık bulur.

Fakat Tebrizli Şems'in şu canın elini tutması, parmağına bir yüzük takması, ona saltanat bağışlaması gerek.

II

Yekî gencî bedî âmed derin dükkân-ı zer-kûbî
Zihî sûret zihî ma'nî zihî hûbî zihî hûbî

* Şu kuyumcu dükkânında bir definedir belirdi; ama ne şekil, ne mâna, ne de güzellik, ne de güzellik.

Ne de güzel kuyumcular çarşısı, ne de güzel Yakubların sırları; Yusuf'un canı bile aşkıyla Yakub'un coşkunluğuna tutulur da coşar, köpürür.

* Aşkıyla yüzlerce Leylâ, Mecnun gibi bağlarını, zincirlerini koparır, bu ateşe karşı Eyyub sabrı bile zebun olur.

Altın dövüldü, Hak kaldı; bedeni altın varak gibi bir hal aldı; o kerûbî kuyumcu, tabaktaki mücevherler gibi kala-kaldı.

Gel, âşıkı okşa; gerçeklere cansın çünkü, canın sıkılıyor, daralıyorsa vur münafıkın boynunu.

III

Gulâm-ı pâsbânem men ki yârem pâsbânestî
Be custiyy o be şeb-hîzî çü mâh-o ahterânestî

Bekçilere kulum köleyim, çünkü sevgilim bekçi; çeviklikte, geceleri uyumayışta tıpkı Ay gibi, yıldızlar gibi.

Bahçıvanlara kulum köleyim, çünkü dostum bahçıvan; tazelikte, güzellikte erguvan dalına benziyor.

Âşıklık ayıp değil, ayıp bile olsa, varsın olsun; çünkü ben ayıpları bilirim, sevgilimse gizli şeyleri bilir.

Bütün dünya sence ayıp olsa aşk geldi mi, hepsini de yakar, yandırır; o pek yüreklidir, pek kahramandır.

Bir uğraktan geçiyordum, bir bekçi gördüm; öylesi bir damın üstüne oturmuştu ki gökten de yüceydi o dam.

Başında bekçi külâhı, sırtında bekçi elbisesi vardı; fakat hay-huyundan âlem amana düşmüştü.

* Gözcüsünün elinde altı köşeli bir ayna vardı; altı yönün ahvali de bir bir o aynada görünmedeydi.

Yol kesen bir hırsızdım, o mücevhere tamah ettim; öyle bir şekle büründüm ki zanlara sığmaz, akıllara gelmez.

Ne yana döndüm dolaştıysam okunun izini gördüm, altı yandan da dışarı çıktım; izsizlik yoluydu zaten o yol.

Her yan mekânsızlık âleminden meydana gelir; iz izsizlikten belirir; geri dönme yolunu tutayım dedim; gelenden gizlenmişti o yol.

Bir düzenbazlıkla o altı karanlık perdeyi geçtim; bekçinin nuruyla bir de baktım ki dünyanın padişahıymış o bekçi.

Padişahın güzellik bahçesini görünce gerçekten de anladım ki padişah hem bahçıvanmış, hem can bahçesi.

Ondan yağmur gibi taş yağsa sana, gene de aşk şişesini kırma; çünkü elindeki geçer akçenin değeri imtihan taşıyla belli olur ancak.

Padişahların bekçilik etmesi hem güzel bir şey, hem de tuhaf; öylesine eski püskü bir elbiseye bürünmüş ki o mudur, tanıyamazsın.

Beden elbisesini giymiş ki bu O'nun en aşağılık elbisesi; harflerle söze gelmiş ki bu O'nun en aşağılık dili.

* Güneşi balçıkla sıvamış; toprağın içinde bir Zühre; hırkanın içinde bir Cemşîd; toprakta bir hazine, bir define.

Ezelden beri vahyettiklerine Arapça vahyederken, tutar da şimdi Hintçe söyler, sanki kendi de Hintli'ymiş.

Sanırsın ki yerle gök, önünde iki saman çöpü; beden bakımından yerdir o, ömür bakımındansa zaman.

* Bir gülümsemesiyle sekiz cennet de önünde beliriverdi; sanki abdallara cennetten bir armağandır o.

Altın, gümüş sahipleri, ululanır da ona para pul arz ederler; yâni altınımız var, hünerimiz var derler; bilmezler ki madendir o.

Perde ardından yüzünü gösterdiği gün ne özür getirirler ki? Güneşin apaçık doğduğu sabah nasıl kan ağlarlar ki?

* Balgam, safra, sevda ve kan arasında can, tesirini yapar durur; sanki bunların içindedir, bunlardadır can.

Bedenden cana bir hayli yol var; fakat bedende görünür can; âlemin canını şöyle bil; dünya o canla gençtir.

* Âlem-i Kübrâ, işe girişmiştir ama cansız değildir; gökyüzü bile onun peşinden, böylece, gördüğün gibi yürür gider.

Yere de akıl âleminden yardım gelir, göklere de; akıl, ışıklı, tertemiz, inciler saçan bir ülkedir.

* Aydın akıl âlemine de sıfatlardan, varlık âlemine padişahlar padişahı olan yaratıcının zatının sıfatlarından yardım gelir.

Şu oklara benzeyen hadiseler gelip geçiyor, her yana uçup duruyor ya; sanatı düzüp koşan usta, yayı gizliyor ama oklar yaydan geliyor.

* Akıl uyanıktır ama daima diri olan, daima işte güçte bulunan Tanrı yüzünden uyanık; köpek bekçilik ediyor ama çobanın yüzünden.

Köpek hünerini çobandan bilirse, ziyanları bütün kârdır; fakat kendisini çoban görürse bütün kârlar ziyan.

* Akl-ı Küll'ü bir şehir bil, halkı da Nefs-i Küll; şu parça buçuk şeylerse kervan sanki.

Ne mutlu o kervana ki sağ esen yurduna ulaşır; ganimet elde etmiştir; sağlığa kavuşmuştur; baht da at başı beraberdir onunla.

* "Geri dön" emrini getiren elçi, yolda müjde verir ona, padişahın selâmını getirir; can, eteğine sarılır onun.

Akla gelenler atlılara benzerler, yurttan tezce gelir, ulaşır onlar; yahut da doğanlardır, kargalardır; yuvaları ikidir onların.

* Akla gelenler kılavuzlardır; kılavuzun doğansa, durağın bil ki padişahın, o padişahlar padişahının elidir, koludur.

* Yok, kılavuzun kargaysa gözü leştedir onun; kılavuzu karga olanın yolu mezarlığa çıkar.

* "Gözü kaymadı" sırrının sahibine kaçarsan, kargan yüce doğan kesilir; çünkü onun ağzında her şeyi neşe haline sokan bir iksir vardır.

Kargaya da, doğana da o şekli veren, bir tecelli ederse soy boy sahibi oldun gitti.

Gam da, neşe de o ışıktan ikiz doğar; bir soluk her şeyden yüz çevirseydi, her şey neşelere dalar giderdi.

Bütün cüzler, her biri, her şey sensin, sen der; perde altında olmasalardı, hepsi de bunu derdi, bunu söylerdi.

Can ağaçları böylesine bir şarabın yeliyle oynayıp durmada; o yel apaçık esseydi kimse daralmazdı, herkes hafif rûhlu, neşeli bir hale gelirdi.

Gönül kervanının çan sesi geliyor kulağıma; o ses duyulsaydı her deve kervanbaşı kesilirdi.

Her solukta sedeften inci düşmede; derken sedef hemen o inciyi yutmada, böyle olmasaydı, sağırın gözü her sağıra tercüman olur giderdi.

* Tebrizli Şems'in Süheyl'i Yemen'de parlıyor; her yanda parlasaydı nerde bir sahtiyan varsa Tâif derisi kesilirdi.

* A Tanrı ışığı Husâmeddin, ışık gibi tanıklık et; bir göz gördün mü ki ışığı gözlemesin?

Işığın tanığı, gene ışıktır; ayın tanığı, yüzüdür ayın; güzelim, burcu burcu kokan mise tanık, dünyaya esip yayılan kokusudur ancak.

60 Kulağın göz kesilirse ışığın tanıklığını duy; fakat senin gözün kulak olmuş; onaysa her harf bir gül bahçesi kesilmiş.

Bir harften bir gül alırsan nerden gül devşireceksin mânadan; ayağın zifte saplandıktan sonra zift diyarı perde olur gider sana.

* Duygu kitabı sol elde, akıl kitabı sağ elde; sana sol yanından vermişler kitabı; o yüzden de eşikten dışardasın sen.

Aklın duygu tabiatını almış; sağ elin sol kesilmiş; tabiatın değişmesi işi de masal değil hani.

Tanrım, sen değiştir; işin gücün değiştirmektir zaten; şu değiştirmeni anlatmakta kılıca benzer diller.

Yokluğa varlık verirsin, bu, değiştirmeden de üstündür; mumdan ışık yaratırsın da şamdana dikerler onu.

Kitabı sol elimden al da sağıma ver; kulun gücü yoktur, fakat sen solu sağ edebilirsin.

Sana lâyık temkinim yok, sen temkin ver bana; saman çöpünü dağ yaparsın sen, dağın ağırlığı kendinden değildir, sendendir.

Adamakıllı eksikliğin çaresi, olgun bir lûtuftur ancak; çünkü sen dilersen cehennem çukuru yüzlerce cennetten daha da güzel bir hale gelir.

IV

Eger imrûz dildârem kuned çün dûş ser-mestî
Der ufted der cihan gavgaa der ufted şûr der hestî

Sevgilim bugün de dünkü gibi sarhoş olur, şuna buna sataşırsa dünyaya bir kavgadır düşer; varlığı bir coşup köpürmedir sarar.

70 A şaşkın akıl, a dünyanın iyisini, kötüsünü görmüş er; dün ondan kaçtın, kurtuldun ama bugün elin kan içinde.

* Türk çadıra girdi, o ay değirmisini bırakmanın yeri mi? A Müslümanlar, gökyüzündeki Ay'ın bu kadar alçaldığını kim görmüştür?

Yoldaki toz gibi sıçra, kendine gel, ayağını dire, başını koy yere, sevgilinin önünde ölmen, şu soğuk ömürden daha iyidir sana.

Yürü, meyhaneye başsız git; sağraksız, kadehsiz şarap iç; şarap gibi kaynayıp köpürdün mü, şu dünya küpünden çıkar gidersin.

O sarhoşun kuluyum kölesiyim ki hem kadehim oldu, hem elim; fakat a gönül, nasıl kulu kölesi olabilirsin ki onun ta kendisisin, osun sen.

* Şaşırıp kalan kadınlar gibi ellerini hançerle doğradın ama şu yazıda ne gamın var; Yusufların da yüzlerini gördün ya.

A el, şu hançerden ağlayıp inleme; eline inci düştü; Yusuf'un aşkından gebe kalış binlerce doğum ağrısına değer.

A deniz kesilmiş gönül, sus, su coşup köpürmeyi bırak artık; ne tuhaf şey, denizsin; gene de nasıl olmuş da bir balık gibi şu oltaya tutulmuşsun.

Tilkilerin ağı arslanların pençelerine karşı nedir ki? Diliyorsan yırt ağı, yürü, atıl denize; denize kavuşmuşsun zaten.

Bilmiyorsun ki padişahsın, arslanların bile can alıcısısın sen; öylesine darmadağın bir arslansın ki kendi sandığını kendin kırmışsın.

Bir arslanın sandığı kırmasına şaşılmaz; şaşılacak şey şu: Senin gibi bir arslan, nasıl oluyor da bir sandığa girip oturuyor?

Sustum; a sâkî, kalk, o arı duru şarap kadehini döndür; ne güzel bir devrimiz devranımız var ki bize hizmet için belini sıkmışsın, kemerini kuşanmışsın.

V

Ger âbet ber ciger bûdî dil-i tu pes çi kârestî
Tenet ger onçunan büdî ki goftî dil nigârestî

Gücün, kudretin yetseydi bir işi bırakır, öbürüne sarılır mıydın; bedenin, söylediğin gibi olsaydı güzeller güzeli bir gönlün olurdu.

Gönül, aşk iş yurduna dalsaydı da işe koyulsaydı, usanç dışardan gelip de nasılsın, ne işle uğraşıyorsun demezdi sana.

Bayram yüz göstermediyse sana, ramazanı ganimet bil; bayramdan uzaksın ama gamdan da uzaksın ya.

İbadetle, itaatle aydın bir hale gelir, derken isyanla kararır gidersin. Şunu bil ki çaresiz gönül, çareye muhtaçtır.

Yoksul gönül, şu ibadete muhtaç olmasaydı küfürden de, imandan da öte bir yerde, boyuna seyirde seyranda olurdu.

* Canım lâ'ldir diyorsun, deme; bu çeşit lâ'l olmaz; güneş ışığından ayırma onu; mermer kaya o.

Oruç mancınığıyla o kaleye boyuna taş atsaydın, şu karanlıklar kalesinin çevresinde bir taş bile kalmazdı.

Şu oruç mancınığıyla küfür kalesine, karanlıklar burcuna taşlar yağdır, o kaleyi hâk ile yeksan et; Müslüman olsaydı elbette minarede de bir müezzin bulunurdu.

Başı yüce, pervasız kişilerin kurban bayramı nedir? Herkes bilseydi, öküze benzeyen nefsin her parçası bir kanarada asılır kalırdı.

Yoksul gönlün yanıp yakılışı, şu lokmanın bir parçacığını görseydi yanıp yakılmasının yatışması için boyuna karnını yakar dururdu.

Daha ilk konakta şu aşk, bu nimete zıttır; aşka düşmüşse ne diye yiyip içmeye düşkündür ki?

Bütün dünyadakiler eşektir, öküzdür, aşka doğru sürüne sürüne gider; şu kişi âşık olsaydı boyuna yer durur muydu hiç?

Şu yiyip içme yüzünden karanlıklara daldıysan bil ki nefsin cevrinden eteğin ıslaktır, yenin yakan yırtılmış.

* Yavaş yavaş Deccâl'ın eşeğini gebertirsen görürsün ki meydanda atla dönüp dolaşan, Meryemoğlu İsa'dır.

* "Oruç tutarsanız hayırlıdır" buyruğuna uyarsan, her yarabbi demene karşılık iki kere lebbeyk sesini duyarsın.

VI

Eger yâr-ı merâ ez men gam-o sevdâ nebâyistî
Merâ sad der dükân bûdî merâ sad akl u râyestî

Sevgilime benim gamlara batmam, sevdalara düşmem gerekmeseydi yüzlerce dükkânım olurdu, yüzlere akla, tedbire sahip olurdum.

Varlık-yokluk gemim denizlere düşüp batmasaydı, gökyüzü bütün incileriyle bana karşı bir yoksul kesilirdi.

Şu sarhoşlara da düşünce yolundan bir yol olsaydı, akıl aşkımızda ne diye elsiz-ayaksız kalacaktı böyle?

100 * Husrev şu Şirin'e bir dokunsaydı, parmacığını yalasaydı, ne diye külâh kaydına düşerdi, ne diye kaftana bağlanırdı?

* Aşk hekimi Calinos'a bir macun verseydi, otlar toplama yüzünden bunca dikenler mi çiğnerdi o?

Tecelli sarhoşluğu olsaydı her dağın başında, her dağ bulut gibi muallak dururdu havada.

* Düşünce gulyabanilerinin her biri bir bucağa gitseydi, varlıklarla dolu olan her ova lezzetlerle, nimetlerle dolar giderdi.

Her ahdin uhdesinden gelseydin, her ahde vefa etseydin, dünyayı besleyip geliştiren, gönüle huzur ve karar veren o güzel de ahdine vefa ederdi.

Şu varlık buğdayı, tezce un olsaydı, halkın varlık matahı şu değirmenden dışarda kalırdı.

* Bir Hızır ansızın delseydi varlık gemimizi, bütün canlar şu denizde yüzer dururdu.

Şâir padişahı över; fakat kendinden haberi olsaydı, padişah kalkar da şâiri överdi.

* Eli, ayağı kırılanın elini, ayağını, sınıkları onaran Tanrı sarıp bağlasaydı, o kişi ne cebirde kalırdı, ne kaderde; ne korkardı, ne umardı.

O kırıklıkta, kırılmanın zevkini görüp duysaydı ne melhem sorardı, ne derman arardı.

Candan şu iz var ancak sende: Şu gerek, şu değil. Onun gerek olduğunu bilseydin gerek olmayan gerekli olurdu sana.

* Hizmet harmanında, yüce köy ağasına bir saman çöpü kesilseydin bir kehribar yapardı seni.

* Sûfî, göklerin yücesinde boyuna hem oynar, hem de şunu söyler: Yeryüzü de benim gibi arı duru olsaydı, tümden gök kesilirdi.

Sus; şiir kalıyor, mânalarsa uçuyor; mâna da kalsaydı, dünya mânalarla dolardı.

VII

Zi reng-i rûy-ı Şemsüddin gergem hod bû vu rengestî
Merâ ez rûy-ı in horşid ârestiyy-o nengestî

Bende Şemseddin'in yüzünün renginden bir renk, bir koku olsaydı şu güneşin yüzüne bakmak ayıp olurdu, âr gelirdi bana.

O padişahın vuslatı bir soluk dursaydı, bu lûtfa erseydi, gönül şişesi kırılmaktan emin olur giderdi.

Kudurgan, saldırgan bir sarhoş olan ayrılığı kudurup saldırmasaydı, herkesle savaşa girişmeseydi, meclisinde canlarımız başlarından ayaklarını ayırt edemezlerdi.

A meclisin sâkîsi, ölümsüzlük kadehini döndür; ne diye gönlün acımaz bana; taş mıdır gönlün yoksa?

O şarabı sun ki padişah için bir ağzını açsa bütün varlığı yutar gider; sanırsın ki bir timsahtır o.

O denizin coşuşunu bir seyret, gürlemesini bir duy; fakat o deniz şarap, gürleyişi de küpün sesi olsaydı.

* Şarabı gönülde her yana akmış; tıpkı kan; görsen dersin ki gönül sanki Kudüs, kan da Frenk.

İslâm padişahı olan padişahımızın ordusu da Kudüs'te Tanrı yardımlarıyla Frenk'e karşı ordu ordu dalgalanıyor.

Sâkî, bir sağrakla sarhoş olmam; daha fazla sun; şarap o şuh padişahın kadehiyle sunulursa yıkılır giderim ben.

* Güzelim vuslat çengi canları uçurur gider; hani dersin ki o çengin içinde güzel soluklu İsa var.

A Tebriz, hayalin, aklımı coşturuyor; sanki sen sâf şarapsın, hayalin de sanki esrar.

Birbiri ardınca sunulan vuslat kadehleri, sanki sultanî savaşta birbiri ardınca atılan oklar.

Akıl, bir kılı kırk yarıyor ama orada kıl saymada, sanki bir şaşkındır akıl.

Kadehinin tezliği öylesine ki şimşek bile onun yüzünden feryada gelir; böyle olmakla beraber ona karşı kadeh de yüzüstü yerlere yıkılır, sanki bir topaldır.

Ne yücedir ki sarhoşlarının beyinlerinde şarap arar durur; sarhoşları da arslanları yıkar bir hale geldi mi, görsen, kaplan bunlar dersin*

Şarabın da, esrarın da madeni olan ulular ulusu Şemseddin'in denizinden, o Tanrı şaraplarından kadehime bol bol dök, döktükçe dök.

* Bu ve bundan önceki beyit, Konya nüshasında yok.

VIII

Eger eltâf-ı Şemsüddin be dîde berfutâdestî
Suy-ı eflâk-i rûhânî du dîde berguşâdestî

Şemseddin'in lûtufları gözlerime vursaydı iki gözüm de can göklerine kanat açardı.

İki gözümün kanat açmasından sonra sarhoşlukla ayaklarım da kanatlanırdı; fakat kutluluk kanadını o âleme vermiş o.

O âleme ayak bastın mı, beden hatırından çıkar gider; sanki şu âlemde anasından hiç doğmamış sanırsın.

Can, güzel yüzlülerin arasında zerreler gibi oyuna dalar; gâh o güzelim yüze sarhoş olur; gâh şarapla körkütük sarhoş kesilir.

Öylesine can güzelleridir o güzeller ki yüzlerini gören şah bile vezirin sevda bağıyla bağlanır da atından iner, yaya yürür.

Tapısında her şeyin, herkesin kul köle kesildiği Şemseddin'in bir lûtfu gönüle vursa gönlün yüzünden bunların hepsi de silinir, aparı kalır.

Gördün ya; bütün güzeller, bütün padişahlar, bütün aylar, hizmet kemerini kuşanmışlar, tapısında oturakalmışlar.

O tapıdaki gayret olmasaydı ululuğu herkesin lâyığını verirdi, herkesin hakkını alırdı.

Ne bir kimse yol keserdi, ne kimse yokluk âvâresi kesilirdi; toprağın zerrelerinin gönülleri canlar canından o padişahtan neşelere, zevklere dalardı.

Ateş gibi yüzünün hayalini suda görseydi, toprağın her parçası yel gibi oynardı.

* A Tebriz, her duygu senin sırrını duysaydı, Sencer, toprağına kul köle kesilirdi, Keykubad tutsağın olurdu.

IX

Çi efsurdî der on gûşe çirâ tû hem nemîgerdî
Meger tu fikr-i menhûsî ki cuz ber gam nemîgerdî

Ne diye o bucakta donakalmışsın; ne diye sen de dönmezsin? Yoksa gamdan başka bir şeyin çevresinde dönmem mi diyor, bu kötü fikre mi düşüyorsun?

* Mademki İmrânoğlu Mûsa geldi, ne diye Firavun soyundansın? Mademki soluğu güzel İsa geldi, ne diye solukdaş olmuyorsun ona?

Hak'la ahitlerde bulundun, gevşekliğinden ahitlerini bozdun; ne diye canlarıyla oynayanların sözleri, ahitleri gibi sözün, ahdin sağlam değil?

Fareler gibi toprağın içinden her mutfağa bir yol açıyorsun; ne diye padişahlar gibi şu kubbenin üstünde dönüp dolaşmazsın?

Ne diye kapılardaki halkalar gibi bağırıp çağırırsın? Ne diye bir soluk olsun, erlerin halkasına girmezsin?

Kapalı kapı nasıl açılır? Anahtara düşman kesilmişsin; yaralı ne diye iyileşir? Melhemin çevresinde dönüp dolaştığın yok ki.

A benim canım, baş onun yoluna toprak kesildi mi, baş olur; a baş, ne diye bayrağının aşkıyla perçem olmazsın ki?

Ne diye yağmursuz bulut gibi Ay'ın önünde eğleşir, âlemi karartırsın? Ne diye Ay gibi şu âleme parlamaz, şu dünyayı parlatmazsın?

Kalem, yazıda bir harf eksik gördü mü, oraya kor elini; ne diye düzeltme aşkıyla eksik harfi arayıp bulmazsın?

150 * Senin elinden başka bir el dikerse ne gül bahçesi gelişir, ne bir gül açar, ne bir fesleğen; a yüz, iki kaynağın var, ne diye akmazsın?

* Gökyüzü tavafçıları insanın çevresinde dönüp durmada; yoksa sen lanetlenmiş İblis misin ki insanın çevresinde dönüp dolaşmazsın?

* Bir bucağa çekilmiyorsan ne diye susmazsın? Kâbe değilsen, bâri ne diye Zemzem olmazsın?

X

Dil-i âteş-perest-i men ki der âteş çü gûgerdî
Be sâkıy gû ki zûd âhır hem ez evvel kadeh durdî

A benim ateşe tapan gönlüm; ateşler içinde sanki kükürtsün sen; sâkîye söyle; tez ol artık de, daha ilk kadehte tortulu şarap sundun zaten.

A dudağını ısıran sâkî, gel de o şarapla pişir, oldur hamları; ne güzel bağdı bahçeydi o bağ bahçe; ne güzel üzümdü o ezip şarap haline getirdiğin üzüm.

Bir iz göstereyim sana ki kimsecikler gösteremez; a usûl boylu; iz de şu. Hani o gece kendimde değildim de beni o ay yüzlüye ısmarlamıştın sen.

A akıl, hatırlıyor musun? Hani o aklımın padişahı, sevgiyle sana o ateş gibi şarabı sunmuştu; sunar sunmaz da sen hemencecik ölmüş gitmiştin.

* O güzel, iki leğen getirdi; birinde ateş dolu, öbüründe altın; altın alırsan ateş olur, ateşe el atarsan altın almış olursun.

O serkeş sâkîyi gör; o güzelim ateşi al; fakat ateşin kadrini nerden bileceksin? Buracıkta küçücük bir çocuksun sen.

Tebrizli Şemseddin'in sayesinde ateşten neşelisin; fakat altına kaçtın mı, altın gibi dondun gitti.

XI

Eger bî men hoşî yârâ be sed dâmem çi mîbendî
Ve ger mârâ hemîhâhî çirâ tundî nemîhandî

160 Bensiz hoşsan, iyisen a sevgili, ne diye yüzlerce tuzakla yakaladın, tuttun beni? Yok, beni diliyor, istiyorsan ne diye sertsin, ne diye gülmüyorsun?

Şeker yurdunda kadeh kadeh şeker şerbetini içen kişi, şu dokuz yıllık sirkeyi yeter bulur mu hiç?

Gül a dost, gül bahçesi gibi gül de düşman benden gönlün soğudu, benden vazgeçtin sanmasın, sevinmesin.

Mademki Ay'ın da, gülün de haset edeceği bir hale geldin; mademki gönüllere ümit tohumunu ektin; güzelliğine lâyık değildir bizden vazgeçmen.

Ne güzeldi o sarhoşluğun, hani bizimle ahitleşmiştin de sarhoşça demiştin ki bize, hem hısım akrabasın sen, hem oğulsun.

Hani yüzlerce lûtufla, yüzlerce neşeyle, al kendinden geçiş kadehini, kendindesin, aklın başında diye birbiri üstüne şarap sunuyordun.

Esenlik sana a hoca, şu anda bahanen nedir ki ne denizsin, ne deniz gönüllü; ne sâkîsin, ne efendilik ediyorsun bize.

Ne yakutsun, ne mercan, ne de gönlün canın huzuru, rahatı; ne bostansın, ne gül bahçesi, ne de şekerler, ballar madeni.

Susayım, fakat bir şartla; susarak şarap sun bana; ben de aptallığımdan öğütler vereyim sana, aptallığımdan; çünkü öğüt tutmazsın ki sen.

XII

Dil-i pur derd-i men imşeb binûşûdest yek durdî
Ezonçi zehre-i sâkıy biyâverdeş reh-âverdî

Sâkînin yürekten sunduğu, yol armağanı olarak getirdiği şaraptan dertli gönlüm bir kadeh tortulu şarap içti bu gece.

Ne haddi var, ne gücü, yeter ki uyku bizi derlesin, toplasın; bu gece âşıklara uygun, onlara lûtfetmede.

Kadınlar yas tutarlarken geceleri uyumazlar, ağlayıp dururlar; sense âşık bir ersin; nasıl oluyor da uykuya zebun oluyorsun?

A gönül, mademki aşk satranç tahtasını yere kodun, piyade gibi o şahın evinin çevresinde dönedur, mat olmaktan, yutulmaktan kork.

Bir uyku arkadaşı gerek bana; fakat uykum gelmiyor ki; mizacım hararetten de dışarda artık, soğuktan da.

XIII

Eger âb u gil-i mârâ çü cân u dil perî bûdî
Be Tebrîz âmedî in dem beyâbanrâ bipeymûdî

Canımızın, gönlümüzün olduğu gibi şu balçık bedenimizin de kanadı olsaydı çölleri aşar, şu anda Tebriz'e gelirdi.

Uç a gönül; kanatların var; uç oraya; hastasın çünkü; o bir kerecik yüzünü gösterdi mi, hiçbir hastalık kalmaz; hepsi de geçer gider.

Yoksul gönül, beden gibi ağır olsaydı ne yapardı? Ona o güzel sevgili kanat bağışlamasaydı, acımazdı da.

Yazıklar olsun, n'olurdu kalbim de onun bağışından yarım bir kanada sahip olsaydı; yolda yelip yortar, tezce Tebrizlilere ulaşır, onları bile geçerdi.

Onlara şu yolculuk kutlu olsun, başarı versin, esenlik versin Tanrı; hem de her vardıkları şehirde, her uğradıkları yerde, her aştıkları çölde, her vardıkları ırmakta.

Gönlüm geceleri bekçilik etmek için yoldaş oldu onlara; fakat onun derdi belirseydi bir tanesi bile uyuklamazdı onların.

* Uçun o yana a padişahlar, uçun da ne değer biçilmişse bulun; bakırı iksirden alın, Eyaz'ı Mahmud'dan.

Gidin a Tanrı âşıkları, sonsuz devlete ulaşarak gidin; yürüyün Ay gibi kutluluk burcuna doğru.

Gidin padişaha âşık olanların burcuna, gidin yoldaki gerçeklerle; çünkü arayan, soğuk kişilerden, reddedilenlerden uzaklaşır, ayrılır.

Uç gizlice a gönül, uç can kanatlarıyla; padişah istemeseydi seni, böyle açamazdın kanatlarını.

İhsanı ileridir, vaadinde durur o padişah; yaratıcı olmasaydı yaratılanlar arasından çekip kapmazdı seni o padişah.

Işıktan da dışarıdır, dumandan da o; fakat öylesine bir ateş yakmıştır ki akıl bu ateşten bir ışıktır, hava bir duman.

A gönül, ne vesveseler içindesin ki dumanı ayırt edemiyorsun ışıktan; ışığının aşkıyla ödağacı gibi yan ateşlere.

* Nemrud'un evlâdından değilsin ki ateşe, dumana bağlı kalacaksın; değil mi ki Halil'in oğlusun, Nemrud'un dumanından korkma.

A benim canım, bir zamancağız yumuşak demir gibi ateşte kal; ateş olmasaydı aynanın yüzü cilâlanır mıydı hiç?

* Zor işler, gönül ehlinin tertemiz ışığıyla kolaylaşır gider; hani Davud'un elindeki mum yüzünden demirin mum gibi yumuşaması gibi.

190 Zor iş sana kolaylaştı mı, bunu Şemseddin'den bil a gönül; tecelli, bil ki Mûsa için; cömert, kendiliğinden nerden cömertliğe, ihsana kavuşacak?

XIV

Gerem sîm-o zerem bûdî berâ mûnis çi kem budî
Ve ger yârem fakıyrestî zi zer fârıg çi gam bûdî

Gümüşüm, altınım olsaydı eşim dostum az mı olurdu hiç? Sevgilim yoksul olsaydı, altına aldırış etmeseydi ne gamım kalırdı, ne derdim.

Tanrım, erler hakkı için sen onu dünyadan geçir; dünyaya aldırış etmeseydi benim katımda değersiz mi olurdu o?

Güzelim, beni istiyorsan, benimle aynı derde sahipsen, aynı yola gidiyorsan ah etme, hasret çekme, pek büyük bir bahtım var benim.

A güzel, güzelsin, alımlısın; bırak şu yoksul görünüşü; gözün tok olsaydı senin, felek kul köle kesilirdi bize.

Yakının bile adama yabancı görünmesi, insanın tamahı yüzündendir; insan tamah etmeseydi herkes dayı olurdu, amca kesilirdi insana.

Gel a ay yüzlü, bize benze; ne nimet ara, ne devlet; şeytan da böyle olsaydı bayrak sahibi bir padişah olur giderdi.

Şeytanlıktan ayrılırdı; kötü söz bile övüş gelirdi ona; cefayı vefa sayardı; hastalık onca kerem kesilirdi.

Yokluk öylesine bir devlettir; kendinden geçiş öylesine sırlardır ki bir bilseydin, sence bütün varlık, yokluk olurdu.

Dünya bir hiç, biz de hiçleriz; dünyada biz de hayalden, rüyadan ibaretiz. İş böyleyken kıvranır dururuz; uyuyan kişi uykuda olduğunu bilseydi, rüya gördüğünü anlasaydı gam mı yerdi hiç?

Şu uykuya dalmış kişi, bir hayaldir görür; düşüncelere dalar gider; şu dağınık uykudan bir sıçrayıp kalksaydı görürdü ki nimetler içindedir.

* Birisi gam zindanına düşmüş görür kendini; öbürü İrem bağına girmiş; uyansalardı ne zindan kalırdı, ne İrem bağı.

XV

Eger gulhâ-yı ruhsâreş ezon gulşen bihandîdî
Behâr-ı can şodî tâze nihâl-i ten bihandîdî

Gül yanakları o gül bahçesinin yüzünden gülseydi, can baharı tazelenirdi, beden fidanı gülmeye başlardı.

O canın canına can olan, yalnızca yüzünü gösterseydi, bedenim lûtfuyla can olurdu, canımsa güler dururdu.

* O yüzlerce Firdevs'in ışığı güzel, hey deseydi bana, konuk geldim; şu ev Firdevs kesilirdi; gül bahçesi gibi gülerdi.*

O tümden söyleyen, dilini açıp söze başlasaydı, ölmüş beden dirilirdi de kekemeye gülerdi artık.

O sevgililerin sevgilisi, hilelerle, düzenlerle bir görünseydi, canlar fenlere, hünerlere sahip olurdu da her hünere, her sanata gülerdi.

Apaçık bir gülseydi o, aşkla perdeler yırtılırdı, dünyaya bir kargaşalıktır düşerdi, gizli şeyler ortaya çıkar giderdi.

O güzellik padişahı yakadan bir baş gösterseydi, bütün güzellik kaftanları, ta eteklerine kadar gülmeye koyulurdu.

O yüzlerce gökyüzünün Ay'ı, ansızın bir harman yapsaydı, neşe başaklara dönerdi de harman gibi güler dururdu.

O bir lûtuf gösterseydi de can gözlerini açsaydı, lûtuf bile şekle bürünürdü, en katı şekil bile gülmeye başlardı.

Padişahlar padişahı, kaanlar kaanı, bir yoksula ihsanda bulunsaydı, o yoksul, hazine haline gelirdi de hazinelere gülerdi.

Lâ'l dudaklarının şarabı gayb perdesinden yüz gösterseydi, güzellik bir sarhoşcağız olurdu da en güzele bile gülmeye koyulurdu.

* "Hey konuk kildüm" tarzında ve Türkçedir.

Lâ'l dudakları hikmetlerden inciler bağışlasaydı, mermer bile lâ'le dönerdi de madene gülerdi.

O âşık öldüren kahredici, merhametle, sevgiyle karılsa, birleşseydi, granitten yapılma dağdan sütler coşardı, demire kadar her şey gülerdi.

* Bir Zâl, o Rüstem'in bir an bakışına erişseydi, and olsun Tanrı'ya, saflar yaran Rüstem'e güler dururdu.

O savaş arslanının erlik gösterdiği gün, sarhoş arslanlara erkekler de, kadınlar da gülmezler mi ki?

Devlet sâkîsi ardı ardına dostluk kadehini döndürseydi, kadeh bile sarhoş olur, içindeki şarapla gülmeye koyulurdu.

Tebrizli Şemseddin'in elini öpen her canın ömrü ölümsüz bir hale gelir, ölüme güler durur.

Onun emniyet ırmağı belirseydi, herkes erlikle savaşlar arardı, emin oluştan nefret eder, emniyet yurduna gülerdi.

XVI

Mehâ yek dem raiyyet şov merâ şeh dân-ı sâlârî
Eger mehrâ cefâ guyem bicunban ser bigu ârî

A Ay, bir solukcağız bana uy, beni padişah bil, başbuğ say; sitemli sözler bile söylesem başını salla, evet de.

* Beni tahtına oturt, önümde diz çök; padişah yap beni, silahdar gibi önümde koş.

Padişahım, arslansın sen, bense tilkiyim; bir zamancağız sen ben ol, ben de sen olayım; tilki, arslanı tuttu mu bütün dünya, ne de güzel bir avlanma bu der.

Öyle görülmemiş bir efendilik eşsiz padişahlarda olur; senin gibi bir taç, taht sahibinden başka kim verir tacını, tahtını?

* Öyle fazla ihsanda bulundun ki daha da isteklendim; hani Mûsa, Tanrı'nın sözünü duydu da yüzünü görmek istedi ya; tıpkı onun gibi.

Gül bahçesinin bir avuç toprağı, bahçe sahibinin bir avuç toprağı kesildi; zaten bu lûtufla topraktan hasıl olan her şey, her leş canlanır, dirilir.

* Sen tahtsız padişahsın, yüzüksüz Süleyman; aysın sen, şu gökyüzüyse tapında baş aşağı gelmiş bir leğen.

Tapında Akl-ı Küll, yeni öğrenmeye başlayan bir çocuk; senin olgunluğuna karşı sakalından, sarığından başka nesi var ki?

* Tanrı'yla konuşan Mûsa ve Hârun, Karun'un malından, altınından elbette iyidir, buluşmayı paraya pula satarsan yaraşır mı hiç?

Allah'a hamd olsun, bana ha ay değirmisi olmuş, ha saman çöpü; ikisi de bir; sarhoşluğumdan bir arpayı bir kantardan ayırt edemiyorum ki.

Dünyaya aldırış ettiğim yok; getir meyhanecinin kadehini bana; varlığımdan usanmışım; zaten varlığım da ne olabilir ki?

* Ashab-ı Kehf'in köpeği delirdi de saldırmada arslandan da üstün bir hale geldi; sarhoşum, tel kırmanın sırası değil; sustum artık.

A gönül, mademki görüyorsun; söz söylemeyi, güzel görünmeyi bırak; kendine gel de şu atlastan bir gelin perdesi elde et.

XVII

Hicâb ez çeşm bigsâyî ki Subhânellezî esrâ
Cemâl-i hîş binmâyî ki Subhânellezî esrâ

* Gözünün perdesini açarsın; münezzehtir noksan sıfatlardan, kulunu geceleyin götüren. Kendi yüzünü görür, gösterirsin; münezzehtir noksan sıfatlardan, kulunu geceleyin götüren.

Aşk şarabı olur, coşar köpürürsün; o yandan daha fazla kendinden geçer, aklını yitirirsin; binlerce akıl kapısını; münezzehtir noksan sıfatlardan kulunu geceleyin götüren.

Canın başına bir taç vurursun; gönlü tutar, miraca götürürsün; iki dünyadan da yüceltirsin onu; münezzehtir noksan sıfatlardan, kulunu geceleyin götüren.

Gönül uçar da çölleri, ovaları aşar, bütün canlardan ileriye geçer; derken, ansızın sen çıkarsın karşısına; münezzehtir noksan sıfatlardan, kulunu geceleyin götüren.

Kapıp kaldırdığını ağırlayıp o mekânsızlık bahçesine kondurursun; münezzehtir noksan sıfatlardan, kulunu geceleyin götüren.

Bizimlesin diye öylesine sevinmedeyim ki gönlüm her solukta uçmada; her an sabır elbisesini yırtmada; münezzehtir noksan sıfatlardan, kulunu geceleyin götüren.

Altı yandan da kaçar, o tapıya sarılırım; çünkü pek gönüller bağlayansın, pek güzelsin sen; münezzehtir noksan sıfatlardan, kulunu geceleyin götüren.

Canlara can verdi, gönülleri oyuna soktu, yokluğu sevdalı kıldı; münezzehtir noksan sıfatlardan, kulunu geceleyin götüren.

Yücelere kaç a gönül, yâni Salâhaddin'e kaç; çünkü elsizsin, ayaksızsın sen; münezzehtir noksan sıfatlardan, kulunu geceleyin götüren.

XVIII

Benâmîzed neguyem men ki tu ânî ki her bârî
Zihî sûret bedon sûret nemîmânî ki her bârî

Maşallah diyeyim de kem göz değmesin; her zaman neysen osun ama ne de güzellik bu, her zamankine benzemiyorsun bugün; bir başka güzelliğin var.

Bundan önceki güzelsin desem gönül yanar; her zamanki cansın desem can yanar.

Her zamanki gibi gene yenini sallar, oyuna girersen, felek gök renkli hırkasını hemencecik, hem de eteğine dek yırtar gider.

Her zamanki gibi beni, bizi dışarı sürersen ne de güzel bir halvet olur, ne de hoş bir padişahlık elde edilir, ne de güzel bir anlayışa kavuşulur.

Ağla a kendinden geçmiş bülbül, yepyeni bir yanış getirdin; her zamanki gibi okumuyorsun gülün mektubunu şimdi.

XIX

Eyâ nezdîk-i cân-o dil çunin dûrî revâ dârî
Be cânî kez visâlet zâd mehcûrî revâ dârî

A cana, gönüle yakın dost, bu çeşit uzaklığı revâ görür müsün; vuslatından doğan canı ayrılığa nasıl atarsın, lâyık görür müsün bunu?

Acı bir tohum elde ettim; ne ekmeye yarar, ne yemeye; sen o kadar tatlılığınla şu acılığı, şu tatsızlığı revâ görür müsün?

Öylesine bir ışıksın ki suyunla cehennemi bile söndürürsün; benim gönlümü bu çeşit yakıp yandırmak lâyık mı sana?

250 * Tutalım, Âdem gibi cennette bir buğday yedim; vuslat elbisemi soyup beni böyle çırılçıplak bırakmak yaraşır mı sana?

* Ayrılık savaşında kanlar içindeyim, canımdan yaralanmışım; tıpkı Harezm ordusuyla Gor ordusunun savaşı gibi hani; revâ görür müsün bunu?

Bana, bağışlanmışsın sen, ışık kıblesinin makbulüsün dedin; bağışlayıştan, suçlarımı örtüşten sonra bu çeşit azaplandırmak lâyık mı sana?

A benim ay yüzlüm, bir gün senin ışıklı gözünü gören gözlerin, kötülük isteyen kem gözlülerin nazarına uğrayıp kör olmasını revâ görür müsün?

* Şimdi aşk dünyasında Davud oğlu Süleyman'sın sen, Allah korusun, revâ görür müsün bir karıncanın incinmesini?

O Şems'sin sen ki ışığın bütün ışıkları kaplamıştır; böyle olduğu halde tuttun, Tebriz'e döndün, gizlendin gitti; lâyık mı bu sana?

XX

Ki efsun hond der guşet ki ebrû pur girih dârî
Negoftem bâ kesî menşin ki bâşed ez tarab ârî

Kulağına kim afsun okudu ki kaşlarını çatmışsın? Neşesiz kimseyle oturma, düşüp kalkma demedim mi sana?

Birisi zehirlerle dolu bir afsun okur kulağına; gamlarla dolu gönül alanından bir hastalık haberi verir sana.

O kaşlarını çatmış ekşi suratlıyı gördün mü, tanı onu, kaç ondan, ne diye durur da konuşursun onunla?

Rengini gördün ya, deniz suyunu tatmaya ne hacet var? Çünkü tattın mı, suyu ağzını zehre döndürür.

Dünyadaki güzel, alımlı kişiler, dağdaki keklikler gibi kaçarlar, kötü zanna düşerler.

O kokmuş yemeği kusup çıkarmak istiyorsan bir ferahlatıcı ilaç vereyim sana; fakat bir daha tuzgu yemeye kalkma*

A ev sahibi, ateşten bir sağrak sun da ısıt, beni de ısıt, arıt, o akan ırmağını da.

Bizi güzel bir hale sok, doyur, dönmek istersek yola sal; çünkü biz zararlara uğradık; zarar görmemize razı olma.

İçmeyi kurduğumuz sağrağı sun; onu inkâr etmiyoruz biz; bize yaptıkları hâlâ görünmede, öç alma çağı geldi çattı.

Göz çanaklarımla sun; canım da feda olsun, tenim de; zaten sen ikinci mahşersin; yağmurlarınla dirilttin bizi.

Işıklarımı yak, anahtarlarımı sun elime; cömert elinle halden hale sok, yürüt, götür beni**

Adını Farsça söylersem Arap yalvarır bana; Arapça övmeye koyulursam seni, Fars ağlamaya başlar.

* Yenecek ve içilecek şey anlamına gelen "tuzgu" sözü Türkçedir.
** Bu beyit ve bundan önceki dört beyit Arapçadır.

Bugün, ta erkenden, boynuma bir başka zincir taktın; ne güzel de bir gerdanlık bu; zincir taşımak; ne de hoş bir mevki bu.

* Köpeğin boynuna bir zincir taksan, bütün arslanlara padişah olur; Zenci'ye bir renk versen Rum ülkesi halkından olur; evet, Rum olur gider.

A sağrak sunan sâkî, a katı yürekli dost; beni iflâs ettirerek belâlara mı uğratacaksın, yoksa fazla bağışlarda bulunuyor diye âleme mi yayacaksın?

Arapça da, Türkçe de, ikisi de sağrağınla arıtır insanı; bir kahve sun da güçlükten de kurtar beni, kolaylıktan da.*

Galiba Arap padişahını dün gece rüyamda gördüm; uykunun, rüyanın da yeri mi? Yüzünü uyanıkken görüp durmadayım.

* Bu ve bundan önceki beyit, gene Arapça.

XXI

Berâ ber bâm ey ârif bikun her nîm-şeb zârî
Kebûterhâ-yı dilhârâ şâhîn-i işkârî

Ey arif, her gece yarısı dama çık, feryat et; gönül güvercinlerini avlayan alıcı şahinsin sen.

Ayakları bağlı canlar senin yüzünden beden bağlarından kurtulur; donmuş, buz kesilmiş gönüller senin hararetinle çözülür, akar gider.

Toprakta gizlenen nice çiçekler, nice gönüller yağmuru beklemede; feryat ederek çağır onları.

Güzün, karakışın inadına şu gül bahçesine bir bahar ver de güz de kör olsun, karakış da; kötürüm bahçeye bir kol kanat ver de uçur.

Yücelerden haydin diye bağır, gül bahçesi gülüyordu; mahzun dikeni de güldür; sen ülkeler sâkîsisin*

Ateşlerle dolu bir gönlüm var, bir hoşça su serp ona; fakat çeşmenin, ırmağın suyundan değil, sendeki sudan.

Ayağının bastığı toprağa kurban olayım; bu gece dudaklarını öpmeme mâni olma; gel a yolu yordamı hoş güzel, canla beraber dön dolaş.

Mademki bu gece uykumu bağladın, bâri sarhoşluğun yolunu kesme; eli güçlü bir padişahsın; akıllar bağışlarsın, akıllısın sen.

Ne diye bağladın uykumu, iyilik etmek için değil mi? Gizli bir definesin çünkü; defineyi meydana çıkarmayı kuruyorsun.

* Bu beyit, Konya nüshasında yok.

Ne de güzel, ne de tatlı bir uykusuzluk; gülden de iyi, nesrinden de; tatlılıkta, yiyimde baldan da tatlı, şekerden de.

Tertemiz canın için a sâkî, bu gece âsîliği bırak; çünkü özleye özleye yanıp yakılan canda sabır denen şey kalmadı artık.

Gel a benim eşim dostum, sabaha dek pencereden pencereye döndük dolaştık; çünkü uykuyu yıkan o er boyuna geldi gitti, geldi gitti.

Bu dönüp dolaşmaya, dönüp duran gök bile haset eder; çünkü iç budur, öbürüyse kabuk; nur budur, öbürüyse ateş.

Bu sarhoşlukla bence geceyle gündüz ne de kısadır ya; bu sarhoşlukla, bu mahmurlukla geceden de kurtuldum ben, gündüzden de.

Eşim dostum ol a padişahım, şeytanın inadına eşim dostum ol da güzellerin yüzlerini gör, başlarını kaşı.

Bu gece padişahımsın, alımlısın, güzelsin, tam gönlün istediği dilbersin; uzat o hastalıklardan kurtaran elini de çıkar kuyudan beni.

Bekçilerin şarabını içtim de damın çevresinde dönüp duruyorum; şarap içmeyi kuruyorsan sen de çevremde dön dolaş.

Onun sarhoşlarıyla döner dolaşır, sarhoş olursan altına dönersin; ayaksan baş kesilirsin, dilsizsen okumaya koyulursun.

Şu gönlümde dalgalar var, dalgıcın başını kaşımadayım; fakat nerde inciler yağdırmaya lâyık bir anlayış eteği?

Gamlarla, dertlerle dopdoluyum ama gene de ağzımı yumdum, sustum; Tanrım, lûtfet de örtücülüğünle şu ateşte sabrımı artır benim.

XXII

Dilem hemçun kalem âmed der enguştân-ı dil-dârî
Ki imşeb mînuvîsed zî nuvîsed bâz ferdâ rî

Gönlüm bir sevgilinin elindeki kaleme döndü; bu gece "ze" harfini yazıyor, yarınsa "rı" harfini yazacak. (Zer – altın sözü yazılacak; altına döneceğim, sararıp solacağım, ayarı tam altın kesileceğim.)

* O, kalemi rık'a, nesih ve daha da başka yazılar yazmak için yontar; kalem de ben kimim ki der, ancak sana teslim olmuşum.

Gâh kalemin yüzünü karartır, gâh onu saçına sürer; gâh baş aşağı tutar onu, gâh onunla bir iş görür.

Bir yazısıyla tutar, dünyanın başını keser, başsız kor; bir yazısıyla bir yüce kişiyi, evet, belâdan kurtarır.

Kalemin şanı, şerefi, kâtibin şanı, şerefi kadardır; ister padişahın elinde olsun, ister ağanın.

Kalemin başını yarar, neden yardığını o bilir; hastanın nasıl iyileşeceğini Calinos bilir.

Kalem ne kendi aklıyla beğenmeyi bilir, ne kendi dileğiyle inkâra koyulabilir.

Ona ister kalem diyeyim, ister bayrak; akılsızdır, aklı var; ne de güzel akılsız bir akıllıdır o.

Akılla övülemez; zıtları toplamıştır o; parçaların bir araya gelmesiyle bütünlenmemiştir, parçalarla tümdür; şaşılacak bir şeydir; irâdesi yoktur, dilediğini yapar.

XXIII

Nikû binger berây-ı men ne ânem men ki her bârî
Bibin deryâ-yı şîrînî bibin mevc-i guher-bârî

Yüzüme iyi bak, her vakitki ben değilim ben; seyret tatlılık denizini, seyret inciler yağdıran dalgayı.

Tanrı'nın elinden kim kaçabilir; Tanrı'nın oltasına kim tutulmaz; nerde kıyamet? Gelsin de şu kargaşalığı, şu coşup köpürüşü görsün.

Bir eli yumulmuştur sanki, bir eliyse açık; mademki şu ikisinden kurtuluşun imkânı yok; bâri yola düş, yürü.

İsa gibi tatlı tatlı gülüyorsun onun da şeker gibi gülüşünü seyret; Mûsa gibi kemer kuşanacaksan o dağın, o belin üstünde kuşan.

Şu gök damının altında her alçağa kapıcı kesildin; bâri bizim sevgilimizin mahallesine gel de damı, kapıyı seyret.

Gül dalına boyuna, şu külhanda ne diye oynar durursun diyordum; can bahçesine gir de terütaze çiçekleri, dalları seyret bâri.

* Utarid'e de, üstünlüğüne, hünerine dayanıyor, ululanıyorsun, kır kalemi de şekerkamışının haberini duy diyordum.

Zühre'nin kulağına diyordum ki: Şaraptan kulağın kızardı; başını padişahın meclisine sok da baş sevdası nedir, bir gör bâri.

Süsen gibi yüz dilin var, fakat gene de şu feryadı bırak, dilini kes; hiç olmazsa dudağını yummuş goncadan duy susanların haberini.

XXIV

Muruvvet nîst der serhâ ki endâzend destârî
Kucâ gîred nizâm ey can be sarfe huşk bâzârî

* Coşup sarıklarını atan başlarda erlik yoktur; lâftan ibaret kârla nerden düzene girer pazar a benim canım?

Kurt huylu kişiyi bırak, öylesi ava yüz tutulmaz; kâr aramaktan vazgeç; bu iş girişilmeye bile değmez.

Altın ne oluyor, can ne oluyor, inci, mercan da nedir bir sevgiye harcanmadıktan, bir güzel sevgiliye feda edilmedikten sonra?

Nekesliğimden boynuma altın bir gerdanlık taksam zincir olur o gerdanlık; ayağıma altın halhal taksam diken kesilir, diken.

Git a meyvesiz dal, gökyüzü gibi boşuna dönedur; altın bekçisi olmuşsun, var yılan gibi kıvran gitsin.

Sen, kızıl altın diyorsun ona; fakat sararmış solmuştur, hastadır o; sen şehrin zengini diyorsun ona, bir şalvarı bile yoktur giyecek.

Benimle aynı derde tutulmuşlara, neden gümüşümü feda etmeyeyim erler gibi? Niçin bir hasta içmesin beni şifa veren şerbet gibi?

Her daralmışın gönlüne eş dost oluyor çeng, her yay çekilişinde, her tel oynayışıyla kulaklara gıda oluyor; bir çengden de aşağı mıyım ben?

Şarap, neşe kaynağından doğmuş, her mahmura, her düşküne aşk davetçisi kesilmiş; şaraptan da aşağı mıyım ben?

Mermerin, granitin bile her damarından bir bağış kaynağı coşuyor; a sevgili, bağışlamayı mermerden öğren, kayadan belle.

Ne biçim beysin, ne biçim ağasın sen; taşlar, kayalar bile utanıyor senden; bir köpekten başka bir şey olmayan benliğe tutsak kesilen, nasıl olur da Tanrı arslanı olurmuş?

Sustum, çünkü din Rabbi gizli şeyleri meydana çıkarıyor; ayıpları örter ama onun da çirkin dalını gösteriyor işte.

XXV

Emîr-i dil hem guyed turâ ger tu dilî dârî
Ki âşık bâş tâ gîrî zi nân u câme bîzârî

Gönül beyi, boyuna sana, gönlün varsa diyor, âşık ol da ekmekten de bez, elbiseden de.

Ekmek kıtlığına düşsen aşk ekmekçi olur sana; sarığın kaybolsa sarık kesilir aşk sana.

Seyret de bak, meleklerle canlar şu lacivert gökte ekmeksiz, elbisesiz, ne de hoş uçup geziyorlar.

Şu ekmeğe, şu fırına boş verir, bunlardan hür olursan başka bir dünya düşüncesi gelir sana, onun için ağlamaya koyulursun.

Yok, ekmek kaydında kalırsan can sevgilisi gelir de sana der ki: Var ekmeğe dost ol, onunla seviş, sana dost olamam ben.

* Aşk subaşı, kayadan bile bir kaynak coşturur bize; a dostum, şu öküz açlığına tutulup öküzlüğe kalkışma artık.

Sözler gönülde yığılıp dökülmüş, her biri evvel ben çıkayım da bir müddet susayım bâri diye bana yalvarıyor.

330 A ev sahibi, komşumun güzelliğini gördüm; aramızda bir ateştir yak da nuru ateşimi söndürsün.*

Arapça söylemeye başladım mı, kulağıma Farsça der ki: Hizmette kusur mu ettim ki yüzünü bu yana çevirmiyorsun?

A ay yüzlüm, suç işlemedin, fakat onun umumî lûtfu, kimsecikler utanmasın diye her bahçeye bir başka gül ihsan eder.

* Bu beyit Arapçadır.

Rum ülkesinden kulları var. Zenci kulları var; sırayla gâh Rum yüzünü gösterir, gâh Türk.

Rum kölesi neşedir, Zenci kölesi keder; bir solukta buna buyruk sunar, bey diker; bir solukta da ona ferman verir, buyruğunu yürütür.

Bunun gecesi, öbürünün gündüzüdür; onun ayrılığı, bunun buluşması; sağlıklardan, hastalıklardan kadeh döndürür durur.

Nöbet gecesi gelmedikçe şu değirmenden buğdayını götürmeye kalkışma; çünkü nice değirmenler görürsün ki suyu yoktur.

A güzelim, ben sözün kabuğunu söyledim, içini sen söyle de deniz inciler saçmayı öğrensin.

XXVI

Çu ser-mest-i meni ey can zi derd-i ser çi gam dârî
Çu âhû-yı meni ey can zi şîr-i ner çi gam dârî

Mademki benim sarhoşumsun a benim canım; başına gelen dertten ne gamın vardır, ne kasavetin; mademki benim ceylanımsın a benim canım, erkek arslandan ne gam sana.

Ay yüzlün ben olduktan sonra yılı, ayı ne düşünürsün? Bendeki coşkunluk, bendeki özleyiş sende de varsa şerden, kargaşalıktan ne gam var sana.

340 * Mademki şekerkamışına maden kesildin, ne diye yüzünü ekşitirsin? Aşk Burâk'ı mademki râm oldu sana, eşek ölümden ne gamın var.

Ben seninle bu kadar sıcakken ne diye soğuk soğuk ah edersin? Mademki gökyüzü damına çıktın, kurudan, yaştan ne gam sana.

Güzel sesimi dinledin, şifalar verişimi gördün, iple oynayışımı seyrettin; şu çemberden ne gamın var.

Şu şekle ne diye sarılırsın, mânasız kalmaktan ne diye korkarsın; mademki inci koltuğunda, incisiz kalırım diye ne gamlanırsın?

A Yusuf, elinden kim kurtulur, oltandan kim kaçabilir? Bütün Mısır senin sarhoşun, körden, sağırdan ne gam sana

* Gönülle mağara dostusun sen, dört dostun ışığısın sen; mademki Zül-fekaar'a sahipsin, o hançerden ne diye gamlanırsın?

Bağlar bahçeler senin oldu; o şekerlerden yiyedur; kapıları kapasalar ne çıkar, kapının kapanmasından ne gam sana.

Kendi çekip çevirmeni gördün, kolunu kanadını seyrettin; şanını, şerefini bildin, anladın; her şansız, şerefsiz kişiden ne gam sana.

A canın canına can olan, a konuklara can kesilen, a padişahlar padişahı, Sencer'den ne gam yersin ki?

Balık gibi sus, hoşça dal o denize; mademki denizin dibindesin, ateşten ne gam sana.

XXVII

Megerdânid bâ dilber be hakk-ı sohbet yârî
Her onçi dûş mîgoftem zi bîhîşiyy-o bîmârî

Sohbet hakkı için, dostluk hakkı için dün kendimde değilken, hastalıkla söylediğim sözleri sevgiliye söylemeyin.

Ansızın, Allah korusun, o ay yüzlü bir duyar, işitirse gece karanlığında ne der, ne yapar, kendileri bilir artık.

Akıl evde olmadı mı, masal darmadağın olur gider; gâh alta düşer, gâh üste çıkar; gâh savaşır, gâh ağlar.*

Bendeki coşkunluğu âleme dağıtsalar bir tek akıllı göremezsin, herkes aklından olur.

A akıl, boyuna vesveseler mi döküyorsun üstüme? A bulut, boyuna acı şarap mı yağdırıyorsun bağıma?

A Müslümanlar, a Müslümanlar, gönlünüzü koruyun; çevremden çekilin; ne bakın bana, ne gönlümü almaya kalkışın.

* Bu beyit, Konya nüshasında yok.

XXVIII

Misâl-i bâz-ı rencûrem zemin ber men zibîmârî
Ne bâ ehl-i zemin cinsem ne imkânest tayyarî

Hasta bir doğana benziyorum; hastalıktan yeryüzünde kalmışım; ne yerdekilerle aynı cinstenim, ne de uçmama imkân var.

Padişahın elini hatırladım mı, canıma bir ateştir düşüyor; kanadım yok ki uçup gideyim; kanatlarım yardım etmiyor bana.

A yoksul doğan, kuzgunların arasında nasılsın? Aşka göz yummuşsun ama münafıklık etmişsin sen.

Gönül yalım yalım yanarken, aşk gizlenebilir mi hiç? Hele gözlerden, akan çeşmeler gibi yaşlar boşanırsa.

Tatlarla dolu aşk zevkini yüceliği yeter sana; aşk olduktan sonra acılık, horluk meydana çıkabilir mi ki?

* Elif gibi hiçbir şeyin olmasa da aşkın gene seni harflerin başköşesine çıkarır; çünkü gereken şey var sende.

Ölümsüz tatlılıklar âşıkların gönüllerindedir, ağlayıp inlemeleri kem göz değmesin diyedir.

Âşıkın bedeni hastalar gibi ağlaya inleye toprağa düşmüştür ama Ay bile bunca tezliğiyle beraber izlerinin tozunu bulamaz.

Âşıkı gafletlere dalmış gibi görürsün ama o her solukta akıllılıkla bir perdeyi yakar, yandırır.

Elbisesini yırtar, beden kaftanını yakar, yandırır; dostu kucaklayınca hepsinden de soyunmuş bulunmayı ister, buna hazırlanır.

Sevgiliden başka nesi varsa hırsızlar çalarlar ama gerçekte o işi kendisi yapar; hırsızdan hırsızlık eden, hırsızın malını çalan odur.

Düzenbazlıkla onları bu işle oyalamak, onlardan ayrılmak, tek oluş evini tutmak, sevgiliyle yalnız kalmak ister o.

Senin bilgin de kat kat, aklın da; bunu bilemezsin sen; o mağaranın dışındasın, fakat gene de mağaradayım diye sevinmedesin.

Fakat Ashab-ı Kehf'ten ne kadar uzak olduğunu, onlara ne kadar yabancı bulunduğunu ansızın bir görsen canının ödü kopar gider.

Ömrün boyunca gönül remzinden bir harfin bile kokusunu alamadın; a Kur'an okuyan, hafızsın, ehilsin, ustasın ama bu böyle.

Seni ne kadar uzaklaştırdılar da iş değirmen taşlarına mil oldun gitti; şu işsizlerin işlerine katılmaya, karşılıksız işe koyulmaya gücün yok senin.

Seni her solukta yeniden yeniye bir işe koşarlar; düzenbazlık yolunu tutarlar da kendi haline bırakmazlar.

Gâh ustalık sevdasına, gâh şehvete düşersin; gâh askere kumandan olursun, gâh ağalık ipiyle bağlanırsın.

Efendiler efendisi Şemseddin, Tebriz'den bir zekâtla canına yardım etmezse eyvahlar olsun, yazıklar olsun canına senin.

XXIX

Meran bîmâr-ı miskinrâ ki ez hed reft bîmârî
Nemâned mer verâ nâle nebâşed mer verâ zârî

Yoksul hastayı sürme tapından, hastalığı haddi aştı çünkü; ne feryadı kaldı artık, ne ağlaması.

Derdinin bittiğinden susmuyor o; sabrı, takati bitti; o yüzden çaresiz susuyor.

Acımak, esirgemek çağı; ağlayın ona; gönül alan dostlarısınız, gönül alıcı sözler söyleyin ona.

Çünkü dostların feryadıdır hastalara sakinlik veren; sizin feryadınızdan başka bir yardımcı sığmaz buraya.

Bu feryatlar birbirine karıştı mı o derde derman olur; o peri de merhamete gelir, az incitir onu.

Ansızın lûtfeder, gelir de hey der, sana konuk geldim; yoksulların çadırı şekerler yağdıran bir neşe yeri olur gider*

Ayrılık mahmurluğu kalkar, meclisin beyi gelir, oturur, içki töresince kadehi döndürmeye başlar.

* Âşıkların bütün varlıkları Zühal yıldızına doğru oynayıp uçmaya koyulur; hepsi de havayı ayaklarının altına alırlar; ateş küresi yarılır gider.

O sarhoşlar can göğüne doğru salına salına giderler; her yanda şarap ırmakları gelirler gibi akar.

Ne göçtür bu, ne gidiş; ne bahttır bu, ne devlet; bunu haberim olmadan söyledim; a benim eşim dostum, haberin var mı senin?**

---

* Beyitteki "hey der, sana konuk geldim" sözü, Türkçe ve "hey konuk kildüm" şeklindedir.

** Bu beyitteki "göç" sözü de bu tarzda ve Türkçe olarak kullanılmıştır.

Orda zırhın işi kalmaz, silah değersiz olur; padişahımızın kahrı, gaddarlığı yakıp yandırır.

Korku, korkusundan kaybolur, emniyet, onun eminlik lûtfuna bakar da utanır; bilgi mumuna karşı yalnız düzenbazlık, kötü bir iş kalır.

Kalır ama çabucacık lûtuf eteği, ona da acır, onu da, lûtfeder, örtüverir.

Böylece de ulular ulusu Tebrizli Tanrı Şems'inin lûtuflarını düşmanın gözü bile görür; ne küfür kalır, ne inkâr.

Bütün zıtlar onun lûtfundan yeni bir elbise giyinir; hepsi de bol bol lûtuflara erer, utancından mahvolur gider.

Bir kere daha mahvoluştan yeni bir varlık bulurlar, yokluk âleminden, dikenden biten gül bahçesi gibi bitip gelişirler.

Derken gözlerini açarlar, aşkın yüzünü görürler; baştan başa buyruktur, baştan başa bilgi, tamamıyla hilimdir, tamamıyla suçları örtüş.

XXX

Çirâ cün ey hayât-ı can derin âlem vatan dârî
Ne bâşed hâk-i reh nâtık nedâred seng huşyârî

A canın da yaşayışı olan güzel, niçin, nasıl şu âlemi yurt ediniyorsun? Yolda toprak konuşmaz, taşın aklı yoktur.

Niçin zehir acılık verir; neden diken yaralar; niçin kızgındır sert, neden karanlıktır gece?

Onun gül bahçesine benzeyen yüzüne daldım da şaşırdım kaldım bir gün; şu âlemde diken nasıl oluyor da onun zamanında dikenlik edebiliyor?

Olsa olsa kıskançlığından yüzünü örtmüştür de başkasını görmek istememiş, başkasının belirmesini dilememiştir.

Olsa olsa dünyanın gözü kötüdür, iki görür, o ateşli yüzü letafetinden dolayı göremez diye gizler yüzünü.

Çirkin suratlıların gözlerine çirkin elbise görünmeli; yoksa o tertemiz güzelin çirkin elbise giymesi yaraşır mı hiç?

Lûtfunun çıplaklığından letafet libası bile utanmada; onun temizliğinden utanmada da ırmaklar gibi terler dökmede.

Letafetinden bütün gözlerden gizlenmiş ama gene de gözlerinde lûtuflar çakmada; her yanda görünüp durmada.

Gene lûtfu yetişmiş de gözlerini yummuş, yüzünü gizlemiş; böylece de gözler onu görmekten, onu seyretmekten mahrum kalmış.

Fakat o görünmeyen nur her an sana şarap sunmada, ayıklık kendinden geçmededir buyurmada.

Pek güzel olanlar işve yapmazlar, cilvelenmeye aldırış bile etmezler; fakat sevgilerinde binlerce hile, düzen vardır.

Buluşma dileyen bedeninle, canınla nasıl ona kavuşmak istiyorsan gayret et de canında can varsa o yandan da gafil olma.

Ne önde ara, ne artta, ne de gökyüzünde; kendi gönlünde ara onu; görmez misin ki rüyada bağdasın, gül bahçesindesin.

Ne tarafı biliyorsun, hangi tarafı görüyorsun? Rüyada gördüğün bahçe var ya, uyanıkken o bahçesin sen.

Can gözünü açarsan can ülkesini görürsün; yüzünü padişaha döndün mü, yol çocuğu olursun.

Hem de hangi padişah? Adını söylemem, sıfatlarından bir işaret vereyim yalnız; aklın varsa örneklerden anlarsın artık.

Fakat aşağılıklarından, tamahlarından eri, başı değil de külâhı arayan akılları istemem ben.

Külâhı bırak da başı ara; sır o başla ele geçer; sır meclisinde başköşeye oturur; sarhoşsun, o yanı seyrededur.

Hem de bir kadehle sarhoşsun ki gizli şeyler onun arılığıyla bir bir görünür; gizli âlemde, perdeler ardında ne ay yüzlüler belirir.

Her ay yüzlünün yüzünde pek güzel bir dağ görürsün; bu dağ, gönül alıcılıkta eşi, benzeri olmayan padişaha kulluk nişanesidir.

Ulular ulusu Şemseddin, insanların da güzelliğini giderdi, cinlerin de; ne Tebriz'miş bu, deniz gibi, her buluta inciler yağdırıyor.

XXXI

Zihî çeşm-i merâ hâsıl şode âyîn-i hon-rîzî
Zi hicrân-ı Hodâvendî-i Şemseddin-i Tebrîzî

Ulular ulusu Tebrizli Şemseddin'in ayrılığıyla gözümde bir kan dökücülük âdeti peydahlandı.

A parlak güneş, onun buyruğundan baş çekme; onunla inada kalkışırsan ebediyen kararır gidersin.

* A bulut, nerkis gözlerinin bir bakışına nail olursan su yerine abıhayat yağdırır, inciler süzersin.

Ateş bir gececik onun lûtfunu, onun hilmini rüyasında görseydi gül bahçesi kesilirdi, yakıcılığı hiç kalmazdı.

Her canı bir cana eş ettikleri zaman, hiçbir canın onun canıyla karışmamasını buyurdular; tek kaldı o.

Onun canı o kadar arı duru, o kadar lâtif ki bütün canların utançlarından ondan çekinmeleri farz olmuştur.

Onun canından doğan, canların vehmine bile gelmez; kerpiççeğiz, elbiseye peş olabilir mi hiç?

Ondan bir koku alıp da dünyada benim, benden başkası yok diyen kişi, mevkiinden bir koku alsaydı hasretle kanlar dökerdi.

Gel a Akl-ı Küll, benimle gel de can denizinin ardında, onun şanını, şerefini bir seyret; fakat bir şartla: Kaçmak yok ha.

Hani bir deniz ki gönüller gönül olmayı ordan bulur; canlar onun yüzünden can olur; her şey varlığı ondan elde eder; işte o denizden de geçmiştir o.

* Tanrı'ya ısmarladım seni ey Kâbe, Tanrı korusun seni a Beytü'l-Mamûr; Tebriz'in adını duydun mu, onu ululamak için ayağa kalkarsın hemen.

A akıl, a anlayış, hem onu gördüm diye lâf edersin, hem de kendindesin ha; vallahi de ilhamın, anlayışın yok, billahi de.

XXXII

Yekî tûtî-i mujd-âver yekî morgıy hoş-âvâzî
Çi bâşed ger be sûy-ı mâ kuned her rûz pervâzî

Müjde veren, güzel sesli bir dudu kuşu, her gün uçup yanımıza gelse ne olur?

Hiçbir şeyden haberi olmayan gafillerin canlarını yaksa; özleyenlere çalgıcılar gibi nağmeler dinletse.

Seher yeli de temizlikte, görüşte eşi ortağı olmayan o padişah için duduya eş olsa.

İşte o vakit, güzelliğinden bir kere daha taze bir neşedir doğar; vuslatına eren felek bir kere daha at sürer, koşar.

O benim arkam, o benim dayancım, ansızın yüzünü gösterdi mi, korkak aklı görürsün, aşk ayağıyla direnir de başıyla oynamaya koyulur.

Dinli de, dinsiz de, herkes ona âşık olur, ağlamaya koyulur; herkes ona karşı gerçek olur, hiçbir düzenbaz kalmaz.

Tabiatın kulağı gizli sırları duyar; yumulmuş göz, ayağının tozunu sürme gibi çeker de açılır.

Ay yüzlülerin pazarı, o ay yüzlünün yüzünden kapanır, dağılır; işret kapısı o ay yüzlünün yüzünden açılır.

Nüktesi güzel buluşma, ayrılık kulağına bir sır söyler de o güzelin kapkaranlık ayrılık geceleri aydınlanır gider.

Halkın canından gam, keder töresi kalkar; sona gelmiş ömür yeni baştan zevke, işrete koyulur.

Uçsuz bucaksız ölüm denizinin, yokluk suyunun dibine batan canlar, denizin üstüne çıkarlar, esenleşirler, ördek gibi, kaz gibi yüzmeye başlarlar.

Gayret sözcüsünden başka kötü söyleyen kalmaz sana; misk gibi kokan, misk gibi simsiyah saçlarından başka gammazlayan kalmaz seni.

Aşkından bunca can kuru ağaç gibi yanıyor; kıskançlıktan halka bir tek kötü söyleyen kalmaz.

A benim güzelim, yüzünden bir ışık sal da bütün gönüller düzelsin; ne hasret kalsın, ne tamah.

A Tanrı madeni, a Tebrizli Şemseddin, altına dönmüş yüzümde vuslatın için bir tahra var.

XXXIII

Çu şîr u engubin cânâ çi bâşed ger derâmîzî
Asel ez şîr negrîzed tu hem bâyed ki negrîzî

Sütle bal gibi benimle karılsan, birleşsen ne olur? Bal, sütten kaçmaz; senin de benden kaçmaman gerek.

Sevgili, lâyık değilsem sana, yüceliğine lâyık olurum; hiçbir şey değilsem, yoksam, senin yüzünden bir şey elde ederim, bir şey olurum elbet.

* Senin gıdana nail olsa bir katre, inci kesilir; bağladın, karşı kodun mu Kafdağı bile bir zerre olur gider.

Hepimiz de toprağız; anış suyuyla, nefes yeliyle nebatlar bitiyor bizden; ona bir düşünce vermeseydin bir gül güler miydi, ağlar mıydı hiç?

Gül bahçesini güldür, a bahçe, artık güz afetlerinden kurtuldun diye bir ferman ver eline.

Gâh su şeklinde güle can verirsin; gâh yel şeklinde her dala asılırsın.

* Bir ağaçsın, kökü yukarda, dalları aşağıya sarkmış; öbür ağaçların tam aksine; onların kökleri yerde, dalları yukarda.

Gâh göğün kulağına dersin ki: Benim ayranıma düştün; bütün âlemin canı benim; candan nasıl çekinebilirsin sen?

Gâh deve gibi ayağını bağlar da ıhlatırım seni; gâh ayağının bağını çözerim, yerinden kalkarsın.

Ağlama a deve, sus; bana bak akıl gözüyle; anlayış, ayırt ediş madenisin ama gene de sana yeni bir ayırt ediş bağışlarım.

Sen mumsun, ben ateşim, bir güzelce seni sardım mı, yarın yanar yakılır, yarın da erir gider.

Her yanışı yeter görme pervane gibi; yak başını gitsin; şu karanlık dehlizdeyken muma karşı nasıl lâf edebilirsin?

Sen de sarhoşların başı varsa külâhtan vazgeç, bir baş elde etmeye bak; bostanlardaki korkulukların da külâhları vardır ama başları yoktur.

Onunla baş başa gelenlerindir baş; çevikliğinden, tezliğinden diken bile güle eş olmuş, dikenden de aşağı mısın sen?

Ne arıyorsan, ancak onun madeninde ara; çünkü altından altın elde edilir, kalaydan kalay.

XXXIV

Elâ ey cân-ı cân-ı cân çu mîbînî çi mîporsî
Elâ ey kân-ı kân-ı kân çu bâ mâyî çi mîtersî

A canın da canına can olan, mademki görüyorsun, ne sorarsın? A madenin de madenine maden kesilen, mademki bizimlesin, ne korkarsın?

"Olmaz"dan "niçin-neden"den kurtul, nereye çekersem oraya git; sonucu ayıplardan, noksanlardan arı Tanrı'ya çekerim seni; zaten kutluluk evinde doğmuşsun sen.

Ne diye usûlden bahsedersin, boş şeylere bağlanırsın? Ne diye cins ararsın, nevi aktarırsın? Bu cinstensin, bu nevidensin sen.

Canın eteğini tutar, şunu bunu bırakırsan, her şeyden kurtulursun; ne cinden sayılırsın artık, ne insandan.

XXXV

Bitâb ey mâh ber yârem bigu yârâ agapûsî
Bizen ey bâd ber zulfeş ki ey zîbâ agapûsî

A Ay, sevgilimin üstüne doğ, ışıt onu da de ki: Seviyorum seni. A yel, saçlarına es de güzelim de, seviyorum seni.*

460 Burdan da olsan, ordan da olsan; gelsen de, gelmesen de tamamıyla şekersin, tamamıyla helva; hem de ne helva. Seviyorum seni.

Kınanmayı duymam, isteyişte aczim yok; aşk oyuncak değil; gerçekten de gel, seviyorum seni.

Toprağa soksalar beni, gene gönlümü sana bağışlamışım, gene sevgilim sensin; gökyüzüne ağdırsalar beni, seviyorum seni.

Keşişler gibi dağ başına çıksam senin aşkını ararım; denizin dibine dalsam, gene o denizde seviyorum seni.

Yüzünün ışığından a ay yüzlüm, senin ihsanlarından a padişahım, zindan ova kesildi bana, o ovada da seviyorum seni.

Mademki onu görüp sarhoş olmuşum, iki elimi de utançtan yuyayım; yolunu tutayım da diyeyim: Seviyorum seni.

Aydın, güzel bir gönül huzuru dilber, benimle savaşıp duruyor; a gözyaşı, ona doğru ak da gel de, seviyorum seni.**

Her can, ayağını öpmek için seni arıyor; kimsenin haddi yok ki buraya gel desin; seviyorum seni.

Bana duyar da kızar, geç gelirsen kimsesiz, yapayalnız kalırım; seviyorum seni.

---

* Gazelin redifi olan "seviyorum seni" sözü Rumcadır.

** Bu beyitteki "gel" sözü de Rumca "ela"dır.

Gül a bağ, a gül bahçesi; gül a selvi, a süsen, bize, seviyorum seni de de düşman kör olsun.

* Eski âdetine uy da gel, yanıma otur; o tatlı dudaklarını oynat, Mevlânâ de, seviyorum seni.

Hiçbir şeycikler bilmiyorum ben, sensin bilen, geri kalanını sen söyle a sevgili; söyleyince anlatıyorum seni, susunca da seviyorum seni.*

* Beyitteki "anlatıyorum" sözü Rumcadır.

XXXVI

Eger zehrest eger şekker çi şîrînest bîhîşî
Küleh cûyî neyâbî ser çi şîrînest bîhîşî

İster zehir olsun, ister şeker; kendinden geçiş, ne de tatlıdır; külâhını ararsın da başını bulamazsın; ne de tatlıdır kendinden geçiş.

Ağına tutuldun, kadehindeki şarabı içtin mi, dışarı çıkmak istersin, kapıyı bulamazsın; ne de tatlıdır kendinden geçiş.

Korkma, adam değil misin sen; bir kımılda, ölmedin ya; o altını ver gümüş bedenliye, ne de tatlıdır kendinden geçiş.

Ne diye soğursun, kar kesilirsin; yok ol da yücel; varlık gamını az ye; ne de tatlıdır kendinden geçiş.

Ağa tutulmuşum, ömür kadehim dolmuş deme; kocalıkta yeni bir ömre dal, ihtiyarken gençleşmeyi seyret; ne de tatlıdır kendinden geçiş.

Ne diye aklın başında hay kardeş? Şarapla dolu denizi gör; a kâfir, Müslüman ol; ne de tatlıdır kendinden geçiş.

O misk gibi saçlarını gösterdi de yoksulu amberleşti gitti; ama ne de misk, ne de amber... Ne de tatlıdır kendinden geçiş.

Sevgili, gel bahçeye, sarhoşların halkasına gir; bak, her birinin elinde bir sağrak... Ne de tatlıdır kendinden geçiş.

O tek padişahı gör, her yerde hazır; bütün canları görüp gözetmede; kendinden geçmede ileri mi ileri... Ne de tatlıdır kendinden geçiş.

XXXVII

Çu bîgeh âmedî bârî derâ merdâne ey sâkıy
Bi peymâ penç peymâne be yek peymâne ey sâkıy

Mademki vakitsiz geldin, geç kaldın, bâri erce davran a sâkî, beş kadehi bir kadehe ula a sâkî.

* Arş kadehini yeryüzüne bir kale yap; ondan sonra şu yıkık yerden sonsuz defineyi seyret a sâkî.

Kadeh kırarsam, meclisi karmakarışık bir hale getirirsem suçuma bakma; âşıkım ben, seninse aklın başında a sâkî.

Şişe, can şişesi olursa artık seyret, şarap nasıl olur? Söyleyeceğim, kimden korkacakmışım, sen de evdesin a sâkî.

Balçığa bas ayağını, çünkü can sudur, bedense toprak sanki; samanı buğdaydan ayırır gibi suyu topraktan ayır a sâkî.

Burda balçıktan köşkler yapılır; fakat bu köşk balçıktan yıkılır a sâkî.

* Ne de güzel, su verilmiş bir kılıç, adı da şarap, sağrak. Sen Hayder'sin; tez kes başını yabancının a sâkî.

Âşıkın bir başı yoktur ki kesip de kurtulasın, esenleşesin; mecliste mumu düzelten memur gibi boyuna kes başını bu mumun a sâkî.

Aklım başımdayken söz söylemiyorum; yık beni o sözler bağışlayan, masalı güzel kadehle a sâkî.

490 * "Rableri suvarır onları" şarabı, bâzı kere deliyi akıllandırır; bâzı kere de akıllıyı deli divane eder a sâkî.

XXXVIII

"Tercî-i Bend"

Eger sûz-ı derûn tu çu ûd-ı hâm ey sâkıy
Biyâbî bûy-ı ûdîrâ ki bûy-ı û buved bâkıy

İçinin yanışı, ham ödağacıysa a sâkî, ödağacının kokusunu duyarsın; çünkü onun kokusu geçmez.

Bir ancağız yanar yakılırsan o ateşle ışıklanırsın; Tanrı huyuyla huylanırsın, güzel huylara sahip olursun.

Ateş içine vurdu mu, gören iki gözün dört olur; özleyiş ateşleriyle yüzün parlar, yalım yalım kesilir.

Senliğin yandı mı, O kalır; O'ndan başkası yandı mı, O'ndan başkası kalmaz; her yanda. O'ndan yüzlerce güneş doğar.

* A zahit, sen Tanrı'ya yakınım diyor, bizi kınıyorsun; mâna âleminde nice Mekkeli vardır ki Kâbe'den uzaktır, âfâkıydır.

Tortusuz şarap içtiysen kokusu nerde sende? Ersen o arı duru şaraptan çek bir kadeh.

A çift, ona tek kesildin, şarapla bir sayvana döndün, boyuna onun ayağını, bileğini öpüp duruyorsun; o ayakta halhale döndün sen.

Balçıktan yumdun gözünü; elde edilen şeyin özünü gördün; özleyiş ateşlerindesin; o yüzden piştin, oldun a gönül.

Bu mânaya düşmüyorsun, çünkü her gölgede yatıp uyuyorsun; kendi varlığına çift olmuşsun; bu yüzden de o ezelî tekten teksin sen.

500 A bağdan kurtulmuş can, o şeker dudaklar yurt olmuş sana; kaba kaftandan soyundun; kavuktan, kaftandan hürsün.

Oğulsan baban akıldır; yok değilsen hasta bir kuzgunsun sen; ne diye şu babandan uzaksın, mahsustan mı bu, yoksa âsî mi oldun?

Gâh kızgınsın, öfkelisin, kapı perdecisiyim ben diye dâvalara düşersin; gâh da bunalırsın, bir kadide düşmüş bulursun kendini.

Bir padişah canımı da aldı benim, gönlümü de; hem de nasıl bir padişah, gerçekte yüzlerce padişah; bir parçacık olsun ne hekim olur bana, ne ilaç, ne de okuyup üfler bana.

A kişi, korkudan çırpınıp çarpınırken insanlarla cinlerin padişahına, incinin mercanına arılığının aslına karşı nasıl canınla, başınla oynayacaksın?

Şarap sundu bana, hem de birbiri ardınca sundu kadehi; gözlerini yumdu, bütün varlığı yokluk etti gitti.

*

* A Yağma padişahı, delirdim, darmadağın oldum; tekliğe ulaşabilme sevdasıyla iki büklüm oldum, birliğe, tekliğe ulaştır beni.

Her şaşının karşısında iki büklüm olmuşum, şu zor işimi sen çöz; evvel de senin, âhir de sen, görüş denizi de sen.

Ne deniz, ne inci, ne yüce er, ne yüce er. Ne nur, ne parıl parıl nur bu mekânsızlık ülkesinde.

Böylesine bir nuru gördükten, böylesine bir sırrı işittikten sonra kendimden geçmezsem şaşılır doğrusu; ne buyurursun sen?

510 * Eflâtun bile, o aklıyla, o bilgisiyle bunu göreydi, benden de daha fazla deli olurdu, akılsız bir halde sevdalara dalar giderdi.

Yoksa mermer miyim ben, sağır mıyım ben, huyumun, tedbirimin kötülüğü yüzünden kuyu dibinde miyim ben?

Fakat onun Ay gibi bir yüzü var, binlerce misk kokuları var onda; bir sevdaya tutulmuş, sararıp solmuş kişi, nasıl olur da onun hevesine düşer?

Yazıklar olsun; can vermedim de ona ulaşmak için kol kanat açtım, yücelere uçtum; uçtum da işte şimdi devletten oldum, yücelerden yerlere düştüm böyle.

Bir gece rüyamda gördüm; o yüceler yücesi buyurdu ki: Can besleyen o şaraplarla sen hem bizimlesin, hem ayrısın bizden.

Binlerce düzen düzer, binlerce oyun bozar; seninle uzlaşsa, seninle olsa bile sanma ki ona eş oldun.

Sanmazsın da ya; fakat sarhoşsun, o yüzden gönlün de yok, elin de, ne yaptıysan şarap yaptı demektir, şarapla ne de gençsin, ne de kuvvetlisin ya.

Şarap aklını eritir gider, seni senden alır; bütün özürlerini o getirir; çünkü sen şaraba gark olup gitmişsin.

Parıl parıl parlayan bir ışık gördüm; ama ne ışık; sonsuz bir nur; inci misin a canım dedim; ne incisi; sonsuz bir denizsin sen.

Aysın, yahut deniz incisisin, yahut güneş, yahut da nerkis. Şarapsın, yahut kızıl rakı; güzellikte, alımda böylesin işte.

520 A Tanrı ve din Şems'i, a Tebrizlilerin kayıtsız padişahı, sensin bu; Tanrı'nın güzelliği seni âlemi bezemek için dünyaya gönderdi.

Bir bölük halk kendisini kaybetmiş, sâkîye kalk diyor; karınlar küplere dönmüş, soluk başına kadehler sunuluyor.

XXXIX

Zi bâde-y sâgar-ı fânî hazer kun ver ne dermânî
Ve gerçi sad çu hâkaanî be tıyg-ı kahr-ı Yezdânî

Geçip giden kadehteki şaraptan çekin, yoksa bunalır kalırsın; yüzlerce hakanın gücüne sahip olsan Tanrı'nın kahır kılıcından kurtulamazsın.

A Tanrı nuru, Tanrı'dan bir delilsin sen; karanlıklar yüzünden bizi ancak sen kurtarabilirsin, sen.

A sâkî, meclisinden uzaklaştırdın bizi; bir ayak dire, bir niyetlenme buyruğunu sun da al meclisine bizi.

Ben balık değil miyim, sen su değil misin? Ben arslan değil miyim, sen ay ışığı değil misin? Ben yoksul değil miyim, sen verici değil misin? Ben bu değil miyim, sen o değil misin?

Ben karanlık değil miyim, sen ışık değil misin? Ben yas değil miyim, sen düğün değil misin? Ben yıkık bir yer değil miyim, sen mamûr değil misin? Ben cisim değil miyim, sen can değil misin?

Kadehleri birbiri ardınca sun, keder atının kes ayağını, gebert gitsin; can kadehleriyle akılları yok ediver.

Devlet meclisini beze de bıyıklarımızı buralım; güzelim makamların nağmeleriyle o zevk, neşe çengini bir okşa.

Güzellerin neşeyle ayak vurup oynadıkları mecliste herkes kendinden geçmiştir; birinci hangisidir, ikinci nerede; kimsecikler bilmez.

530 Ne de hoştur kendinden geçiş sevdası; kimsecikler kendini düşünmez; geri mi kalmışsın, ileri mi gitmişsin; koltuk altındaki yırtmaç mı, yaka mı? Farkında bile olmazsın.

Kendinden geçiş âleminde o yandan bir incidir parlar durur; bir ay yüzlü, bir gümüş bedenli görünür; hem de onda padişahlığın şanı şerefi vardır.

Yüzlerce müftü, onun bostanında yetişen bir tek şeyi naklederlerken yanılır gider; ne bostan, ne bostancı.

Bir bir herkes her şeyi görür; apaçık anlaşılan gibidir şüpheli de onca, kızgınlıkla madenin incisine, mücevherine kireci çeker, hiçbir şeye aldırmaz.

Helâl olsun nazlanmak ona, ne görüştür, ne gözdür o; insanın bir yakınından ayrılmasına imkân yok; sen de bilirsin ki yakındır o.

Kimdir o padişah? Şemseddin, yolu yordamı güzel Tebriz'den kopmuş; insan şeklinde ne de güzel padişah, ne de güzel alıcı şahin.

XL

Her on çeşmî ki giryânest der ışk-ı dil-ârâmî
Beşâret âyedeş rûzî zi vasl-ı û be peygaamî

Gönül huzuru bir güzelin aşkıyla ağlayan göze gün olur, o sevgilinin vuslatından bir müjde haberi gelir elbet.

Ağarıp yasa batan, karalar giyinen gözün karası, sonunda ak olur, yastan çıkar, akı da kararır, görmeye başlar.

* Ken'an Yakub'u, Yusuf'un ardından ağlamaya koyulmuştu ya, derken ansızın o güzel yüzlüden, o güzel renkliden bir müjdeye kavuştu.

Aşka düşüp ağlamak, merdivene benzer; merdivene çıkan, elbette dama ulaşır.

Seni kendinden geçmiş gördü mü, aşk arkadaşı, bir elinde ciğer kebabı, öbür elinde gönül kanıyla dolu bir kadeh, çıkagelir.

O dilberin denize benzeyen lûtfu, kaf'tan kaf'a, bütün dünyayı tutmuştur; ayrılık ateşi hamı pişirmek içindir.

Belâ, vahşi bir kuşa benzeyen âşıkın canını sınamak için vurulup tuzağa tutuluşa benzer, sevgilinin saçı da bir tuzaktır âdeta.

Bu vuruluşla, bu tutuluşla vahşi, çeke çeke elde edilir de nazı, sertliği kalmaz, hem sırdaş olur, hem ad san kazanır.

Hani meyveleri gâh güneşin hararetiyle yakar, gâh akşam serinliğiyle okşar da oldurur ya; tıpkı onun gibi.

Umumî zahmetlerden, hususî lûtuflardan ne hikmetler meydana gelir; tortulu şeyler arı duru olur; aşağılık kişi yücelir.

Gâh mahrumiyet, ebedî ayrılış korkusuyla yanarsın; gâh o tek dilbere kavuşmak ümidiyle nimetlere dalar, yücelirsin.

Hele şu yoksulun derdi, dünyayı yakacak bir ateştir, âlemi boğacak bir tufandır; ne acılıktır bu, ne murada ermeyiş; fakat dil, damak da bununla tatlıdır işte.

Her adımda onun havasından yüzlerce ok gelse, gene o havadan yüz döndürmem, bir adım bile o yoldan ayrılmam ben.

Allah'a hamd olsun, boğazıma dek padişahın borcuna dalmışım; ne kutlu borç sahibidir o, ne kutlu boğazdır, boyundur borçlunun da boğazı, boynu.

Tanrı lûtfunun ne de güzel denizi, ne de hoş Tanrı güneşi bu; her yüz yılda bile doğmaz, artık yılın, günün de adı mı anılır?

Can, Tebrizli Şemseddin'in tapısından geliyor; iman nurunun hulâsası, Müslümanlığın canının arılığı.

* Müslümanlık nurunun da yeri mi? Defterinden bir "lâm" görünse nurlu da şaşırır kalır, canlı da.

XLI

Biyâ ey şâh-i hod-kâme nişin ber taht-ı hod kâmî
Biyâ ber kalb-i rindan zen ki sâhib-kıran-ı eyyâmî

* Gel ey başına buyruk padişah, dilediğin gibi hükmediş tahtına geç, kurul; gel, vur rintlerin kalbine, kır geçir; devranın sahip-kıranısın sen.

Gönülden dertler kopar, kandan başka bir yerde konaklama; gökleri bile gök oluştan çıkar; ateş bedenli bir cansın sen.

Kandan ibaret olan, kurudan da, yaştan da dışarı bulunan şu denize gel de nasılmış, bir göster; dalgalar için bir balıksın sen.

Köydeki rintlere o şarabı göster; tez ol, o koca sağrağı sun, o kadehin sâkîsi ancak sensin.

Sun kadehi arslanlara, gözleri kızarınca seyret onları; bir kadehle yık aklı; zaten orda akıllılık hamlıktır.

A padişahlar padişahı, güzelliğinle yıka ârını hayâsını âşıkların, ad san kaydından kurtar onları; âşıkların kötü addan çekinmeleri soğuk düşer.

Akl-ı Küll'ü gördüm, kurban olmaya yatmış, boynunu uzatmıştı; şu düzenbazın, şu hüner sahibi erin önünde, nasıl da İsmail gibi râm olmuşsun dedim.

560 Dedi ki: Tebriz'i Çin'e döndüren Şemseddin'in aşkıyla kurban oluyorum; yolları yordamları yepyeni ay yüzlü güzeller hep onun yüce meclisinin çevresinde.

XLII

Ber-i dîvânegân imrûz âmed şâh-ı pinhânî
Fegan berhâst ez cenhâ-yı mecnûnân-ı râhânî

Bugün delilere divanelere bir gizli padişah çıkageldi; can delilerinin canlarından bir feryattır koptu.

Naraların arasından benim sesimi tanıdı o padişah; çünkü sesim hayvan seslerinden arınmıştı.

Bir deli zincirden boşandı diye padişahça bir söz etti; a padişahım divaneysem ben, sen de devlere Süleyman'sın.

Padişahım, kuşların sırlarını bilirsin; devlere afsun okursun; bu divaneye bir afsun okusan değer doğrusu.

Bir pîr, bağla beni zincire diye padişahın tapısına geldi; gerçekten de bu divane, dîvânı birbirine katacak, yıkıp yakacak.

Padişahım dedi ki: Bu deli, benim saçlarımdan başka bir zincir kabul etmez; sen bilmezsin onun huyunu.*

* Binlerce zinciri kırar da bizim yanımıza uçar; "Dönüp bize gelenlerden olur"; padişahın doğanıdır çünkü.

* Bu beyit Konya nüshasında yok.

XLIII

Sehergeh goftem on mehrâ ki ey men cism u tu cânî
Bedin hâlem ki mîbînî vu zon nâlem ki mîdânî

Seher çağı o Ay'a, bedenim ben, cansın sen dedim; gördüğün haldeyim işte; neden ağlıyorum, biliyorsun.

Küfrün de ardındasın, imanın da; bineğini pek tez sürüyorsun; ne de pervasız padişahsın; bildiğini işleyedur.

Bir kerecik geri dön, gel de can ormanını seyret; mercan dalları şeklinde taze kandan meydana gelmiş ağaçlara bak.

Temiz kişileri inkâr etme, pervasızların açacakları yaradan kork; çünkü gam çekenlerin canlarındaki sabır seni yok eder, yok.

Duydun ya, bir ham, erlerin adını anıyor, korkmuyor ki dilediğini yapan o er, birdenbire onun alnına bir dağ basıverir.

A dervişlerin düşmanı, sen kendindesin, fakat kendinden geçmişlerle uğraşma; onlara ulaşamayacak elini uzatmaya kalkışma.

Çünkü Tebrizli Şemseddin, can bağışlamada kan dökmede de Tanrı kudretleriyle ateşten daha tezdir, daha keskin.

XLIV

Elâ ey nakş-ı rûhânî çirâ ez mâ girîşânî
Tu hod ez hâneî âhır zi hâl-i bende mîdânî

A can güzeli, niçin bizden kaçarsın? Ev halkındansın sonucu, kulun halini bilirsin sen.

Sıcak gözyaşlarımın hakkı için, sapsarı yüzümün hakkı için sana öylesine bağlanmışım ki insan insana böyle bağlanamaz.

Dünya gülse bile sensiz zindandır bana; yeter artık, zindandaki şu mahrum kula merhamet et.

Bütün yakınlarımla olsam da sen uzak olduktan sonra darmadağınım; Tanrım, kimsecikler böylesine darmadağın olmasın.

Ayağına ne bağlayayım ki kaçmayasın? Sevgilimiz gibi kaçarsan, vefasız canınla kalakalırsın.

* Dokuz kat göğü assan, yedi denizi yaksan, gökleri de aşkla, sabırla deler geçerim, denizleri de.

* Güneş gibi dördüncü kata çıksan, gölgen gibi gizlice, at başı beraber çıkarım seninle.

XLV

Biyâmed iyd ey sâkıy inâyetrâ nemîdânî
Gulâmeânend sultanrâ biyârâ bezm-i sultânî

Bayram geldi a sâkî, inayet nedir, bilmez misin sen? Padişahların kulları olur, hadi padişah meclisini beze.

Senin mahmurunum, sarhoşunum, elinden bir kadeh istemedeyim; elinden içmek pek hoş; çünkü şarap candır, sen de cansın zaten.

* Gel a sâkî, az incit beni; zaten kendimden bıkmış, usanmışım ben; peri çağıranların yoluna yordamına uy, el at o şişeye.

* Şişeyi öyle sâf bir hale getir ki ben şarabım desin; yakınlık hakkı için beni sen kendimden geçirdin.

Seni arayıp bulma sevdasıyla testiyi ırmağa götürdüm; Allah'a hamd olsun ki senin de bizi aradığını öğrendim.

Bir iyilik edip de testiyi o can şaraplarıyla, o gizli küplerden doldurmanı dilemekteyim.

Bir kadeh sundun, bir kadeh daha vereceğini vaad ettin; tertemiz canın için olsun sâkî, dönme vaadinden.

* Çünkü Elest sâkîsisin sen, sarhoşun canına rahatsın, huzursun sen; Müslümanlık kolunun gücüyle Hayber kapısını kopardın sen.

XLVI

Meger mestî nemidâni ki çün zencir cunbânî
Zi mecnûnân-ı zındânî cihânîrâ bişûrânî

590 Yoksa sarhoş musun ki bilmeden zinciri şakırdatıp duruyorsun; zindandaki delilerin çığlıklarını büsbütün artırıyor, bütün dünyayı çıldırtıyorsun.

Yoksa kendilerinden geçmiş sarhoşların masallarını duymadın mı sen? Duymadıysan dinle; canına and olsun ki bağsın bahçesin sen.

Sen bilirsin, ben bilmem, nedir şu canımdan kopup gelen ses? Bu sese hayranım, ama ne de zevk dolu bir hayranlık bu.

Haydin, gelin ey sarhoşlar, ey varlıklarından geçmiş erler, haydin a zevk, neşe düşünenler. Haydi a dost; sen de bilirsin ki onların ta kendisisin sen.

XLVII

Tu istizhâr-ı on dârî ki rû ez mâ bigerdânî
Velî çün Kâ'be berperred kucâ mâned Muselmânî

Sen bizden yüz çevirmeyi kuruyorsun; fakat Kâbe uçar giderse Müslümanlık nerde kalır?

Padişahsın, görüp gözeticisin sen; O'sun, alımlısın sen; can kuşlarını yakıp yandırma, onlara Süleyman'sın sen.

Gökyüzü her çeşit kavgadan emin, fakat yeryüzü yağmalarla, talanlarla dopdolu; yalnız yeryüzü toplu bir hale de gelse göğün tesiriyledir bu, darmadağın olsa da.

Yeryüzü bedene benzer, gökyüzüyse akla, cana; beden semiz de olsa, arık da olsa bilirsin ya, candandır bu hal.

Akıl bedeni bıraktı mı, beden dağılır gider; mazurum der beden, sen gittin çünkü; sendin beni görüp gözeten.

Cana yardımların akla akıldır; çünkü sen akıldan yüz çevirdin mi, aklın akıllılığı kalmaz ki.

600 * Yusuf bir kurt olur, Mûsa Firavun kesilir; senin dizginin elden çıktı mı, ahıra bakan memur bir semer olur gider.

Mademki biz ele benziyoruz, sense madensin, ne verirsen ver; mademki biz toprağız, sense suya benziyorsun, ne bitireceksen bitir.

* A efendim, mıhladız gibi hem ararsın sen, hem aramazsın; usturlap gibi, terazi gibi hem söylersin sen, hem söylemezsin.

XLVIII

Şodem ez dest yekbâre zi dest-i ışk tâ dânî
Derin mestî eger curmî kunem tâ rû negerdânî

Bilesin diye aşkın elinden, tamamıyla elden çıktım gitti; bu sarhoşlukla bir suç işlersem yüz çevirme benden.

Ne de izinin tozu bile belirmezken apaçık ortadadır, bugünün de sığındığı odur, yarının da; canım senin yüzünden ne de deli divanedir; ne de darmadağın bir haldir bu.

O simsiyah, o kıvırcık, o zincire benzer saçlar yüzünden halim zor bir duruma düştü; beni ne vakte dek gönül kanının içinde bırakacaksın?

Tapında feryada kalktım mı, yeni bir bahane icat edersin; ne cilvedir bu, ne düzen; ne işvedir bu, ne pek yüzlülük.

Ne meclistir, ne sâkî, ne sarhoşlardır, ne şarap. Ne de gönül vermiş âşıklardır, ne de can sevgilisi güzel.

Aşkının şarabı, işte o vakit güzellik dünyasını sarhoş eder; yüzünün güzelliği, işte o vakit cana can kesilir.

Şemseddin'in efendiliği, yolu yordamı güzel Tebriz'den kopar da Tanrı kudretleriyle canı Tanrı'yı görür bir hale getirir.

XLIX

Dili yâ dîde-i aklî tu yâ nûr-ı Hodâ-bînî
Çerâg-efrûz-ı uşşâkıy tu yâ horşîd-âyînî

Gönül müsün sen, yoksa aklın gözü mü, yahut da Tanrı'yı gören nur mu? Âşıklar meclisinin ışığını artıran nur musun sen, yoksa güneş töreli mi?

Gönüller adını duydu mu, yerlerinde duramazlar; zevâlsiz Tanrı'yı görüş nuruyla bütün zorluklar çözülür gider.

Dedim ki: A güneş, beni kendine yoldaş et; bütün dertlere şifasın sen; bütün dertler seninle yatışır.

Dedi ki: Canlar kaparım ben, ayağımı Arş'a basarım ben; balçıktan yapılan âleme az gelirim ben; ancak bir ancağız, bir vakitceğiz gelirim gelsem de.

Kendinden haberin oldukça yoldaşlık edemezsin benimle; çünkü o Tanrı'ya ulaşan miraç için ancak yok-yoksul er gerek.

Dışın yok-yoksul ama içindeki nefis pek kahredici; bir kâfir mürâîcik; yol uğrağına oturmuş, yol kesip durmada.

Böyle bir pîrden, bir kılı bile örtmeye kalkma, aç başını, göster; öylesine bir pîrdir o ki gizli sırlar bilgisi başının altında yastıktır.

Âşıkların hekimdir o; dünyaya candır âdeta; demirleri bile eritir, demirlere bile yumuşaklık verir o.

Toprağı hemencecik altın eder, bedene hemencecik kanat verir; dinsiz can bile ondan din ışıklarını elde eder.

* Gel sayvanına, dehlizine gir de delilini seyret: her ölü onun canıyla bir Vîs kesilmiştir, Râmîn'e dönmüştür.

A gönül, tekrar döner, gelir ümidiyle bu sözleri o padişahtan, o şahinden, Tebrizli Şemseddin'den duymadasın sen.

L

Mubârek bâd on rûrâ bidîden bâmdâdânî
Bibûsîden çünen destî zi şâhenşâh-ı sultânî

O yüzü sabah çağı görmek kutlu olsun; kutlu olsun öyle bir padişahın, öyle bir padişahlar padişahının elini öpmek.

Öyle yüzü seher çağı görmek ne de hoştur; daha gün ağarırken öyle bir parlak Ay'ı görmek ne de güzeldir.

Günün ilk anında iki güneşi birden görmek; biri doğudan doğmada; öbürü varlık göklerinde neşeler saçmada, gülüp durmada.

Ne de mutlu sabahtır o sabah ki gelir de yastığın başucunda oturur; gözünü uykudan açar açmaz o neşeli padişahı görürsün.

Ne mutlu gündür, ne mutlu an; ne mutlu bahttır, ne mutlu devlet; öylesine güç bulunan dilberi kolaylıkla, erkenden buluverirsin.

Nazlanır, otururşa demiri bile dertle eritir; yok, lûtfeder de otururşa her müflise madenler bağışlar.

Geceleyin onu görenlerin gecesi gündüzden aydın olur; onu kuyuda görenlere kuyu saray olur, sayvan kesilir.

Tebrizli Şemseddin'le aynı lâkaba sahiptir güneş; sûfî, hani O'sun der ya, O'dur, yüzlerce odur o.

LI

Yekî dûdî bedîd âmed sehergâhî be hâmûnî
Dil-i uşşak çun âteş ten-i uşşak kânunî

Seher çağı ovada bir dumandır belirdi; âşıkların gönülleri ateşe benzer, bedenleri de mangala.

630 * Gel, salın, eteğini devşir de şu dumanın, şu ateşin içine dal; orda, her yanda bir Zün-Nûn hoşça yanıp yakılmada.

Bir mum gibi parlamadasın sen; devlet de sensin, rızık da sen; neliği-niteliği yaktın mı, neliksiz-niteliksiz âlemin canı meydana çıkar.

Senden başka bir ay yüzlünün burçları dönüp dolaşması gerekmez; kendinden aşağı olanı aşağılıktan kurtarmak, her aşağı kişinin harcı değildir.

Ellerini sallaya sallaya, güle oynaya, doğanlar gibi padişaha var; orda nazlarla dalgalanan, kanlarla dolu olan bir deniz görürsün.

O kandan, bahçede ne lâleler bitmiştir, ne güller, fesleğenler; görürsün de can, elini de bir sabunla yıkayıverir gider.

* O kapısız, penceresiz mahzene daldın mı, bir iğnen bile olsa İsa gibi perde kesilir sana; çünkü Karun'un hazinesisin sen.

* Fakat Mûsa gibi Hızır'ın sırrından yokluk Hârun'u olursan, o ayıptan, noksandan münezzeh padişahı görürsün, ağızsız, dudaksız elini öpersin.

Böylesine kişi, su gibi hem sakin, hem uykuda; dalga gibi coşa köpüre, varını yoğunu oynatıp kaybedenlerin denizine dalmıştır da yoklukta çokluk bulmuştur.

Padişaha baktın mı, öylesine sarhoş olursun ki sanki diyesin, binlerce batman afyon yutmuşsun.

* Tebrizli Şems'i gördün mü, canından şekerler damlamaya başlar; o anda her iki yerde birden olursun; hem Mısır'dasın, hem Mısır'dan dışarda.

LII

Çu dîd on turra-i kâfer Muselman şod Muselmânî
Salâ ey köhne İslâman be mihmânî be mihmânî

Müslümanlık, o kâfir saçları görünce Müslüman oldu; haydin a eski Müslümanlar, konukluğa gelin, konukluğa.

İmânın gönlü senden neşeli, ne de ustalar ustasısın; Müslümanlığın da Müslümanlığısın, imanın da imanısın sen.

Can gözüne can gözü sensin, gerçeğe gerçek sen; sırlar nurunun nurusun sen, rûhun rûhuna cansın sen.

Lûtfunun imdadı dünyada parlamasaydı, şu gök kubbenin tavanı çökerdi, yıkılmaya yüz tutardı.

Şanın, şerefin iki dünyadan da öte; canların nasıl da başları dönmüş, nasıl şüphelere düşmüşler, nasıl şaşırıp kalmışlar.

İki dünyada da bir örnek arıyorum ki söyleyeyim sana; bulamıyorum a efendim; sen de söylemiyorsun ki; kime benziyorsun sen?

Dermanlardan uzaklaştım, derde derman istemiyorum; sana vefa göstererek ölüp gideyim; çünkü dermana da dermansın sen.

A kanlar döken canım, Tebriz'e doğru uçadur; bir yerde kalırsan da Şemseddin'in adını an.

A aydın Ay, sıfatlarının ne şaşılacak hassası var; ağlayan bulutu bile güldürür.

A devlet, ne diye kaçarsın? Ne diye şu âşıktan çekinirsin? Ayağını diremiş padişahın lûtfuyla kolayca ele geçersin sen.

LIII

"Tercî-i Bend"

Aceb servî aceb mâhî aceb yâkut-u mercânî
Aceb cismî aceb aklî aceb ışkıy aceb cânî

Şaşılacak bir selvisin; şaşılacak bir Ay; şaşılacak bir yakut, şaşılacak bir mercan. Şaşılacak bir bedensin, şaşılacak akıl; şaşılacak bir aşksın, şaşılacak bir can.

Acayip bir ilkbahar lûtfusun, acayip bir av beyi. Bakışında ne var, dudaklarını ne diye oynatıyorsun, dilinde ne var?

Şaşılacak kadar lezzetli, şeker mi şeker bir helvasın; elemsiz, kedersiz bir beysin; şaşılacak kadar yüce bir aysın; gökyüzünü döndürüyorsun sen.

Şaşılacak şeylerden de daha şaşılacak bir şeysin, bütün gizli şeylerden haberin var; kötülüklerden amandasın, devâlar bulmada tedbir sahibisin sen.

Tatlılıkta hadden de aşırısın; Akl-ı Küll gibi yol görürsün; öfkesizlikte, kin tutmayışta Tanrı yarlıgamasına benzersin sen.

Ne de Tanrı'ya mensup güzellik; her evin barkın mumu, ışığı; ne de akıllı usta, ne de Tanrı'ca güneş.

Şu topallara ne de güzel kanatlar vermedesin; şu gönülleri daralanlara ne de hoş neşeler bağışlamadasın; bütün padişahlar, çavuşlar gibi kuldur, kurbandır sana, sense padişahsın.

Neye bir zararın dokunursa, o can bulur; öyle bir hal alır ki aşkından yüzlerce perişanlığa uğrar.

Dünyanın yarısı gülüp durmada, yarısı ağlamada; çünkü ballar balısın sen, çünkü ayrılık zehrisin sen.

Aşk ağzı gülmede, aşk gözü ağlamada; ağzın yediği helva pek tatlı, öbürünün helvasıysa gizli.

Gönlü, canı yelpazele, darmadağın olmuş, daralıp kalmış gönlü ferahlandır; zindanda kalmış şu canlara zindanı gül bahçesi yap.

Şu getirdiğim anahtarla mahzen açılmazsa tercî ile bir başka anahtar getireyim de aydınlatayım.

*

Güzelim bir ordugâhta bayrağın dikildiği yersin sevgili; padişahlar padişahısın sen; güzellerse ancak senin tuğranı yazanlardır.

Alımın, tatlılığın temelisin; aşk sofrasını yayansın; zaten o usta helvacıdan başka kim yapabilir bu çeşit helvayı?

Dünyayı yakıp yandırsan, göğü yere döksen herkes razıdır; bilir ki yüzlerce renklerle gene sen bezersin.

Şimdi kâinat, renk renk çiçeklerle açılıp saçılmıştır; sen geliyorsun diye neşesinden ellerine kına yakmıştır yeryüzü.

Gel, yanı başıma otur da evvelce nasıl gülüyorduysam gene güleyim; tat, neşe madeni gene nurlar bağışlamaya koyuldu diyeyim.

Böylesine bir gül bahçesinin devleti sayesinde, gülüş eldeki peşin akçe; sen mi daha güler yüzlüsün, ben mi? Fakat ben de kim oluyorum? Efendi sensin.

Gül bahçesi sensin, bülbülüm ben; elde eden sensin, bir şeyim yok benim; gel aşağılara da, yücelere de yüzlerce gürültü düştü.

Olgun sensin, noksan benim; doğruluk düzlük sensin, özü doğru benim; düğün sensin, oynayan benim; aşağılık benim, yüce sensin.

Maşallah, sen geldin mi, ikilik kalkar gider; sarhoşlukla, delilikle tasarruflar, tedbirler dökülür, yok olur.

A ay yüzlüm, sen biz olursun, biz sen oluruz; ben miyim, sen misin, bilmem, şekerde sensin, şekerler çiğneyen de sensin, çiğne, hoş çiğniyorsun.

Vaadinde vefa edersin, verginde bekleme yoktur; güzelim bağışların, vergilerin, ne veresiyedir, ne de yarına bağlı.

A sevgili, üçüncü tercî ile gönlümüze şeref ver; şarap kadehini döndür, bütün gönülleri bir et.

*

Esenlik sana a köylü, o ambarda nelerin var? Böylesine tek başına ne geziyorsun, şu ovaya ne ekmektesin?

* Ne de güzel yüzlü padişahsın; yüzünü gören, Uhud Dağı olsa çevikleşir, uçar.

Bana sözler söylüyorsun; ne diyorsun? Güzel sözler elbette, huyun da güzel zaten; konuğunun gönlünü alıyorsun, sarhoşlarının başlarını kaşıyorsun sen.

A ayıptan, noksandan tertemiz sâkî, bâzı kere casuslukla gelirsin; bâzı kere hastanın halini hatırını sorarsın; bâzı kere de üzüm sıkarsın sen.

Gâh eteği ıslaklarla uzlaşmak için etekten vazgeçersin; gâh da olur, bunlardan çekilirsin; kim bilir, ne alışveriştesin sen?

Esenlik sana, maşallah o boya bosa; aferin o ay yüze, o akıllıca yağmaya.

Esenlik size a o padişahı, o hakanı özleyenler; sonsuz esenlik o sınıkları onaranın kürsüsüne.

Ne padişahtır o, ne padişahtır; askerin neşesidir o; ne aydır o, şu lacivert gökyüzünde ne aydır o.

Yeni konukları seyret, yürü, bir altın tencere koy; biliyorsan aş pişir; yoksa dağlarda, bellerde bir tavşan ol.

Ne bunu, ne de onu yapamazsan, yürü de kendini kurban et bâri; kendini de kurban edemezsen bil ki leşsin.

Sus, az afsun oku, sarhoşların tadı yok sende; a can, ne tadın tuzun var, ne de tuzlaya komşusun sen.

Öylesine bir çöle eriştim ki varlıklar orda bitmede, gelişmede; oraya sarhoşluktan başka bir şey yağmıyor; o yanda sarhoşluklar var ancak.

LIV

Merâ on dilber-i pinhan hemîgûyed be pinhânî
Be men dih can be men dih can çi bâşed in geran-cânî

Bana o güzel gizlice, can ver bana, can ver bana, ne oluyor bu ağırcanlılık da deyip duruyor.

* Bir solukcağız Kalender ol, Kalender'e râm ol; semender ol, semender, kolaylıkla atıl ateşe.

Ateşe atıl, ateşe atıl, bizim ateşliğimizde bir hoşça gez, dolaş; çünkü ateş, Halil'imize gül bahçesi kesilir.

* Bilmez misin ki dikenimiz bizim, güllere padişahlar padişahıdır; bilmez misin ki küfrümüz bizim, Müslümanlığın canıdır.

690 A pervasızlar, a pervasızlar, çekinmeyin, çekinmeyin; a Müslümanlar, a Müslümanlar, Müslüman olun, Müslüman olun.

Tanrım, sen de bilirsin ki ova kafesten daha hoştur; fakat kuzgun mezarlığa, yıkık yere sabredemez; mutlaka orasını ister.

Bugün canın devlet günü; fırsat düştü, pervasızca içmede; ne de güzel bir devlet günü, ne de hoş bir halka; ne de güzel bir padişahlık zamanı bu.

Sus; zaten yoksulun şarap içtiği gizli değil; ilâhî nurlar yüzüne vurmuş, parıl parıl parlıyor.

LV

Şinîdem k'üştûrî gumşod zi Kurdî der beyâbânî
Besî uştur bicust ez her suyî Kurd-i beyâbânî

Duydum, bir ovada, Kürt'ün birinin devesi kaybolmuş; yazının Kürt'ü, ovanın her yanında devesini aradı durdu.

Deveyi bulamayınca gönlü devenin hasretiyle dolu, düşüncesi darmadağın, gamlı bir halde yolun kenarında yattı, uyudu.

* Gece oldu, ahıra gitti, yattı. Gece yarısı gönlü gamla dopdolu, uykudan uyandı; topa benzeyen Ay, çevgene benzeyen gökyüzünde parıl parıl parlamadaydı.

* Ay ışığıyla şöyle bir bakınca ne görsün? Deve yolda durup duruyor. Sevincinden nisan yağmuru gibi gözyaşları dökmeye başladı.

Yüzünü aydın Ay'a döndü de nasıl anlatayım seni dedi; hem güzelsin, hem iyisin, hem alımlısın, hem parlaksın.

Tanrım, şuracıkta, şu konakta, kerem et de nurunu artır; artır da insanın aklı kendi yitiğini bulsun.

700 * Canında bir kadir gecesi var, ne diye kadrini bilmezsin? Her solukta seni coşturur durur o, sen ne diye onu coşturmazsın?

O, seni deli divane etmiştir, canından kararı, huzuru almıştır; senin canının gamını yer, tasasını çeker o; ne diye canına almazsın onu?

Veren O'dur, sen bir ırmaksın; ne diye aramazsın kendini? O misktir çünkü, sen kokusun, ne diye sıkmazsın kendini?

LVI

Elâ ey Yûsuf-ı Mısrî ezin deryâ-yı zulmânî
Revan kun keşti-i vuslat berâ-yi pîr-i Ken'ânî

A Mısır Yusuf'u, şu kapkaranlık denizden sür vuslat gemisini, Ken'an pîrine kavuşmak için yürüt o gemiyi.

Öylesine bir gemi ki şu deniz onun ışığıyla göze, görgüye sahip olmuş; o geminin ışıklarıyla deniz nurlanmış gitmiş.

Hem de öyle kulların kölelerin canlarına lâyık ışık değil; padişahın şerefine, güzelliğine lâyık bir ışık.

O gemi şu ululuklar denizinde yüzüp giderken, Tanrı sever onu da cana can kesilir gider.

O gemi yüz gösterdi mi, denizden bir tozdur kopar; başka bir güçlük kalmaz artık, her şey kolaylaşır.

Hem de nasıl kolaylık? Neşesinden âşıkın her kılı, başındaki saçın her teli o denizde güle yuvarlana oynamaya başlar.

Fakat canın gülüşünü ancak can gözü görebilir; sudan, topraktan, dört unsurdan yapılmış bedenin gülüşü baş gözüyle görülür ancak.

Gözle görülür, kulakla duyulur, anlayışa, vehme sığar bir delil istiyorsan dinle: Çıplaklığından, elbisesinin kıvrımlarında bile izler vardır onun.

Fakat delili ne yapacaksın sen? Duygu âlemine gark olmuşsun; yürü, şu şehvet yayım yerinde hayvanlar gibi yayıl, otlayadur.

Meğerki tapısında herkesin kul köle olduğu ulular ulusu Şemseddin'in lütûfları yel gibi essin de seni şeytan vesveselerinden kapsın, götürsün.

Bütün şu remizlerden, gemiden, denizden ancak o Tanrı denizini anla; başka şey anlamaya kalkışma.

Bunu da anladın mı, Tebriz'e doğru yere kapan da can Tanrı rahmetleriyle onu bulsun.

LVII

Kucâ şod ahd-o peymânî ki mîkerdî nemîguyî
Kesîrâ k'o be cân-o dil turâ cûyed nemîcûyî

Nerde kaldı verdiğin söz, ettiğin yemin? Hiç söylemiyorsun; seni canla, gönülle arayanı aramıyorsun sen.

Yüzünü kanıyla yıkayan bir gönlü yaralıya neden yüz göstermiyorsun, niçin ondan el yıkamaktasın?

Oka benzeyen kirpiklerine döndüm, dosdoğru, dümdüz oldum sana karşı; a bahtımın gözü, sen ne diye kaş gibi eğrisin bana karşı?

Ne de tatlı cefacısın sen; ağlata, inlete âşıkı öldürürsün de şehit âşık sonra da tutar, ne iyi huyun var der.

Gördüm ki bütün ceylanlar, arslanlardan yel yepelek kaçıyorlar; a gönül, sense o Tanrı arslanını aramadasın; Allah bilir, ne biçim ceylansın sen.

A gönül, çok zayıfsın ama sevgilinin mahallesini yurt edinmişsin ya; bana gelince: Candan da bezdim, bedenden de; müjdeler olsun sana, o civardansın sen.

Padişahın huzurunda bir hoşça koş; gâh yücelere ağ, gâh çukurlara düş; ondan vuruş, senden hizmet; o çevgen, sense topsun.

A gönül, baştan başa aradım; sende dilberden başka bir şey göremedim; a gönül, sen O'sun dersem kâfir deme bana.

Kendimden geçtim mi, o olurum de bu yüzden kendimden geçmeye kul köle kesilirim; fakat gene kendime geldim mi, ben bu yandayım, sen o yandasın.

Sus, çünkü kınamada şuna benziyor o; hani senin dilini anlamıyorum ki; ben Türk'üm, sen Hintli'sin der birisi; tıpkı onun gibi işte.

LVIII

Biyâ ey ârif-i mutrıb çi bâşed ger zi hoş-bûyî
Çu şi'rî nûr-efşânî vezon eş'âr berguyî

Gel a arif çalgıcı, ne olur, bir güzel huyluluk etsen de o şiirlerden ışık saçan bir şiir okusan.

Bütün erlerin canlarına and olsun, bütün dertlilerin dertleri hakkı için, ne istersen oku; bu şaşırıp kalmıştan ne ararsın ki?

A güzeller, Ay'a benzeyen yüzünden, güzelliği arayan aşkından öğrenin yüz parlaklığını, ay yüzlülüğü.

* O kara gözlerinden, o üç kat olmuş saçlarından öğrenin Hintliliği a Hindistan ehli.

* Oklar atan bakışından, büyüler yapan göz süzüşünden öğrenin büyücülüğü a benim Hârût'um, Mârût'um.

730 A arkadaşlar, a halvete girenler, gönlü öylesine arıyor ki o; gönül almayı, gönül aramayı, cana canlar katan lâ'l dudaklarından öğrenin.

Bütün âlem, senin yüzünden ağlıyor, sen neden ağlıyorsun; bir kılın bile eksilmedi, ne diye ağıtlar yakarsın, bilmem ki.

Feda olayım damının üstünde uçan güvercine; nerdesin o mahallenin ehli olan devletli köpek?

Mademki o aziz ömür geldi, ne diye zevke, işrete dalmazsın? Mademki o can ustası geldi, ne diye tahta aramazsın?

O ceylan şu tuzakta, ovada ne dönüp dolaşırsın? İnciyi evde kaybettin, her yıkık yerde ne koşarsın?

Her gün şu evde yeni bir oda bulmadasın; bir kat değilsin a can, bir araştır da gör, yüz katsın sen.

* İster küfür ol, ister din; ister sevgi ol, ister kin; onu gör, onu bil, iyiden iyiye bil ki onunlasın sen.

Şu bulunmaz masal kaldı, fakat ne yapayım, sarhoşların sâkîsi, şu anda daha fazla söylersen boğarım seni diye boğazıma sarıldı.

LIX

Merâ sevdâ-yı on dilber zi dânâyî vu hurrâyî
Bîrûn âverd tâ geştem çunin şeydâ vu sovdâyî

O güzelin sevdası beni bilginlikten, Kur'an okumaktan öylesine çekti, dışarı attı ki işte böylece sevdalara düştüm, deli divane oldum gitti.

Çalışa, dileye seccadeye sarılmıştım, mescide girmiştim, zahitlik elbisesine bürünmüştüm; hayra hayır, ibadete ibadet katmaktaydım.

740 Aşk mescide girdi, a irşad eden hoca dedi; varlık bağını kopar, ne diye namaz yerine bağlanır kalırsın?

Kılıcımın açacağı yaradan ürkme, yüreğin oynamasın, boynunu koy yere, koy eğer bilgi sahibi oluştan görüş sahibi olmayı diliyorsan, o yola düşeceksen.

Rintsen, pervasızsan yosmalığın hükmünü ver; güzelsen, alımlıysan ne diye perde ardında kalıyorsun?

Güzellerin yüzlerini göstermekten başka çareleri yoktur, mutlaka görünürler; güzeller yüzlerini bezemeden, cilveler etmeden duramazlar.

Gâh yüzleriyle akla bir aşktır verirler, bir sabırsızlıktır salarlar; gâh gözleriyle hastalara İsalık ederler, sıhhat verirler.

Güzel, gâh saçlarıyla inanmışa Tanrı ipini verir; gâh büklüm büklüm, simsiyah saçlarıyla Hıristiyanlara haç sunar.

Güzelliğini bir görseydin, güneşten de üstün olduğunu bir anlasaydın, şu boz renkli zindanda ne sararır solardın, ne pörsür, çürürdün.

Ne diye gönül baharıyla tazelenmezsin? Ne diye gül gibi gülmezsin, amberler ezmezsin?

Ne diye şu dünya küpünde şarap gibi coşup köpürmezsin de coşkunluğun şu gök renkli kapağı aşmaz?

Güzelim yüzünden çakan şimşeklerden Yakub'un ne de mahrum; a güzeller Yusuf'u, ne diye kuyunun dibinde eğleşir kalırsın?

750 * A bilgisiz, kendi güzelliğini gör de onun can ışığını bil; çünkü yalnızlık çağında inanç sahibi, inanç sahibine aynadır.

Toprak, içindeki gizli şeyleri bahçenin yüzünde görür de gönlümde ne de güzel, ne de hoş şeyler varmış der.

Taş içinde gizli olanı, lâ'lin, firuzenin içinde görür de gönlümde neler varmış der, yücelmeye koyulur.

Kara demir, gönlünü aynada görür de ben de ışıklanabilirmişim, bâri arı duru bir hale geleyim der.

Yok olup gidenler, yerlerine yokların geldiğini görünce varlığın tapısına giderler de var olmayı kurarlar.

* Sineğin, yaradılışındaki kabiliyet yüzünden çalışıp çabalasa Zümrüdüanka olabileceğinden haberi olsaydı her tezeğe konar mıydı hiç?

* Sûfî, vaktinin oğlu olursa yarının tembeli kesilmez; aptal olan, tezce tembel olan kişi, işini yarına bırakan kişidir.

Puşt değilsen, erliğin varsa, güzellerin arasında otur; âşıklarla düşüp kalkmayı huy edin, a dost, hercai olma.

A balık, denize sırtını çevirip oturmak nedir anladın ya; denize tut denize, denizdesin sen, git oraya.

"Geri dön" sesini duy, abıhayata kavuş, dal suya da bir hoşça yürü; balçıkta ne diye kalırsın?

760 Kendi elinle canına, gönlüne kıydın; ne can kaldı, ne gönül; kendi ayağınla öyle bir yere gittin ki orda elini geveleyip duruyorsun.

Ezel güneşinin tesiriyle altın ol, başkasının altınına az tamah et; gümüş yüzlüsün ama altın aşkı seni sarartır soldurur.

Dünya sana, ne diye benim lalam oldun, padişah oğlusun sen, benim lalalığa lâyık olan der durur.

Denizde boyuna, benim sana binek olmam daha hoş; halbuki hamallık, sakalık ediyor, sen beni taşıyorsun der.

Sus, ben de senin gibi söylenip duruyordum; sustum da rahata kavuştum; sözümü dinlersen susarsın da esenleşirsin.

LX

Merâ porsîd on sultan be nemiyy-o suhan-hâyî
Aceb imsâley âşık bedon ıkbâl-geh âyî

O padişah söze geldi de yumuşak yumuşak sordu bana: A âşık, acaba bu yıl da gelecek misin devlet tapısına?

Bir daha sorsun, bir daha söylesin diye sağırlıktan geldim, elimi kulağıma götürdüm; kulağım sağır, bir kere daha söyle demek istedim.

Belki bir kere daha söyler o güzellik madeni; öyle bir anda sağır görünmemek, olsa olsa körlüktür.

Padişahım oyunumu anladı, güldü de şunu dedi: Sen bunu kendin gibi akılsıza, serseriye söyle.

Bir kere daha salladım, sağır gibi başımı, kulağımı ona uzattım; çıldırdın mı dedi; sen inada kalkıştın artık.

Sağırlıktan gelmiştim ya; nasıl cevap vereyim, ne özür getireyim? Şu işle, bu cünbüşle bütün kapılarım bağlanmıştı.

Kapıcısına baktım, sen bir söz söyle demek istedim. Derken ona, adımı sordu benim; o da aptalın, sevdalının biri dedi.

Bir kere daha baktım kapıcıya; onun kapısının çırağısın, onun gibi senin yüzün de düzenci bir yüz, bir kere daha söze getir onu demek istedim.

Kapıcı, gözceğizini kırptı da demek istedi ki: Sen onu bilmiyorsun; düzenbaz onun tapısında ancak rüsvay olur gider.

Hile etme; o helva bâzı kere boğazına gelir de helva kazanı gibi ateşler içinde kaynar, coşarsın.

LXI

Muselmânan Muselmânan merâ Turkîst yagmâyî
Ki o sefhâ-yi sîranrâ biderrâned be tenhâyî

* Müslümanlar, Müslümanlar, yağmacı bir Türküm var; yalnız başına arslanların bile saflarını yarmada.

Yayını oynattı mı gökyüzünün yüreği oynar; Ay'la Zühre bile onun korkusundan yerlere serilir.

Halka göre adı aşk; fakat bence can belâsı; öylesine tatlı bir belâ, öylesine tatlı bir mihnet ki onsuz esenleşmeye imkân yok.

Yüzünü gösterdi mi, ne küfür kalır, ne karanık, saçlarını çözüp döktü mü, ne din kalır, ne Hıristiyanlık.

Gayret, canın gerekse sana, sus deyip duruyor; fakat canımda sabır varsa, usanmışım o candan ben zaten.

Delinin zincir gevelemekten başka çaresi yok: sen de zincir geveliyorsan helâl olsun sana, helâl olsun.

Sırları söyle a deli, akıllılardan ne korkuyorsun? Yırt elbiseni a gök, kıyameti ne diye beklersin?

Aşk uçuşuna dünya dar geliyorsa yakınlık Kafdağı'na uç; Zümrüdüanka'sın.

Gerçek söylememi istiyorsan sun erlik sağrağını bana; yolu görmemi istiyorsan gel içeri a göz, a görüş.

Âlemi ışıtmak, dünyanın ışığını artırmak istiyorsan güneş gibi bütün bedenin ateşlenmesi gerek.

Güneşler güneşinin seni kabul etmesini istiyorsan ay değirmisi gibi erimen, bitmen lâzım.

Ev temiz değil de canın sıkıldıysa sıçra, kalk, yürü, gönlün o kadar nazikse sevdalı aptallarla düşüp kalkma.

Bizim hırkamıza bürünmüşsen, gâh bozuk düzen sevdaya dal, gâh sevdadan bozukluğa düş, gâh ikisinden de çık, kaybol gitsin.

* Kara yüzlü Hintlilerin Türk'ten vazgeçmeleri daha doğru; çünkü canla başla oynamak, Türklerin harcı; Hintlilerin işi gücüyse lalalık.

Hamd olsun Allah'a, Ay gibi bir Türk'e kulum ben, öylesine güzel ki gökyüzü güzelleri bile güzelliği ondan elde etmişler.

790 Adını Türk taktım ya, aşkın ağzı gülüp duruyor; zaten bu sözü de o üfürdü ya; çünkü biz neyiz, o neyzen.

Çaresiz ney, neyzenin soluğundan başka ne ses çıkarabilir? Mezarlığa gidince seyret kırılıp dökülmüş neyleri.

Neyzenin soluğu kalmamış, onlarda da ne can kalmış, ne söz söyleme gücü; hal dilleri, bizden benlik, bizlik geçti gitti diyor.

Kendine gel de sus, kendine gel de sus; şu ateşe odun atma; çünkü korkuyorum, yüceleri de saracak bu ateş.

LXII

Be bâg-ı çeşme-i heyvan çirâ in çeşm megşâyî
Çirâ bîgâneî ez mâ çu tu der asl ez mâyî

Abıhayat kaynağının aktığı bahçeye ne diye göz açmazsın? Neden yabancı davranırsın bize; temelinden bizdensin sen.

* A benim canım, dudu yavrususun, incitme beni, nazlanma bana; iyi bil ki şekerler yemek töresini sen getirdin.

Gel kendi evine, korkma kendi aksinden; eğri düşünüş huyunu bırak; yabancıdır, hercaidir o.

Gel a yağmacı padişah, her yere gitme; bizimsin sen; başkalarına acı bile olsan, helva gibisin bize.

Kör ışığı görmezse ışığın ayıbı mı vardır? Şeker illetine tutulmuş kişi şekeri kınarsa, ne kusuru var şekerin?

Canını topraktan yücelt, gökyüzündeki canı gör; a benim canım, Ay da bu yüzden dönmededir, gök kubbe de.

800 Ayağını merdivene bas, iki gözünü aç da bak; bedenini ziyana sal ki canını geliştiresin.

Ağacım pek meyvelidir, onu ne kuru görürsün, ne yaş; o ağacın gölgesinde yatar, uyur, rahatlaşırsın.

Şaşılacak bir kaynak görürsün, yakınında oturdun mu, hemencecik onun rengine boyanırsın, lûtufta, zevkte, güzellikte tıpkı o olursun.

Kendini ondan ayırt edemezsin; hem bir şey olursun, hem hiçbir şey olmazsın; nerde, ne vakit sözleri kalmaz; ne renk kalır, ne beniz.

Kaynakla karıştın mı, Tebrizli Şems yüz gösterir; âlemi bezemek için Ay gibi suyun içinde görünür.

LXIII

Ahıllâî ahıllâî sıfûnî inde mevlâyî
Ve kuulû inne edvâyî kad istevlet li ifnâyî

Dostlarım, dostlarım, efendime anlatın beni, deyin ki: Dertler kapladı, öldürecek beni diyor.

Dostlarım, dostlarım, sevdalara düşmüş bir canım var; gam, sevda, yücelerden başıma yağmada tufan gibi.

Deyin ki: A efendim diyor, a dünyanın tazeliği, parlaklığı; yaşamamı istiyorsan bana bir bak da dirileyim.

Dostlarım, dostlarım, el yuyun gönlümden benim; bu düşünceyle gönlümü bir denizin dalgasına kaptırdım çünkü.

Aşk ağzını açmış, apaçık bir dille diyor ki bana: Gelip görünmedikçe benimle ne vakit ferahlarsın ki?

Dostlarım, dostlarım, o iş buyurana haber edin; adamakıllı iş işten geçti, her iş güç çıktı elimden, bana bir iş buyursun.

A sâkî, canlandır beni, sun şarabı da özleyişim büsbütün artsın; bizde var olarak ancak efendimin hayalinden başka bir şey kalmasın.

Dostlarım, dostlarım, iğretiden bir tutun elimi; sarhoşum, o güzel sevgilinin yolunu bilemiyorum.

Sâkî, şarap sun, sarhoş et beni, hiçbir düşüncem kalmasın; arı duru şarap kalmadıysa dertlerimle karıştır, tortulu şarap sun.

Dostlarım, dostlarım, onun mahallesine tapşırın beni; o toprağa yatırın beni; o toprak sürmedir, görüştür göze.

* A vergisi bol sâkî, döndür o keşişin şarabını; döndür de giden kimdir, gelen kim, haberimiz bile olmasın.

Dostlarım, dostlarım, cana haber verin; diyor ki deyin, haberim var; sen arkadaşları düşünce yolunda eğler durursun.

Can nağmeleriyle neşelendirin beni, tellerin seslerini duyurun bana; güzel seslerle söyleyin, dinleyeyim; şarkılarınız duyduğum en güzel, en temiz şarkılar.

Dostlarım, dostlarım, o nazik, nazenin zurnacının yüzünden, nazikler, nazeninler mahallesine her gün bir coşkunluktur düşer.

Tebriz'i anlatın, Şemseddin'i söyleyin ona; deyin, efendiler efendisi, odur bütün yüceliklerimin sahibi.

Dostlarım, dostlarım, Farsça söylemeye bak; mecliste tek başına şeker yemek doğru değildir çünkü.*

* Bu gazelin tek beyitleri Arapçadır.

LXIV

Rehâ kun mâcera ey can furû kun ser zi bâlâyî
Ki âmed nevbet-i işret zemân-ı meclis-ârâyî

Vazgeç can geldi geçtisini anlatmaktan; yücelikten indir başını; zevk, işret çağı, meclisi bezeme vakti geldi.

Senin lûtuf yarlığına karşı suçumuz, yanlışımız ne olabilir ki? Sen güneşimiz olduktan sonra nerden eteği yaş biri kalacak?*

Gel içeriye a tacımız, tahtımız, varımızı yoğumuzu at dışarıya; yak neyi yakacaksan, buyur ne buyuracaksan.

Ateş salarsan Akl-ı Küll bahçesini tamamıyla yakar, yandırırsın da akılsızlıktan, delilikten binlerce bağ bahçe düzer, koşarsın sen.

Âşık yüzlerce hileyle, düzenle rüsvay olur giderse, bu yanda rüsvay edersin onu, fakat o yanda süsler, bezersin.

Suya mücevher parıltısını vermedin mi sen? Toprağın her parçasına yeşil elbiseler sunmadın mı sen?

* Bir tek insanın soyundan, dünyayı insanla dol durmadın mı; bir sineğe Zümrüdüankalık şerefini veren sen değil misin?

Hekimin biri, bir köre göz açacak ilacı göstermiş de al demiş, bunu sürme gibi çek gözlerine; ışıklansın, görsün gözlerin.

Kör, yahu demiş, senin gördüğün gibi ben de o ilacı görebilseydim gözlerim açık olurdu, her yanı seyrederdim.

830 Ne lûtuftur ki gül bahçesine de döküp durursun, mezarlığa da; ne ışıksın ki gözlünün de gözüne gelirsin, gözsüzün de.

* Yarlığ kelimesini, aynen böyle ve Türkçe kullanmıştır.

O lûtfu dirilere dökersen gökyüzünden de öteye uçarlar; ölülere dökersen ölüler dirilirler, İsa kesilirler.

Pisliği, leşi kuzguna gıda edersin; o kuzgun, dudunun şeker yerken tattığı tadı ne bilsin.

Ne yaptı, ne dedi o kuzgun ki tezeği gıda ettin ona? O sözden, o işten Tanrı korusun bizi.

O yemyeşil dudu ne söz söyledi ki şekeri gıda ettin ona? Lûtfunla o söze aç bizim dilimizi de.

Kimdir o tezek tadan kuzgun? Dünya mevkii kazanmak için din bilgisinden başka bir bilgi bellemeye uğrattığın kişi.

* Kimdir o hikmet kaynağı kesilmiş, şeker gönüllü dudu ki söylemeye koyuldu mu, Ahmed gibi dili Tanrı sözünü söyler?

Gönlümde bir güzel, susarsan daha iyi olur diyor; çünkü bu söz çok nazik kişilerin canlarını çileden çıkarır, çıldırtır gider.

LXV

Kucâ bâşed du-rûyanrâ miyân-ı âşıkan câyî
Ki bâ sad rû teme dâred zi rûz-ı ışk-ı ferdâyî

İkiyüzlülerin yeri nerden olacak âşıklar arasında? İkiyüzlü kişi, aşk gününden, yarına ait yüzlerce tamaha düşer.

* İkiyüzlüler tamaha düşerler ama can padişahı reddeder onları; Zülkarneyn gibi ustalıkla demir bir set çeker önlerine.

Öyle bir yüze karşı ikiyüzlülük, cennetlerde pislik aramaya benzer; münafık, düzenci kişi, gerçekler meclisine sığar mı hiç?

O, canın göğünü de bilir, dalını, budağını da, arslanların damarlarında dolaşanı da; ışığı artıp duran gözleriyle hepsini bir bir görür, bilir.

Sonuçları bilir; rızıkları yollar her gerçeğe, her eşsiz ere esenlikler bağışlar.

Yüzünün örtüsünü açar; bir güneştir gösterir, yıkık yere bir ışıktır verir, yeniden düzer, koşar, tazeleştirir.

Bu padişah ikiyüzlü olsaydı, ateş huylu, ateş tabiatlı olmazdı; nefsin düşünceye dalınca eğri büğrü gidişi de ancak araştırmadan meydana gelirdi.

Fakat onun ikiyüzlülüğü olsa bile kinden değildir; çünkü o aynadır; o gönülde kin, yahut kötü bir düşünce görünüyorsa senden aksetmiştir o.

O ışığa omuz vurmaya kalkışma, yoksa ebediyen kör kalırsın; aslanlarla savaşa girişme, sen bir sevdalı tilkisin ancak.

Aslanlarla kavgaya girişen köpeklerin boyunları kırılır; ne hile kalır, ne düzen; ne ikiyüzlülük kalır, ne yüz yüzlülük.

LXVI

Yekî ferheng-i dîger nev berâr ey asl-ı dânâyî
Bibin tu çâre-i ez nov ki elhak saht binâyî

A bilginin temeli, bir başka, yepyeni hüner beze; gerçekten de adamakıllı bir görüşün var; yeni bir çare gör, yeni bir çare bul.

Nice gönüller senin lâ'linle mücevherler gibi parıl parıl parlıyor; nice dudular senin şekerinden öğrendiler şekerler çiğnemeyi.

Âşıkın ateşinde dumanın yok diye kınadın; ateşi yoksa haklısın, fakat varsa ne buyurursun?

Yürü git a devlet arayan can, ne yapacağım devleti ben? Varım, aşk var, kapkaranlık gece var, şarap içiş var.

Gel a günümün eşi dostu; dün gece kulağına, zevk, neşe, yok oldun mu gülmeye başlar; varını yoğunu kaybet ki artasın, var olasın dememiş miydim?

A gönül, bir söylemiyorsun ki, ne oldu, nereye gitti düzenin, hilen? Canın elinden şarap içtin; o yüzden elsizsin, ayaksızsın sen.

A Tebrizli Şems, her gece ne inciler saçmadasın; ne padişahsın sen, ne can bağışlayıcısın, ne güneşsin, ne denizsin sen.

LXVII

Muselmânan Muselmânan merâ cânîst sovdâyî
Çu tûfan ber serem bâred ezin sovdâ zî bâlâyî

Müslümanlar, Müslümanlar, sevdalı bir canım var; bu sevda tufan gibi yücelerden başıma yağmada benim.

Müslümanlar, Müslümanlar, o nazik, nazenin zurnacının yüzünden nazikler, nazeninler mahallesine her gün bir coşkunluktur düşer.

Müslümanlar, Müslümanlar, cana sorun, a öndülü kapan deyin; düşünce yolunun ötesinde arkadaşları ne diye eğlersin?

Müslümanlar, Müslümanlar, el yuyun gönlümden benim; bu düşünceyle gönlümü bir denizin dalgasına kaptırdım çünkü.

Müslümanlar, Müslümanlar, o iş buyurana haber edin; adamakıllı iş işten geçti, her iş güç çıktı elimden, bana bir iş buyursun.

860 Müslümanlar, Müslümanlar, iğretiden tutun elimi; sarhoşum, o güzel sevgilinin yolunu bilemiyorum.

Müslümanlar, Müslümanlar, onun mahallesine tapşırın beni; o toprağa yatırın beni; o topraktan meydana gelir görüş.

Müslümanlar, Müslümanlar, Farsça söyleyeyim; mecliste tek başına şeker yemek doğru değildir çünkü.

Gel a Tebrizli Şems, şu söz söylemek perdedir; senden başkası gerekmez, sensin gereken ancak.*

* Bu gazelin birinci beyti, LXIII. gazelin ikinci beytinin; ikinci beyti, aynı gazelin on dördüncü beytinin; dördüncü beyti, dördüncü beytinin; beşinci beyti, altıncı beytinin aynıdır. Üçüncü beyti, on ikinci beytinin; altıncı beyti, onuncu beytinin; yedinci beyti, on altıncı beytinin pek az farkla gene aynıdır; ancak başta tekrarlanan "Müslümanlar, Müslümanlar" sözü, o gazelde Arapça "dostlarım, dostlarım"dır. Bizce kâtibü'l-esrâr olanların çeşitli yazışlarından meydana gelen bir şeydir bu.

LXVIII

Elâ ey cân-ı kuds âhır be sûy-ı men nemîyâyî
Hemâre can beten âyed tu sû-yı ten nemîyâyî

A tertemiz can, sonucu, gelmiyor musun yanıma? Can daima bedene gelir; sen ne diye gelmiyorsun bedene?

Sen benden elini eteğini çekinceye dek, ben senden elimi eteğimi çekerdim; kan ağlıyorum şimdi, fakat gelmiyorsun şu eteğime benim.

Nisan yağmurun yağmadıkça ne de susuzdur canım; ne harmansın ki şu harmanı yanıp kavrulmuşa bir türlü gelmezsin sen.

O bakıştan uzak kaldım da halimi âlem seyreder oldu; görüp gözetmeye gelmiyorsan, bâri seyretmeye gel beni.

A güzelim benim, o periye, büyüyle, düzenle gelmeyeceksen ne diye uykumu aldın gittin demiyor musun?

A onunla buluşma gerdanlığı, ne de bezersin gerdanı; fakat gelmiyorsun boynuma, kumru gibi feryat ediyorum ben.

870 Yüreğin taş gibi, ben de demir gibi ayak diremişim aşkta; a mıhladız, demire gelmeyecek misin sen?

Kime yüz tutarsan bizden-benden kurtulur gider; yüzlerce batman ağırlığında olan şu ayrılığa niçin gelmezsin ki?

A bahar, sen yağmadıkça nerden açılıp saçılacağız? Eğleşilecek, esenleşilecek yer yurt sensin; sen gelmedikçe nerde eğleşeceğiz, nerde esenleşeceğiz?

A gizlileri gören ışık, şu gözde parlamıyorsun; a tüm söz söyleyiş şu kekemeye gelmiyorsun.

Müjdeler getirecek kuşa darı oldum, yerlere saçıldım, a müjde getirecek kuş, şu darıya da gelmiyorsun.

Şu ayrılık pususunda bütün canlar titreşip duruyor; onlara emniyet vermek için gelmiyorsun şu pusuya.

Dil, a güzel sesli, seni övmek için yeni açılmış süsene dönmüş; fakat a Tanrı'nın gül bahçesi, gelmiyorsun şu süsene.

A neşe şarabı, ustalar gibi için aşkla dopdolu; sarhoşluk küpü âdeta, fakat küpten ne diye akmazsın?

Canımın geçim yurdunda güneş somunu yoksa, senin güneşin olmadığı halde neden aydın bu ev? Gelmiyorsun, neden?

A güneş, ev ev onu aramıyorsan, gece hırsızları gibi her pencereden ne diye giriyorsun içeriye?

Mademki onun güzellik ovası, cana bir emniyet yurdudur; ne diye korku içinde kalıyorsun; ne diye o emniyet yurduna gelmiyorsun?

Kır şu beden cevizini; içini de ez gitsin; ne diye gelmiyorsun aşk kandiline yağ gibi?

Suyla yağ oldun mu, yol nerdeyse ışığınla bulunur; yağsız suyu götürme; düşmansız gelmiyorsun zaten.

Kendini geçer akçe biliyorsun; fakat şunu görmüyorsun ki kendi elinde kalakaldın, hazineye gelmiyorsun.

Tebrizli Şems'in aşkıyla Mûsa gibi görün bana dedim; ne diye Tebriz Tur'undan, göremezsin diye gelmiyorsun ki?

LXIX

Birun şov ey gam ez sîne ki lûtf-ı yâr mîyâyed
Tu hem ey dil zi men gum şov ki an dildâr mîyâyed

Gönülden çık a gam, sevgilinin lûtfu geliyor; sen de kaybol yanımdan a gönül, o gönüller alan geliyor.

Sevgiliye neşe diyemem; neşeyi de geçmiştir o; onun aşkının yüceliği sayesinde neşeden bile utanıyorum ben.

Müslümanlar, Müslümanlar, yeni baştan Müslüman olun; çünkü küfür bile sevgilimden utanmış da Müslüman'casına geliyor.

Git be şükür, bu nimet şükrün haddini de aştı; sabır bâzı kere işe yarar ama dayanamıyorum, sabredemeyeceğim artık.

Gidin a şekiller; yepyeni bir şekil geldi; sizin bayraklarınızı baş aşağı eder; o çoklar çoğu, bollar bolluğu geliyor.

Şu gönlün kapısı, duvarı sapır sapır yıkılmada; çokluğundan kapıdan sığmıyor, ardından duvarı yıkıp geliyor.*

* Bu gazel "D" harfine aittir; fakat buraya yazılmış.

BAHR-İ HEZEC
–MÜSEDDES-İ MAHZÛF–

mefâîlün mefâîlün feûlün

— A —

I

Dil-ârâm-ı nihan geşte zi govga
Heme reftend-o halvet şod birûn â

Gönüle rahat, huzur veren bir güzel, kavga yüzünden gizlenmiş; herkes gitti, yalnızız, çık dışarıya.

Kan denizinde boğulmaktan kurtar beni; sapsarı yüzümü halâs et şu sarılıktan.

Gözyaşlarımla kucağımı denize döndürdüm; ne diye deniz kıyısına seyre seyrana gelmezsin?

Fakat sen yüzünü aynada gördün; bundan da daha güzel bir seyir nerde olur?

Yanıldım; aynaya sığmazsın sen; ışığından her şey yok olur gider.

Ayna cilâlanma zahmetinden kurtuldu; yüzünden aparı oldu, tertemiz bir hale geldi.

Sen akıl gibi gizlisin, fakat her şey senden meydana gelir; her yandaki yıkım da senden, yapım da.

Kim senin yanında ev tutarsa Ülker yıldızının göğü bile aşağı görünür ona.

Candan ayrılan bedenin hali ne olur? Senden ayrılan, ne özür getirebilir sana?

Tatlı candan ayrılan, gönlü bir dostlardan ne dostluk görebilir?

Halka her gün sabahtan da iyisin sen; zayıflara geceleyin uykudan da hoşsun sen.

Seni canda gördüm de her şeyden kurtuldum; yol yitirenler gibi aşağıyı, yukarıyı aramam artık.

Dünyaya öylesine bir aşk ateşi saldın ki âlem helva kazanına döndü.

Ay da bütün güzelliğini senden elde eder, güneş de; Oğlak burcu da özünü senden bulur, İkizler burcu da.

Senin sevdan ona sevda bağışlamıştır, onu karartmıştır da gece onun için halka şifadır, rahattır.

Kendi güzelliğine gündüzü bezedin, güzelleştirdin de muma döndü, halk da pervane kesildi ona.

Fakat senin mumunu gören pervanenin gecesi, yüzü gözü bakımından gündüzden de güzel.

Gece gündüz pervasızca güzelliğinin mumuna atılır, çevresinde döner durur.

Bundan fazla anlatamıyorum; bu kadar söyledim, kalanını sen buyur.

A Tebrizli Şemseddin, kalanını sen söyle; Kafdağı'nı Zümrüdüanka daha güzel anlatır.

II

Heber kun ey sitâre yâr-ı mârâ
Ki deryâbed dil-i hon-hâr-ı mârâ

Haber ver a yıldız, haber ver de sevgilimiz, kanlar içen gönlümüzü bulsun bizim.

Haber ver o âşıklar hekimine de hastamıza şerbet sunsun.

Söyle o şeker gibi şeker satana pazarımızı tatlılaştırsın bizim.

Gönlünü gizlerse düşman sırlarımızı duymaz bizim.

Aşkta düşmanın dileğine uydum âdeta; çünkü ne işteyiz, sormuyor düşman.

Gerçi düşmanımızın canı yok ama gene de bize düşman olanın yak, yandır canını.

Yıkamak için başını kille ısladıysan yıkamadan gel, önce bizim gül bahçemizi aç da sonra yıka başını.

A apaydın Tebrizli Şems, gel de yüzünle ışıklandır yüzümüzü.

III

Biyâ ey cân-ı nov dâdey cihanrâ
Bibor ez kâr akl-ı kâr-danrâ

Gel a dünyaya yeniden can veren; işler bilen aklı işten güçten et.

Ok gibiyim ben, atmadıkça uçmam; gel de bir daha kur yayını.

* Aşkınla bir kere daha düştü damdan tas; gene yolla damdan o merdiveni.

Damı ne yanda diyorlar bana; canı getirdikleri yanda.

Her gece can oraya gider, sabahleyin gene getirirler hani, işte o yanda.

Hani bahar bir yerden kalkar, yeryüzüne gelir; hani sabah, gökyüzüne yeni bir ışık verir; o yanda işte.

* Hani bir sopa ejderhâ olmuştu; hani tutmuştu da Firavun'a uyanları cehenneme götürmüştü o; o yanda.

Şu sende arayıp aktarma o yandan kopar, gelir; iz o derde iz arar gene.

Sen o adamsın ki eşeğe binmiştir de şundan, bundan eşek nerde diye sorar durur.

Sus artık, kıskançlığından herkesi denize daldırmak istemiyor o.

IV

Bisûzânîm sovdâ vu cununrâ
Derâşâmîm her dem movc-ı honrâ

Deliliği de yakıp yandıralım, divaneliği de; her solukta içelim kan dalgalarını.

Cehennemi içen sarhoşlarız biz; yeşil kubbeyi deler yararız biz.

* Zevâli olmayan ışık, ne yapacak gökyüzünü, ne edecek şu iki baş aşağı gelmiş kandili?

Gam hırsızının elini keselim; yüzlerce defa zebun olmuş aklı çaldı o.

Padişahlara lâyık sâf şarap dökelim de uyutalım hünerli aklı.

Sarhoş olunca da ona sopa çekelim, çünkü düzende, afsunda haddi aştı o.

Gerçi herkesten cin fikirlidir, herkesin ustasıdır ama zamanın düzenini ne bilecek?

Öylesine bir sarhoş edelim, öylesine kendisinden geçirelim ki geldi mi, nerden geldiğini bilemesin.

Gönül evinin içinde, şu direksiz dünyanın direğini görsün.

Öyle bir bilgin, öyle bir pîr bile, bilgisizlere ibret olsun diye yok oldu gitti.

Şimdi bilgin olur o, çünkü aşkla can verdi; şimdi iç âleminin bilgisini anlar artık.

Baş dönmesi, baştan gelir; böyle olmasaydı durup dinlenmesi olmayan dünya da dururdu, dinlenirdi.

* Başı olan beden, "Ol" buyruğunun sırrını bilemez; kâf'la nun'u başsız beden bilir.

Ne olur a kardeş, bir sınama için olsun, bir soluk baş koy.

Bir solukcağız olsun, padişahın hatırı için böyle bir eşeği, böyle bir serkeş atı râm ediver.

Sen cehennem biledur; halbuki dünyayı biliştir, anlayıştır o; yok ol, yücelmeyi az iste.

Tanrı sıfatlarına öylesine dal ki bir daha çıkamayasın; şu dış âlemi bir daha göremeyesin.

Ne ararsın şu kara suyun safâsını; ne koklarsın şu hamam külhanının damında biten çiçeği?

Her ham, her aşağılık kişi anlamasın diyordum da kıskançlığımdan anlatamıyorum; sustum artık.

* A Tebrizli Şems, bir olgunluk göster de kâf'la nun'dan bir noksan kalmasın.

V

Çu o bâşed dil-o dil-sûz mârâ
Çi bâşed şeb çi bâşed rûz mârâ

Gönlümüz, gönül yakanımız o olduktan sonra, gece ne oluyor bize, gündüz ne oluyor?

950 Güneş ha batmış, ha doğmuş; canımıza can katan, canımızı aydınlatıp duran güzelimiz yeter bize.

Anası ölene ağlayıp feryat etmeyi öğretme; bize aşk öğreten, iyiden iyiye ustadır.

Dikme o hırkamızı; yırt gitsin; hırka diken şeyh yaramaz bize.

Herkes düşmana üst olmayı ister; o düşmanın güzelim yüzüdür üstünlüğümüz bizim.

Herkes defineler elde edecek bir baht arar; eziyetlere eziyetler katan aşk yeter bize.

VI

Merâ helvâ heves kardest helvâ
Meyefken va'de-i helvâ be ferdâ

Canım helva istiyor, helva; helva vaadini yarına atma.

Gönlüm, canım, sûfîye safâlar veren o helvaya bağlı; safra vermeyen helvaya.

Ne de güzel sıcak, yağlı, ballı helva; her solukta yücelerden geliyor kokusu.

İncir gibi ağzın kapalıyken helvayı gönülden ye, elini, ağzını bulaştırma hiç.

Bu helva, o helvadandır, o taraftandır; a elsiz-ayaksız, o taraftan ye.

960 * Bir solukcağız, Mustafâ ile aynı kâseden yiyelim; o da ordan süt içerdi, ordan hurma yerdi.

* Hani Meryem'e ye, iç, gözün aydın olsun diye ses gelen hurmadan.

Delilimiz de şu; Akl-ı Küll'ün oğullarıyız biz; a babasının canı diye ses gelip duruyor.

Boyuna a çocuklar diyor, gelin; sofra hazır, sevgili de yapayalnız.

VII

Emîr-i husn handon kun haşemrâ
Vucûdî behş mer muştî ademrâ

A güzellik beyi, sana uyanları güldür; bir avuç yoka varlık bağışla.

Gam ordusunun karaltısı görünüyor; bayrak sahibine üstünlük ver, sevindir onu.

Güzelliğinle neşeye neşe ver; gama, kedere de gam ver, keder ver.

Lûtfu, keremi güzelliğinle neşelendir; güzelliğin lûtfa, kereme yüzlerce can verir.

O gümüş bedenliyle işimi altına döndür; altın gibi sararmış yüzümü lâ'l gibi kızart.

A gönül, mademki fazlasıyla aşk istiyorsun; çoğun, azın düşüncesine az dal.

970 * Tebrizli Şems'e karşı başını yere koy; o puta secde etmek, imandır çünkü.

VIII

Be burc-ı dil resîdî bîst incâ
Çu on mehrâ bidîdi bîst incâ

Gönül burcuna eriştin ya, dur artık burda; o Ay'ı gördün ya, dur artık burda.

Şu pılını pırtını, bilgisizlikten çok çektin, taşıdın her yana; dur artık burda.

Ömrün bitti, o ay yüzlünün güzelliğine ait her çeşit söz duydun; dur artık burda.

O güzelliği gör; onu görmekle hem belirirsin, hem izin bile kalmaz; dur artık burda.

Gönlüne and olsun, o memelerde süt var; sütünden tattın ya; dur artık burda.

IX

Suleymânâ biyâr enguşterîrâ
Mutî'-o bende kun dîv-o perîr-â

A Süleyman, getir yüzüğü, devi, periyi al buyruğunun altına.

* Onları getirin bana narasını at; şu altı kapılı sarayı aydınlat.

* Batıdan güneş doğdurmak, o tarafa ait gönüler için iş bile değil.

Öylesine bir ululuk ki herkes Tanrı için ululuğu bıraksın gitsin.

980 * Koy sofraya havuzlar gibi tasları; müşterinin niyazını ikramla karşıla.

Bir sağrakla zevk ver kafatasına; nerkis gözleri mahmurlaştır, süzülsün varsın.

* Gizli şekillerin önünden kaldır perdeyi; put yonan Âzer'in kârına kesat var.

* Kuyudan, kuyu suyu içmeden hastalandık, Kevser kaynaklarını akıt.

A gönül, padişahlar padişahının meclisine git de kızıl şarap iç.

Altına, kadına canla, gönülle tapma; şu Tanrı'ya kâfir olan iki kızın yürü üstüne;

Nefisle büyük savaşa giriş; padişah ere bu yüzden ecir verir, ücret bağışlar.

O gümüş bedenliyi gör ki onu görünce altın bile şaşırır da altınlığını pek yapamaz olur.

O deniz gönüllüyü tanı ki inci bile onun coşup köpürmesinden, içip sömürmesinden elde eder inciliğini.

* Gazelin kalan kısmını sen söylersen Sâmirî'nin büyüsü bile haset etmeye kalkışır.

* Sustum, çünkü ayağım balçığa battı; artık Ca'fer'e ait söz kanadını sen aç.

X

Beket aynî gadâte'l-beyni dem'â
Ve uhrâ bil'bukâ bahılet aleynâ

Ayrılık sabahı gözümün biri ağladı; öbürüyse ağlamada nekeslik etti bize.

Bu nekesliği yüzünden suçlu buldum; buluştuğumuz gün o gözümü yummakla cezalandırdım onu.*

Cezalandıracak adam mıyım ben? Kalk a sevgili, dudağına dek şarapla dolu olan o kadehi sun.

Her solukta beni incitirler ama ben kimseyi incitmem; çünkü bence bütün canlar bir olmuştur, birdir.

Bu cisimler bize karşı tersine kürk giymişlerdir ama,

Seni ters giydiğin kürkün içinde de tanırım ben; kürkün içinde canımsın benim a benim canım.

Kürkü yırtarım ben, sen de yırt; ne diye kendimizle savaşa girişecekmişiz?

Ayrı ayrı bedenlerde bir canız; ister küçük olalım, ister ihtiyar, ister genç.

Ateşten ayrılmış ışıkcağızlardır; onların asılları da bir, çıktıkları yer de bir.

Tabiatları da bir, renkleri de bir, huyları da bir; başları da ayaklarından başka değil.

Gönlümde şu anlattıklarıma deliller var; gizli mi söyleyeyim sana, örtülü mü?

Yanlış söyledim; onu kendi kendine söyle; bir seyret de bak, bu seyran kat kattır.

* Bu iki beyit Arapçadır.

XI

Tu bişken çeng-i mârâ ey muallâ
Hezâron çeng-i dîger hest incâ

A yüceler yücesi, sen kır çengimizi bizim; burda binlerce başka çeng var.

Biz aşk çengine düştükten, sevdanın pençesine düştükten sonra bize çeng mi bulunmaz, zurna mı?

Dünyadaki rebâplarla çengler yansa bile nice gizli çengler vardır sevgili.

Sağırın kulağı duymaz ama nağmeleri, ten-tenleri ta göğe dayandı.

Dünyanın ışığı, mumu sönerse ne gam? Taşla demir yanımızda bizim.

Çerçöp de, nağmeler de denizin üstündedir, inci denizin yüzüne çıkmaz.

Fakat denizin üstündeki çerçöpün güzel görünüşü de inci yüzündendir; onun şimşeğinin aksinin aksidir bize çakan.

1010 Nağmeler asıldaki coşkunluğun fer'idir; fer'iyle asıl ise asla bir olamaz.

Ağzını yum, gönül penceresini aç; canlarla o yoldan konuşmaya koyul.

XII

Bakaaî şâe leyse hum irtihâlâ
Ve husne's-sabrı zemmû la'l-cemâlâ

Göçmeyi benim ömrüm istedi, onlar değil; yüklerini develere yüklemediler, benim güzelim sabrıma yüklediler.

Nakışlı ipek elbiseler giyinmeleri süslenmek için değil, güzelliklerini korumak için; fakat güzellik elbiseyle nasıl, ne vakit korunabilir ki?

Ağzının tadı bozulan hastaya, arı duru su bile bulsa, acı gelir o su.*

Gönlüne de bu tapının lezzetini tattır, canına da; şarap arındı mı tortusu üste çıkar.

Şu arı duru şarabı içmek istiyorsan dudaklarını her tortulu şarapla bulaştırma.

Tez, çevik, atik, pervasız kişi şu kara sele bulaşmaz, temiz kalır.

Tacirin eli para sayarken titrer, odur kumaşın kadrini bilen.

Şeker parçasısın, suya var; süzülen şey daha tatlılaşır.

* Bu gazelin ilk üç beyti Arapçadır ve Mütenebbî'nin bir kasidesinin birinci, altıncı ve yirmi dokuzuncu beyitleridir (*Dîvân Abi't-Tayyibi'l-Mutanabbî bi Şerhi Abi'l-Bakaa'l-Akbarî El-musammâ bi't-Tibyân fî Şarh'id-Dîvân*. Mustafâ'l-Sakkaa, İbrahim'ül-Abyârî, Abdü'l-Hafız Şalabî tarafından hazırlanan nüs. Mısır, Al-Halabî Mat. 1926, s. 221-222, 228)

XIII

Berâ-yı tu fedâ kerdim cenrâ
Keşîde behr-i tu zahm-i zebanhâ

Senin için canlar feda ettik, senin için dil yaraları çektik.

Ateş gibi kınamalar duyduk, o oklardan atılan, ciğerlere işleyen oklara amaç olduk.

Gönlümüzü çıkarıp tapına getirsek, ona kanlarla dolu bağışlar bağışlarsın.

Düşman hakkımda kötü sözler söylediyse sana, a benim ay yüzlüm, bu çeşit sözlerden başka ne söyleyebilir ki düşman?

Gel a bütün güzellerin güneşi, lâ'l madenleri ancak lûtfunla güler.

Sensiz bütün kârımız ziyandır; fakat sen oldun mu bütün ziyanlar kâr kesilir.

Senin şekerin hakkında kötü zanlara düşene, bu kötü zannı öldürücü zehir olarak yeter zaten.

XIV

Dil-o canrâ derin hezret bipâlâ
Çu sâfî şod reved sâfî be bâlâ

Gönlüne de bu tapının lezzetini tattır, canına da; şarap arındı mı tortusu üste çıkar.

Arı duru suyu içmek istiyorsan dudaklarını her tortulu şarapla bulaştırma.

Canıyla oynayan, çevik olan, pervasız bulunan kişi şu tortulu sele kapılıp bulaşmaz, temiz kalır.

Cüzî akıl şu bağdan kurtulamaz; çünkü Akl-ı Küll parça buçuk şeylere lalalık etmez.

Şu hırs, ister uyuz illeti olsun, ister diken, adamsan elini bulaştırma bununla.

Uyuza uyuz katılır da müzminleşirse Tanrı adını anış melhemini sür.

Şu kapının açılmasını istiyorsan kapıya doğru yürü, usanmadan geledur.

Başköşeye geçme kaydını, ârı, hayâyı, ululanmayı bırak da canda ara başköşeyi.

Yücelik külâhıyla Süleyman tacı her kele nasip olur mu, hâşâ ve kellâ.

Sustum, kısa söz daha hoş; şu âna gürültü patırtı sığmıyor.

Hani şâir "Göçmeyi benim ömrüm istedi, onlar değil" diye bir gazel söylemiştir ya; bu ona nazîre işte.*

* Bu gazelin birinci beyti, XII. gazelin dördüncü beytinin aynıdır, ikinci beyti pek az bir farkla aynı gazelin beşinci beytidir. Üçüncü beyti, gene aynı gazelin altıncı beytinin hemen hemen aynıdır. Beşinci beyit olarak da aynı gazelin yedinci beyti tekrarlanıyor. İst. Üniv. nüshasında olmadığından yazmadık. Son beyitte de, aynı gazelin ilk mısra'ını tekrarlıyor. İhtimal iki gazel birdi; kâtibü'l-esrâr vazifesini görenlerin kaydedişleri böyle iki ayrı gazel meydana getirdi.

XV

Zi rûy-ı tust îd-âsâr-ı mârâ
Biyâ ey îd-o îdî âr mârâ

Senin yüzünü gördük mü, bayram olur bize; gel a bayram, bir bayram getir bize.

Bayramın canısın; senin yüzünden a sevgili, canlarımızda binlerce bayram var.

Yokluk âlemine baş çekmişiz; sarık derdi dertlendiremez bizi.

Biz kendimize bile yabancı olmuşuz; yabancının derdi yoktur bizde.

Atlaslar, hayalden doğma şiirler sizin olsun; o sevgilinin güzelim hayali bizim.

Hile, düzen kitabı sizin olsun; yankesici güzelin payı, azarı bizim.

Size bir yılda iki bayram var; bizim işimizdeyse her solukta yüzlerce bayram.

Sizin bol bol gümüşünüz, altınınız olsun; sıkıntıları onaran yaratıcının güzelliği de bizim olsun.

* Sizin Arap atlarınız olsun sayısız; Ahmed-i Muhtâr'ın Burâk'ı da bizim olsun.

Dünya tamamıyla bayram olsa, neşe dolsa sizin olsun dünya; sevgili bizim olsun, yeter bize.

Mademki susmaya yüz tuttun; aşkın kuvvetlendi demektir; işte şimdicek sözümüz kısaldı bizim.

Gel a en büyük bayram, gel a Tebrizli Şems, şunun bunun eline bırakma bizi.

XVI

Taâlev küllünâ ze'l-yevme sukrâ
Bi akdûhin tuhâmimun âg ve tetrâ

Gelin; bugün hepimiz de bizi esriten, kendimizden geçiren kadehlerle sarhoş olalım.

Rabbimiz dudağına dek dolu bir kadehle suvardı bizi, şükürler olsun, sonra gene şükürler olsun, sonra da gene şükürler olsun.

Gelin; gerçekten de bugün bayram günü; apaçık göründü dilediğiniz sevgili.

Gece karanlığı basınca olaylar dolaşmaya gelir bizi; fakat yamanıp kalmaz, yüreğimizi sıkmaz onlar.

Her birinin elinde bir bağış denizi var; alabildiğine, bol bol mücevherler, inciler saçıyorlar.*

* Bu gazel Arapça, ancak son beytin ilk mısra'ı Farsçadır.

— B —

XVII

Mehusb ey yâr-ı mihman-dâr imşeb
Ki tu rûhî vu mâ bîmâr imşeb

A bizi konuk eden dost, uyuma bu gece; çünkü sen cansın; bizse hastalarız bu gece.

Gizli şeylerin gözünden çıkar uykuyu; çıkar da gizlilikler ortaya çıksın bu gece.

Müşteri'ysen Ay'ın çevresinde dön; dön şu dönüp duran göğün çevresinde bu gece.

* Ca'fer-i Tayyar'ın canı gibi gökyüzünde Nesr-i Tâir'i avla bu gece.

Tanrı sana bir cilâ verdi, ayrılık yüzünden şu gök kubbenin pasını gideresin, onu cilâlayasın diye bu gece.

060 Hamd olsun Tanrı'ya ki bütün halk uyudu; yaratıcıyla benim işim gücüm var bu gece.

Bu ne şereftir, bu ne uyanık baht ki bir Tanrı uyanıktır, bir de biz uyanığız bu gece.

Ta seher çağına dek, bir kapanır, uykuya dalarsa gözümden de bezerim bu gece.

Çarşı pazar bomboş kaldıysa Samanuğrusu yolundaki pazarı, alışverişi seyret bu gece.

Bizim gecemiz, yıldızların gündüzüdür; yüzünün nuruyla parıl parıl parlıyorlar bu gece.

* Arslan, Öküz'e saldırır, Utarid sarığını başına urunur bu gece.

* Zühal yeniden fitne tohumu eker, Müşteri paralar saçar bu gece.

Sustum, ağzımı yumdum ama sözsüz konuşuyorum ben bu gece.

XVIII

Boride şod ezin cûy-i cihan âb
Behârâ bâzkerd-o vâresan âb

Dünya deresinden su kesildi; a bahar, suyu koyuver de gene dönsün şu değirmen.

* O kaynaktan gönder suyu ki Hızır'la İlyas'ın kaynağı bile ne öyle bir su görmüştür, ne de görür.

Ne güzel bir kaynak başıdır ki coşuşundan her solukta can kaynağından bile sular coşar.

Sular aktı mı ekinler biter; fakat şu can hiçbir vakit ekmekten bitip meydana gelmez.

A konuk, yoksullar gibi ekmek için, yoksullukla yüzünün suyunu yerlere dökme.

Bütün dünya baştan başa yarım lokmadır ancak; yarım lokma için su gizlenmiş gitmiştir,

Yeryüzüyle gökyüzü, kovayla testidir sanki; fakat su yeryüzünden de dışardadır, gökyüzünden de.

Sen de tezce gökten de çık dışarıya, yerden de; çık da mekânsızlık âlemindeki suyu gör.

Can balığın şu havuzdan kurtulur da ucu bucağı olmayan denizden su içer.

O denize dalarsın ki ordaki balıklar Hızır kesilmişlerdir; orda balık da ölümsüzdür, su da.

O yüzden gelir göze ışık; o damdandır oluktaki su.

O bahçedendir şu gül yanaklar; o dolaptan kavuşur suya gül bahçesi.

* O hurma fidanındandır Meryem'in yediği hurmalar; şu sebeplerden, şu kapılardan meydana gelmez o su.

Burdan aktı, geldi mi sana su, rûhun da neşelenir, canın da.

Artık sopacağızını vurma bekçiler gibi; çünkü bu balıklara sudur bekçilik eden.

XIX

Elâ ey rûy-ı tu sad mâh-o mehtâb
Megû şeb geşt-o bîgeh geşf bîştâb

A güzelim, yüzün yüzlerce aya, yüzlerce ay ışığına bedel. Gece oldu, vakit geçti deme, acele etme.

A can Kâbe'si, sayende her mescitte güneşten bir mihrabım var.

Yanlış söyledim; bizim mescidimizde, kapının dışında kapıcılık eder güneş.

* Şu yedi değirmenden ekmek aramayız biz; şu yemyeşil dolaptan su içmeyiz biz.

Dünya sebeplerini yaratan odur; artık ona karşı sebep sağrağı ne olabilir ki?

Sarhoşlukla binlerce kuyuya düştük; aşkı çengel gibi tutar, dışarıya çeker çıkarır bizi.

Can meclisi seninle ne de parlaktır ki; arkadaşların ne de aydın gözüdür o, onlara ne ışıktır, ne de candır o.

Gönül bahçesi o devlet selvisinin yüzünden güler; kanımız o unnab dalının yüzünden kaynar.

Ferahlıklar içinde, ferahlıklar ferahlığısın sen; sensin anahtar, Tanrı da kapıları açandır.

Ateşli aşkının neftler döküşü yüzünden yer de cıva gibi titrer durur, gök de.

Şarap, sarhoşlarını dâvaya gelirse de dâvasının haksız olduğu meydana çıkar, mızrapla döverek sürerler onu.

Sus, bitir artık a gönül; görüyorsun ki o güzellik lâkaplara sığmıyor.

— T —

XX

Derin cû dil çu dûlâb-ı herâbest
Ki her sûyî ki gerded pîşeş âbest

Gönül şu ırmakta yıkık bir dolaptır; ne yana dönerse dönsün, önünde su var.

Suya yüzünü dönersen görürsün ki su gözünün önünde akıp gidiyor.

Gölge nasıl olup da güneşten canını kurtarabilir? Canı güneşin elindedir zaten.

Gölge boynunu uzatırsa bil ki o sırada güneş perde ardındadır.

Nasıl da bir güneştir bu güneş ki, gökteki güneş onun önünde cıva gibi oynayıp durmadadır.

00 * Ay ona karşı âdeta inmeli bir adamın avcundaki cıva tanesidir; bir gececik durur ancak, ondan sonra dökülüverir gider.

* Otuz gecenin ancak iki gecesinde güneşle buluşur, görüşür; öbür gecelerde hep ayrılık çeker, ayrılıksa azap mı azaptır.

Ağlar ama yüzü terütazedir; fazla gülmek zaten âşıkların huyudur.

Gülerek doğar, gülerek ölür âşık; çünkü dönüp gülen bahtının bulunduğu yere gitmededir o.

Sus, çünkü görüşün âfetleri daima sorudan, cevaptan ileri gelir.

XXI

Be cân-ı tu ki sovkend-i azîmest
Ki cânem bî tu der bend-i azîmest

Canına and olsun, bak, bu pek büyük bir yemin; canına and olsun ki sensiz olunca canım, pek büyük bir bağla bağlanıyor.

Hızır, abıhayat beyi ama o bile lâ'l dudaklarına büyük bir istek duymada.

Senden sana söylenecek pek çok sözlerim var, fakat susuşum büyük bir bağ bana.

Senin korkundan susan, eşek bile olsa pek akıllıdır doğrusu.

Senin için hünerlerinden vazgeçen kişi, gerçekten de pek hünerlidir.

Kendimi gölge gibi önüne attım; senin önüne düşmek, büyük bir düşüştür.

Çünkü senin Bağdat'ında büyük bir adalet, büyük bir insaf, senin Semerkand'ında pek tatlı bir şeker var.

Şeker bağışın tamahlandırdı beni; bu kul pek kanaat sahibidir ama gene de ümide düştü işte.

Beni yakınımdan da kestin, uzaklaştığım kişilerden de; çünkü gönlüm adamakıllı sana bağlı.

Sus a aşkın oğlu; sözde büyük bir oğul sayılır ama sen aşk gibi sus.

Tebrizli Şems'in üzengisine yapıştım; çünkü Şems'in üzengisi büyük bir altın yurdu.

XXII

Nigâr-ı hûb-o şekker-bâr çûnest
Çerâg-ı dîde vu dîdâr çûnest

Şekerler yağdıran o eşsiz güzel nicedir; gözün, yüzün ışığı ne haldedir?

Nasıldır o gammaz bakış acaba; ne âlemdedir o düzenbaz saçlar acaba?

Nasıldır o güzellik pazarının meşhuru; ne haldedir o gül bahçesinin parlaklığı?

Gönlüm sevgi yüzünden yaslara batmış, oturmuş; sevgilinin gönlünde bize karşı bir sevgi var mı acaba?

Lûtfundan sevgilim dedi bana; acaba o sevgili, bu sevgilisiz ne halde?

Görünüşte kullarını okşamada, hatırlarını almada; acaba içyüzde bu kulla nicedir?

İlk görüşte can bağışladı bana; bağışta ne halde, hemen anladım.

O lûtfu iki kere yaparsa tekrarlayışta da ne halde olduğunu, nasıl davrandığını anlarım.

O atlaslar giyinen siyah saçları, atlasa benzeyen yanaklarının çevresinde nasıldır acaba?

Âşıklar hekimine bir daha sorun, o hasta nerkis gözler nasıldır ki?

Acaba o Tatar nâfesi ne halde; acaba o eşsiz Bulgar güzeli ne âlemde?

Acaba o gerçeğe ulaşma çizgisinin değirmisinde yüzlerce pergel kıran güzel ne halde?

Ben zîr perdesinden ağlayıp durmadayım; bir günceğiz olsun, o ağlayan ne halde diye sormaz.

Gönlüm hırsızlama ona bakıyor; oysa beni çalmada; acaba o, hırsızı sıkıştıran hırsız ne âlemde?

A dost, seninle mağara dostuyum ben, bir kerecik nasıl yermiş şu mağara diye başını uzat da bak.

Seni bir göreyim de canımı feda edeyim; halka da görüş nasıl olurmuş, göstereyim.

Sözüme son yok; fakat söyleyiş ne şekil olurmuş, onu gösterdim ancak.

XXIII

Zi hem-râhan cudâyi meslehet nîst
Sefer bî rûşenâyî meslehet nîst

Yol arkadaşlarından ayrılmak doğru değildir; ışıksız yola düşmek uygun bir iş olmaz.

Sultan olduktan, padişahlığı gördükten sonra tutup yoksulluk etmeye kalkışman yakışık almaz.

Sizi, sizsiz çağırıyor sevgili; sizin şu sizliğe düşmeniz doğru değil.

Mademki dünyaya gök sofrası geldi, bundan sonra da yokluğa düşmek olamaz.

Canların kurban olduğu bu mutfakta aşağılık kişiler gibi ekmek çalmak, yapılacak iş değil.

O yol kesen hırsa, tamaha söyle; düzen yapmaya kalkışmak, kötü görünüşe bürünmek doğru değil.

Değil mi ki ayağın var, oynat elini; elsiz-ayaksız kalman yerinde bir şey olamaz.

Ayağın kalmazsa kanat verirler sana; kanatsız havalanıp uçmak mümkün değildir.

Kanat bulursan var Tanrı tuzağına doğru uç; çünkü onun tuzağından kurtuluş doğru bir iş değil.

* A kardeş, yakınlık Kafdağı'nın devlet kuşusun sen, devlet kuşuna devlet kuşundan başka bir şey olmak yaraşmaz.

Dünya bir duru ırmak, bir deniz; sense balıksın fakat şu ırmakta yüzmek, doğru bir şey değil.

Sus da Tanrı denizine dal, yok ol gitsin; varlıkla Tanrı'ya eş olmak yakışık almaz.

XXIV

Turâ der dilberi destî temâmest
Merâ der bî dilî renc-o sekaamest

Sen güzel mi güzelsin, söz yok güzelliğine; ben de âşıkım, derdim de aşk, hastalığım da aşk.

Güzelim yüzünden başka bir yüze âşık olmak haramdır, haram.

Her şey geçici, fakat senin birlik sofran daimîdir, daimîdir, daimî.

Gözümü ovuşturup bakıyorum; kim var senden başka; hangisi, hangisi, hangisi?

Dünya, yüzünü örtmek için tutunduğun bir örtü, bir örtü, bir örtü.

Her solukta aşkın dilinden bir selâm var bize, bir selâm var, bir selâm.

Her zerreden dilsiz-dudaksız bir haber geliyor, bir haber geliyor, bir haber geliyor.

Bizim gamımız da, neşemiz de tahtının önünde bir kuldur, bir kuldur, bir kul.

Gam devesi uyuzdur ama öndedir, öndedir, önde.

Onun ardından da memeleri sütle dopdolu neşe devesi vardır; öbürünün ardındadır ardındadır, ardında.

Her iki devenin burnuna da senin yuların takılı, senin yuların, senin yuların.

Neşe devesinin sütü, sonunda can çocuğundan kesilen süt değil, kesilmesi yok, kesilmesi yok.

Sustum, kıskançlık ağzıma gem vuruyor, gem vuruyor, gem vuruyor.

XXV

Çu on kân-ı kerem mârâ şikârest
Beher dem hedye mârâ deh hezârest

O kerem madeni bize av oldu ya, artık her solukta onbinlerce armağan var bize.

Maksadımız sevgilinin damına çıkmak, şu halde bizim merdivenimiz altındandır, gümüştendir.

Belâ, dünyada gizli bir incidir; bizce definedir ama yabancıya yılan görünür.

Karşımızda gümüş hazineni sayıp dökmeye kalkışma; altınımız da sayısız bizim, gümüşümüz de.

Vezirin böyle bir dâvaya girişmesi saçma bile olsa, padişahın elinde yüzlerce misli var bunun.

XXVI

Merâ çûn tâ kıyâmet yâr înest
Herâb-o lest bâşem kâr înest

Sevgilim, kıyamete dek bu; işim gücüm de yıkılmak, sarhoş olmak.

Kârdan, kazançtan geçtim, kazancım bu; a beniz, altın bas, sarar sol, senin paran pulun bu.

Ne akıl kaldı, ne fikir, ne gönül; ne çare, o yüzün yaptığı iş bu işte.

* Sadberk gülü, güzel yüzünü gördü de bülbül dedi, gül de bu, gül bahçesi de.

Güzeller gayb kuşlarını ararlar; sen de gayb âlemine gel, uçan kuş bu.

Tekrar tekrar o yüze bak, gözlerini ovuştur; canın medresesi de bu, tekrar tekrar okuduğu ders de.

Dudağını açtı; bütün canlar, her hastanın canına şifa budur dedi.

Aşkın elinden bir kadeh içtiler de iyiden iyiye anladılar ki meyhaneci budur ancak.

Sarığı da, cübbeyi de şaraba rehin verdiler; zaten sarığın, cübbenin lâyığı da bu.

Haber geldi ki Yusuf pazara düştü; hey gidi hey; pazar buysa nerde Yusuf?

Bir afsun okudu, kendini gizledi; o düzenbazın en âdi oyunu bu işte.

Âlemin malına mülküne çarem var; fakat dinim de bu benim, gönlüm de bu, çare bulamadığım da bu.

* Başkasının tapısında aşk kemerini kuşanırsam Hıristiyan olayım, zünnârım bu benim.

Havuzun kenarında dönmedeyim; düştüm havuza; o çeşit dönüp dolanmanın cezası bu.

* A gönül, mademki böyle bir havuza düştün, kıyamet gibi guslün bu senin.

* Şahın ruhu bile buna mat olup gitmede; mademki bunu çaldın; gönül, darağacın da bu işte.

Kendinle düşüp kalkma da kiminle istersen otur; nefsinden kesil, asıl yabancı budur.

Sus be hoca, bıldırki saçmaları az söyle; gönlüm bıldır, bıldırın lâfları da bunlar.

Sus da şu dalgınlık âlemine baş aşağı dal; sırları bırak, sırlar bunlar zaten.

XXVII

Biyâ k'imrûz mârâ rûz-ı îdest
Ezin pes ayş-o işret ber mezîdest

Gel ki bugün bayram günü bize; bundan böyle zevk, neşe arttıkça da artacak.

El çırpıp, bugün neşe günü de; güzel gün, başlangıcından belli olur.

Sevgilimiz gibi sevgili şu âlemde kimdir ki? Böylesine bir bayramı yüzyıllar boyunca kim görmüştür ki?

Yer de, gökler de şekerlerle doldu; her yanda şekerler bitip durmada.

İnciler saçan o dalganın sesi geldi; dünya dalgalarla dolu, fakat deniz gizli, görünmüyor.

* Muhammed gene miraçtan geldi, İsa dördüncü kat gökten indi, ulaştı.

Buradan olmayan her para kalptır; can kadehiyle sunulmayan her şarap pistir.

* Ne hoş meclistir ki, baht sâkîlik eder; ordaki eş dost, Cüneyd'dir, Bâyezîd'dir.

Birisine teslim olma hususunda sarhoştum âdeta; bilmiyordum ki Tanrı, bana teslim olmuş.

Şimdi yattım, ayaklarımı uzatıp uyudum; çünkü öğrendim, bildim ki bahtım şarap içmiş.

XXVIII

Kasabî sû-yı gulî guşt endaht
Çu dîdeş zeft guşt-ı gâv pindâşt

Kasabın biri, bir ahmağa et attı; ahmak eti iri gördü, öküz eti sandı.

Kasap ona bir but daha verdi; ahmak, ölmüş hayvan eti bu dedi, işte, kokuyor da.

Murada erişme sebeplerini veren Tanrı'dır; sen diyorsun ki: Bu da nedir ki? Herkesin verdiği şey.

Sana geldi de o yüzden âdileşti zaten; ona el vurdun da o yüzden pis oldu.

Ahmağın ne nekesliği olur, ne cömertliği; çünkü ikisini de düşmanlık temeli yapar o.

* Düğünde de ahmaktan kaç, yasta da; hani İsa'nın kaçtığı gibi babacığım; Tanrı daha iyi bilir ya.*

* Bu şiir mesnevî tarzındadır.

XXIX

Derin hâne gejî ey dil gehî râst
Birun rov hey kî hâne hâne-i mâst

Bu evde a gönül, gâh eğrisin, gâh doğru; hey gönül, hey; çık dışarı; ev bizim evimiz.

Sen yel gibisin; gâh sıcaksın, gâh soğuk; oraya git ki orada ne yaz var, ne kış.

Sen beni gizli tutmak istiyorsun; halbuki ben gündüzüm, boyuna meydandadır gündüz.

Su beyisin sen, ırmağa hükmün yürür; fakat can ırmağa sığmaz; çünkü denizdir can.

Kuş gibi kanatların var; kolu kanadı olan erlerin ne pervası olur.

Pis su bile bizim deremizde arı duru su kesilir; sinek bile bizim ayranımızda doğan olur, Zümrüdüanka'ya döner.

* Doğ ey mekânsızlık güneşi, zerre zerre her şey Ülker yıldızı gibi parlamada.

Hamd olsun Allah'a, mihrabın da, haçın da hüküm sürdüğü şu daracık yerden onun aşkıyla sıçradık, kurtulduk.

Artık davul çala çala çarşının başına git de Yusuf pek güzeldir diye bağıradur.

Namus, gösteriş perdesini yırttım; çünkü canım canından vazgeçti gitti.

XXX

Diger bâr in dilem âteş giriftest
Rehâ kun tâ bigîred hoş giriftest

Bir kere daha ateş aldı şu gönlüm; bırak, iyice yansın tutuşsun, iyi ateş aldı doğrusu.

Yan yakıl şu şimşekler çaktıran ateşle, soluk bile alma; çünkü aklım da kara bulut gibi kapladı onu.

Bir kere daha şu gönlüm bir rüya gördü; gönül kanı bütün yeryüzüne yayılmıştı.

Gölge gibi tamamıyla yok oldum gitti; çünkü ordu çekip gelen güneş, bütün dünyayı kapladı.

Gönlüm her gece, padişaha benzeyen sevgilinin lâ'lini elde etmek için hırsızlığa, hainliğe kalkışır, yolları tutar.

Fakat akıllı düşmanının malını çalan, hırsızdan hırsızlık edip mal aşıran, nerden gizli kalacak?

Nice can vardır ki kalıbından uçup durur, fakat bir güzel er de onun ayağına yapışmıştır.

Okunun açtığı yaranın lezzetinden şu gönlüm dişleriyle okluğunun ucunu tutmuştur, çeker durur.

XXXI

Zi mey-hâne diger bâr in çi bûyest
Diger bâr in çi şûr-o goft-o guyest

Gene meyhaneden gelen bu koku nedir; gene bu gürültü, bu coşkunluk, gene bu dedikodu nedir?

Bedensiz canlar dünyayı kapladı; yeri de, göğü de bir hay-huydur tuttu.

Gel a aşk, şu şarap hangi küpten; bir işaret ver, meyhane ne yanda?

Ne söylüyorum? İşaret dediğin de nedir burda? Kıl gibi olan düşünce bile sığamaz buraya.

O yalınkat siper, göze, görüşe gelmez; halbuki düşünceye gelen her şey dört kattır.

Ne söyleyeyim? Düşünceden doğan söz kokmuştur, rezildir.

Pisliği yüzünden gene gönül denizine gelir; çünkü gönül denizdir, sözlerse âdeta ırmak.

İnci haznedarı güvenilmez denizdir ancak; ırmak suyuyla kuyu suyu da çamaşır yıkamaya yarar.

XXXII

Semâ' ârâm-ı cân-ı zindegânest
Kesî dâned ki ûrâ cân-ı cânest

* Semâ' diri kişilerin canlarına rahat, huzurdur; canında can olan bilir bunu.

Gül bahçesinde yatıp uyuyan kişi, uyanmayı ister.

Fakat zindanda uyumuş olan, uyanırsa ziyana düşmüş olur.

Semâ' düğün olan yerde olur, yas olan yerde değil; yas yeri feryat figan yeridir.

Üzerindeki cevheri görmeyen, öylesine bir Ay'ı gözüyle görmeyen kişi yok mu;

Böyle kişiye müzik ne yapsın, tef ne etsin; semâ' gönüller alan sevgiliyle buluşmak içindir.

Yüzlerini kıbleye dönmüş kişiler bu dünyada da semâ'dadır, o dünyada da;

Hele halka olup semâ' ederek dönüp duranların ortasında Kâbe de olursa.

Bir parmak şeker istiyorsan zaten var, hem de bedava; fakat şeker madenini istiyorsan o da burda.

XXXIII

Semâ' ez behr-i cân-ı bî karârest
Sebük berceh çi çây-ı intizârest

Semâ' kararsız can içindir; tez sıçra, beklenecek yer değil.

Burda kendi düşüncene dalıp oturma; ersen sevgilinin bulunduğu yere git.

Bizi o ister elbette deme; susamış adamın bu düşünceyle işi ne?

Pervane, ateşi düşünmez bile; aşka dalan cana düşünce ayıptır.

Savaş eri davul sesini duydu mu, o anda binlerce heyecana uğrar, atılmaya kalkışır.

Davul sesini duydun ya, çek çabucacık kılıcını; çünkü senin canın âdeta Zül-fekaar'ın kınıdır.

Çal kılıcı, al aşk ülkesini; aşk saltanatı sonsuz, daimî bir saltanattır.

1240 * Kerbelâ Huseyn'isin; suyu bırak; bugün su, parıl parıl parlayan kılıçtır.

XXXIV

Bibestî çeşm ya'nî vakt-ı hâbest
Ne hâbest on herifonrâ çü âbest

Gözünü kapadın, yâni uyku vakti geldi demek istedin; suya dönmüş erlere uyku yoktur.

Sen de bilirsin ki biz o kadar bekleyemeyiz; fakat senin sarhoş gözlerin acele ediyor.

Cefa et, bütün cefan lûtuftur; hata et, senin hatan doğrudur.

Ateşli gözlerin dalsın uykuya; bizim gözlerimiz de kavrulmuş, kebap olmuş, gönlümüz de.

Sâkînin gözü, bir katre su olan o kılıçla nice başlar aldı.

Birisi der ki: Bu, sâkînin aşkından oluyor; öbürü der ki: Bu, şarabın işi.

Şarapla sâkî de nedir? Tanrı'dan başka bir şey yok; bu aşk hangi kapıdan; Tanrı bilir ancak.

XXXV

Zihî mey k'onderon destest heyhât
Ki akl-ı köll bedo mestest heyhât

Eyvahlar olsun, elindeki şarap nasıl bir şarap; Akl-ı Küll bile onunla sarhoş olmuş gitmiş.

Gönlü öyle yücelere çekip götürüyor ki, orda Zühal'in mızrağının ucu bile pek aşağı kalıyor, eyvahlar olsun.

Eyvahlar olsun; bu mecliste kendinden geçen, yakından da geçer, eşinden dostundan da.

Zümrüdüanka gibi Kafdağı'nın yücesinde uçar; dağ bile huzurunda kemer bağlar, hizmetine koşar.

Eyvahlar olsun, kırılmamış şişe binlerce eli, ayağı yaralamış.

Bana sabret, daha yavaş davran diyorsun; sabrın, yavaşlığın da yeri mi?

O pîre bir kadeh şarap sun da dik şuraya; eyvahlar olsun, buraya bir de pîr gerek;

Hele bütün pîrliklerin, bütün tecrübelerin canı olan akıl olursa... Hani, özü de pek hoştur, buraya da pek lâyıktır o.

Bütün dünya, o sonsuz bağdan, o uçsuz bucaksız bahçeden koparılmış bir gül demetidir.

Bir gül demeti, eyvahlar olsun, tezce solar; sen çöle yüz tut, çöl kurtulmuştur ondan.

Çek şarabı, bir güzelin adıyla ki pek güzel, pek seçkindir o.

Eyvahlar olsun; nice kanlar vardır boynunda, aklın bile gerdanlığını çekmiş, koparmıştır o.

Saçlarının büklümleri, miskin kârına kesat vermiş, pahasını düşürmüş gitmiştir.

Sustum, susarak bana sun şarabı; çünkü gönül, yazıklar olsun ki söze bağlı.

XXXVI

Bidih yek câm ey pîr-i herâbât
Megu ferdâ ki fi't-te'hîri âfât

* A meyhane pîri, bir kadeh sun, yarın deme; geciktirmede tehlikeler vardır.

* Şarap yerine Firavun'un kanını sun; çünkü can Mûsa'nın vade yerine geldi.

Şarabımız düşmanın kanıdır; çünkü arslanların zevki avlanmaktadır.

Arslanın ağzı, pençesi neden kanlıdır; fakat bütün bunları bizim kanımızdan elde etmiştir.

Ne işrete dalmışım, ne özümün kanına; ben zaten yoklukla sarhoşum, varlıkla değil.

Beni doğanlaştırdı; diri avlar avlanmadayım; kuzgunlar gibi ölülerin çevresinde dolaşmıyorum.

Gel a kuzgun, sen de bir gayret et de doğan ol; o arıtıcının tapısında kuzgunluktan arın.

* Sonra doğanlık sıfatlarını da dök, saç, zat gibi, kendi özünde her şeyden sıyrıl.

Ne topraktır şu yeryüzü; kanlarla dolu bir leğendir; âşıkların kanlarıyla, mat olup gidenlerin yaralarından akan kanlarla dopdolu.

A horoz, ne vakte dek sabah çağı geldi deyip duracaksın? Kandil konan yerden ışık nasıl vurursa, sabah kendini gösterir zaten.

XXXVII

Eger Havvâ bidânistî zi renget
Seterven sâhtî hodrâ zi nenget

* Havva senin hileni bilseydi, utancından kendini kısır ederdi.

Canındaki karalık duyguyla duyulsaydı, renginden bütün dünya Zenci'ye dönerdi.

Öyle bir yılansın ki sana atılan taşa bile yazık olur; senin taşından başka bir taşla kimsecikler ezmez senin başını.

A münafık, denize düşsen çirkinliğinden yılan balığıyla timsah bile yutmaz seni.

Bana diyorsun ki: Öze bak, kaplan şeklini, kaplan nakşını bırak.

A müzevvir şekilli, ne diyeyim sana ben? O daralmış canına hangi mâna sığabilir ki?

Tebrizli Şems'in havası Kudüs'dür; sense bir domuzsun ki Frenk bile kabul etmez seni.

XXXVIII

Çu bâ mâ yâr-ı mâ imrûz cuftest
Bigûyem onçi hergiz kes negoftest

Sevgilimiz bugün bize eş; artık kimseciklerin söylemediği sözleri söyleyeceğim.

Herkes sarhoş burda, hepsi mahrem; gammaz uyumuş gitmiş; kimseden ürkme.

Güz uyudu, ilkbahar uyandı; görmüyor musun, ağaçlar çiçeklendi, çiçekler açıldı.

Karakışın bir günü bile kalsa, yer dudağını yumar, gül gizlenir gider.

Haydi, şu külhanbeyi bedeni uyut; bütün can incileri delinmiş.

Sus, altın da versen o kapıyı bulamazsın; fakat mahrem olursan al, bedavadır o vakit.

XXXIX

Tebîb-i derd-i bî derman kudâmest
Refik-i râh-ı bî pâyan kudâmest

Dermansız derdin hekimi kim; sonsuz yolda yol arkadaşlığı kim edecek?

Akılsa delilik nedir ki öyleyse; yok, cansa canan kimdir ki?

Ölümsüz olarak dünyayı parlatan, fakat ne küfür, ne de iman olmayan ışık nerde?

Mekânsızlık denizi incilerle dolu; fakat içinde insanlık incisi olan hangisi?

Her şeyin elbisesi kölelerin giydiği elbise; bu kulların arasında padişah hangisi?

Dünyanın hiçbir parçasında sağlık yok, her parçası hasta; aşk hekiminin dükkânı nerde?

Akıl düşünceyle bunaldı gitti; baş çeken kim, başı dönen hangisi?

Puthanenin o boyu bosu, her yanı düzgün güzeli çok aradı; düzgün şeylerin ölçüsü, terazisi nerde?

Ne diye şu dedikoduyu kıble ettin? Bir ara bakalım, susanların dersi hangisi?

XL

Eyâ sâkıy tuyî kaadî-i hâcât
Şerâbî dih ki âred der muraât

A sâkî, ihtiyaçları gideren sensin; şarap ver de hatırımızı hoş et.

Sarhoşluktan öylesine yıkılmışım ki işaretleri sözlerden ayırt edemez olmuşum.

Babam beni şarap küpüne vakfetmiş; anam beni meyhaneye bağlamış.

Tanrı iki kulağımı da tıkadı da dünün halinden de geçtim, yarının ahvalinden de kurtuldum, aslı olmayan şeylere de boş verdim.

İyiyi kötüden ayırt edenlerin mahallesi bir başka türlüdür; orda ibadet törenleri de vardır, suç âdetleri de.

Bu mahallenin sahibiyse ölümsüz bir padişahtır, bu mahalleyi âfetlerden adamakıllı silmiş süpürmüştür.

XLI

Zi ba'd-i vakt-ı novmidî ümîdîst
Be zîr-i kûrî ender sîne dîdest

Ümitsizlik vaktinden sonra ümit vardır; körlüğün içinde gönül gözü bulunur.

Işığı görmedikçe kör olduğunu nasıl bilirsin? Karayı görmeyen, nerden bilecek ak nedir?

Birbirine eş dost olan yüz binlerce şekil, yüz binlerce mâna, bir tek padişahın gizli tasarrufuna, görünmeyen tedbirine bağlıdır.

Sükût ağacının dallarını nasıl yel oynatırsa, bu şekilleri, bu mânaları da o padişah oynatır.

Sevgilinin azarını görüp de ümitsizliğe düşme; oruç zahmetinden sonra bayram günü gelir çatar.

* Azarlama oldukça sevgi de var; her eksik tamama doğru çekilir gider.

Sözü bırak da görülmedik olayları apaçık gör; bu daha iyi.

XLII

Meber renc ey beroder hâce sehtest
Be vekt-i dâd-o behşiş şûr-behtest

A kardeş, hoca çok sert diye eziyet çekme; lûtfediş, bağışta bulunuş zamanında da pek yamandır o.

Şu ağaç, bağın yarısını kaplamış ama ne fayda; meyvesi yok mu yok.

Kaşları çatık değil, kesesini büzmüş; fakat inanma; gümüşü de vardır onun, malı mülkü de.

1310 Zengin, tahtın üstündeymiş; ne fayda; ellerini bir tahtaya bağlamışlardır onun.

Varlığı dağ gibi bir tümdür ama cömertliği ölmüştür; çürümüş, paramparça olmuştur.

XLIII

Sedâyî ez keman âyed nezîrîst
Ki agleb bâ sedâyeş zehm-i tîrîst

Yaydan gelen ses, bir korkutucudur; çok defa da yayın sesiyle beraber gelir ok yarası.

Tesir edeni, eserler suyunda seyret; eseri görmek, her köre sopadır.

Seni görmezlerin ardında görürler var; görmeyi aramak, görenin ilhamıyla olur.

Neye sahipsen aramaz mıydın onu; arayışlar, kulağı tutup çekenlerdir, müjde verenlerdir.

Öyle ol ki isteklerin çoğalsın dursun; fazla ekin ekenin tamahı da fazla olur.

Ettiğin zulüm yüzünden ümitsizliğe düşme; çünkü kerem denizi tövbeleri kabul eder.

* Günahını tespih, ibadet haline kor; tövbeyi kabul etmede eşi, örneği yoktur onun.

Gönlün kırılsın, toprak ol burada; çünkü kerem, nerde olursa olsun, yok-yoksul kişiyi arar.

Kerem, eteğini altınlarla doldurdu da nerde bir tutsak varsa alıp azat etmeye geldi.

Hor kişiye yücelik bağışlar; aşağılık kişiye yücelik var.

Çünkü varlık, boyuna yokluğu arar; zekât, beyin bulunduğu yere gelmez.

Çünkü her şeyin zuhur ettiği şey zıddıdır onun; bu iki zıttan yüzlerce şey zuhura gelir.

Sen siyah bir tahtaya yazı yazsan yazını gizler o tahta; çünkü ikisi de zifir gibi karadır.

Yeni yazılan yazı, yaşlığından belli olur; fakat kurudu, eskidi mi, gönüldeki düşünceye döner, gizlenir.

Bu, sayısız şekilde anlatılır ama sen sus; tabiatlar çok olan her şeye düşmandır çünkü.

XLIV

Karâr-ı zindegâni on nigârest
K'ezu on bikarârî der karârest

Yaşayışın rahatı, huzuru o güzeldir; o güzeldir ki rahatı, huzuru alır gider.

Senin sevgin eteğime yapışmış benim; bu sevgi diyor, o sevgilinin sevgisinden.

Yeni yeni ateşlerde yanan yakılan benim; dostcağızlarla ne işim var şimdi?

Gönlüm kararsız bir halde feryat edip duruyor; sevgilinin canına benziyor o.

Can, dostluğundan seni yaralar; bilmez ki canında diken var.

Bir ırmaktasın sen; diken tırmalıyor seni; bilmiyorsun ki diken gizlidir.

Kaç o dikenden, güle git; çünkü Tebrizli Şemseddin, bahardır.

XLV

Şinîdem mer merâ lûtfet duâ goft
Berây-i bende-i hod lûtfhâ goft

İşittim, lûtfun dualar etmiş bana; kuluna lûtuflarda bulunmuş.

A benim canım, karşılık olarak ne diyeyim, ne söyleyeyim sana? Senin iyiliğini Tanrı övmüştür.

Ancak şu aşağılık duacı kulun canı, her gece ay yüzüne dualar etmededir.

XLVI

Heme hovf âdemîrâ ez derûnest
Ve liyken hûş-ı û dâim birûnest

İnsana bütün korku içinden gelir; fakat insanın aklı daima dışardadır.

* Yusuf gibi boyuna dışarıyı okşar durur; halbuki içinde kanına kastetmiş bir kurt vardır.

İçinde nasıl bir çirkin var; bir görse ödü patlar.

O çirkinlik bir saldırışta ölür gider; fakat insan ona zebun olmuştur.

* Elif olmuştur, onu nun'a döndürmek gerek ki elif dönsün de nun neyse o olsun.

Fakat Tanrı yardımlarını görmeseydin, ondan imdat olmasaydı karara imkân mı olurdu?

Ne dünya vardı, ne insan, ne de arı duru, lâtif, su renginde rûh vardı;

Halbuki onundu buyruk, onundu padişahlık; bunu şimdi oluyor sanma sakın.

Hani lâf olsun diye padişahtı demiyorum; gerçekti bu, hattâ yüzlerce defa da fazlaydı bundan.

Efendiler efendisi Tebrizli Şemseddin'in ululuğu, yedi gök kubbenin de ötesindedir.

Kaza ve kader adamakıllı sert, iyiden iyiye serkeş bir attır ama onun baldırlarının arasında; onun buyruğuna râm olmuştur.

Akl-ı Küll ondan bir koku aldı da gece gündüz ona ulaşma sevdasıyla deli divane oldu.

Akıl onun himmetiyle gördü, anladı ki bütün yüce himmetler aşağılıktan başka bir şey değil.

1350 Onun tapısını ne yanda arayalım? Durağı, yandan, mekândan yüce.

Arslanların bile çözemedikleri zorluklar onca bir oyuncak, bir afsun.

Hiçbir işarette bulunamadım, hiçbir şey söyleyemedim ki anlayasın onun halini, hem de olduğu gibi bilesin; bunlar hep lâf.

A Tebriz, sürmem senin toprağındır; senin toprağında şaşılacak hasiyetler vardır.

XLVII

Bigu ey yâr-ı hem-râz in çi şîvest
Diger gun geşteî bâz in çi şîvest

Söyle a sırdaş sevgili, bu ne cilvedir? Bir başka şekle gitmişsin; bu ne işvedir?

A güzel renkli Türk, acaba bu ne renktir, ne hiledir; acaba a gammaz göz, bu ne nazdır, ne cilvedir?

Gene bize ne tuzaktır bu, ne yemdir; nazla öldürdün bizi; bu ne işvedir?

Perdemizi yırttın; bu ne perdedir? Bir kerecik olsun aç şu perdeyi; bu ne cilvedir?

O köhne âşık benim ki gene yeni baştan giriştim aşka; bu ne işvedir?

O sese can vermek helâldir; ne de güzel, düzgün ve usûlünde bir ses; bu ne cilvedir.

Müslümanlar, siz seyredin şu coşkunluğu; eşi, örneği yok; bu ne işvedir?

Şarap, aşk, betim benzim; üçü de gammaz; bir tanesi gizli, üç gammaz; bu ne cilvedir?

XLVIII

Çunan k'in dil ezon dildâr mestest
Zi hûn-ı sâf-ı mâ on yâr mestest

Şu gönül, nasıl o gönül alanın yüzünden sarhoşsa, o sevgili de bizim tertemiz kanımızdan sarhoş.

Mahmurluğunu ancak kanımla söker; bu neşeyle gönül adamakıllı sarhoş.

Tan yeri gibi, her seher çağı kanlar içindeyim; çünkü her sabah o kanlar içen dilber sarhoş.

Öğüt verme, kendin kendi kanına giriyorsun gibi lâflar etme; ne yapayım ben; o kin güden güzelin gözleri sarhoş.

Neden şu toprak kanla dolu bir leğene benziyor? Sırlar sâkîsinin gözleri sarhoş da ondan.

— D —

XLIX

Nigârâ mordegân ez can çi dânend
Kelâgan kadri tâbistan çi dânend

A güzel, ölüler ne bilsinler canı; kuzgunlar yazın kadrini nerden bilecek?

Ne vakte dek yabancılara koçulacaksın? Gel a can, onlar nerden bilecekler senin kadrini?

Güzelim boyunu bosunu gizle onlardan; körler nerden bilecekler bahçedeki selviyi?

Salına salına meydana doğru gel; orda kalma, eşekler ne bilsinler, meydan nedir?

Çevgenini bizim kapımıza vur; hamlar, o çevgenin lûtfunu nerden bilecek?

Yıkık yeri münkir kuzgunlara bırak; kuzgunlar mamûr şehir nedir, ne bilirler ki?

Bedene tapanlar gönül ülkesini ne bilsinler; yoksullar padişahların huylarını nerden bilecekler?

* Şu elsiz-ayaksız bir avuç halk, Rüstem-i Destan'ı ne bilsin?

L

Çu şeb şod cumlegân der hâb reftend
Heme çun mâhiyan der âb reftend

Gece oldu mu herkes uykuya dalar; herkes balıklar gibi suya dalar gider.

Âşıkların gözleriyse sabaha dek uyanıktır; bütün gece o mihraba bakıp dururlar.

Onların eşi dostu gönüllerindedir; arkadaşlar geçip gitse bile ne gam onlara?

Herkes gamdadır, tasadadır, kıvranır durur; âşıklarsa o büklüm büklüm saçlara dalmışlardır.

Herkes sebepler elde etmek gamındadır; onlarsa Kalender gibi sebeplere boş verirler.

1380 Onların izlerinin tozunu kim bulacak ki? Onlar şimşek gibi, yel gibi pek tez giderler.

Mademki kovasın sen, dolabın çevresinde dönedur; onlarsa dolaptan da yücedirler.

Bir gümüş bedenliyi seçenleri seyret; unnab gibi o al al yüze giderler onlar.

Tebrizli Şemseddin'in bağışlarıyla bol bol ihsanlarda bulunanın, her şeye sahip olanın definesine gider onlar.*

* Bu beyit Konya nüshasında yoktur. Aynı zamanda yedinci ve sekizinci beyitleri de Konya nüshasında unutulmuş, sonradan ortadaki cetvele ve yukarıya doğru yazılmıştır.

LI

Biyâ ey zîrek-o ber guul mîhend
Biyâ ey râh-don ber guul mîhend

Gel a akıllı fikirli kişi, aptala gül, gel ey yol bilen, gulyabaniye gül.

Sebebe muhtaç olmayan padişaha kavuştun ya; hadi, artık sebebe de gül, sonuca da.

Kutsuz bir şeytan olan nefse üst olduysan yürü, alt edene de gül, alt olana da.

Bir ölü bir ölüyü işten çıkardıysa, işten çıkarana da bir hoşça gül, işten çıkana da.

Onun bu işten çıkarışını, düşü azanın rüyasına benzet de yapana da gül, yapılana da.

Bir kör, bir sağıra soru sormuş; sorana da gül, sorulana da.

Birisi rüyada bir saltanat elde etmiş, mala mülke sahip olmuş; sahip olana da gül, ele geçene de.

Eline hazır akçe geçti mi, geçmişi söyleme, sus artık; geçmişi, geleceği anlatana da gül, anlatılan söze de.

LII

Nesernâ fî rabîi'l-vaslı bi'l-verd
Hanâneynâ fe ni'me's-zevci ve'l-ferd

Buluşma baharında güller saçtık, ne de güzel tekiz, ne de hoş çift; sevsinler, esirgesinler bizi.

Yüzünden bir bahçe elde edilebilir, nerkisler açar; saçlarında miskler, amberler kokar.

Ben de safran gibi sararmış yüzümden, bütün bir dünyayı safran bahçesi haline getirebilirim.

Ay'ının harman yerindeki bir tane, bütün gökleri buyruğuna râm edebilir.

O Hızır sensin ki abıhayatından yoksullar İskender kesilir.

Öylesine gücün kuvvetin var ki halimi bir arayıp sorsan olmayacak şeyler, kolaylaşır, olur.

Gözümüz bize bir kötü göz bakar diye korkuyor; a Davud, yumuşat demiri.

A gönül, kendine dön, kendine gel; çünkü o güzele gönüldeki gizli yoldan gidilebilir.

1400 Altı yanlı dünyada bir kapı yoksa bile gönüle geldin mi, bir kapı açılabilir.

Gönüle gel ki Tanrı'nın baktığı yerdir orası; bakmasa bile bakabilir.

Canımız tortu gibi aşağıda kaldı; aşağıda ama yukarıya da çıkabilir elbet.

Aptallığından nefsin çuvalına girdin; aptal olmasaydın bırakırdın bu eşeği.

A sâkî, sun şarabı da sıcak derdinden de kurtar bizi, soğuk derdinden de.

Aşkın taş yüreği yumuşarsa, gönül taş bile olsa mücevher kesilebilir.

Getir o kızıl şarabı, sun bize; o kızıl şarapla dünya yeşerir, yemyeşil olur.

Aşk kanadı olan o şarapla her parçanın bir güvercin olması mümkün.

Lûtuf, ihsan denizinden gelen o bir yudumcuk şarapla cennetler kurulur, huriler belirir, Kevserler akar.

Şarap küpte oklar atmaya başladı mı, şarap okuna bir kalkan gerek.

Büyük büyük kâselerle şarap sun, sarhoş et bizi; kederi, gamı sarhoşluk defeder ancak.

Şarap bana ateş saldı da gördüm; her suyu ateş haline getirmek imkânı varmış.

A zevk anası, eve gel; ananın ayakları altına canlar döşenir.

Yolunda mahrem olmayanlar varsa kadehten bir çarşafa bürünmen gerek.

Mademki arslan kesildin, arslan avlamaya başladın; saflar yaran arslana lâyık oldun demektir.

Şarapla kes boyunlarını isteklerin; çünkü şarabın her katresi bir hançer olabilir.

* "Rableri suvarır onları" âyetini oku da iç, çünkü her solukta bir başka zevk elde edilebilir.

Sağrağın yoksa getir şarabı; ağız da sağraklık edebilir.

Şarapla gamların tutsaklığından azat olduk; derdimizi, tasamızı sürdük, defettik gitti.*

* Bu gazelin birinci, yedinci, on üçüncü, on dokuzuncu ve son beyitleri Arapçadır.

LIII

Zi rûyet deste-i gul mîtevankerd
Zi zulfet şâh-ı sünbül mîtevankerd

Yüzünden bir gül demeti devşirmek, saçlarından bir sünbül dalı toplamak mümkün.

Aşk yolunda iki büklüm olmuş boyumdan, gözyaşlarımın ırmağına bir köprü kurulabilir.

Atlasa benzeyen kanlı gözyaşlarımdan aşk Burâk'ının üstüne bir çul örülebilir.

O büklümlerle dopdolu ikiye ayrılmış saçların her halkasından, baş çekenlerin boyunlarına vurulmak üzere bir zincir yapılabilir.

A benim canım, sen denizsin, bense bir katreyim ancak; fakat parçayı tüm yapmak mümkündür.

Gönlüm yüz parça oldu; her parçası da feryat ediyor; her parçadan bir bülbülün meydana gelmesi imkânı var.

Sen kand'ın (şekerin) kaf'ısın (k harfisin); ben de leb-telh (acı dudaklı) sözünün lâm'ıyım (l harfiyim); kaf'la lâm, kul (söyle) olabilir.

Seni düşünmek, kız kardeştir bana (aynı cibre var bende de, seni düşünmekte de), bu cibreden bir hayli şarap elde edilebilir.

* Pek uzak bir yol, canımsa yaya; fakat gönlü Düldül yapabilmek mümkün.

Sus, çünkü dilsiz söylenen sözlerle de bütün dünyayı seslerle doldurmak, gürültülere boğmak mümkündür.

LIV

Be yek lehze ezû dûrî nebâyed
K'ezon dûrî herâbihâ fezâyed

Bir soluk bile ondan uzak olmaya gelmez; çünkü o uzaklıktan ne yıkıntılar meydana gelir, ne çöküntüler belirir.

Sen, ne olur ki diyorsun, gene gelirim; evet gelirsin gene, fakat gönül kapı açarsa.

Çokları kolay sandı bu işi; nice güç işler vardır, kolay görünür.

Niçin güç iş kolay görünür? Çünkü kaza ve kader pusudan aklını kapar senin de ondan.

Ne halde olursan ol, onun tapısında bulun; çünkü sevgi yakınlıktan doğar.

İster temiz ol, ister pis, kaçma ondan; çünkü temizlikler de yakınlıktan artar.

Beden sarılınca nasıl sevgilinin bedenine sürülür, onunla birleşirse, görmekle de can onun canına sürülür, canıyla birleşir.

Bir gün bile dosttan ayak çeken, ayrılıp gerileyen, öylesine bir tehlikeye, öylesine bir zarara düşer ki bütün ömrünce elini geveler durur.

Ayrılığı ne diye sınarsın? Kişi nasıl sınar zehri?

Onu özleme suyuyla bir ot ol, yeşer; diken yiyen eşeği düşünme bile.

Çivi gibi başçağızını koy eşiğe; böyle başa gökyüzü yaraşmaz ki.

LV

Çemen cuz ışk-ı tu kâri nedâred
Ve ger dâred çu men bârî nedâred

Yeşilliğin, aşkından başka işi gücü yok; olsa bile benim gibi bir yük altında değil.

Aşkı olmayan kişi ne de zevksizdir ya; bir sevgilisi olmayan kişi ne de ölüdür ya.

Öylesine adamın beden gıdasından başka gıdası yoktur, dünyadan başka bir yaseminlik bilmez o.

Sarhoşluk yüzünden eşeği bırakan kişi, ne yular kaydındadır, ne eyer gamında.

Eşekten kurtulur da yalınayak, dikeni olmayan bir gül bahçesine gider o.

Eşek gitmiş, ipi de götürmüş, ne gam var ona; zaten eşeğin bir değeri yoktu ki onca.

Göklere bürünmüş kâinata aldanma; altında bir gömleği bile yoktur.

Şu şehre bir başka fitne daha sal; aşk devrinin yolu yordamı olmaz.

Perdeleri yırt; çünkü âşık utanmazlıktan ne gam yer, ne sıkılır.

Şu sözü de yak ateşe; senin sözünü gerçeklemeyen kişiyi de.

LVI

Zi hâk-i men eger kendum berâyed
Ezon ger non pezî mestî fezâyed

Toprağımdan buğday biter de ondan ekmek yapar, yersen sarhoşluğuna sarhoşluk katar o ekmek.

Hamur da deli divane olur, ekmekçi de; ekmek tandırıysa sarhoşça beyitler terennüm eder.

Mezarımı ziyarete gelirsen, toprak yığınım oynuyor görünür sana.

Mezarıma tefsiz gelme kardeş; Tanrı meclisinde gamlı olmak, yakışık alır bir şey değil.

Çenesi bağlı, mezarda uyumuş gitmiş; fakat ağzı sevgilinin afyonunu, mezesini çiğnemede.

O kefenden bir parça keser de göğsüne bağlarsan, canından meyhane eri olmaya bir kapı açılır sana.

Her yandan sarhoşların çalıp çağırmasını duyarsın; her işten mutlaka bir başka iş doğar sana.

Tanrı beni aşk şarabından yaratmıştır; ölüm beni çürütse bile, gene o aşkım ben.

Sarhoşluk benim, aslım aşk şarabı benim; söyle bakalım; şaraptan ne doğar sarhoşluktan başka?

Canım, Tebrizli Şemseddin'in rûhunun burcuna uçar; bir soluk bile eğlenmez.*

* Bu gazel, Mevlânâ'nın, şimdi babasının üstünde olan sandukasının alt kısımlarına oyulmuştur (*Mevlânâ Celâleddin*, III. basım, s. 132-133)

LVII

Bigûyem hufye tâ hâce nerenced
Ki on dilber hemî der ber nekunced

1460 Gizlice söyleyeyim de hoca incinmesin; o güzel, kucaklara sığmaz mı sığmaz.

Sarhoşlukla teraziyi kırdım ben; zaten inci madenini terazi ölçemez ki.

Güzellerin hepsini de ayırın ondan; dişi kurt, Yusuf'la bir yerde eğleşemez.

Rum ülkesinden olan birisinin huzurunda Zenci'nin Zencilik etmesi, yüz karalığından ileri gelir.

Altın kesintisi de nedir ki Tebrizli Şems'in tapısına altın madeni getirsin, yahut da o tapıya sığsın?

LVIII

Sek erçi bi fegan o şer nebâşed
Sek-i mâ çun sek-i dîger nebâşed

Havlamayan, saldırmayan köpek yoktur; fakat bizim köpeğimiz başka köpeklere benzemez.

* Mustafâ'dan duy; dedi ki: Benim şeytanım Müslüman oldu; kâfir olmaz artık.

Ashab-ı Kehf'in köpeği ve temiz erlerin nefisleri, kapıda olsa da kapı dışında değildir.

Ashab-ı Kehf'in köpeğinde köpek huyu yoktur; bu yanda köpek görünür ama o yanda köpek değildir o.

* Mûsa'ya o gece ağaç, yıldız gibi yol gösterdi; ateş göründü ama ateş değildi.

LIX

Receb bîrun şod-o şe'ban derâmed
Binin şod can zi ten canan derâmed

1470 * Recep çıktı, şaban girdi; bedenden can çıktı, canan geldi.

Bilgisizlik zamanı, gaflet vakti çıktı gitti, aşk çağı, yarlıganma zamanı geldi.

Kerem bulutundan yağmur yağdı ya, artık gönülden güller, nesrinler, reyhanlar biter.

Dişe öylesine bir şeker geldi ki artık bütün gamlıların ağızları açılır, hepsi de gülmeye koyulurlar.

O altınlar saçan ay yüzlü geldi ya, artık insanlar güneş gibi altınlarla bezenmiş elbiseler giyerler.

El çırp da a aşk çalgıcısı de, o fitneler başı, oynaya oynaya geldi.

* Dün geçtiyse bugün sağ olsun; Ömer öldüyse Osman geldi.

Bütün geçen ömür de tekrar geri gelir; şu ölümsüz devlet geldi ya.

Sarhoş bir halde Nuh'un gemisinde uyumuşsun; tufan gelir çatarsa ne gam sana.

Tebriz'in toprağı gökyüzü gibi ışıklandı; çünkü o meydana Şemseddin geldi.

LX

Be sûret yâr-ı men çün hışm-gin şod
Dilem goft eh meger bâ men be kin şod

Sevgilim görünüşte kızdı bana; gönlüm, eyvah dedi, kinlendi bana sevgili.

Sevdalarla yüzlerce vadiye daldım, fakat ne çaresi var? Derdime çare bulan, böyle oldu gitti.

Şeytanlar gibi göğe çıktım, bu dert yüzünden gökyüzüm yer kesildi benim.

Bana, doğru yolu tut dediler; hangi yolu tutayım ki doğru dostum kayboldu.

Bana hem yoldur sevgilim, hem yoldaş; yüzü hem dindir bana, hem iman.

Onun gül fidanının dibinde oturana kutluluk eş dost olur, beraber oturur onunla.

Bu sözümde o mânayı ara; güzel soluklarım ona pusudur.

* Çünkü adlar, o adlara sahip olanın aynıdır; Âdem adın özüyle gerçeği gördü.

Tüm varlık olmak dilersen çare bu, derman bundan ibaret işte.

Bu define kitabını okuma artık a benim canım; çünkü bu define; hikmeti var; gömüldü gitti.

* Güneşi balçıkla nasıl sıvayayım? Bir dünya yenin içine nasıl sığar?

Bundan usandıysan eyvahlar olsun sana; sen adamlıktan da usanmışsın, iyiden iyiye anlaşıldı bu.

Bu sözü suya kılavuz bil; gene su o sudur ama dalgalandı, köpüklendi, bu şekle büründü.

Sözle kendilerinden perdeledim onları; hasetçilere karşı böyle davranmak vacip oldu çünkü.

LXI

Kesî ki geyr-i in sovdâş nebved
Zi zovk-ı mâş yâd-ı mâş nebved

Bu sevdadan başka bir sevdası olmayanın, bizim zevkimizden başka bir şeyi yoktur, bizi anar durur o.

Ayağı olmasa bile hayret meydanında top gibi koşar durur o.

Kendi gölgesinden kurtulmayan varlık, devlet kuşunun gölgesine sığınamaz.

Ayna herkesin şeklini, herkesin yüzünü gösterir; çünkü kendisinin şekli, yüzü yoktur ki.

Bir günde yüz binlerce kusur, yüz binlerce güzellik gösterir de gene kavgası, gürültüsü yoktur aynanın.

Ayna çirkine düşmanlık gütmez; güzelin yüzüne de havalanmaz, kapılmaz.

Şeker çiğneyecek dişleri olmayan ağızdır bu şekerden yaralanan.

Gönül şaşılacak kanatlarla uçardı; fakat onun tuzağından korkusu olmaması şart.

Yürü, Ay gibi güneşin peşinde koş, eri; onun için erimedikçe güzelliğini artırmaz senin.

LXII

Aceb on dilber-i zîbâ kucâ şod
Aceb on serv-i hoş-bâlâ kucâ şod

O güzelim sevgili n'oldu acaba; o yüce, o güzel selvi nerelere gitti acaba?

Aramızda bir mum gibiydi, bizi aydınlatıyordu; nereye gitti acaba, bizsiz nerelere gitti?

Bütün gün yaprak gibi tir tir titriyor gönlüm; o güzel, gece yarısı nerelere gitti acaba?

Düş yollara, sor yollardan geçenlere; o cana canlar katan yoldaş nerelere gitti acaba?

Bağlara git, bahçıvanlara sor; o sarı-kırmızı gül nerelere gitti acaba?

Dama çık, sor bekçilerden; o eşsiz, örneksiz padişah nerelere gitti acaba?

Deliler divaneler gibi ovalarda dolaşıp durdum; şu ovada o ceylan nerelere gitti acaba?

İki gözüm ağlamaktan iki ırmak kesildi; o inci şu denizde nerelere gitti acaba?

Bütün gece Ay'la Zühre'ye soruyorum: O ay yüzlü şu yücelerde nerelere gitti acaba?

Mademki bizimdir, nasıl oluyor da başkalarıyla beraber; mademki burda yok, orda nerelere gitti acaba?

Gönlü, canı, mademki Allah'a ulaşmıştır; şu topraktan, şu sudan yok olduysa nerelere gitti acaba?

Apaydın söyleme; çünkü Tebrizli Şemseddin dedi ki: Güneş gizlenmez; fakat nerelere gitti acaba?

LXIII

Çunan kez gam dil-i dânâ girîzed
Du çendon gam zi pîş-i mâ girîzed

Bilgiç gönül, gamdan nasıl kaçarsa; gam da bizden, ondan kaçtığından iki kat daha fazla kaçar.

Yoksa biz şahneyiz de gam hırsız mı ki bizi görür görmez tundan tuna kaçıyor?

Aşk arslanı kükrer, gam sürüsü ovada arslandan kaçan av gibi kaçar.

Çıplak adam körden gam yemez; gören gözün önündense kaçar.

Gamı görmeyi özledim; fakat gam bu sevdadan, bu özleyişten kaçıp duruyor.

Bütün dünya gamın elinde zebun, neden yalnız beni görünce kaçıyor?

Yücelere ağsam aşağılara kaçmada; aşağılara insem yücelere kaçmada.

Susayım, belki gelir de savaşır benimle gam; hayır, yanlış söyledim; gam söylemeyenden kaçar zaten.

LXIV

Dilemrâ nâle-i surnây bâyed
Ki ez surnây bû-yı yâr âyed

Gönlüme bir zurna sesi gerek; öyle bir zurna istiyorum ki sesinden sevgilinin kokusu gelsin.

Canla, gönülle öylesine bir âşıkça ses, âşıkça nağme istiyorum ki o feryatta canın yüzü görünsün, canın güzelliği belirsin.

Gamla yüklüyüm diye ağlayıp feryat ediyorum; acaba ne doğuracak şu ağlayıp inleyen can?

A ney, âşıkların hallerini söyle; sesin, canı âdeta sınamada.

* A benim canım, seyret de bak, tas sesiyle tutulmuş Ay bile nasıl kurtulup açılıyor.

* Göğün göğsüne şu azimeti oku da perilerden bir feryattır kopsun.

Feryat hastanın eşi dostudur; ona sus dersen yakışmaz doğrusu.

LXV

Dilî dârem ki gerd-i gam negerded
Meyî dârem ki hergiz kem negerded

1530 Bir gönlüm var ki gamın çevresinde hiç dolanmaz; bir şarabım var ki hiç eksilmez.

Bir gönlüm var, aşkın huyu var onda; âşıklardan başkasıyla düşüp kalkmaz.

Kutluluk beyinden bir ferman alayım da artık bu âlemde dönüp dolaşmasın gam.

Halkın ileri gelenleri de Hızır'ın abıhayatını içsin, geri gelenleri de; artık hiç kimsecik, yasa maskara olmasın.

* Suçluysa zahit etsinler onu; zahitse Bel'am kesilmesin.

Neşe göğüne merdiven bulsun herkes; gamdan gök gibi beli bükülmesin kimseciğin.

* Neşeli aşk padişahı Hurrem Şah, gönülden koptu, belirdi; kimdir güzelleşmeyen, kimdir sevinmeyen, kutlulaşmayan?

Onun dağınık saçlarının sayesinde her komşudan halimiz hatırımız dağılmaz bizim.

O tövbeyi bozan güzelin yüzünden tövbe sağlam olmuyor ama gene de sen söze tövbe et.

LXVI

Bigu dilerâ ki gerd-i gam negerded
Ezîrâ gam be horden kem negerded

Gönüle söyle, gamın çevresinde dönüp dolaşmasın; çünkü gam, yenmekle azalmaz ki.

Sudan, topraktan çıkan bitki hep gamdır; balçığın düğünü ancak yastır.

A gönül kuşu, gamın çevresinde dolaşma; gamla kol kanat kuvvetlenmez.

Gönül gamsız olunca kola kanada sahip olur da artık şu dünyanın çevresinde dolaşmaz.

A gönül, şu beden eski düşmanındır senin; eski düşman dayı olmaz, amcaya dönmez.

A gönül, dayan, başın dinç olsun, usanma çabucak; usanan, sırlara mahrem olamaz.

Güzelim sudan başkasıyla düşüp kalkmayan balığa dön anlamlar denizinde.

Balık sudan usanmaz; deniz olmayınca neşelenmez, zevk bulmaz zaten.

* Dünya gizli bir denizdir; o denizde Âdemoğullarından başkası dönüp dolaşmaz.

Hayvanlıktan insanlığa uçmadıkça abıhayata dalamaz; abıhayatın içinde yüzemez.

Sus, harfleri bırak; çünkü anlam eri, yoktu-olmazdı harflerinin çevresinde dönüp dolaşmaz.

LXVII

Her on dilhâ ki bî tu şâd bâşed
Çu hâşâkî miyân-ı bâd bâşed

Sensiz sevinen, neşe bulan gönüller, yelle uçan süprüntüye, toza benzer.

Yücelerden aşağılara uçan ev kuşuna benzer, üstadı olmayan öğrenciye benzer onlar.

Huriden doğan padişaha benzer mi hiç, yonup düzdüğün cansız heykel?

Çelikten yapılma kılıcın korkusunu yaratır mı tahta kılıç?

Daha canken bir ahitte bulunmuştun; fakat nerden hatırlayacaksın şimdi?

İnkâr edersen adalet gününe dek sabrederim ben.

LXVIII

Kesî k'ez gamzeî sad akl bended
Ger û ber mâ nehended pes ki hended

Bir bakışla yüzlerce aklı bağlayan güzel, bize gülmeyecek de kim gülecek?

Gökyüzüyle eğlense, güneşi alaya alsa yerindedir; yerinde oluş da beğenir bunu.

A gönül, denizin dalgalanması gibi coş, köpür; deniz bile hep durgun olsaydı kokardı.

Mademki güneşsin, mademki varlığından arınmışsın; ecelin pençesi gamdan başka bir şey sıyırıp koparamaz senden.

Şeker gibi tatlı sözler söylemeyi bırak; fakat şeker madeni nasıl olur da şekerliğini yapmaz ki?

LXIX

Hunük cânî ki û yârî pesended
K'ezû derviş hod sûret nebended

Ne mutlu o cana ki bir güzeli seçer de sever; zaten yoksul ondan başka bir şey de düzüp koşmaz ki.

Sen gülüş olursun, neşe sevgilin olur; neşe olmadıkça kimsenin ağzı gülmez zaten.

Sen secde olursun; sevgilin ululama kesilir; ululama niyeti olmadıkça hiçbir baş kımıldamaz.

Sen ses olursun, sevgili sana mağara kesilir; hani dağın, kubbenin yanında yankılanan nara gibi tıpkı.

Sen cuma olursun; o hutbe vakti kesilir; ama cumadan ayrı düşmüş cumartesi değil ha.

Sonucu, "Biz daha da yakınız" âyetine baksana; gözünü oynatmadıkça oynamaz göz, göz atmadıkça sen, bir şey görmez göz.

Güzel bir hayal gelir, gönül hoşlanır; nazlanır; çirkin bir hayal gelir, pusar, kıvranır gönül.

Gönül maskarasıdır onun; gâh bıçakla, gâh silleyle yonar durur onu.

Aptallık ettiysem de sille vurma bana; zaten aptallığımdan yerimden, mevkiimden olmuşum ben.

1570 * Sus da önünde binlerce Hint kılıcının bile yok olup gittiği o dil söze gelsin.

Fakat sen neye, hey, sus desen, dudağına, söyle a güçler kuvvetler bulan er der ney.

LXX

Dilem imrûz hûy-ı yâr dâred
Hevâ-yı rûy-ı çün gul-nâr dâred

Bugün gönlümde sevgilinin huyu var; başımda, o, yüzü nar çiçeğine benzeyen güzelin havası esiyor.

Tavus kuşu bile o yana kanat açmada; bülbül bile o tarafın nağmelerini tekrarlamada.

Neyin sesi orda espriler döktürmede; çengin sesi orda nice sırlar söylemede.

Vaktinde kalk da yarın oraya git; çünkü benim gibi çok âşıkı var onun.

Yüzünü açtı mı, gönlünü koru; o yanakta pek yakıcı ateşler vardır.

Fakat o anda gönülde akıl ne gezer? Dudağı nice gönülleri sarhoş etmiştir.

Şarap sundun mu, bir iş bekleme bizden artık; şarap insanı işsiz güçsüz kor.

Gönlüm dün düşe kalka geldi; çünkü şarap onun sarhoşluğunu meydana çıkarmada.

Koştum, yanına vardım; şarap mı içtin dedim; korkmuyor musun ki akıl inkâr eder.

Derken ağzını kokladım; anladım; o peri yüzlünün kokusu geliyor.

Tebrizli Şemseddin'in, sınıkları onaran yaratıcının kokusuna sahip efendiler efendisinin kokusu.

Kokudan kokuya büyük bir fark var; ondaki bu kokuysa hadsiz, hesapsız.

LXXI

Semâ'-ı sûfiyan mîder negîred
Ki âteş heyzümîrâ ter negîred

Sûfilerin semâ'ı bitmez de bitmez, sönmez de ateş, odunu ıslatmaz ki.

Şunu iyice bil ki âfetler bedene aittir; ayağın kalkmadıkça elini çırpma.

* Meclisi öküzlerle eşekler kaplamazsa Mesîh yapayalnız zevk alır, neşelenir.

Ağırcanlıların bulunmadıkları halvet meclisinde, neden yeni baştan zevke başlamaz gönlümüz?

Şu yapının mayası kerpiç değil mi? Taşla kerpiçte o güzelin letafeti yoktur ki.

Kuzgunun gözü Yusuf'u bilemez; çengin sesini sağır kişinin kulağı duyamaz.

1590 Her ceylan ovada misk bulamaz, her sıçrayan öküzde amber bulunmaz.

Her neyden özleyiş feryadı gelmez; her kuş şekerkamışlığını yurt edinmez.

Ödü patlamış kişi, Zühre'nin güzelliğini ne bilsin de çarşafının ucuna sarılsın.

Can şarabını candan başkası içemez; bedene mensup kişi, parıl parıl parlayan şarabı elde edemez.

Her bulut Ay'a eş olabilir mi? Yıldızdır yıldıza eş olan.

Dünyada birisi bir sevgiliye sahip olsa da bizim şu sevgilimizden daha güzelini bulamaz;

Efendimiz Şemseddin, o Tebriz'in ışığı; o da kimseyi benim gibi kul köle edinmez.

LXXII

Tuyî nakşî ki cenhâ ber netâbed
Ki kand-i tu dehanhâ ber netâbed

Öyle bir güzelsin ki canlar dayanmaz sana; şekerine ağızlar tahammül edemez.

Dünya sana yüzlerce yüz tutmuştur ama güzelliğine, güzel yüzüne dünyalar dayanamaz.

Canlar aşkına doğru yola düştüler ama canlar da dayanamaz senin aşkına.

Gönülde senden gizli bir iz var; öylesine güzel ki gizlilikler bile dayanamıyor ona.

Canın halvet yurduna geldin mi, sus; çünkü bir halvettir o ki dillerle anlatılamaz.

İyiyi, kötüyü görmen iyi bir şey değil; geç bundan; o buna sığmaz.

Sen, Tebrizli Şemseddin'in adını söyle ki o ad sözlerle, anlatışlarla belirtilemez.

LXXIII

Eger âlem heme pur hâr bâşed
Dil-i âşık heme gulzâr bâşed

Dünya baştan başa diken olsa, âşıkın gönlü gene de tamamıyla gül bahçesidir.

Şu dönen gökyüzü işsiz güçsüz kalsa, gene âşıkların dünyası iştedir güçtedir.

Herkes gamlara batsa, âşıkın canı lâtiftir, sevinçlidir, düzenbazdır.

Nerde sönmüş bir mum varsa âşıka ver; âşıkın yüz binlerce ışığı vardır çünkü.

Âşık yalnız bile kalsa yalnız değildir; sevgilisiyle gizlice eştir, dosttur.

Âşıkların şarabı gönülden coşar; gizlilik âleminde aşka eş dost olur âşık.

Âşk yüzlerce vaadi bile yeter bulmaz; zaten güzellerin hilesi de çok olur.

Bir âşıkı hasta görsen de ne gam ona; güzel sevgilisi hastanın başucunda değil mi ki?

Aşk atına bin yolu düşünme bile; çünkü aşk atı pek rahvandır.

Bir atılışta konak yerine götürür seni; isterse yol düzgün olmasın.

Âşıkın canı ot otlamayı bilmez; âşıkların canları şaraba düşkündür.

Hem sarhoş, hem de adamakıllı aklı başında olan gönlü, Tebrizli Şemseddin'den bulursun sen.

LXXIV

Perîr on çihre-i yârem çi hoş bûd
İtâb-o nâz-i dildârem çi hoş bûd

Evvelsi gün o sevgilimin yüzü ne de güzeldi; sevgilimin azarlayışı, nazlanışı ne de hoştu.

O baştan geçenler aklımda bile değil, yalnız şunu hatırlıyorum; ne de hoştu.

O mecliste, o toplulukta, o zevk âleminde bağdaydım, gül bahçesindeydim; ne de hoştu.

Aşk kadehiyle sarhoştum ama aklı fikri yerinde sevgilimin yüzü ne de hoştu.

LXXV

Çu dîvem âşık-i on yek perî şod
Zi dîv-i hîşten yekser berî şod

Şeytanım bir periye âşık oldu da şeytanlığından tamamıyla çıktı gitti.

Ansızın şimşek gibi çaktı o güzel; ansızın gördü onu şeytanım; aklı uçtu gitti; deli divane oldu.

Perinin parmağında Süleyman'ın mühürü vardı; onu görünce candan, gönülden kul köle oldu ona.

Aşk kulluğunun sırrını bulunca da yedi kat göğün üstüne çıktı, yüceler yücesi kesildi.

Aşkının kadehiyle dudağını ıslattı da o dudak kuruluğuyla yaşlara katıldı gitti.

Bir cinin aşkına müşteri oldu da kullarının en aşağısı Müşteri yıldızı oldu.

* Öküz gibi cansızdı, dilsizdi o şeytan; aşkı can verdi ona, Sâmirî'nin öküzü oldu âdeta.

Aşkın bütün eziyeti, cefası, mihneti, anasının sütü gibi tatlı geldi ona.

Ayrılık derdini, ayrılık cefasını çekmeye gücü yoktu onun; olsa olsa bu güç kuvvet o periden geldi ona.

Onun ayrılığından şikâyet etmek, halini bildirmek için efendiler efendisi Şemseddin'in tapısına gitti.

Huzuruna varınca toprağı öptü; bu yüzden de meleklerle uçmaya koyuldu.

O sarhoşlukla Tebriz'de döner durur; çünkü canındaki kâfirlik öldü gitti artık.

— R —

LXXVI

Hodâvend-î hodâvendân-ı esrar
Zihî horşîd der horşîd-i envâr

Sır sahibi efendilerin efendisi, ışıklar güneşinin güzelim güneşi.

Güzelliğinin aşkıyla ay yüzlüler, dönüp duran gökyüzü gibi oyuna dalmışlar, dönüp duruyorlar.

Güzelliğinle öylesine bir oyun oynadın ki aklın eli ayağı işten güçten kaldı.

Aşkının ateşinden abıhayat fışkırmada; a sevgili, suyu mu daha güzeldir onun, ateşi mi?

O ateşten gül bahçeleri bitmiştir; o gül bahçeleri yüzünden dünyalar dolusu gönüller feryat etmededir.

O güller yüzünden feryattalar ki her soluk daha da taze bir hale gelirler; bir yıl geçince solup giden güller yüzünden değil.

Hiç kimsecik aşkını gizleyemez; aşkın lâyık değildir bize, utanır bizden ama gene de böyledir işte.

Ayrılığın ateşlerle dolu bir mağaradır; acaba bir gün gelecek mi ki bu mağaradan başımı çıkarayım.

İnkârından perdeler meydana gelmede; o güzelin işinde inkâra döşenme sakın.

Yusuf'un yüzünü bir kurt gibi görüyordun hani; çünkü o haset perdesi böyle göstermedeydi o yüzü sana.

Hasetler insan canından kopar, gelişir; melek ol, insan şeklini bırak gitsin.

O garez tohumları nefsin gıdasıdır; ektin mi, çaresiz biter.

Öküz, bülbül gibi ötemez; aklı fikri başında olan akıl, sarhoşluğun zevkini bilemez.

Ne kurttan Yusuf'un güzelim yüzündeki letafet doğar; ne tavus kuşu yılan yumurtası yumurtlar.

Yarın, öbür gün diye diye şu yankesici nefis, ömürleri aşırır durur.

Bütün ömrün bugündür ancak, başka gün değil; sen şu düzenbazın vadesine inanma.

Kemerini çöz varlıktan; hizmet kemerini kuşan da şu yabancı nefisten kurtul gitsin.

* Namaz kılarken yüzünü Bulgar güzeline tutmuşsun; nasıl olur da kabul edilir bu namaz?

* Misk istiyorsan Tatar ceylanının yayıldığı yazıda yayıl.

Göklerdeki, yeryüzündeki, görünen eserlerdeki değişmeyi, halden hale girmeyi görmüyor musun?

Gam yiyenden de bir fayda görmeyecek hale geldikten, toprak olup gittikten sonra o güzelim cevherini kim bilecek senin?

Sen nefsinin eşeğine hizmetçi kesilirsen, nazlılar, nazeninler halkasında aşağılık olursun elbette.

Ölümsüzlük âlemlerinden bedavaca birçok mala mülke sahip olmak istiyorsan.

Aklını başına al da Tanrı ve din Şems'inin sunduğu kadehi, aklı yıkıp yakan kadehi al, iç.

Ölümsüz efendiler efendisidir o; efendiliğini kimsecikler inkâr edemez onun.

Cennetteki kızoğlankız hurilerin bile, onu gördüler mi, canın güzelliği yüzünden kızlıkları giderdi.

Eğer Tanrı'nın kıskançlık perdesi onu hem mekândan, hem mekândakilerden örtmeseydi,

Taş da, toprak da, su da yel de, ateş de, hepsi de onu görünce can kesilirdi, sarhoş bir halde dönüp dolaşmaya koyulurdu.

Güzellerle âşıkların pazarına güzelliğinden bir ışık vursaydı, bütün çarşı pazar yanar, kül olurdu.

İki varlığı da, iki dünyayı da iki köy say; köy ağası o olursa köy ne hale gelir, bir düşün.

* Rûhü'l-Kudüs, ayağını öpüyordu da incitme ayağını diye bir ses geldi.

Ne az akıllıdır o kişi ki bu sözü onu övmek için söyler.

Gönlümü böylesine avlayan o gerçek arslan hakkı için.

Tebriz'den bize bir haber göndersin; seher çağlarında niyazımız budur bizim.

LXXVII

Merâ mîgoft dûş on yâr-ı ayyâr
Sek-i âşık bih ez şîrân-ı hüşyâr

Dün o düzenbaz sevgili bana dedi ki: Âşık köpek, aklı başında arslanlardan daha iyidir.

Dünya Ashab-ı Kehf'in köpeğinin hikâyesiyle, mağarada onlara arkadaş oluşunun nakliyle doldu, duymadın mı ki?

Padişah için keklik arayan, bıldırcın tutan köpek, elbette padişaha yakındır;

Hele himmet edip de o seçilmiş padişahtan başkasını avlamayan köpek olursa.

1670 Gökyüzünün arslanı bile öylesine köpeğin ayağına kapanır, leşle bulaşmamış ağzıyla öper o ayakları.

Kendini bir uğurdan söze verme; bir soluk şarap iç; bir soluk da söyle; nöbetle yap bunları.

Çalgıcı da mecliste oturur da gâh şarap içer, gâh çalgı çalar ya; onun gibi.

Usananlar gene kımıldanmaya başladılar; boyuna savaşıyorlar, çaresiz topallıyorlar da.

* Zincirinin ucunu salla da sık onların delilik damarlarını, çıldırıversinler büsbütün.

O kimseye yâr olmayan sevgili gülerek bir geldi mi, dünyadaki bütün usanmışlar terütaze bir hale gelirler.

A benim komşum, a benim komşum, a benim komşum, sarhoşluğa eş olmuşum ben, yetiş kadehlerle bana.

Hem de öyle küçük kadehlerle şarap sunma bana; bugün ihsan etme, döküp saçma günü.

Cömertlik yolunda savaş nekeslikle; savaş da senden bir yol yordam kalsın, izine uyulsun.

De ki: Biz bir yağmurdur yağdırdık; yağan yağmur biziz; ne sudur o, ne ateş.

Hele o, tanıktır bana; aşka düştüm de onlarla ülkeler aştım ben.

Arının, için, sarhoş olun a benim kavmim; çünkü ben üzümler ezmede, şaraplar vermede kerem sahibiyim.

Delilikler içindeki deliliklerin delilikleri, suçlarını da azaltır, giderir, yüklerini de.

Sensin her şeyin, herkesin dileği a Tebrizli Şems; sen hem dünyanın canısın, hem dünyanın sahibi.*

* Bu gazelin on bir, on iki, on üç, on dört, on beş, on altı ve on yedinci beyitleri Arapçadır. Ancak Konya nüshasında on üçüncü beytin ilk mısra'ından sonra on beşinci beytin ikinci mısra'ı yazılmış, bu sûretle dört mısra' atlanmıştır. Aynı zamanda Farsça olan son beyit de bu nüshada yoktur. Biz tercemede bizdeki yazmayla İstanbul Üniv. K. nüshasına uyduk.

LXXVIII

Be husn-i tu nebâşed yâr-ı dîger
Der â ey mâh-ı hubân bâr-ı dîger

Senin güzelliğinde başka bir sevgili olamaz; gel, bir kere daha doğ a güzellerin Ay'ı.

Senin yüzünü seyretmekten başka, dilerim, dünyada bir iş güç olmasın bana.

Senin gibi bir başka yankesici olsaydı güzelliğinden elbette bir şey aşırırdı.

Ne de denizdir bu ki incilerle doldurdun onu; her katresi bir başka ambar oldu gitti.

Bir evde iki hasta var, iki âşık; bir hasta benim, bir hasta da hasta gönül.

Tanrım, ikisine de sen sağlık verdin; fakat bu sağlık başka bir sağlığa benziyor.

Münkir can nerden bilecek bunu? O bambaşka görüş onda yoktur ki.

* Çünkü münkir işte dedi, Senâî buracıkta; Senâî de hayır dedi, başka çuvalda o.

O çuvala eşek gibi bakma; iki gözünü aç da İsa gibi bak.

LXXIX

Bigerdân sâkiyâ ân câm-ı dîger
Bedeh cân-ı merâ ârâm-ı dîger

Sâkî, öbür sağrağı döndür; canıma bir başka rahat, bir başka huzur ver.

Canın için olsun, bugün bir gör beni, başka günleri beklemeye sabrım yok.

Bir zerrecik merhametin varsa bana, başka bir zamana atma görüşmeyi.

Kurtar beni, kurtar beni, kurtar ki başka bir tuzağa, hem de adamakıllı düştüm gitti.

Bugün kapıyı kaparsan bana, her solukta bir başka damdan düşerim ben.

Düşüncenin eline bırakma beni; çünkü düşünce de bir başka kan içici.

Sâkî, o ham şarabı sunmaz, o kadehi döndürmezsen yüzlerce başka ham, zahmet verir durur bana.

Borçluyum ama gene de al şu hırkayı, ver rehine, başka bir borç al gitsin.

Adımı, tortulu şarap içenlerin kulu kölesi tak; Tanrım, başka bir ad san istemiyorum ben.

LXXX

Negeştem ez tu hergiz ey senem sîr
Ve liyk ez hecr geştem dem be-dem sîr

A güzel, asla doymadım sana; fakat ayrılığa her an doydum da doydum.

Boyuna görüyorum, biz gama battıkça razı olmadasın; iş böyleyken bu âşık nasıl doyar gama?

Ne de kan içicidir, ne de sarhoştur şu gönül ki gözüm ne ıslaklığa doyuyor, ne gözyaşına kanıyor.

Şu âleme doyduysan gel bana; hiç kimse benim âlemime doymaz.

Gördüm ki âşıkların arasında ayrılık yok; benim gönlüm de ayrılığa yok, olmaz demeye doydu.

* Fakat sen canlara İsrâfil'sin, senin zîr bem üfürüşlerine doymamışım, üfür, üfle.

* Can kadehinin kokusu içime işledi de, a canıma can güzel, Cem'in kadehine doydum gitti.

Şu delilik, soluktan soluğa artıp durmada; çoğa, aza doymayandır nekes olan.

1710 Onun kâsesini, onun tasını gördüm de şu kat kat baş aşağı dönmüş tasa doydum gitti.

Tebrizli Şems'in hayali geldi; onun yanağındaki benin aşkıyla gama doydum artık.

LXXXI

Be gerd-i fitne mîgerdî diger bâr
Le-i bâmest-o mestî hûş mîdâr

Gene fitnenin çevresinde dönüp dolaşmaya başladın; hem damın kıyısındasın, hem sarhoşsun, aklını başına al.

Neyin etrafında döneyim, nerde dolaşayım, bir başka yer söyle, nerde başka yer; evde Allah'tan başka kimse yok ki.

Resim, ressamın kaleminin ucunda döner dolaşır ancak; pergelin ayağı, noktanın çevresinde döner ancak.

Sen olduktan sonra gönül de kaybolmaz, can da; baş olunca bir sarık gelir elbette.

Gönül, serçe kuşunu bir doğan nasıl gagasıyla yakalarsa, tıpkı onun gibi Tanrı'nın avcuna düşmüş, tutulmuş.

Gagasından gökyüzü delik deşik; pençesinden ağırcanlılar bile çevikleşmiş.

Bırak şu sözleri de şaraba düşkün olanlara, şarap sunan padişah geldi diye bağır.

De ki: Gamın, düşüncenin boynunu vurdular; vuslat, lûtuf, bağış çağı geldi çattı.

Hadi a kervanbaşı, deveyi ıhlat; bundan daha güzel otlak nerde var?

Mademki konuklar şu devlete kondular; gel a haznedar, ambarı aç.

Özleyen kişinin gecesine bir gündüz yok sandın ha; artık böyle bir zanna düşme.

Sus da bizim susanımız söylesin; sözün temeli odur, söz padişahı odur.

LXXXII

Cefâ ez ser girifti yâd mîdâr
Nekerdî onçi goftî yâd mîdâr

Yeni baştan cefaya başladın, hatırla bunu, dediğini yapmadın, sözünde durmadın, hatırla bunu.

Kıyamete dek seninle eşim demedin mi, cevretmekle eşsin şimdi, hatırla bunu.

Karanlık gecelerde beni yapayalnız, uyanık bıraktın da gittin, uyudun, hatırla bunu.

Düşmana karşı diken olacağım dememiş miydin; onunla gül gibi açıldın, saçıldın, hatırla bunu.

Düşmanın kulağına bir şeyler söylüyordun da beni gördün, gizlendin; hatırla bunu.

Eteğine sarıldım; şöylece bir, eteğini çektin de gittin; hatırla bunu.

1730 Sana yumuşaklıkla sitemler ediyordum; sense ağır sözler söylüyordun bana, hatırla bunu.

Defalarca düştün; ben tuttum elinden senin; bir kere daha düşebilirsin; hatırla bunu.

LXXXIII

Menem ez cân-ı hod bîzâr bîzâr
Eger bâşed turâ ez bende âzâr

Bu kul seni incitirse canımdan bezmişim mi bezmişim ben.

A işi gücü, yolu yordamı güzel dost, bana can da sana kurban etmek için gerek, gönül de.

Gönlün incindi, söylemiyorsun ama ta canımın içinden duyuyorum bunu.

Baharım geçer gider, gönlümdeki gül bahçesi dikenlerle dolar da nasıl bilmem?

Suçum, lûtfuna karşı, a canın secde ettiği dilber, sakın yapma, sakın etme diye secdeye kapanıyor.

Lûtfun, niceye bir diyor suça; suç da bu defa da bağışla, bu defa da diyor ona.

Sana toprak kesilmeyen beden yılancı sepeti olsun; sana toprak kesilmeyen can yılan kesilsin.

Güneşsin sen, gündüz kuşu istiyorsun; gece kuşu gelirse izin yok ona.

A sevgili, fakat geceyi kaldırırsan dünyadan, gece kuşu nasıl da kanatlarını yolar, bir bilsen.

Lûtfunun hakkı için ki bir dünyadır lûtfun; şu dönüp duran gökyüzü bile kaybolur orda;

Can gözüne ne deniz görünür orda, ne ova; o âlemde ne inkâr vardır, ne ikrar;

Senden ayrılan, darlığa düşer; uzat elini de tut, kurtar onu.

Kendi dileğimle ayrılmadım Tebrizli Şems'ten, aklı başında olan adam nasıl olur da zehir içer?

LXXXIV

Derin sermâ vu bâran yâr hoşter
Nigâr ender kinâr-o ışk der ser

Şu kış yağmur yağarken, aşk başta, sevgili kucakta, daha da hoş bir yaşayış bu.

Sevgili kucakta; ama nasıl da sevgili? Lâtif, güzel, çevik, terütaze.

Şu kış kıyamette onun mahallesine, onun yanına kaçalım; ona benzer kimseciği doğuramaz analar.

Kar yağarken dudaklarını öpelim onun; karla şeker, yüreği tazeler.

Gücüm kuvvetim kalmadı, elden çıktım; beni benden aldılar, götürdüler de bir başka ben getirdiler.

Hayali ansızın gönüle geldi mi, Allahu Ekber, gönül yerinden kalkar da gider mi gider.

LXXXV

Merâ ıkbâl handânîd âhır
Bedon ebrî ki giryânîd âhır

Sonunda güldürdü beni devlet; o ağlattığı bulutla güldürdü.

Bir zamandır gönül kuşunun kanadı bağlıydı; ona kol kanat verdi de uçurdu sonunda.

Ne de güzel bir bağ ki ağlattığı bulutla, sonunda lûtfetti de güldürdü bu bağı.

Ne güzel yardım ki Müslümanlığa verdi; ne hoş ülke ki sonunda aldırdı bu ülkeyi.

Vefa çevgeniyle bir altın topu, sonucu, yuvarladı şu meydana.

* Mirrîh kemerini açtı sonunda; silahlarını döktü, attı artık.

Gökyüzü gülüyor; çünkü Tanrı, artık yeryüzünü korkudan kurtardı.

LXXXVI

Merâ yârâ çunin bâî yâr megzâr
Zi men megzer merâ megzâr megzâr

Beni böyle dostsuz bırakma; geçme benden, bırakma beni, bırakma.

Kul köle kesilen can, insaf istemeye geldi; insafsız ayrılığa bırakma beni.

1760 Hekimsin, hattâ vaktin İsa'sısın sen; gitme, bizi böyle hasta bırakma.

Bana, mağara dostumsun sen dedin; beni böyle yapayalnız bırakma mağarada.

Bir gece ayrılık, az bir şey görünür sana; fakat bir de o azı bana sor, çok bırakma beni.

Gönlüme az da olsa ateş salma; az bile olsa öylesine bir şey değildir ateş; bırakma beni.

Gönlüm bitti gitti; fakat bir kere daha dinle beni; bu sefer bırakma beni.

LXXXVII

Be sâkıy derniger der mest menger
Be Yûsuf derniger der dest menger

Sâkîye bak, sarhoşa bakma; Yusuf'a bak, ele bakma.

A beden oltasına düşmüş can balığı; avcıya bak, oltaya bakma.

Başlangıçta, hani bir asıldaydın, o asla bak; şimdi ulaştığın fer'e bakma.

O uçsuz bucaksız gül bahçesine bak; şimdi ayağını yaralayan şu dikene bakma.

Elinden kaçan kuzguna bakma; sana gölge salan devlet kuşuna bak.

Selvi gibi, başak gibi yücelere yürü; menekşe gibi aşağılara bakma.

Mademki abıhayat, derenden akmaya başladı; kırılsa bile küpe, testiye bakma artık.

Özünü varlık bağışlayana, sarhoşluk verene bağla; yoka ağlama, vara bakma.

Kanaat, bak da gör, tez giden bir erdir; gebe kalmış dişi tamaha bakma sen.

Arınmışlara bak, yücelere koşmada onlar; dibe çöken tortulara bakma.

Dünyaya bak, kutsal şekillerle dopdolu; yolunu bağlayan şekle bakma.

Tuzağından kurtulan baykuşa bakma; aşk tuzağındaki şeker mi şeker kuşlara bak.

Pusuda senden daha iyi bir söz söyleyen var; şimdi susuyor ama bakma susmasına onun.*

* Gazelin bu son beyti, kenara yazılmıştır.

LXXXVIII

Nesîmu's-subhi ced bi'l-intişârî
Ve beşşere hîneye'tî bi'ntişârî

Gerçekten de seher yeli esti; esip geldiği zaman da çiçeklerin açılıp saçılmasını müjdeledi.

Ondan bir gerçeklik elbisesi armağan oldu bana; gerçeklik elbisesi yoktu eğnimde zaten.

1780 Ayrılıkla, uzak düşmekle öylesine bir ateşe yandım ki sorma ne çeşit ateş olduğunu.

Sakının benden, sakının diye bağırıp duran şu yanmış yakılmış gönlün sesi duyulmuyor mu ki?

Uğradığım mihnetlerin zevkini süremedim; işte bu da kanlar içen, canlar yakan zamanın bana ettiği hainliklerden biri.

Ben, senden yok olurum yok olursam; senin yüzünden dirilirim dirilirsem; komşu olursan bana, sensin komşum ancak.

* Yunus gibi balık karnına düştüm, orda eğleşip kaldım; fakat aşk gerçekleşince belimi kırdılar benim.

A dostum, yanaklarıma bak; okumak biliyorsan o aşkın vasıflarını yüzümde görür, okursun.*

* Bu gazel Arapçadır.

— Z —

LXXXIX

Çunon mestem çunon mestem ki imrûz
Ki ez çenber birun cestem men imrûz

Öylesine sarhoşum, öylesine sarhoşum ki bugün, çemberden fırladım, sınırı aştım bugün.

Öyle bir şey var ki, hatıra bile gelmez hani; öylesine bir şeyim, öyleyim işte bugün.

Görünüşte şu aşağılık yerdeyim ama canımla göklere ulaştım bugün.

Aklın kulağına yapıştım da a akıl dedim, çık dışarı, çünkü senden kurtuldum bugün.

Elini yıka benden a akıl, Mecnun'a ulaştım ben bugün.

* Yusuf, elime bir turunç verdi de iki elimi de doğradım, yaraladım bugün.

O şarapla dolu ibrik öyle bir hale getirdi beni ki bunca küpleri kırdım döktüm bugün.

Bilmiyorum nerdeyim; ancak bulunduğum durak kutlu bir durak bugün.

Devlet salına, nazlana kapıma geldi de sarhoşlukla kapıyı kapadım ona bugün.

Dönüp gidince de peşine düştüm, koşmaya başladım; bir soluk bile oturmadım bugün.*

* Biz ona ondan da yakınız sırrını bildim de artık kendime tapmıyorum bugün.

A Tebrizli Şemseddin örme o saçları, çünkü balık gibi bu oltadayım ben bugün.

* Bu beyit, Konya nüshasında yoktur; bizdeki yazmayla İst. Üniv. yazmasında var.

XC

Çunon mestem çunon mestem men imrûz
Ki pîrûze nemîdânem zi pîrûz

Öylesine sarhoşum, öylesine sarhoşum ki bugün; kutlu nedir, firuze ne, farkında bile değilim.

Her yolda yol, aklı fikri başında olana gerek; bu yoldaysa Mecnun'dan başka kılavuz yok*

Sağsa Mecnun, gel de onda görülmemiş deliliği benden öğren.

Deli divane olmak istiyorsan resmi elbisene dik.

Halil, o gün ateşe diyordu ki: Benden bir kıl kalmışsa yak.

Ateş de ona, a padişahım diyordu; senin önünde sönerim ben, sen alevlen, sen parlat her yanı.

Cennet de, cehennem de iki kölen senin; Tanrı'dan gayrı her şeyden korunmuşsun sen.

Birbiri ardınca Tanrı'dan al şarabı; âşıktan başkasının ağzı değemez o şaraba.

* Dünyadaki hastalara sağlık ver; sen sıhhatle ne mehmûzsun, ne malûl.

Çünkü söylenmedik söz bile cana bellidir; artık gizli kapaklı söz nasıl örtülü kalır?

Tebrizli Şems'in huylarını söyleme, sus; definenin gizli kalması daha iyidir.

* Kılavuz kelimesini, aynen böyle ve Türkçe kullanmıştır.

XCI

Derin sermâ ser-i mâ dâri imrûz
Serî ayş-o temâşâ dâri imrûz

Şu kış gününde, sende bizim kafamız var bugün; zevk peşindesin, seyir seyran istiyorsun bugün.

1810 Güneşsin sen, bizse huzurunda zerreleriz; bizi başsız-ayaksız ettin bugün.

İsa gibi dördüncü kat göğe çıkardın, güneşin yanına diktin bizi bugün.

A gönül, taştan yüzlerce kaynak akıt; bugün sözünde duruyor, bol bol bağışlarda bulunuyorsun.

Rahmetten bir merdiven yondun, yücelere göçmek istiyorsun bugün.

Ne de davettir, ne de yüce göğe büyük bir konukluktur bugünkü konukluğun.

Herkesin önünde kızarmış bir balık var; sense o balıkta bir denize sahipsin bugün.

Bir balığın içinde kim görmüştür denizi? Pek güzel şaşılacak şeylerin var bugün.

XCII

Biyâ bâ tu merâ kârest imrûz
Merâ sevdâ-yı gulzârest imrûz

Gel, bugün işim var seninle; gül bahçesi sevdasına düştüm bugün.

A benim gönlümü alan güzelim, gel, gönlümü al; lûtuf günü, bağış günü bugün.

Gönlüm elbiselerini yırtmada; sevgiliyle buluşma günü bugün.

Güllerle, nar çiçekleriyle dopdolu olan yüzünle güldür canımızı bugün.

Niçin canlar o dudakları görünce sarhoş oldular, bilir misin? O dudaklara bol bol mezeler var bugün de onun için işte.

Duduların sesleri her yanı doldurdu; şekerler çuvallarla bugün.

XCIII

Tu çeşm-i şeyhrâ dîden meyâmûz
Felekrâ râst gerdîden meyâmûz

Şeyhin gözüne görmeyi öğretme; feleğe doğru dönmesini belletmeye kalkışma.

Gülü şu parça buçuk şeylerden toplanıp meydana gelmiş sanma; güle lûtfetmeyi, güzel görünmeyi, gülmeyi öğretmeye kalkışma.

Gözünü aç da ay ışığını gör; Ay'a ışık saçmasını öğretmeye kalkma.

Aklını şaraptan korumaya bak; şaraba akıl çalmayı öğretme.

Akıl doğanına avcılığı bellet; böyle boş yere uçmayı öğretmeye girişme.

Ayrılığın yetimlerini güldür; yetimlere feryat etmesini belletme.

Mazlum gönlü korkudan emin et; onun gönlüne titremeyi öğretme.

Tevillere girişip zalime fırsat verme; inada inatçılığı belletme.

Dili, gönül gibi gizli tut; ona perdeler yırtmayı öğretme.

Şu baş gözünü anlama aç; kulak gibi söz devşirmeyi öğretme ona.

XCIV

Be sû-yı mâ niger çeşmî berendâz
Ve ger fursat buved bûsî derendâz

Bize bak, bir göz at şu yana; fırsat düşerse bir öpücük ver.

Mademki iyilik etmeyi kurdun, dönme; o gül bahçesinden bir gül atıver şu kula.

Kârının günden güne artmasını istiyorsan bizim işimize daha fazla bak, bize daha fazla sarıl.

Fitne koparacaksan, dilediğini işleyeceksen insafı bırak; bir başka yol yordam kur.

Selviyi menekşe gibi baş aşağı et; goncanın günahını nilüfere yükle.

Bugün bağdaki bahçedeki ağaçlar hep senin yelinle oynamada, hep senin varlığınla boy atmada.

Arık dal daha da fazla oynuyor, arık dala at meyveyi.

Diken güle kalkan bağışlamada; süsen düşmancasına geldi, bir hançer at ona.

Âşıka gümüş gibi göğsünü aç; müflise de bir avuç altın saç.

Doğ, a Tebrizli padişah Şemseddin, şaşılacak bir ışık ver yıldıza.

XCV

Derin sermâ ser-i mâ dâri imrûz
Dil-o ayş-o temâşâ dâri imrûz

Şu kış gününde, sende de bizim kafamız var bugün; gönlün hoş, zevkin yerinde, seyirde seyrandasın bugün.

Zevk nöbetini yarına atma; mademki bütün zevk sebepleri hazır, zevkine bak bugün.

Başımıza döşe gölgeni; yüzün güneşe benziyor bugün.

Şu meyhaneye konuk et bizi; bil ki orda bir komşun var bugün:

* Al al yüzünden çek örtüyü onun; perde ardında bir Humeyrâ'n var bugün.

Düşünce gemisini kır gitsin; deniz gibi bir avucun var bugün.

* Ayın'dan, şın'dan, kaf'tan bir baş çıkar; çünkü yüzlerce adın var, o adlara da sahipsin bugün.

1850 Sus, söz neyini üfleme; mısırların var, şekerkamışlıkların var bugün.

XCVI

Elâ ey şem'-i giryon germ mîsûz
Helâs-ı şem nezdîkest şod rûz

A ağlayan mum, adamakıllı yan yakıl; kurtuluş çağı yakın, gün ışımak üzere.

Karanlıklar zincirlerine kutluluk verecek, onları apaydın edecek mum, mumları kurtaracak ışık doğmak üzere.

* Zulüm de gizlendi, karanlıklar da; elif hemzeli oldu mu gizlenir gider.

Yorumları da güneşten işit, düş yormasını da; rüyada gizli kapaklı söz duymadın mı sen?

Söyleyen ışığın anlatışı böyle olur; ne dudak vardır, ne ses vardır, ne ağız vardır.

* A dostum, Ay gibi beden bulutundan sıyrıl, çık da yüzlerce iksiri güneşten öğren.

Yeniay da, dolunay da, sabah akşam güneşin ardından zağar gibi bu yüzden koşar durur.

Mademki güneşin perdeleri yırtışını gördün; ağzını perde yırtmaktan dik artık.*

* Konya nüshasında, bu son beyit şöyledir: "Sus, o arslanlar arslanı, mâna ışığıdır; karga da peyniri söz yüzünden kaybetti gitti." Bu nüshayı kopya eden, her bahirde eksik olan gazelleri, rubailerden sonra yazmış. Bu son beyit, ordaki bir gazelin son beyti. Bu yüzden biz, bizdeki yazmayla İst. Üniv. yazmasına uyduk.

— Ş —

XCVII

Nigârîrâ ki mîcûyem be câneş
Nemîbînem miyân-i hâzırâneş

Canla, gönülle aradığım güzeli burda bulunanlar arasında göremiyorum.

Burdakilerin arasında yok, nereye gitti o, şu mecliste izini bile göremiyorum onun.

Her yana, her yere göz atıyorum; onun gül bahçesinden bir iz göremiyorum.

Müslümanlar, mum gibi ortada görürdüm onu; nereye gitti o adlı sanlı güzel?

Adını söyle, kim onun adını ölüm çağında anarsa ağzı tatlılaşır.

Ne mutlu elini öpene; mezarda kemikleri çürümez o kişinin.

Yüzünü gördüğüme mi şükredeyim, huyunu sınadığıma mı? Dünya onun bir eşini, bir örneğini göremez.

Yeryüzünün onu bulamaması da nedir ki? Gökyüzü bile aşkıyla dönüyor onun.

Tebrizli Şemseddin'in lâkaplarını söyle; onu özleyenlerin kulaklarından gizleme.

XCVIII

Bireftem dî be pîşeş seht pur cûş
Neporsîd û merâ binşest hâmûş

Dün adamakıllı coşkun bir halde peşinden gittim; bana hiçbir şeycik sormadı, oturdu, sustu.

Ona baktım; yâni bir şey sor, dün Ay gibi yüzümü göremedin, nasıldın de, demek istedim.

Sevgilim yere baktı, yâni yer gibi alçal, kendinden geç dedi.

Yere secde ettim, öptüm yeri; yer gibiyim, sarhoşum, kendimden geçmişim demek istedim.

Ne de hoş zaman, ne de güzel susarken söyleyen; ne sâkî, ne ölümsüz er, ne güzel içki.

Sen hem sarhoşsun, hem sarhoşların sâkîsisin; beze meclisi, kaldır yüzündeki örtüyü.

Nakışlarla bezenmiş toprak şarap içmeseydi, ağaçlar bu çiçekleri nerden açarlardı?*

* Son üç beyit Konya nüshasında da, bizdeki yazmada da yok. İst. Üniv. K. nüshasında var.

XCIX

Derûn-ı zulmeti mîcû sıfâteş
Ki gerded nûr-o zulmet mahv-i zâteş

* Sıfatlarını karanlıklar içinde ara; çünkü zatında ışık da mahvolur gider, karanlık da.

* O karanlıkta abıhayata ulaşırsın; fakat abıhayatı da her karanlıkta bulunmaz onun.

Nice gönüller, şimşek çakar, oraya varır; fakat orda ayak direyip durmak zordur.

* Ne mutludur o yüzü kutlu piyade ki her solukta şah onu mat oluş hanesine ulaştırır.

Nice gönüller vardır, şekerkamışı gibi kırılırlar; fakat durulmamışlardır, şekerleri olmamıştır.

1880 Yokluk elbisesini kendiliğinden giymiştir o; zekâtını da kendi yakutundan vermiştir o.

* Yüzünü kıbleye çevirmemiş görüyorsan, namaz kıldığı yer Kâbe'nin içindedir.

* Kadir gecesidir o; onu bul, verdiği beratı okursan aman buldun gitti.

Efendiler efendisi Tebrizli Şems'in ayrılığı yüzünden, âşıkın yaşayışı ölümden mahrum oluşa ağlayıp durmadadır.

C

Kazâ âmed şinov tebl-i nefireş
Nefireş telhter yâ zehm-i tîreş

Kaza ve kader geldi çattı, davulunun sesini dinle; bakalım, bu ses mi daha acı, yoksa okunun açtığı yaranın acısı mı?

Şu dünya dadısı süt vermede nekesliğe başladı da verdiği süt bal gibi boğazında kaldı.

Ne mutlu akıl dişi çıkan çocuğa; bu dadıdan da kurtulur, sütünden de, o sütün verdiği mide fesadından da.

Gizli âlemden gelen müjdeler gıda olur ona; o müjdeci süt emmekten kurtarır onu.

* Ona her solukta aşk telkıyni gelir; artık Münker'den, Nekîr'den ne gam var ona.

O güneş onu gölgelendirdi ya; artık cehennemden de emindir o, cehennemin zemherisinden de.

Canı, genç bir devletle tazelenir; şu ihtiyar felek onun din yolunu vuramaz.

O aman yurduna vardı, girdi ya; feleğin tuzağından da kurtuldu, dırıltısından da.

Onu çaresiz bir hale sokan, hor, hakir eden, hırs, tamah şahnesinin bağından da kurtulmuştur o.

Parasının derdi, oda, hasır kirasının tasası yaraladı seni; git a gönül, şu eski kervansaraydan.

Artık cennet Rıdvan'ından saçılar saçılır ona; o aydın dolunay kucaklar, bağrına basar onu.

O tertemiz gözleri seyranlar görür; o yoksul bedeni kutluluklar bulur.

Ölümsüzlük bahçesi kutlu olsun ona; varıp gittiği o güzelim yer mutlu olsun ona.

— G —

CI

Medârem yek zeman ez kâr fârıg
Ki gerded âdemî gam-hâr fârıg

Bir zaman bile işten güçten alıkoyma, işsiz güçsüz bırakma beni; işten güçten kalmış adam dertlere uğrar, tasalara düşer.

İşten güçten kaldı mı gam onu maskaraya alır; dostum, kimsecikler kalmasın işten güçten.

* Kalender, işsiz güçsüz görünür ama gizli işlere boş vermez.

1900 Önceden diken zahmetini çok çeker; sonunda her şey gül kesilir ona, dikene aldırış bile etmez artık.

Hani, ambarına buğday taşıyan karınca gibi... Sonunda Süleyman olur, ambara boş verir.

Deniz gibidir o; hem işte güçtedir, hem işsiz güçsüz; her şeyi ondan elde ederler, oysa bu bağışa bile boş vermiştir.

Kalender, sarhoş bir halde gemiye girmiş, kurulmuştur; yoldadır, yürür gider, fakat yürüyüşten geçmiştir de.

Bu şaşkınlık içinde, şu yolda çoğunu da görürsün; gemiden de vazgeçmiştir, denizden de.

Birçok ahmak da vardır, gemiden korkar da oturur kalır, denizi anıp sarhoş olur gider.

— K —

CII

Bibâyed ışkrâ ey dûst derded
Dil-i pur dert o ruhsârân-ı zerded

A dostum, aşka dertceğiz gerek; dertle dopdolu bir gönül, sarıca bet beniz olmalı.

Gönül derdi iç yanışı olmadıkça, özleyiş dâvan soğucak olur doğrusu.

Aşk dünyası sonsuz, sınırsız bir dünyadır; seninse gözceğizlerin küçücük.

Köylü, padişahın haznesini ne bilsin; Kürtceğizin canı bazlamayla ayran isler.

Erkeğin yoksa gerdekten uzak ol; tef sesinden başka bir nasibin yok senin.

Bir iş eri olmak istiyorsan, tez işinden gücünden ayrıl, tek ol.

Bir şey bulunca mirasyediceğiz gibi kendini her dükkânın önünde satmaya kalkışma.

Çünkü erlerin yüreği sende yokken erlik dâvasına girişmen, şunu meydana çıkarır: Sana ancak adamcağız derler, o kadar.

Ansızın karşına bir er çıktı mı, kendi kanınla savaşçığa girişirsin sen.

* Gözlerini kapamışsın; zahitliğine bak, tespih çek, zikret, bâzı virtceğizler oku.

A donmuş, buz kesmiş adamcağız, dervişlere yalancı şeyhliğe kalkışma, vazgeç o nazdan, o cilveden sen.

Zarcağızını Tebrizli Şemseddin'e karşı eğri oynamazsan satranç padişahısın.

— L —

CIII

Çi kâriston ki dârî enderin dil
Çi buthâ mînigârî enderin dil

Nasıl bir iş yurdun, nasıl bir tezgâhın var şu gönülde? Ne putlar yonuyorsun, ne putlar yapıyorsun şu gönülde.

Bahar geldi, ekin zamanı erişti; kim bilir, neler ekiyorsun şu gönülde?

Dışardan yücelik, üstünlük perdesiyle örtündün ama apaçık meydandasın şu gönülde.

Dileyen kişinin ayağı balçığa kakıldı kaldı; tutup başını kaşıyorsun onun şu gönülde.

Gönül göklerden de yüce, göklerden de geniş olmasaydı, Ay'a binip de dolaşmazdın şu gönülde.

Gönül pek büyük bir şehir olmasaydı, bir padişah sığmazdı oraya, dolaşmazdı o gönülde.

A benim canım, gönül şaşılacak bir ormandır; sen de av beyisin şu gönülde.

Gönül denizinde binlerce dalgalar coşar, sen de inciler elde edersin şu gönülde.

Sustum; çünkü vasıflarını saysan, döksen de gönül düşüncene sığmaz senin.

— M —

CIV

Biyâ k'imrûz gerd-i yâr gerdîm
Be ser gerdîm-o çun pergûr gerdîm

Gel ki bugün sevgilinin çevresinde döndük dolaştık; başımızla döndük hem de, pergel gibi döndük biz.

Gel ki bugün kendi çevremizde dönmedik; meyhanecinin evinin çevresinde döndük biz.

Bize bir şey söyleme; deli divaneyiz biz; aman bilmez ateşler içinde döndük dolaştık biz.

1930 Bahar yeli gibi tez estik, tozduk; yeşilliğe, gül bahçesine eş olduk, oralarda döndük dolaştık.

Ne diye kulak gibi hepsini ezberleyelim? Niçin fare gibi ambarda dönüp duralım?

Şekerci o tablayı şekerlerle doldurdu; şekercinin tablasının çevresinde döndük dolaştık biz.

Sürme gibi gözün hizmetini seçelim; göz gibi baştan başa görüş kesilelim.

CV

Miyân-ı mâ derâ mâ âşıkaanîm
Ki tâ der bâg-ı ışkat der guşânîm

Gel, aramıza gir; âşıklarız biz; aramıza katıl da aşk bahçesinin kapısını açalım sana.

Gölge gibi evimizde otur; güneşin komşularıyız biz.

Can gibi dünyada göze görünmüyoruz, âşıkların aşkı gibi izimiz belirmiyor.

Fakat eserlerimiz sende, senin özünde; çünkü can gibi hem gizliyiz, hem apaçık ortadayız biz.

İşte bu dediğin her şeyden daha da yücelere bak; onun da yücesindeyiz biz.

Bir susun sen, fakat bir çukurdasın, mahpussun; bize gel, bize katıl, akar seliz biz.

Biz kayıtsız, şartsız yokluk âleminde varımızı yoğumuzu oynamış, yutulmuşuz; bu bakımdan şiir düzmekten, kitap yazmaktan başka bir bilgisizlik bilmiyoruz biz.

CVI

Şeb-i dûşîne mâ bîrdâr bûdîm
Heme hoftend-o mâ ber kâr bûdîm

Geçen gece uyanıktık; herkes uyudu, biz işteydik güçteydik.

Gammaz bakışlara eş dost olmuştuk; düzenbaz saçlarla arkadaşlık ediyorduk.

Güzellik, sarhoşluk noktasının çevresinde başımızı ayak yaparak pergel gibi dönüyorduk.

Sen geçen günün oğlusun, ne söyleyeyim sana? Evveline evvel olmayan dostla dosttuk biz.

Dudağı kırılmış kâseler gibi biz de sınıkları onaran padişahın dükkânındaydık.

Niçin padişahın kadehi gibi altın olmayayım; sırlar haznesindeydik biz.

Niçin avcumuz deniz olmasın; yoksulluk içinde denizler akıtıyorduk biz.

Sen sus da iki dünyayı da söze getir; çünkü evvelden de söylemeden sözdük biz.

CVII

Ne on şîrem kî bâ duşmen berâyem
Nerâ in bes ki men bâ men berâyem

O arslan değilim ki düşmanla savaşayım; kendimle savaşayım, bu yeter bana.

Mademki aşkın ayaklarına toprak kesilmişim; iyice bil ki şu topraktan gül gibi, süsen gibi bitip boy atacağım ben.

Aşkın gamıyla gece gibi karalar giymişim; fakat bu geceden aydın Ay gibi doğacağım ben.

Bu ateş yüzünden, baştan başa duman kesilmişim ben; duman gibi şu pencereden çıkacağım ben.

Bir çocuğum ki hocam aşktır; bırakmıyor ki başımı yücelteyim, boyumu göstereyim.

Aşk gibi daima diri olayım, daima işe güce koyulayım; yemeden, içmeden, yatmadan, uyumadan kesileyim.

* Kendine gel de Ebû Bekr-i Rebâbî gibi sus; sus da can olayım, bedenden sıyrılayım.

CVIII

Gulâmem hâcerâ âzâd kerdem
Menem k'ustâdrâ ustâd kerdem

Kulum, efendimi azat ettim; öylesine birisiyim ki ustayı usta ettim ben.

Öylesine bir canım ki daha dün doğdum dünyadan; fakat eskimiş dünyayı yeni baştan kurdum ben.

Öylesine bir mumum ki dâvam şu: Çeliği çelik eden benim.

Nice gözsüzlere sürme çektim ben; nice akılsızları usta ettim ben.

1960 Gam gecesinde kara bulutum ben; öyle bir kara bulut ki bayram gününün gönlüne sevinç verdim ben.

Bir tuhaf toprağım ki aşk ateşiyle tüttüm, tozdum; gökyüzünün kellesini yelle doldurdum ben.

Bu kul onu andı ya; dün gece o padişah neşesinden uyumadı gitti.

Kınama yok, sen sarhoş ettin beni; apaçık ortaya çıkarsam, insafsızlık edersem darılma.

CIX

Hasûdanrâ zi gam âzâd kerdem
Dil-i gelle'y heranrâ şâd kerdem

Hasetçileri gamdan azat ettim; eşek sürüsünün gönlüne neşe verdim.

Zalimlere gizlice insaf verdim de kendi hakkımda kendim zulmettim.

Sabrımdan herkes feryada gelince de öyle saydım ki ben feryat ediyorum.

Ustam sabırdır benim, bu yüzden ustamın yoluna aykırı bir yol tuttum ben.

Asla mamûr olmayan dünyayı yıkmakla mamûr ettim.

Bu yeğin akan suda dağ bile saman çöpüne döner; böyleyken bir avuç balçıkla orda bir yapı kurdum ben.

Tanrım, senden başkasını andıysam merhamet et de unutma, an beni.

CX

Zi zındon halkrâ âzâd kerdem
Revân-ı âşıkanrâ şâd kerdem

Halkı zindandan azat ettim; âşıkların gönüllerini neşelendirdim.

* Ejderhânın ağzını yırttım; aşk yolunu mamûr bir hale getirdim.

Sudan bir dünya dokudum ben; sonra da tuttum, suyu yelle doldurdum ben.

Abanoz tahtaya, şimşir tahtaya yapmadığım resimleri, şekilleri suya yaptım.

Kendi özünü göstereceğimi vaad ettim de o resim sevincinden can elbisesini yırtıyor.

Yusufları Yakublardan duydum da hepsini kuyudan çıkarıverdim.

* Bir Ferhad'a kastettim ama Husrev gibi Şirinlerin de saçlarına sarıldım.

Düzüp koştuğum bağ ne de güzel bağ; kurup yaptığım şehir ne de güzel şehir.

Dünya da bilir ki ben o şehrin padişahı oldukça adaletle hüküm sürdüm, insafla buyruk yürüttüm.

1980 Dünya da bilir ki cihetlerden dışarıyım ben; düşünceye tenezzülüm tanık getirmek için.

Nice ustaları mat ettim; nice kalfaları usta yaptım ben.

Nice arslanlar üstüme kükrediler de ben onları tilki gibi güçsüz kuvvetsiz bir hale getirdim.

Sus artık, aşkın belinden doğana şu irşadım yeter zaten.

Fakat belâ tufanının götürdüğü kişi, feryat ettim ama sulara gark oldu gitti.

Meğerki o tufanın dibinden çekip çıkarayım onu; hani yoku var ettiğim gibi.

Tebrizli Şems doğdu da kılıç vurdu; onun kılıcıyla dilimi çekiştirdim ben.

CXI

Yekî mutrib hemîhâhem derin dem
Ki neşnâsed zi mestî zîr ez bem

Şu anda bir çalgıcı istiyorum ki sarhoşluktan zîr perdesiyle bem perdesini ayırt edemesin.

Bir de arkadaş istiyorum ki derdime yansın; fakat öylesine kendinden geçmiş olsun ki neşeyle gamı fark etmesin.

Bütün varlığını sarhoşluk kaplasın; Âdemoğlu olmaktan çıksın, değişsin gitsin.

1990 Müslümanlık ondan ışıklansın; oysa varlıktan sıyrılsın, çıksın.

Dokuz kişiyle gelirse on say onu sen; senin dokuzun ondur, tut ki köyden biri eksik olmuş.

A benim Allahım, sarhoş bir güzel gönder bize; karnımızı şarapla davul ettik biz.

Davul çala çala kendimizden geçip dışarıya çıkalım; sâkîyi karşılamayı iyiden iyiye kurduk.

Davul çal; bayram olmasa da bayramdır; zaten Allah daha iyi bilir ya, dünya bayramla doldu.

Bugün darmadağın sözler söylemek istiyorum; darmadağın olmuş kişi dağınık sözlerden başka ne söyleyebilir ki?

Meğerki sâkî, soluk soluğa sunduğu o kadehle, o sağrakla ağzımı kapasın benim.

Bunlardan maksadım kim? Tebrizli Şems; çünkü güneştir âlemin canı.

CXII

Çunon mestest ezon dem cân-ı âdem
Ki neşnâsed ezon dem cân-ı âdem

İnsanın canı öylesine sarhoştur o soluktan, o üfleyişten ki, o andan beri insan, canı bile tanımaz olmuştur.

Denizin bunca coşkunluğu onun coşkunluğundandır; dünyadaki sarhoşluk onun sarhoşluğundan.

Ne kadehtir o kadeh ki, dünya bir daha yas görmesin diye ölümün boynunu vurmuştur.

Tanrı şarabı helâl mi helâldir; Tanrı küpünden gelen şarap haram olamaz.

* Gençken bu şaraptan içseydi, ihtiyar feleğin beli bükülmezdi.

Yeryüzü içseydi bu şarabı, yaş bulut yağmur yağdıracakmış ona, boş verirdi buna.

Dünyada yarı buçuk bir mahrem olsaydı, mahrem gönül bunu söylerdi, anlatırdı bunu.

Direnen bir ayağınız olsaydı, balçıktan çıkarırdı, kurtarırdı sizi.

Fakat geldi bu aşk ayağınıza; diretir onu; her çeşit kaymadan, sürçmeden kurtarır sizi.

Geri kalanını, a Tebrizli Şems, sen söyle; Allah daha iyi bilir ya, sana kaldı bu iş.

CXIII

Biyâ imrûz mâ mihmân-ı mîrîm
Biyâ tâ pîş-i mîr-i hod bimîrîm

Gel, bugün beyin konuğuyuz biz; gel de beyimizin huzurunda ölelim biz.

Bizim ölümümüzle bir dünya dirilir; çünkü öyle aşağılık kurban değiliz biz.

2010 * Bir kuşla Cebrâil'i avlarız biz; bir canla bir dünyayı alırız biz.

Bir testi verelim, bir deniz alalım; ne diye böyle bir kârdan kaçıyoruz ki?

Şu gök elbiseler giyinen felek, bizim kulumuz kölemizdir; ne diye kendi kulumuza tutsak kesiliriz ki?

Mademki arslanız, arslan sütü içtik; ne diye karga gibi peynire meftun olalım?

Sus, övünmeye, kendini göstermeye hacet yok; Utarid yıldızıyız ama okun önüne gitmenin de lüzumu yok.

CXIV

Çi nezdîkest cân-ı tu be cânem
Ki her çîzî ki endîşî bidânem

Canın canıma ne de yakın; ne düşünürsen biliyorum.

Bundan da daha açık bir delilim var; yakın gel de o deli-li göstereyim sana.

Yoksullukla gel ortaya; yalancılık etme, zaten ortadayım deme.

Evinin ortasında bir direk gibiyiz; damından oluk gibi başımızı eğmişiz.

* Haşirde de seninle ikiz kardeşim ben, neşirde de; dünya dostları gibi seni konuklamıyorum.

Meclisinde şarap gibi dönmedeyim; savaşında mızrak gibi önde gitmedeyim.

Şimşek gibi çakıp sönmeyi iş edinsem de güzellik şimşeğin gibi ağızsızım, dilsizim.

Boyuna sarhoşum; onun için can versem de fark etmez, can alsam da.

Sana can versem de kârdayım; çünkü bir cana karşılık yüz cihan verirsin bana.

Bu evde binlerce ölü yatmada; sen de işte, varım yoğum bunlar diye oturmuşsun.

Bir avuç toprak, ben saçtım der; bir avuç topraksa kemiğim ben der.

Şaşırıp kalırsın; derken ansızın aşk çıkagelir de der ki: Benim yanıma gel, ben ebedî diriyim.

Gümüş gibi göğsümüzü göğsüne daya; kucakla bizi de şu anda kendinden kurtarayım seni.

A Husrev, sus; Şirin'den az bahset; tattan, lezzetten ağzım yanıyor.

CXV

Eger ser-mest eger mahmûr bâşem
Mihil k'ez meclis-i tu dûr bâşem

İster sarhoş olayım, ister mahmur; bırakma beni, uzak kalmayayım meclisinden.

Mezarda bile olsam seni anınca yüzüm, can kıblesinden ışıklanır.

* Yoksa Sûr'un üfleneceği zamanı beklesem mezarın dibinde nasıl sabrım, kararım kalır?

Hastalandım mı canıma yüzlerce faydalı ilaçsın, yüzlerce devâ.

Deniz gibi acıysam senin incin yüzünden gene tatlılaşırım.

Gam gece gibi bütün dünyayı kaplasa, sen doğ a benim sabahım, doğ da yardım bulayım ben.

Gündüz sensin; ben de gündüzün görünen bir yıldızım; meşhur olursam şaşılmaz buna.

Senin gibi ışığın öncüsüyüm; o yüzden bütün gündüz arayanlar benimle neşelenir.

Beni nekesliğinden değil de oturup rahat edeyim, gizleneyim diye mahmur bırakıyor, şarapla mahmurluğumu gidermiyorsun.

* Akrebinden ayrı kalayım diye balık gibi gizliyorsun beni.

Balarısı gibi bala gark olduktan sonra a ay yüzlüm, akrebin sokmasından ne gam.

Sustum; fakat aşk, mızraplarıyla tambur olmamı istiyor,

CXVI

Bîyâ tâ kadr-i hem-dîger bidânîm
Ki tâ nâgeh zi yekdîger bimânîm

Gel de birbirimizin kadrini bilelim; çünkü ansızın ayrılacağız birbirimizden.

Mademki inanan, inanç sahibinin aynasıdır; mademki bu böyle; ne diye aynadan yüz çeviriyoruz?

Ulular, dosta can feda ederler; köpekliği bırak, biz de insanız.

* Kul eûzü'leri, Kul huvallah'ları ne diye birbirimizi sevmek için okuyup üflemeyiz?

Garezler dostluğu karartır, ne diye gönülden söküp atmayız, sürüp çıkarmayız garezleri?

Bâzı bâzı, ben öleceğim diye gönlün hoşlaşıyor; ne diye ölüye taparız, neden birbirimizin canına düşman oluruz ki?

Ölümümden sonra biliyorum, uzlaşacaksın, barışacaksın; fakat bir ömür boyunca gamınla sınanıp duruyoruz biz.

Şimdi öldüm say da barış benimle; zaten teslim oluşta ölülere benzeriz biz.

Mezarımı öpmek istiyorsan, neysek gene oyuz biz, gel de yüzümü öp şimdi.

Ölü gibi sus a gönül; zaten bu dil yüzünden varlıkla töhmetlenmişiz biz.

CXVII

Be pîş-i bûd-ı tu mâ hemçu gerdîm
Bedon sû ki tu gerdî çun negerdîm

Senin yelinin önünde tozuz âdeta; senin koşup gittiğin, senin sürüp götürdüğün yere nasıl gitmeyiz biz?

İlkbaharının ışığıyla yeşiliz, sıcağız; güzünün tesiriyle de soğuğuz, sapsarıyız.

Senin hilminin aksiyle teslim olmuşuz; öfkenin aksiyle savaşa girişmişiz.

Yokluğu dikersen, hepimiz hiç olur gideriz; keremi çoğaltırsan, hepimiz adam oluruz.

Yokluğu da, keremi de kırıp geçirdin mi; görünen dünyayı da devirir kaldırırız, gizli dünyayı da.

Dünyadan da üstün ve ileri olanı görünce iki dünyayı da kırar geçiririz.

Âşıkların gözlerine hem canız, hem cihan; fakat kötülerin gözlerine ölümüz, derdiz.

Kış da ayrıldı bizden, temmuz da; a arkadaşlar, ne sıcağız, ne soğuğuz biz.

Kış da bedene ait hallerdendir, temmuz da; halbuki şu anda biz beden değiliz, tek rûhuz.

2060 Bize kendi aşk tavlanı gösterdin ya; sevgi zarına and olsun ki tavla ustasıyız biz.

Mademki yeter dedin, gül bahçesinin bülbülüyüz, gülüz ama gene de sustuk işte.

CXVIII

Merâ porsî ki çûnî bin ki çûnem
Herâbem bîhodem mest-i cunûnem

Nasılsın diye soruyorsun bana; bak da gör, nasılım? Yıkılmışım, kendimden geçmişim; deli divanecesine sarhoş olmuşum.

* Beni kâf'la nun'dan tuzağa düşürdü; o heybetle kâf'la nun gibi iki büklümüm.

Periden doğmuş biri divane etti beni; a Müslümanlar, kim bilirse okusun, üflesin bana.

Perinin erguvan gibi bir yüzü vardır; ağlayayım, o erguvana erganunum ben çünkü.

Gökyüzü gibi Ay'a ev mi kesilmişim ki onun aşkı yüzünden gökyüzü gibi benim de kararım yok.

Yanlış söyledim, aşkın mizacına sahibim; dönüp dolaşmadan da dışarıyım, durup dinlenmeden de.

Hırkamın içinde yüzlerce renge boyanmış bir bedenim var; yelin hayaliyim, su rengindeyim ben.

A kardeş, yelin, suyun da yeri mi? Akl-ı Küll gibi hünerlerim var.

Fakat cüzü gül bahçesine geldi mi, kanımın dalgalarından küll kopar, kalkar.

Cüzü kendi küllüne giden yolu ne bilsin; meğerki küll kılavuz olsun bana.

A tüm aşk, kendi parçanı çek kendine; çünkü burda çekişmelerle zebun olmuş gitmişim.

Ayrılığınla öylesine bir yük çekiyorum ki sanki dünyaya direğim ben.

Görünüşte zerrenin yarısından da azım; fakat aşk bakımından âlemden de çoğum, dünyadan da geniş.

Bir katreyim ki hem katredir, hem derya; bütün bu şekillerle denenmedeyim, sınanmadayım ben.

Bu sözü ben söylemiyorum, aşkın sözü bu; bu ince sözde bilmeyenlerdenim ben.

Bu hikâye binlerce yıllık hikâye; ben nerden bileyim ki daha dünkü çocuğum ben.

Ama öyle de bir çocuğum ki o evveline evvel olmayana aidim; yüzyıllar boyunca onunladır bu çocuk.

Sözü tersine söylüyorum, anlam aksine; tersine dünyada ben de tersineyim.

2080 Sözü hüzünlerle dolu canım, şu girdaplardan sıçrayıp kurtuldu mu, o vakit dinle benden.

Balçıktan doğan sözler, meşelikteki dolambaçlı yollara benzer; nasıl kendimi bir renkte göstereyim ki o dolambaçlı yollardayım ben.

Hayır, yanlış söyledim, güneş gibi bir rengim var benim; fakat şu aşağılık dünya bulutuyla örtülmüşüm.

Sus, insanın toprağını tozutma; çünkü ben peri gibi buralarda gizlenmişim.

CXIX

Zî kand-i yâr tâ şâhî nehâyem
Nemâz-ı şâm rûze key guşâyem

Sevgilinin bir dal şekerkamışını çiğnemezsem, akşam namazı vakti nasıl açabilirim orucumu?

Bilmiyorum, o şekerkamışı nerde bitiyor? Onu tattım, bilmiyorum nerdeyim artık?

İşin tuhafı da şu ki mezesi aklımı aldı, götürdü; aklım yok, nasıl öveyim onu?

Benim orucum gibi orucu kim tutabilir ki, her anda ondan bir bayram elde etmedeyim.

Bir sabah olan yüzünden sabah şarabım var; akşam namazına ne diye durayım?

Güzelliğinin bahçesinde gül gibi güldüm ya; sabah gibi onun güneşiyle ağarayım, doğayım artık.

Dilim şarabıyla tutuldu; düzenleriyle de elim ayağım kırıldı gitti.

CXX

Çi dîdem hâb şeb k'imrûz mestem
Şu mecnûnân zi bend-i akl cestem

Gece rüyada gördüm, sarhoşum bugün; deliler gibi akıl bağından sıçradım, çıktım bugün.

Yoksa uyanıkken mi rüya gördüm; çünkü bu dert bendeyken uyku tutmuyor ki beni.

Yoksa gerçek aşkı mı rüyada gördüm ki ona tapıp durmadayım.

Gel a aşk, bedene cansın sen; senin devletinin sayesinde beden hapsinden kurtuldum ben.

Bana, perdeyi yırt dedin, yırttım; kadeh kır dedin, kırdım.

Bana, bütün dostlardan kesil dedin; herkesi gönlümden attım, sana gönül bağladım.

Benim gönlümü yaraladın, suçum buydu: Kirpiklerimle hayalini devşirmedeydim.

Canımı al, götür de cana doydum artık diye elceğizlerimi çırpayım.

Saçının her telinde ne âlemler var; dağıt saçlarını, dünyadan kesildim zaten.

Yedinci kat yerde olsam, seninle olunca gene yüceyim; fakat yedinci kat gökte olsam senin yüzün olmadıkça aşağıyım ben.

CXXI

Biyâ tâ âşıkıy ez ser bigîrîm
Cihân-ı hâkrâ der zer bigîrîm

Gel de yeni baştan âşıklığa başlayalım; şu toprak dünyayı altın haline getirelim.

Gel de aşk ilkbaharı olalım; misk, amber kokuları getiren yellerle ferahlayalım.

Can ülkesinin yerini de, dağını da, ovasını da, bağını bahçesini de yeşil elbiseler giydirerek bezeyelim.

İçimizde açalım nimet dükkânını; bu huyu terütaze ağaçtan öğrenelim.

Ağaç, yaprağı da gizli yiyip içmek yüzünden buldu, meyveyi de; biz de kendi sırrımızdan yapraklanalım, meyveler verelim.

Onlar sevgiliye gönülden yol buldular; biz de sevgiliye gönülden yol bulalım.

* O kâfir saçlara yapışırsak onlardan öğreniriz Müslümanlığı biz.

Gamının mermer gibi bir yüreği var; fakat o mermerden yüzlerce inci elde ederiz biz.

O taştan yetmiş kaynak coştu mu, bardağa, testiye, sağrağa sarılalım artık.

En aşağı kaynağı apaydın gözdür; onun ışığından yüzlerce aydınlık elde edelim.

CXXII

Çirâ şâyed çu mâ şeh-zâdegânîm
Ki cuz sûret zi yek-dîger nedânîm

Padişah oğlu olduğumuz halde içten anlaşmamız, yalnız dıştan birbirimizi bilmemiz yaraşır mı?

Ev kuşu gibi ne vakte dek yem toplayacağız? Su kuşlarıysak ne oldu denize ki burdayız biz?

A ev kuşu, yürü git, o denizde nasılız biz; sen ne bileceksin?

Aşka düşmüş âşıkları kınama; şöyleymişiz, yok, böyleymişiz; sana ne?

Böyle de olsak, öyle de olsak, ne olursak olalım; amansız bir aşkın tuzağına tutsak olmuşuz biz.

Ne diye bilgisizlikle üstümüze yürüyorsun; gökyüzünü bile böyle koşturan biz değil miyiz?

Şaşılmaz bizi ısırırlarsa, çekinirlerse; ateş görmüşüz, somun gibi pişkiniz biz.

Bizi kurt gibi paralasalar bile çare nedir; o çobanın hükmüne girmişiz bir kere.

Felek gibi dillere düşmüşüz; felek gibi suçsuzuz; onun gibi bizim de ağzımız, dilimiz yok.

2120 Saman çöpü gibiyiz ama kehribara eşiz; samanlıktaki saman gibi zindanda değiliz.

Samanımızı yel kapamaz; o kehribarın sayesinde amandayız biz.

Seni şehvet yeli, şehvet soluğu kapar; halbuki biz aklın, canın bile kehribarı değil miyiz?

Sus; saman çöpü, dağ, kehribar da ne? Anlayışa sığmayan yok mu, oyuz biz.

CXXIII

Çi nezdîkest cân-ı tu be cânem
Ki her çîzî ki endîşî bîdânem

Canın canıma ne de yakın; ne düşünüyorsan biliyorum.

Dostlar birbirlerinin gönlünden geçenleri bilirler; bilmezsem gerçek dost olamam.

Dost dosta karşı arı duru suya benzer; parmağımla dostu gösterebilirim onda.

Herkes aynadır âdeta; herkes kârımı, ziyanımı gösterebilir.

Fakat o ayna her solukla buğulanır, her an kararır; çünkü onda benim can cilâm yoktur ki.

Ama arifin gönlüne dünyanın tozunu toprağını atsam gene kararmaz, gene cilâsı gitmez.

Bu aynadan yüzünü döndürme; canına amanım ben deyip duruyor sana.

Ben de cana bir aynayım, sözüm de; can kendi halini sözümde bulur, anlar.

Sus da kaşla gözle ona binlerce baştan geçti okuyayım ben.*

* Bu gazelin ilk beyti, CXIV. gazelin ilk beytinin aynıdır.

CXXIV

Biyâ bâ hem suhen ez con bigûyîm
Zi gûşo çeşmhâ pinhan bigûyîm

Gel de birbirimizle candan konuşalım; kulaklardan, gözlerden gizli olarak söyleşelim.

Gül bahçesi gibi dudaksız, dişsiz gülelim; düşünce gibi dudaksız, dilsiz görüşelim.

* Akl-ı Evvel gibi dünyanın sırrını ağzımız yumulu olduğu halde, ta sonuna dek söyleyelim.

Söz bilenler ağza bakarlar; onların çadırından dışarda konuşalım.

Hiç kimse apaçık, sesle konuşmaz kendisiyle; hepimiz birsek biz de öyle söyleşelim.

Sen nasıl olur da eline, tut dersin; mademki elimiz bir, o elden görüşelim.

El, ayak gönlün hareketini bilir; dilimiz susarak, gönlümüz titreyerek söyleşelim.

Zerre zerre, takdirin işini bilir gönül; istiyorsan örnek getirelim.

CXXV

Biyâ mâ çend kes bâhem bisâzîm
Çu şâdî gum şeved bâgam bisâzîm

Gel de birkaç kişi beraberce uzlaşalım; neşeye kayboldu mu, gamla bağdaşalım.

Gel de Tanrı'yla halvet olalım; İsa gibi, böylesine bir Meryem'le uzlaşalım.

Âdemoğullarından kimsecikler kalmazsa ne gam var bize; Âdem'le bağdaşırız biz.

Âdem de bizden kaçar, bir bucağa giderse, canına and olsun, onsuz da geçinir gideriz biz.

Bir canımız var, neşeler tozutmada; dünya yıkılsa, yeniden bir dünya kurarız biz.

Deniz ateş olsa içiveririz; yaralanırsak melhem yapar, iyileştiririz biz.

Yüzünün Kâbe'sine karşı ölürüz; o kuyuyla, o Zemzem'le haşrolur gideriz biz.

CXXVI

Megerdon rûy-i hod ey dîde rûyem
Be men bin ger ki tâ ez tu birûyem

A benim gözüm, yüzünü yüzümden çevirme, bana bak da senin yüzünden biteyim, gelişip boy atayım.

Göz testisi suyla dolu; etme a taş yürekli, atma taş, kırma testimi benim.

Sen de aramadasın, ben de arıyorum; fakat senden de daha fazla arıyorum ben; sen ne arıyorsun, ben ne arıyorum; kim bilir?

Ancak şunu biliyorum ki senin gülünün kokusu yüzünden, gül gibi kaftanımı kanla yıkamadayım ben.

Ben akçe kesiciyim, aşkınsa tıpkı terazi; bu yüzden niceye dek, susarak söyleyensin diyeyim sana?

Zoru bu ki senin yanın, önün yok; bense seni şu yanda bu yanda arıyorum.

Sen hiçbir mahalleye sığmıyorsun; bense peşine düşmüşüm de mahalleden mahalleye arayıp duruyorum seni.

CXXVII

Hemîşe men çunin mecnûn nebûdem
Zi akl-o âfiyet bîrun nebûdem

Her zaman böyle deli değildim ben; akıldan fikirden çıkmış değildim ben.

Bir gün ben de akıllıydım senin gibi; böyle deli divane değildim, böyle düşkün değildim ben.

Güzeller gibi avlanırdım; gönül gibi kanlar içinde değildim ben.

Bu nasıldır, o nasıl der, sorar soruştururdum; böylesine o neliksiz-niteliksiz varlığın hayranı değildim ben.

Bâri aklın başında senin, otur da bir düşün; galiba önceden de böyleymişim, şimdi bu hale gelmemişim ben.

Herkesten üstün olmayı arar dururdum; çünkü günden güne artan aşka avlanmamıştım, tutulmamıştım ben.

Hırsımdan duman gibi yücelere koşardım; fakat gerçekte, ancak çöllere yayılırdım ben.

* Sonucu, bir define gibi topraktan dışarıya çıktım; çünkü defineydim; Karun değildim ben.

CXXVIII

Eger tu nîstî der âşıkıy hâm
Biyâ megrîz ez yârân-ı bed-nâm

Âşıklıkta ham değilsen gel, adı kötüye çıkmış dostlardan kaçma.

O kuşsun sen ki yeme meylin var; fakat dünyada tuzaksız bir tek yem bile yoktur.

Namusuna dokunmasın, kalleşlerle düş kalk; âşıklara karşı ileri gelenler kimler, aşağılık olanlar kimler; hepsi de bir.

Bu sevdada binlerce naz var; nazlanma, naz çek de rahat et.

A arkadaş, dayan ateşe; çünkü günler geçer, su olur ateş.

Meyhane yolunu göster bana; sarhoşum ben; bütün dünyayı bir kadehe vermişim ben.

A kardeş, kalleşlerin mahallesi nerde; kapı kapalıysa damdan düşerim ben.

Meyhane pîrinin önünde ölürüm ben; ne de güzel ölümdür, ne de hoş kâr, ne de güzel baştan geçti bu.

CXXIX

Gehî der gîrem-o geh bâm gîrem
Çu bînem rûy-ı tu ârâm gîrem

Gâh kapıya gelirim, gâh dama çıkarım; yüzünü gördüm mü, huzura kavuşurum, rahat ederim.

Senden ayrı oldum mu, ileri gelenlerle geri kalanlara zebun olur giderim; gel de ileri gelenlerden de vazgeçeyim, geri kalanlardan da.

O adı sanı güzelin ne vakit eteğine yapışacağım diye gamından yenini, yakasını yırtıyor gönlüm.

O gelmedikçe ne zevkim var, ne yaşamamın tadı tuzu; zevke dalarsam, yaşarsam o geldiği zaman zevke dalarım, yaşarım ancak.

Sâkîm saçlarını dağıtıp gelirse bir elimle saçlarına yapışırım, öbür elimle kadehi alırım ben.

Zahit hırkasına bürünür de gelirse hacı olurum, Şam'ın yolunu tutarım ben.

Deli divane olmamı isterse bir ham kişi olurum, bir ham arkadaşa eş kesilirim.

Kuş gibi gönülde uçarsa, kuş avcısı olurum, tuzağa sarılırım.

Geceleri uyuyamıyorum desem, akşam namazından sonra hemencecik uyuyorum ben der.

Yardım et, lûtfet desem, ben çeng çalan biri değil miyim ki der, elbette söver sayarım.

Kendi dileğimi bırakayım da hemencecik, kendi dileğine uyan, başına buyruk sevgilinin dileğine uyayım ben.

CXXX

Merâ gûyî çi sânî men çi dânem
Kudâmî ve'z kiyânî men çi dânem

Bana nasılsın diyorsun; ne bileyim ben. Nerdensin, kimlerden diye soruyorsun; ne bileyim ben.

Hangi koca sağrakla böyle sarhoşsun, böyle mahmursun diyorsun; ne bileyim ben.

O dudakta ne var ki o dudak yüzünden böyle tatlı dillisin diyorsun bana; ne bileyim ben.

Şu ömründe diyorsun bana, yaşamaktan, gençlikten daha iyi ne gördün? Ne bileyim ben.

Onun yüzünde abıhayat gibi bir ateştir gördüm; fakat neydi o; ne bileyim ben.

O yüze karşı yıllarca hayran kaldım; beden misin, can mı diyordum; ne bileyim ben.*

Ben sensem peki, sen kimsin; sen bu musun, yoksa o mu; ne bileyim ben.

Ben kim oluyorum ki böyle düşüncelere dalıyorum? Merhametli can mısın yoksa? Ne bileyim ben.

Bana, yolunda oturmuş kalmışsın diyorsun; yoksa yol gözeten misin sen? Ne bileyim ben.

Beni gâh yay yapmadasın, gâh ok; fakat sen ok musun, yay mı? Ne bileyim ben.

Ne mutlu andır o an ki bana, can bağışlarım sana dersin; bense, sen bilirsin derim, ne bileyim ben.

Sabırsızlıktan, a Tebrizli Şems derim; böyle misin, öyle misin; ne bileyim ben.

* Bu beyit Konya nüshasında yoktur. İst. Üniv. nüshasında vardır.

CXXXI

Menem fitne hezaron fitne zadem
Be men binger ki dâd-ı fitne dâdem

Fitne benim, binlerce fitnenin oğluyum da; bana bak, beni gör ki fitnenin feryadına ben koştum ona ben yardım ettim.

Benden kaçma; çünkü düştün zaten; ama hamd olsun Allah'a ki düştüm de.

Aşk şaşılacak bir şey; bense daha da şaşılacak bir şeyim; halbuki sen, aşkı ben meydana getirdim diyorsun.

Gelin; eğer ben bensem, kanımı dökün benim; çünkü zaten ne öldüm, ne de doğdum ben.

Sırrını söylemem senin; söylersem gammazlık olur; fakat söylemeden bir bağdır çözdüm ben.

CXXXII

Men ez âlem tura tenhâ guzînem
Reva dârî ki men gam-gin nişînem

Dünyadan yalnız seni seçtim ben; böyleyken gamlara batıp oturmamı revâ görür müsün?

Gönlüm kalem gibi avcunda, parmaklarının arasında; neşeliysem de senden, gamlıysam da.

Dilediğin şeyden başka ne olabilirim ben? Gösterdiğin şeyden başka ne görebilirim ben?

Gâh diken bitirirsin benden, gâh gül; gâh gül koklarım, gâh diken devşiririm ben.

Beni ne hale getirirsen öyleyim ben; mademki böyle olmamı istiyorsun, böyleyim ben.

O küpte, gönüle bir renktir bağışlarsın; artık kim oluyorum ben, ne oluyor sevgim, kinim benim?

Önce de sen vardın, sonda da sen varsın; sen önümden sonumu hayırlı et benim.

Sen gizlendin mi, küfür ehliyim; sen meydana çıktın mı, din ehlindenim ben.

Senin verdiğin şeyden başka nem var? Koynumda, yenimde ne arıyorsun ki?

CXXXIII

Biyâ k'ez ışk-ı tu dîvâne geştem
Ve ger şehrî budem vîrâne geştem

Gel ki aşkından deli divane oldum; bir şehirdim ama yıkıldım gitti.

Evden barktan, maldan mülkten kesildim aşkınla; aşkının derdiyle aynı evdeyim şimdi.

Öylesine tembeldim, öylesine miskin ki; yüzünü görünce er oldum, çevikleştim.

Canını canıma bildik görünce eşe dosta, yakına uzağa yabancı kesildim.

Gece gündüz âşıkların masallarını okurdum; şimdi aşkınla ben masal oldum.

CXXXIV

Çu âb aheste zîr-i keh derâyem
Be nâgeh kûhrâ çün keh rubâyem

* Saman altındaki su gibi yavaşça gelirim de dağı ansızın bir saman çöpü gibi kaparım gider.

Oluktan katre katre damlarım ama tufan gibi yüzlerce sarayı yıkar giderim.

Saray da ne oluyor? Sabırsızlığımdan kıyameti beklemem; göğü bile yararım gider.

Belâya ottum, yiyecektim önceleri; fakat şimdi belâlara belâ kesildim gitti.

Nerde olduğumu biliyorsam, mekân hapsinden gönlünü kurtarmışçasına gelmeye kalkışma.

Şu suda baş aşağı görünüyorum sana, fakat fidanımın başı ne yandadır; bilmezsin.

Kalleşlik değildir ama ona da benzer hani; ne kimseyi yererim ben, ne kimseyi överim.

2220 Aşkın soluğundandır bu; aşksa gizli lûtuftandır; bense kabalığımdan hay-haylara düşmüşüm.

Dağ bir ses verirse bile a dağ, gelirim dedin, gelmedin deme.

Ses kimden çıktıysa sözü ona söyle; ne de önsüz-sonsuz bir söyleyenim ben.

CXXXV

Biyâ k'imrûz mâ şehrâ şikârîm
Ser-i hîş-o ser-i âlem nedârîm

Gel ki padişaha avız bugün; ne kendi başımızın kaydındayız, ne âlem umurumuzda.

Gel de İmranoğlu Mûsa gibi erlikle denizden toz koparalım bugün.

* Bütün gece sopa gibi yere düşmüştük; gündüz oldu; şimdi yılan gibiyiz, kararımız yok.

* Gönlümüzün çevresinde tavaf ettik ya; koynumuzdan yed-i beyzâyı çıkaralım artık.

Sopayı yılan yapan kudret sayesinde her gece sopaya dönüyoruz; her günse yılanız.

Serkeş Firavun'a ejderhâyız, Mûsa'yaysa sopayız, iş güç göreniz.

* Himmetle Nemrudların kanlarını dökeriz; sivrisinek gibi arıklığımıza bakma bizim.

O arslanın elindeyiz, ağlıyoruz ama arslanlara da üstünüz, fillere de.

Deve gibi eğri büğrü yaratılmışız ama deve gibi Kâbe'nin yoluna düzülmüşüz, gidiyoruz.

İki günlük devlete gönül bağlamadık; ölümsüz devlete erdik, o sayede muradımıza kavuştuk biz.

Güneş'le Ay gibi hem yakınız, hem uzak; aşkla gönül gibi hem gizliyiz, hem apaçık.

Kanlar içen zalim aşkın köpekleri için kan gibi dağardayım ben.*

Susma vaktinde balık gibi susmadayım; söyleme vaktindeyse tozsuz bir Ay'ım ben.

* Tağar, tağarcık, Türkçedir; beyitte "tağar" olarak Türkçe kullanılmıştır.

CXXXVI

Ezon bâde nedânem çün fenâyem
Ezon bîcâ nemîdânem kucâyem

O şaraptan nasıl yok olup gitmişim, bilmiyorum; o mekânsız güzellik yüzünden nerdeyim, bilmiyorum.

Bir zaman denizin dibine düştüm; bir zaman da güneş gibi doğayım.

Bir zaman benden gebe kalır dünya; bir zaman da dünya gibi doğar, meydana gelirim ben.

Can, devekuşu gibi şekerler yerken, ansızın sarhoş olurum da duduyu ısırırım ben.

Bir yere varırım ki dünyalara sığmam; o sevgiliden başkasına yaraşmam artık.

O sarhoş rindim, olasıya deli divaneyim; bütün rintlerin ortasında hay-haya kalmışım ben.

Neden kendine gelmiyorsun diyorsun bana; kendimi göster de geleyim kendime.

Devlet kuşunun gölgesi öylesine okşamada beni ki görsen o gölge olmuş, ben devlet kuşuyum sanırsın.

Aşkı gördüm, sarhoştu, diyordu ki: Belâyım ben, belâyım ben, belâyım.

Her yandan cevap geldi ona; hem de yüzlerce canla: Seninim ben, seninim ben, seninim.

O ışıksın sen ki Mûsa'ya seslenir dururdu: Tanrı'yım ben, Tanrı'yım ben, Tanrı'yım.

A Tebrizli Şems dedim, kimsin sen? Dedi ki: Sizim ben, sizim ben, sizim.

CXXXVII

Biyâ k'imruz bîrun ez cihânem
Biyâ k'imrûz men ez hod nihânem

Gel ki bugün dünyadan dışardayım ben; gel ki bugün kendimden de gizliyim ben.

Hançeri aldım, varlığımı kestim gitti; artık ne kendime aidim, ne başkalarına.

Yanlış söyledim, kendimden kesilmedim ben; bu tedbiri bensiz yaptı canım.

Gönül ateşi ne halde? Bilmiyorum; çünkü başka bir şekilde yanıyor dilim.

Yüzlerce şekilde gördüm kendimi; her şekli gördükçe hah diyorum, buyum ben.

Yüzlerce şekilde gördüm kendimi diyordum ya; belki de şekil değilim, izim, eserim yok benim.

Çünkü gönüle gelen şekiller, konuklara benzerler; gelirler, giderler; ben de gelip gitikleri evim.

CXXXVIII

Eyâ yârî ki der tu nâbedîdem
Turâ şekl-i aceb der hâb dîdem

A benim sevgilim, sende kaybolmuş gitmişim, görünmüyorum ben; seni bir tuhaf şekilde, rüyada gördüm.

* Mısır kadınları gibi elimde turunç vardı, Yusuf'un aşkıyla geçmiştim kendimden, ellerimi doğruyordum ben.

Nerde o Ay, nerde o dün geceki gözler; nerde o sözleri duyan kulaklar?

Ne sen ortadasın, ne ben ortadayım, ne o an var, ne de o dudakları ısıran dişler var.

Sevdadan bir ambar doldurmuşum; o harmandan hep sevda taşımışım ben.

* Sevda çekenlerin gönüllerine rahatsın, huzursun sen; Zün-Nûn'sun, Cüneyd'sin, Bâyezîd'sin bana sen.

CXXXIX

Biyâ ey on ki bordî tu karârem
Berâ çün teng-i şekker der kinârem

A kararımı, huzurumu alan güzel, gel; şekerkamışı demeti gibi kucağıma gel.

Taş yüreğini koy yüreğime; görmüyor musun, gamla taşlanıp duruyorum.

Yakın gel de yüzüme bir bak; aşktan ne izler var yüzümde, bir gör.

Gönlümün yanışından bir duman çıkarsam yedi göğün de perdesini yakarım.

Güz, bağı bahçeyi yakar, yandırırsa, ilkbaharım güldür dünyayı.

A baharlar der dünya, tekrar dönün, gelin; güzün zulmünden, bağrımda yüzlerce dağ var.

Sâkî, o güz kadehini döndür; baharın aşkıyla mahmurum çünkü.

Ver o can gibi gizli şeyi bana; canın için olsun, bundan fazla bekletme beni.

CXL

Verâ hohem diger yâri nehohem
Çu gulrâ yâftem hârî nehohem

Onu istiyorum, başka bir dost istemiyorum; mademki gülü buldum, dikeni istemiyorum ben.

2270 Senin başka bir dostun varsa git oraya; ben istemiyorum başka dost.

Onun yüzünden başka bir baht aramıyorum; onun işinden başka bir iş istemiyorum.

Doğan kuşları gibi padişahın bileğini seçtim; istemiyorum akbaba gibi leş kokusunu.

Gönül ehli arasına gönülden başka bir şey sığmaz; şu sevgiliden de gönül alıcılıktan başka bir şey istemiyorum.

Benden parça buçuk bir şeycik alır, gül bağışlar bana; bundan daha güzel bir alışveriş günü istemiyorum ben.

O parça buçuk değilim ki tümden başka bir şey olayım; başkasını istemiyorum, evet, istemiyorum ben.

CXLI

Merâ hondî zi der tu cesti ez bâm
Zihî bâzî zihî bâzî zihî dâm

Beni kapıdan çağırdın, sen damdan kaçtın. Ne oyun bu, ne oyun bu, ne tuzak.

Benimle senin bildiğimiz o oyundan başka daha ne oyunlar pişirmişsindir sen; bense hamım.

Ne eğri düzenlerin vardır, ne sitemlerin vardır, ne vaadlerin vardır; dilersen taşı, demiri bile râm edersin sen.

A benim ay yüzlüm, bütün bunlarla beraber verdiğimiz zahmetlerle, günlerin cevriyle, cefasıyla nasılsın sen?

Ne diye soruyorum ki? Nasıl hoş olmazsın ki mecliste kadeh üstüne kadeh almada, şarap üstüne şarap içmedesin.

Dün yolda sövmüştün bana; o sövüşün tatlılığından öylesine sarhoşum ki.

CXLII

Beron bûdem ki ferhengî bicûyem
Ki on meh rû nehed rûyî berûyem

Bir hüner arayayım, bir şeyler yapayım da o ay yüzlü, yüzünü yüzüme koysun diyorum.

Hatırıma bir söz geldi dedim; yanıma gel de kulağını ver, söyleyeyim.

A benim canım, dün gece bir rüya gördüm; senin yormanı istiyorum.

A her şeyi örtmeyi huy edinmiş padişahım benim, bu rüyaya senden başka mahrem olacak kimsem yok, sen dinle.

Sözlerimi duyunca başını salladı da güldü; kıldan kıla her şeyimi bilen dilber, başını sallamakla.

Bana bir düzen kurmadasın; ben her rengin, her kokunun aynasıyım, her şeyi bilirim demek istedi.

Onun avcunda bir oyuncağa benziyorum; onun altın sırmalar diken iğnesinin işlediği bir işim âdeta.

Onun işlediği nakış cansız olamaz; en aşağılık nakşı benim, ben de hay-huydayım işte.

CXLIII

Şerâb-ı şîre-i engûr hohem
Herîf-i serhoş-ı mehmûr hohem

Üzüm cibresinin şarabını istiyorum; sarhoş, mahmur bir arkadaş özlüyorum.

* Hallâc'dan bir koku geldi bana; sâkîden Mansûr şarabını istiyorum.

Çalgıcıdan bir zurna sesi istiyorum; Zühre'den bir tambur feryadı dilemedeyim.

Mademki sevgilim meyhanede yıkılmış gitmiş; ne diye mamûr yer isteyeyim ben?

A sâkî, gel bugün yanıma, yaklaş bana; kendimden kendimi uzaklaştırmak istiyorum.

Beni mazur gör desem, evet diyor, seni mazur görmek istiyorum ben.

Bana, gözüme bir yol ver, gözüne gireyim senin; başkalarının gözlerinden gizlenmek istiyorum.

Bir soluk olsun, elini çek yüzünden; dünyada cennet istiyorum, dünyada huri görmeyi arzulamışım.

Gözüm, gönlüm senden başkasını görürse, o anda gözlerimin kör olmasını istiyorum ben.

Güneşin ışığına gözlerimi yumdum; çünkü o ışıklı yüzü görmek istiyorum.

Gönül hastalarına sensin hekim; o yüzden hastalanmamı istesem değer.

Mademki ölülere can veren sensin; mezara girmemi istesem yeri.

CXLIV

Biyâ k'ez geyr-i tu bîzâr geştem
Ve gerhofte budem bîdâr geştem

Gel ki senden başkasından bezdim; yatıp uyumuşsam uyandım artık.

Gel a benim canım; kıyamet gününe dek meyhanecinin evinde oturdum kaldım.

Kolumdan kanadımdan güller saçtım; kendi Kafdağı'mda uçtum durdum.

Korkumdan bütün dünyayı ekşi gördüm; o pekmezde turşuya döndüm.*

Akideyi bu çeşit, tatlı yapın; bu ağdadan böyle şekerleştim ben.**

Bir zamancağız yabancılardan kesildim; şimdiyse kendime de yabancı kesildim ben.

Başkalarından ibret alırdım; şimdiyse gören gözlere ibret oldum ben.

Gel a âlemin sırlarını arayıp isteyen, beni seyret, beni gör; sırlar kesildim ben.

2310 Onunla çok sarın şu başımı benim; çünkü cübbenin, sarığın çevresinde dönüp dolaştım ben.

Noktanın çevresinde pergel gibi döndüm de o yüzden nokta gibi mahpus kaldım ben.

---

* "Turşu" sözü Türkçe olarak ve "açar" tarzında kullanılmıştır (Şeyh Süleyman'ın *Lûgat- Çagatay*'ında "açar" kelimesine bakınız; İst. 1298, s. 6)

** Bugün de akide şekeri dediğimiz şekerin, o zaman da bulunduğunu anlıyoruz.

CXLV

Hodâvendâ medih on yârrâ gam
Mebâdâ kaamet-i on servrâ ham

Tanrım, o sevgiliye gam nedir gösterme; o selvinin boyunu bükme.

Sen de bilirsin ki bahçemizin canıdır o; can selvisini eksik etme bahçemizden.

Daima terütaze yaşat, daima yeşert onu; her solukta üstüne lûtuflar saç, keremler dök.

En ulu adların hakkı için, en ulu adlarının hürmetine vücudunu din bakımından da ulu et, dünya bakımından da.

Cennet gibi ebedî olsun; çünkü o, cennetlerin de gizli cennetidir.

Yarabbi, iç dertlerinden de koru onu, dış dertlerinden de koru.

Dünya onun yüzünden neşelidir, sevinçlidir, şükredip durmadadır; Meryem'in yüzünden İsa da şükürler eder zaten.

Dile, dudağa gelmeyen, canın parça buçuklarına ayrılıp yayılan duaları,

Ona edip durduğumuz duaları kabul et, sen daha iyi bilirsin; Allah daha iyi bilir.

CXLVI

Be cân-ı cumle-i mestonki mestem
Bigîr ey dilber-i ayyâr destem

Bütün sarhoşların canlarına and olsun ki sarhoşum; a düzenbaz güzel, tut elimi.

And olsun bütün canıyla oynayanların canlarına; can kesildim. And olsun onun yüzünden kurtulanların canlarına; kurtuldum.

* Utarid gibi deftere düşkündüm; ediplerin üst tarafında otururdum.

Sâkînin alın levhini görünce sarhoş oldum; kırdım kalemleri.

Namazımda kıblem, sevgilimin yüzü oldu; onu kıskanma gözyaşlarıyla abdest aldım.

Bir Yusuf'un güzelliğiyle sarhoş olduk ki güzelliği her solukta, Rabbiniz değil miyim der.

O sarhoşlukla bir turunç almıştım, soyuyordum; işte turunç şuracıkta sapasağlam, ellerimi doğramışım ben.

Senden başka başım varsa yok olsun; sensiz varsam yak, yandır varlığımı.

CXLVII

Men on mâhem ki ender lâ mekânem
Mecû bîrun merâ der ayn-i cânem

O Ay'ım ben ki mekânsızlık âlemindeyim; dışarıda arama beni; canın ta kendisindeyim ben.

Beni herkes kendi yanına çağırır; bense seni senden, senin yanından başka bir yana çağırmam.

İster renkli olsun; ister ayıplı, kusurlu; hangi renkle, ne çeşit çağırırsan çağır beni, bilirim ben.

Bâzı bâzı dersin ki: Dileğime uymuyorsun, vefasızsın, evet; sen öyle oldukça ben de öyleyim.

Körün gözüne karşı hiçim, öyleyim işte; sağırın kulağına karşı dilsizim ben.

Ne diye gözün başına gülsuyu serper durursun? Gözünü tozdan topraktan yu; ben apaçık ortadayım.

Elbisen de renkli toprak, yediğin, içtiğin şeyler de; toprak yiyorsun sen; bana konuk olman lâyık değil.

Şu gül, topraktan ibarettir; ondaki iğreti güzelliği geri aldım mı, onda bir başka güzellik vardır; o çıkar ortaya, onu seyret.

A benim canım; bağın da bağıyım, suyun da suyuyum ben; binlerce erguvana erguvan kesilmişim ben.

Söz oldun, mâna kesildin, denize döndün âdeta; tez dal denize de gemi yürüteyim orada.

CXLVIII

Men-o tu dûş şeb bîdâr bûdîm
Heme hoftend-o mâ ber kâr bûdîm

Dün gece ben de uyanıktım, sen de uyanıktın; herkes uykuya dalmıştı, biz işteydik güçteydik.

Gammaz bakışlara eş olmuştuk, gönül çalan saçların tapısındaydık.

Gel de daha açık söyleyelim; gizli bir aşka eş dost olmuştuk biz.

Gerçi öne, arda sığmaz ama kırıkları onaran sanat sahibinin huzurundaydık biz.

Bizi görmedilerse şaşılmaz buna; sırlar mahzenindeydik biz.

Armağan olarak inciler getirdik; yâni denize dalmıştık demek istedik.

CXLIX

Sefer kerdem be her şehrî devîdem
Cu şehr-i ışk men şehrî nedîdem

Sefer ettim, her şehre koştum; aşk şehri gibi bir şehir görmedim ben.

Önceden o şehrin kadrini bilmedim de bilgisizlikten gurbet kahrını çok çektim ben.

Öylesine şekerkamışlığını bıraktım da hayvan gibi her otu otladım durdum ben.

* Ne diye Mûsa'nın kavmi gibi soğanı, pırasayı, kudret helvasıyla bıldırcından üstün tuttum?

Aşkın sesinden başka dünyada duyduğum sesler, davul sesinden ibaret.

O davul sesinin yüzünden, tüm âlemden şu geçici dünyaya düşüp kaldım ben.

Tamamıyla candım, candan ibarettim; canlar arasında gönül gibi kanatsız, ayaksız uçup duruyordum ben.

İnsana letafetler veren, gülüşler bağışlayan o şaraptan ben de gül gibi boğazsız, dudaksız tadıp duruyordum.

Aşktan bir ses geldi; a can dedi aşk; yola düş; bir mihnet yurdu yarattım ben; oraya git.

Çok dedim, istemem orayı; çok ağladım; çok elbiseler yırttım.

Şimdi gitmekten nasıl kaçıyorsam ordan gelmekten de öyle kaçıyorum, öyle ürküyordum.

* Git a can dedi; nerde olursan ol; şahdamarı gibi yakınım sana.

Afsunlar okudu, işveler etti bana; afsununa kandım, işvesine aldandım onun.

Afsunu dünyaları bile yerinden oynatır; ben kim oluyorum ki; zaten göze bile görünmüyorum ben.

Yolumdan alıkoydu beni; sonra da dilediği yola saldı; yoldan çıkıp o yola düşmeseydim kurtulurdum.

Oraya nasıl ulaşırsın, söyleyeyim; fakat buraya varınca da kalemimi kırdı işte.

CL

Sefer kerdem be her şehrî devîdem
Be lûtf u husn-i tu kesrâ nedîdem

Sefer ettim, her şehre koştum; senin gibi lâtif, senin kadar güzel hiç kimseyi görmedim.

Kötü bahtımın yüzünden uzak düştüm senden; fakat bir kere daha bu devlete kavuştum.

Bir bahçeye benzeyen yüzünden uzak düşeli ne bir gül gördüm, ne bir meyve tattım.

Acaba yüzünü gören ben miyim; acaba sesini ben mi duydum?

Ayrılıktan kurtuldum, gurbetten geri geldim; fakat her bahtsızdan da yüzlerce mihnetler çektim.

Ne diyeyim? Sensiz tamamıyla ölmüştüm; Tanrı yeniden diriltti beni.

Bırak da elini, ayağını öpeyim; bayramlık ver bana; çünkü bugün bayram günüm benim.

* A Mısır Yusuf'u, sana böyle bir aydın ayna aldım armağan olarak.

CLI

Çunon mestem çunon mestem men in dem
Ki Hevvâ'râ bineşnâsem zi Âdem

* Şu anda öylesine sarhoşum, öylesine sarhoş ki Havva'yı Âdem'den ayırt edemiyorum.

2370 Deniz bile benim coşkunluğumdan coştu, köpürdü; dünya bile benim sarhoşluğum yüzünden sarhoş oldu.

Ne de şaraptır bu ki cellât bile esrimiş de dünya artık yas yüzü nedir, hiç mi hiç görmesin diye yasın başını kesmiş.

Helâl içinde helâldir; helâlin ta kendisidir; Tanrı küpündeki şarap haram olamaz.*

Şu genç şaraptan içseydi ihtiyar feleğin beli bükülmezdi.**

Yeryüzü içseydi buluta da boş verirdi, yağdıracağı yağmura da.***

Âlemde yarı buçuk bir mahrem olsaydı deli gönül açardı, anlatırdı bunu.****

Sağlam ayağınız olsaydı çeker, çıkarırdı balçıktan sizi.

---

* CXII. gazelin dördüncü beytine bakınız.
** Aynı gazelin beşinci beytine bkz.
*** Altıncı beytine bkz.
**** Yedinci beytine bkz.

CLII

Eger ıskat be cây-ı con nedârem
Be zulf-i kâferet îman nedârem

Aşkını canımda saklamazsam, sevgini kendime can edinmezsem kâfir saçlarına iman etmemiş olayım.

Aşkımdan utanıyor musun ki dedin ya; artık aşkının gamını gizlemeyeceğim ben de.

Bana bakma, insafım yoktur, kanlar dökerim ben diyordun hani;

Benimse başım dönmede, buyruk tutmadım; işte o yüzden iyiye de buyruk yürütemiyorum, kötüye de.

Herkes senden lûtuflar bulmada; çaresiz kalmışım; sonucu canım yok mu benim yâni?

CLIII

Kucâyî sâkıyâ derdih mudâmem
Ki men ez con gulâmetrâ gulâmem

Nerdesin a sâkî, şarap sun bana; canla, gönülle kölene köleyim ben.

Benden utanıyorlar da kimsecikler adımı bile anmıyorlar; benim gibi bir er, sonra da ad san kaygısı; ne münasebet?

Mademki aşkının kılıcını vurdun canıma; tamamla şu işi; çünkü yarı ölüyüm, yarı diri.

Neyin var senin; elim boş, şarap sun; ciğer kanıyla doldu kadehim.

Bana gâh zahit diyorlar, gâh Hint; bir yoksulum ki hangisiyim; ben de bilmiyorum.

Benden de mum gibi bir zerre varlık kalsa, durağım ancak ateştir, ateş.

Yanmadan başka bir yol yordam yok bana; gel de bir güzelce yanıp yakılayım; çünkü hamım ben.

CLIV

Begeron sâkı-i meh-rûy câmu
Rehâyî dih merâ ez neng-o nâmu

Ay yüzlü sâkî, döndür şarap kadehini; kurtar beni ad san bağından.

A sâkî, tuzağına tutulmuşum; her adım başında bana bir tuzak kurmuşsun sen.

Tembelliği bırak, gel, bul bizi; üşenme, çünkü topluluk kalktı.

Her derdin konağı ayıklık değil mi? Dertliyken, yaslıyken zevk, neşe haram olmaz mı?

Gerçekten de oruç bir ganimettir; hadin oruç tutun; oruç can şarabıdır; can, orucu içer.

* Hadiste var; oruç tutan, akşam çağında Tanrı Ay'ını görür.

Bu, iyi bir iş değil; ben kapıdan içeriye gireyim de, sen dama çıkıp o yolla benden kaçasın.

Sen kaçasın, ben de, a tez yürüyen, bir soluk dayan diye peşinden bağıra bağıra koşayım.

Müslümanlar, Müslümanlar; ben yandım yakıldım, bu işse ham adamın işi; çaresi nedir bunun?

Yüce erlerin döndürüp durdukları kadehlerle arı duru şarabı çekmekten başka bir çare yok.

Âşıkların sözü bitmez, tükenmez; biz bu kadarcığı yeter bulacağız vesselâm.

* Bu şiir Mütenebbî'nin şu mısra'yla başlayan şiirine bir nazîre: Bir gönül ki şarap bile teselli etmiyor onu.*

* Bu şiirin üçüncü beytinin ikinci mısra'ıyla onuncu, on birinci, on ikinci beyitlerinin ikinci mısra'ları, dördüncü ve beşinci beyitleri Arapçadır. Son mısra' Mütenebbî'nindir (Şeyh Nâsîfa'l-Yâzıciyya'l-Lubnânî: *Al-Arfa't-Tayyib fî Şarh-ı Dâvânni Abi't-Tayyib*, Beyrut - 1882, s. 96-101)

CLV

Be cân-ı cumle-i meston ki mestem
Bigîr ey dilber-i ayyâr destem

Bütün sarhoşların canlarına and olsun ki sarhoşum; a düzenbaz güzel, tut elimi.

And olsun bütün canıyla oynayanların canlarına; can kesildim. And olsun onun lûtfuyla kurtulanların canlarına; kurtuldum.*

Kâbe'de de mabudum sensin, havrada da; yukardan da maksadım sensin, aşağıdan da.

O büklüm büklüm saçlarından altmış tane olta elde ettim de balık da av kesildi bana, Yunus da.

Senin sofranı gördüm ya; gözüm iyiden iyiye tok; senin suyunu içtim ya, bu dereden atladım, geçtim artık.

Topallara uydum da aksaya aksaya gittim; kem gözün korkusundan başımı da çattım.

İnsan kime taparsa ona lâyıktır; ne mutlu bana ki ona tapıyorum ben.

Sonunda sizden kesilecek, ayrılacak kişiden kesilin, ayrılın; sitemden kaçın, adalete sığının.

* Rı, sîn'e, te'ye ve mim'e ulaştı, birleşti de bu ulaşıp birleşmeden yüz gösterdi Rüstem.

Topluluğun rahmet olduğu iyiden iyiye anlaşıldı da bu yüzden topluma canla, gönülle kul oldum, köle kesildim.

Avlayana av olmuşum desin diye sustum, arslana av oluyorum işte.

* Bu gazelin ilk ve ikinci beyitleri, CXLVI. gazelin birinci ve ikinci beyitlerinin aynıdır. İst. Üniv. nüshasında üçüncü beyit olarak aynı gazelin üçüncü beyti vardır. İki gazelin bir tek gazel olduğu ve tespit edenler tarafından bu tarzda iki gazel haline getirildiği zannındayız.

CLVI

Be men guyî kirâyî men çi dânem
Çunin mecnûn çirâyî men çi dânem

Bana, kimsin sen, kimin nesisin diyorsun, ne bileyim ben; neden böylesine deli divanesin diyorsun, ne bileyim ben.

Bana, böyle boyuna ağlayıp dururken aşkıma nasıl ağabilirsin diyorsun, ne bileyim ben.

Aşkının denizlerine düşmüşüm, dalgalar arasındayım; nerdesin diyorsun bana, ne bileyim ben.

Bana, canların kurban edildiği yere korkmuyor musun ki geliyorsun diyorsun, ne bileyim ben.

Bana, Tanrı şehidiysen diyorsun, Tanrı'ya ait ne var sende? Ne bileyim ben.

Hava kuşuysan diyorsun, ne arıyorsun artık? Ne bileyim ben.

* Dosdoğru bir yolum vardı, kayboldu gitti o Hıtay Türkü'nün yüzünden, fakat nasıl kayboldu, ne bileyim ben.

Öylesine bir hoş belâsın ki, ne bileyim ben; ayırt edemiyorum belâyı esenlikten, hoşluktan.

Bir gece ansızın Tebrizli Şems, bir uğurdan ikiliği kaptı gitti benden, ne bileyim ben.

— N —

CLVII

Eta'n-Neyvûze mesrûre'l-cinâni
Yuhâkî lûtfuhu lûtfe'l-cenâni

* Gönlü neşeli nev-rûz geldi; lûtfu cennetlerin letafetini andırıyor.

Gam perdesinden sıçrayıp geldi ilkbahar; elinde de neşe kadehleri var.

Onun suyuyla sulayın istek bahçelerini; onun ırmağından doldurup için esenlik kadehini.

Hava ılındı; kızıl şarabı içmenin, salına salına gezip tozmanın tam mevsimi.

Ağaçlarda çeşit çeşit yücelişler var; ışıklarda türlü türlü anlamlar var.

Erganun sesini kulağından çıkarma; erguvan renkli şarap kadehini elinden bırakma.

İki telli, üç telli sazlarla her gün canınızı besleyin gitsin.

Bundan daha hoş bir baharı geç bulursun sen; gücün yettikçe fırsatı kaçırmamaya bak.*

* Bu gazelin tek beyitleri Arapçadır.

CLVIII

Eger tu âşikıy gamrâ rehâ kun
Arûsî bin-o mâtemrâ rehâ kun

Âşıksan eğer, bırak gamı, ko gitsin; düğünü seyret, vazgeç yastan.

Sen deniz kesil, atıver gemiyi bir yana; sen âlem ol, bırak şu âlemi,

* Âdem gibi tövbe et de dön cennete; bırak gitsin şu Âdemoğullarını.

Meryemoğlu İsa gibi göğe ağ; bırak Meryemoğlu İsa'nın eşeğini.

* Yusuf'un aşkıyla elini doğradıysan ona sarıl, melhemi bırak.

Karmakarışık saçlar seni uyandırdıysa, para-pul hayalini bırak, zenginlik rüyasından vazgeç.

* "Ona rûhumdan üfürdüm" soluğu geldi çattı; aza çoğa gam yemeği bırak.

Gönlünü varlıktan kurtar varlıktan; elde edilmemiş şeyleri ummaktan vazgeç.

A arslan eniği, arslanların huyuyla huylan; terbiye edilmemiş köpekleri bırak.

Harislere bak da gör; hepsi de uyuz, hepsinin de ciğerleri kan kesilmiş; şu umuyu bırak, vazgeç onulmaz yaradan.

* Edhemoğlu İbrahim'i bırakmışsın da o yüzden ateş gibi hırs musallat olmuş sana; çekip götürüyor seni.

* O çeşit sözleri bırak; sus, sözü kısa kes, Allah de, bırak daha iyi bilir kaydını.

Mademki Tebrizli Şemseddin doğdu; şu karanlıklara batmış daracık dünyadan vazgeç.

CLIX

Eger hohî merâ mey der hevâ kun
Ve ger sîrî zi men reftem rehâ kun

Beni istiyorsan kaldır şarap kadehini sun bana. Yok, bana doymuşsan gittim işte, bırak beni artık.

Bir kadehi yeter bulamam; katında iyi yıllık şarabım var; onu kaza et.

Sun şarabı, içmezsem dök başıma; iyi söylemediysem kavgaya giriş benimle.

Ben şeker gibiyim, bal gibi; sense ekşi ol diyorsun bana. Börülceyi al da fasulye yap bakayım.

Küpün ağzını samanlı balçıkla sıvama; küpün gönlünü göster de gönüller açıcı bir hale getir.

Ney gibi beni feryada getiren sensin; çeng gibi akort et beni de nağmelendir.

Tef gibi bana da, güzel sesin var, seslen diye silleler vuruyorsun ama.

Tef gibi yüzümü teslim etmişim sana; yüzümü kafa say da vur silleyi gitsin.

2450 Tefle el avuç bir ses çıkarır; bir değilse var birbirinden ayır onları.

A ney, gece gündüz o dudağa eş dostsun sen; bir öpücük de bize iste, n'olur?

Öpüşe düşkünsün, hor, hakir olmuşsun sen; cömertlik et desem bile öğüt tutmazsın ki.

A kamış, o dudakların afsunuyla şeker oldun; yürü a şekerkamışı, o dudaklara ulaştığın için şükürler et.

Güzel sesin var ama şükür bu değil; şeker gibi bir sesin var ya, o sesle seslen.

Sus, neyi anmayı bırak; çünkü ney, biri iki et diyor sana.

CLX

Derin dem hemdemî âmed hamuş kun
Ki o nâ-gofte mîdâned hamuş kun

Şu anda bir hemdem geldi; sus. Sen söylemeden de söyleyeceğini bilir o; sus.

Susarken söyleyen şarabın kadehiyle seni kendinden geçirir de oturtakor o.

Onun aşk padişahını kınama; o kimseciği incitmez; sus sen.

Soluğunla aynayı buğulandırmazsan, seni sözden de kurtarır o; sus.

Gökyüzünü döndüren kişi, senin dönüp dolaşmalarını bilir; sus sen.

Gönlüne gömdüğün her düşünceyi bir bir sana okur o; sus.

Her düşünceden bir kuş yaratır da o âlemde uçurur o; sus.

O düşüncelerin biri kuzgundur, biri doğandır, biri karga; hiçbiri öbürüne benzemez; sus.

O Ay'ı görmüyorsan gözünü ovuşturur senin de görürsün; sus.

Bu âlemden, o âlemden bahsedip durma; seni tek renklilik âlemine sürer götürür o; sus.

CLXI

Kucâ hohî zi çeng-i mâ perîden
Ki dâned dâm-ı kudretrâ derîden

Nerden kurtulup uçacak, kaçıp gideceksin pençemizden? Kudret ağını kim yırtabilir ki?

Mademki bizden kaçacak ayağın yok; boynunu eğ, bırak baş çekmeyi.

İçyüzden koşmayı bilmiyorsan koruk gibi tatlılığa doğru koş bâri.

A tutulmuş av, ipi dişleyip duruyorsun; fakat bu ip ısırmakla kopmaz ki.

2470 Görmüyor musun ki başın bizim kirişimizde; kirişi çekince iki büklüm olması için bir yay gerek sana.

Otlaman için seni bir solukcağız bıraktım; ne diye yükten kurtuldum diye çifte atıyorsun?

Denizin gönlü bile bizim korkumuzdan dalga dalga dalgalanır; bizim heybetimizden oynar durur.

Taştan bir dağ bile olsa o yarayla yaralandı mı, bağımızdan sıçrayıp kurtulamaz artık.

Gökyüzü bile bizim emrimize pes demedikçe toprağın çevresinde döner de döner.

Hevâ ve heves, şeytanın memesindeki süttür; senin aklınsa eşek sütü emer ancak.

Toprağın dili damağı kurumuştur hasretimizden; biz olmadıkça bir yudumcuk su bile tatmaz.

Kimin gücü yeter bizim avımızı bağlamaya; kimin ne haddi var kulumuzu satmaya?

Kendisini kapıp seçtiğimiz kişi, bizden başka kimi seçebilir ki?

Cana aşka düşmekten kurtuluş yoktur; âşıklar arasında emeklemesi gerektir onun.

Fakat iki âlemden de kurtuluş, âşıkların harcıdır; yaratılışta böyle yazılmıştır bu.

Kuzunun, çobanın derdinden kaçıp kurtların yanına gitmesi yakışmaz.

Bu çoban kuzunun kanını dökmez; o, kuzuyu besleyip geliştirmeyi olasıya bilir.

* Bil ki bedene uyanlar, ten ehli olan fil ashabına benzerler; nasıl olur da Kâbe'ye ulaşabilir onlar?

* Kâbe dünyanın göbeğidir, filse burundur; bu burunla o göbekteki misk kokusunu duymaya imkân yok.

Ebabil ol da filden kaç; gönül yem toplamada ebabildir zaten.

Düşmanları yem gibi toplar; Kâbe'nin kokusunu o duyabilir.

Göklere gönülden ağılır; devlet gülü gönülden bitebilir.

Gönül alan güzele gönülden yol bulunur; gönülle kaçılır beden ayıbından.

Gönül senin için bir tencere yemek pişirmede; pişinceye dek bir zamancağız sabret.

Tebrizli Şemseddin, gönüllerin de gönlüdür; fakat yarasa güneşi göremez ki.

CLXII

Netânî âmeden in râh bâmen
Kucâ dâred herîse pâ-yı rovgan

Bu yola benimle gelemezsin sen; dövülmüş buğday, yağın işini görebilir mi hiç?

Fakat mademki benimle yola düştün; uzlaşırım seninle; zaten gözüm senin yüzünle aydınlanıyor.

Mademki seni yoldan çıkardım, bu yola düştün, bırakmam seni; yol ortasında dostu bırakmak, adamlığa sığmaz.

İhtiyarlar gibi koltuğuna girer, yürütürüm seni; çocuklar gibi sırtıma bindirir, götürürüm seni.

Âdem gibi başak yemekten tövbe et; dolunay oldun mu, harman senindir zaten.

Ağzını yum; anlayış kulağı tıkalı zaten; söze gelmeyen şeyi söylemeye kalkışma.

CLXIII

Nidâ âmed becon ez çerh-i pervîn
Ki bâlâ rov çu dordî pest menşîn

Gökyüzünden, Ülker yıldızından ses geldi cana; yücelere ağ dendi, tortu gibi dibe çökme.

Hiç kimsecik eşinden dostundan, eski bildiklerinden ayrı olarak bu kadar zamandır seferde kalmaz.

Sonucu, "Geri dön" sesini o padişahtan, o tatlı padişahlar padişahından duydun ya.

Şu yıkık yerde kuzgunlar oturur; a yoksul dost, nasıl oldu da burasını yurt edindin sen?

Kendisine dikenden döşek döşeyen kişinin yanı beli rahat eder, dinlenir mi hiç?

Geçer akçeyle iş gören sarrafla kalp akçe basanın ne ilgisi olabilir? Kuzgunun doğanla, şahinle ne münasebeti var?

* Yıkık yeri ne diye kireçle bezersin; Siccîn'de ne gezer yüce nakışlar?

Canı, her soluğu, yüzlerce Çin'e, yüzlerce Maçin'e değer hikmetlerle ne diye bezemezsin?

Fakat temeli, özü dedikodudan ibaret olan hikmetlerle değil; canı Tanrı'yı görür bir hale getiren hikmetlerle.

Sen inci ol, mücevher kesil de isteseler de altın taca kaksınlar seni, istemeseler de.

Eğri büğrü yürüyen ayak gibi olma, bırak şu eğri yürüyüşü; elif gibi dümdüz ol da dosdoğru otur.

Mademki anlam ata benzer, harfse eyere; niceye dek yüklenip taşıyacaksın şu atsız eyeri?

Erlerin aşkına taş, kerpiç atadur; evet, sen de adamsın ama taştan, kerpiçten adam.

2510 Taş toprak, taş toprakla gelin güvey olursa, bu düğünün saçısı toprak olur, nikâh parası taş.

Mezarlığa git de taşın, kerpicin altına bak; yatanların başlarını ayaklarından ayırt edemezsin.

* Tanrım, Yâsîn soyunun gittiği yoldan canları sen canlara ulaştır.

Nasıl dua etmek bizden, kabul etmek sendense, duamızı da onların dualarına kat.

Nasıl bizim harcımız az bir ihsanda bulunmak, senin şanın azı çok görüp beğenmekse lûtfet, o çeşit yardımda bulun bize.

Şehvetten akıl âlemine ulaştır bizi; şu toprak dünyadan yüceler yücesine götür bizi.

CLXIV

Birov ey dil be sûy-ı dilberi men
Be don horşîd-i şark-o şem'-i rovşen

A gönül, yürü git sevgilime benim; yürü git o doğu güneşine, o aydın ışığa.

Her yana gitme, mekânsızlığa yürü; çünkü her yoksul o yanda yer yurt bulur.

Kalem gibi onun buyruğuna baş koy; çünkü her başsız onun sayesinde boynunu yüceltir.

Çünkü o güzeller padişahının gölgesinden başka bir eminlik yurdu yoktur korkanların gönüllerine.

Eline altın sermaye koyan odur; ayağından demir bukağıyı çözen o.

Kalabalık yüzünden kapıdan giremezsen serçe kuşları gibi pencereden gir.

Bıyığını onun sütüyle ıslatmadıysan yürü git a kaltaban, git de kök sök.

Onun yüzünü gördün mü, gönlünde güller, nesrinler biter; söğütler, selviler boy atar, süsenler açılır.

Ateşle yağ nasıl karışır, birleşirse; gönlün de onun güzellik suyuyla öyle karışır, birleşir.

Atıl ateşine onun; Halil'sin çünkü. Kaçma ateşten; Nemrud değilsin, kötü bir şüphen yok senin.

Dal onun denizine de balık gibi kendiliğinden bir zırha bürünsün bedenin.

Gam samanından ayır neşe buğdayını; o Ay'ın harmanı zaten bizim için.

Bahar geldi, yeşillik gibi çık dışarıya; kör olsun kış mevsimi, karakış ayının inadına çık dışarıya.

* Yay gibi iki büklüm olsan da mademki onun okusun, o gizlenilen yerden uçar, "İki yay kadar kaldı, daha da yakın" makamına varırsın.

Ne de güzel pergeldir; sen görünüşte durup dururs un ama dönüp iş görmede melheme benzersin.

* Sus, susmak belâdura benzer; belâdur şurubu içmiyorsan var aptal ol gitsin.

CLXV

Eyâ bedre'd-ducâ bel ente ahsen
İzâ vâfâ ve kalbun keyfe yahzen

A karanlıkları aydınlatan dolunay; hattâ sen dolunaydan da güzelsin. Seninle uzlaşan, seninle buluşan gönül, nasıl olur da kederlenir, gamlara batar?

A gönül, mademki rehin olacaksın; yücelikler çarşısında ona rehin ol.

A sayesinde kaybolup giden yıldız; kutlu burçlara gir, yahut da orayı yurt edin kendine.

Kutsuzluk sana gelemez; eminsin sen. Yoksulluk seni saramaz; mahzensin sen.

Sevgisiyle kendini yok ettin a cisim; fakat mazurdur o, reddedilmez bir delili vardır onun.

Beni kandırasıya emzir; kimi emzirirsen gelişir, yetişir o.

Onu tatmayan, nasıl can bulur, yaşar? Çünkü ebedîliğe amana ulaşan girer.*

* Bu gazel Arapçadır.

CLXVI

Berâ ber bâm-o eknun mâh-ı nov bin
Derâ der bâg-o eknun sîb mîçin

Dama çık da yeniayı seyret şimdi; bahçeye gir de elma devşir şimdi.

Hem de o elmaları devşir ki Rum ülkesinden kestiler mi, güzelim kokusu, ta Çin-Maçin ülkesine dek yayılır.

Gel de elma harmanına gir, lâ'l renkli elmaları döşek edin, yastık yap; çek ayağını da yat, rahatına bak.

İster elma diyeyim ona, ister şarap... İster nerkis takayım adını, ister gül bahçesi, ister ağustos gülü.

Hepsi de bir şey; ne vardır ki onda olmasın? Tanrı var etsin onu, âmin.

Gel şimdi, masal dinlemek istiyorsan önüme çök, mum gibi otur.

Kaçar, bir bucaktan çıkar, kurtulursun diye korkuyorum; yukarıya çık, ayakkabılarını çıkar.

Yanıma otur, yaklaş bana; nazı bırak, o eski huylardan vazgeç.

Bir zamancağız karıl benimle a rahmet denizi; karıl da sapsarı yüzümü gül rengine döndür.

Artık ben de, boyuna işvelerin düzen, vaadlerin yalan demeyeyim.

Bundan arısın sen ama âşıkların âdetidir; darmadağın sözler söylerler.

Tebrizli Şemseddin huyları ne de güzeldir; ne de hoştur o yücelik, o temkin, o ağırbaşlılık.

CLXVII

Çirâ munkir şodî ey mîr-i kûran
Nemîgûyem ki mecnûnrâ meşûran

A körlerin beyi, ne diye inanmıyorsun? Delileri azdırma demiyor muyum sana?

Bana, görünmeyen âlemdekileri göster bakalım diyorsun; yiğit, yürekli erlerin hayvanlarla ne ilgisi var.

Şu denizde gemi nedir, tahta ne? Bu bağışa karşı yakınlar kim oluyor, uzaklar kim?

* Yokluk bir denizdir, şu âlemse o denizde bir köpük. O, bir Süleyman'dır, şu halksa karıncalar sanki.

Deniz coştu mu, köpük meydana gelir; İran'la Turan iki köpüktür ancak.

Çirkinler bu denize daldılar mı, güzelleşirler; acılar bu köpükle tatlılaşırlar.

A Tebrizli Şems, uçup gelmiyorsun bana; çünkü aşkınla huriler yanıp yakılmada senin.

CLXVIII

Turâ pendî dehem ey tâlib-i din
Yekî pendî dil-âvîzî hoş-âyin

A din isteyen kişi, sana bir öğüt vereyim; gönüle hoş gelen, töresi hoş olan bir öğüt.

Haris kişilerin yanında oturma; uyuz canla düşüp kalkan can da uyuz olur gider.

2560 * Gönül kaşıntılarından arındın mı, gönülden Vettîn tadını bulur, incir gibi tatlılaşırsın.

A erkekliği kalmamış kişi, Tanrı eri olursan gönülden gelinler coşar, çıkar.

* Gözpınarından Ay gibi, Zühre gibi, Güneş gibi, Ülker yıldızı gibi periler baş gösterir.

Güzellere altınlar ihsan et, hem de öylesine bağışlarda bulun ki çirkinler övüşleriyle aldatmasınlar seni.

Güzeller anlayışlı adamdan başkasını istemezler; onları nikâh parasıyla aldatmaya kalkışma.

Huriyi tutar da bir tezeğe satarsan, o güzeller utanırlar, ayıp görürler bu hareketini.

Değirmen taşlarının altındaki, daha fazla yük taşır; fakat bu alttaki taşın pek o kadar değeri yoktur.

Taşlar içinde daha fazla külüng yiyen taştır değerli olan taş.

* Dağlar içinde en yüksek sayılan dağ, Tanrı tecellisiyle parçalanan Tur Dağı'dır.

Sabret, dayan; fakat dayanmak da nerede? Aşkın elinden kimin kararı kaldı ki?

CLXIX

Diger bâre çu meh kerdîm hırmen
Hırâmîdîm ber kûrî-i düşmen

Bir kere daha Ay gibi harman yaydık; düşmanın gözleri kör olsun diye gene salına salına yürüdük.

* Gene Güneş Koç burcuna girdi de dünyayı gül bahçesi gibi güldürdü.

Çiçek işvelerle dudağını açtı; süsen gammazlıkla dil kesildi.

O makassız, iğnesiz terzi yüzünden, bahçedeki çiçekler ne güzel atlas elbiselere büründüler.

Her ağaç, başına pekmezsiz, yağsız yapılmış helva ile dolu bir tabak koydu.

Bahar davulcusu gene davul çalmaya koyuldu da gözyaşlarımızı saldık gitti.

Kışın demire dönen suyun yüzü, yelle pul pul zırhlar giyinmişe benzedi.

Baharın, zamanın Davud'u mudur ki demirden zırhlar örüyor.

Yokluk âleminde Tanrı, a çiçekler, o soğuk mevsim, o karakış yurttan göçtü gitti.

* Halil'in kuşları, kondukları yerlerden nasıl gelilerse, siz de gizlice varlık âlemine yüz gösterin, gelin diye seslendi.

O arif leylek gizlilik âleminden geldi; dilsiz, peltek kuşları tespih çeker bir hale getirdi.

Büzülüp kaçanlar, kaçıp gizlenenler, birer birer pencereden baş çıkardılar.

Kulakları, gerdanları mücevher küpelerle, gerdanlıklarla bezenmiş olan, yeşillere bürünen güzeller baş gösterdiler.

Neşe, çalgı meclisi; bahçede binlerce huri, karakışın mezarı üstünde ayaklarını vura vura oyuna koyuldu.

Hadi a söğüt, nerkis gibi aydın bir gözün varsa kulağını, başını sallayadur.

Söze boyuna beni bırak diyorum; fakat inatçı; boyuna peşimden geliyor.

Onun o pek yüzüne karşı âşıklara ait sözleri söyleyip yapmayı istemiyorum ben.

CLXX

Yunâdi'l-verdu yâ ashâba modyen
Elâ f'afrah bina men kâne yahzen

* Gel ey Medyen ashabı, kim kederliyse gelsin, bizimle ferahlasın, neşelensin diye bağırdı.

Dedi ki: Yeryüzü ışıklarla yeşerdi artık; Tanrı, çıplak yeryüzüne hadi dedi, süslen, giyin kuşan.

Kaçanlar, göçenler yeniden yaşayışa kavuştu; yarın hepsi de mahşerde toplanıyor.

Tanrı buyruğuyla öldüler; sonra da dirilip geldiler. Bir zaman sınadı onları Tanrı; sonra lûtfetti, ihsanda bulundu onlara.

Tanrı lûtfuyla güneş doğdu; zaten Tanrı'nın sanatlarının delili apaçık meydanda.

Tanrı diyor ki: Otları, çiçekleri boyasız boyadık biz; süt emzirtmeden onları büyüttük, geliştirdik biz.

Cennetler mi, cennetler mi; cennetler; gel a komşu, orasını yurt edin.

Canları yücelere yönelttik, uçurduk; işte şimdicek buluştu canlar sevgiliyle, her şeye boş verdi onlar.

Hey, sus, susarak konuş onlarla; zaten susmak, gizli şeyleri daha da iyi anlatır, açıklar.*

* Bu gazel Arapçadır. Bedî'uz zaman Firûzanfer, bu gazeli bundan önceki gazelin devamı olarak kaydetmiştir (*Külliyât-ı Şems yâ Dîvân-ı Kebîr*, c. V, s. 3-4).

CLXXI

Zi zahm-i def kefem bidrîd ey con
Çi bestî kîserâ destî bicunbon

Tef çalmadan avcum patladı; ne diye keseni büzdün, oynat elini a canım.

Küpü bir aç; taş değilsin ya; taştan bile abıhayat kaynamıyor mu?

Adamlığı sel mi aldı götürdü yoksa; çünkü meydanda izinin tozu bile görünmüyor.

Altının yoksa bir eski çaput at bâri; zaten eski yaradan başka bir derman yok sana.

2600 * A sakalını oynatıp duran, elin bağlanmış, sakalın çözük; bâri bir sakalını oynat, bir lâf et.

Bağırmadan sesim kısıldı; yoksa kardeşler duymuyor mu, sağır mı kulakları?

Şu oluğa bir yol var da su geliyorsa, ne diye taş dönmüyor, değirmen işlemiyor?

Yok, eğer taş dönüyorsa hani un? Susuz, ekmeksiz ne biçim konuk ağırlamak bu?

İncinmeyin, şakacıktan söyledim şunları; bir şaka yüzünden gönlünüz kırılmasın sakın.

Boğazını yırtma; yarım ağızla bir çağır onu; ağzını incilerle, mercanlarla doldurur senin.

Sofra yaymak, Tanrı'nın âdetidir; sus, bu kereme son yoktur ki.

CLXXII

Biyâ ey mûnis-i conhâ-yı meston
Bibin endîşe vu sovdâ-yı meston

Gel a sarhoşların canlarına eş dost olan; gel de sarhoşların düşüncesini gör, sevdasını seyret.

Gel de a güzeller beyi, yüzünün ışığıyla parlat sarhoşların yüzlerini.

Gelmezsen bâri odadan bir başını çıkar da sarhoşların kavgasını gürültüsünü gör.

Gel a sarhoşların uykularını bağlayan; gel de şu bağı çöz sarhoşların ayaklarından.

Bütün gece sarhoşların hey-heyleri ta sabaha dek gökyüzüne, gökyüzündekilere ağar durur.

Gökyüzündekiler, nerde derler, onun yüzünden harabız; gökyüzü de böyle, eyvahlar olsun sarhoşlara.

Melek de senin yüzünden, sarhoşların verdikleri, verecekleri karar gibi altüst, insan da, dev de, peri de.

Şu pazar yeri sarhoşlara yurt olabilir mi hiç? Burada bütün ayıkların bile külâhlarını kaptılar.

Sarhoşlara vereceğin vaadi yarına atma; sarhoşların yarını da sensin, öbür günü de.

Sarhoşlar, gözünün çevresinde halka olmuşlar; sarhoşların üst yanına kimler oturabilir artık?

Dönen gökyüzünü gördüm; diyordu ki: Sarhoşların denizinden bir katreyim ben.

Tatlı candan duydum; diyor ki: Sarhoşların helvasından bir lokmayım ben.

Aşkın ağzından işittim; diyordu ki: Sarhoşların güzelim sevgilisiyim ben.

2620 Oruç ayı geldi, sarhoşların cana canlar katan kadehini bulamayacaksın dersen,

De ki: O şarap can denizlerindendir; sarhoşların sâkîsi cana sunar onu.

Her şey akla kuldur köledir; tuhafı şu ki akıl da gelmiş, sarhoşlara kulum köleyim ben diyor.

* Yüzünde, padişahın damgası bulunan bir ferman vardı; sarhoşların tuğrasını da o yüzden çekti.

Bütün sarhoşlar, sarhoşların kan süzgecinden süzülen gönül kanıyla yazdılar bu gazeli.

CLXXIII

Tu nakd-i kalbrâ ez zer birun kun
Ve ger guyed zerem zûter birun kun

Kalp akçeyi altından ayır; kalp, altınım ben derse daha da çabuk ayır, at onu.

Yabancı, sele benzer bir düşmandır; damdan süpür, kapıdan dışarıya at onu.

Kıskançlıkla kov sinekleri şu şekerlerle dolu meclisten a kardeş.

Mahrem olmayanların iki hain gözlerini o güzellikten, o alımlılıktan sür dışarıya.

Sağır o çengin sesini duymuyorsa, elindeyse sağırın kulaklarını aç.

Sarhoşların ellerinde şişe var; mermere benzeyen gönlü at dışarıya.

O yolun erleri âşıklardır; şehvet eriyse eşektir, sür dışarıya onu.

Şehvet, tüylerini, kanatlarını dökmüş; güzelim tüylü, güzelim kanatlı kuşlar arasından sür, çıkar o kuşu.

Tebrizli Şems'e kul olmayanı adam sayma, at dışarıya.

CLXXIV

Dil-i ma'şuk sûzîdest ber men
Ve zon sûziş cihonrâ sûht hırmen

Sevgilinin gönlü yandı bana; o yanışla da yandı gitti dünya harmanı.

Bu kulun canına bir ateştir saldı bir mum; öyle mum ki o, onun yüzünden taşla demirin canı bile mum gibi eridi gitti.

O ateşten, gece yarısı ansızın binlerce aydın sabah belirdi.

Gönül evinde penceremsi bir şey açıldı diye aşk mahallesine bir sestir düştü.

Nasıl da pencere? Yepyeni bir güneş doğdu ordan; iğne yordamı kadar bile gölge yok orada.

Hani lûtfuyla ateşten, gül bahçesi, nesrin, ağustos gülü bitmişti, hani o çeşit bir ışık vardı, işte o ışıktan doğdu o güneş.

A kötü huylu dost, o yandan dön, gel bu yana, sığınılacak yer burasıdır.

Gel, yansızlık, mekânsızlık âlemine; bu âlem tamamıyla bahardır; burdan başka her taraf soğuktur, karakıştır.

Can Şemseddin'i Tebriz'den geldi ya; artık sen can çekişmek istiyorsan var çekişedur.

CLXXV

Ber incâ hâzırî sır hemçunin kun
Çu kerdî bâr dîger hemçunin kun

Gizlice burdaysan gene öyle ol; hani bir kere bir iş etmiştin, gene o işi yap.

Hani beni dün bağrına basmış, sıkmıştın; gel a şekerkamışı dengi, hele öyle sar, öyle sık beni.

Hani dün kapımı, damımı kırmıştın; bugün de gir içeriye kapıdan, gene öyle yap.

Bu kulunun, bu kölenin canının ta içine girmiş de bir iştir etmiştin, canıma işlemişti benim; gözümün önünde de o işi işle, gitme gözümün önünden benim.

A Ay, dün ne de güzel cilvelenmiştin; nazı bırak, ondan da daha hoş cilvelen.

CLXXVI

Dil-i hon-hârerâ yek bâre biston
Zi gam sad pâre şod yek pâre biston

Kanlar içen gönlümü bir uğurdan al gitsin; gamdan yüzlerce parçaya ayrılan, paramparça olan gönlümü bir parça yap da al.

Ya canıma bugün bir çare bul benim, yahut da şu çaresizin canını al gitsin.

2650 Dün gece sabaha dek Tanrım diyordum; o kanlar içen zalimden öcümü al benim.

O taş yüreği, nasıl benim kanımı döktüyse sen de o katı taştan al benim kanımı.

Gönlün eliyle iki üç yazı yazdım; bir tanesini olsun, al o âvârenin elinden.

O yazıda aşkın şekilleri var; ibret için, seyir için olsun, al.

Gönlümün yıldızı, aşkın yıldızı; kısas istiyorum, cezasını ver o yıldızın.

CLXXVII

Şinîdî tu ki hat âmed zi hâkan
Ki ez perde birûn âyend hûban

Duydun elbette; hakandan, güzeller perde altından çıksınlar diye ferman geldi.

Hakan, bu yıl böyle istiyorum, şeker çok ucuz olsun buyurdu.

Ne de güzel yıl, ne de kutlu gün; ne de hoş hakan, ne de güleç bir baht, bir devlet.

Evde oturmak haram; çünkü hakan salına salına meydana gidiyor.

Bizimle meydana gel de hem apaçık, hem gizli meclisi bir seyret.

Helvalar, kebap olmuş kuşlar; ne de çok nimetler yayılmış, ne de bereketli sofralar kurulmuş.

Ay parçası köleler; önde de sâkî; her yandan duyulan çalgıların candan da güzel nağmeleri.

Fakat sarhoşların canları, padişahın aşkıyla sâkîden de vazgeçmiş, sofradan da.

Sen dersin ki nerdedir bu? Düşüncenin aradığı yer yok mu, işte orda.

CLXXVIII

Neşâyed ez tu çendin cavr kerden
Neşâyed kûn-ı mazlûmon be gerden

Bu kadar cefa etmek yaraşmaz sana; mazlumların kanlarını boynuna almak yakışmaz sana.

Yaşayış senin için gerek bana; yoksa can vermek kolay bence.

Adını duyduğum günden beri geceleri saymadan bunaldım gitti.

Senin gibi bir kerem, bir ihsan sahibinden meyus olayım, nasibim bu olsun; revâ mıdır bu?

A efendim, yüzünü görmekten, tapında ölmeken daha hoş ne olabilir ki?

Mum gibi kanım ateşler içinde kaldı; gönülden coşmadayım, betim benzimse sararmış gitmiş.

Şu zindanda sabretmekten, diş sıkmaktan dişlerim köreldi, bir şey kesmez oldu artık.

Şu eve doydum; göklerin damına yükümü çekmenin vakti geldi çattı.

CLXXIX

Biyâ sâkıy mey-i mârâ bigerdon
Bedon mey in kazâhârâ bigerdon

Gel a sâkî, döndür şarabımızı; o şarapla defet şu kazaları bizden.

Kaza ve kaderin yücelerden dönüp gitmesini diliyorsan, o yüce âlemin tertemiz şarabını döndür.

Yeryüzü de ne oluyor, tozu toprağı da nedir ki? Yeri de döndürür, göğü de, denizi de.

Artık şu küçücük, şu değersiz sevdayı da düşünmüyorum; gel, sevda denizlerini de döndürmeye koyul.

Şarap kadehine mahrem değilsem yok say beni, varı döndürmeye başla.

Şu gönüller sarhoşlukla eğri büğrü giderlerse, elsiz-ayaksız gönlü döndür gitsin.

Şarap sun, çünkü bir yerlere sığamıyorum; bana bir şey buyurduysan yeri döndür bâri.

CLXXX

Be bâg âyîm ferdâ cümle yâron
Heme yârân-ı hem-dil hemçu bâron

Bütün dostlarla yarın bahçeye gelelim; bütün gönülleri bir dostlarla yağmur gibi bağa bahçeye yağalım.

2680 Çağırdık, seslendik; yarın bağa bahçeye gitme günü. Âşıkları, hakkı geçenleri çağırdık.

O bağda, o bahçede binlerce, milyonlarca güzeller, güzellere tapanlar var.

Hepsi de neşeli, güleç, hepsi de el çırpıyor, hepsi de aşk padişahı, hepsinin de tacı tahtı var.

Her ağacın altında bir ay yüzlü; ne de alımlı güzeller, ne de yasemin yanaklılar.

Bir bölüğü yeşillikler gibi yaya, bir bölüğü gül dalları gibi atlı.

Ne yeşilliğin güle haset ettiğini görürsün; ne de o şarapla sarhoş olanın mahmurluğunu.

CLXXXI

Tu her cuz'-i cihanrâ ber guzer bin
Tu her yekrâ resîde ez sefer bin

Dünyanın her parçasını seyret; hepsi de geçip gitmede; bil ki her şey bir yolculuktan gelmiş.

Bil ki her şey, rızkını umarak padişahının önüne baş koymuş.

Yıldızlar gibi parlamak için bunalmış bir halde güneşin ayağına düşmüş.

Hepsi de seller gibi denizi ummada, altüst olmuş, denize doğru akıp gitmede.

Her birerine, padişahın mutfağından, değerine göre değerli bir sofra, bir nimet hazırlanmış.

Onların denizleri sömürüp içen canlarına karşılık, şu dünyanın denizi değersiz bir su.

Tebrizli Şems'in gözlerine bak da bir de incilerle dolu, başka bir değerli denizi seyret.

CLXXXII

Çu berbenden nâgâhet zenehdon
Heme kâr-ı cihon oncâ zeneh don

Muradına ermeden çeneni bağladılar mı, bütün dünya işleri hiçten ibarettir artık.

Bir dalı ikiye biçtiler mi, öbür dal korkusundan tir tir titrer.

Sana, selviye benzer usûl boyunu, şu çember gibi dönüp duran felek tuttu da çember gibi iki büklüm etti diyen kim?

Mezara gitmeden gökyüzüne ağacak adamlığı, o gücü kuvveti göremiyorum ben sende.

Sen şu geçip giden yurtta oturakalmışsın; görmüyorsun ama oturduğun halde yürüyüp gidiyorsun.

Oturduğun halde gidiyorsun ya; yüzün o yana yönelmişse bu da iyidir, bu da güzel.

Nice gemi vardır ki şu dönen girdapta yüzünü rahmet ırmağına döndürür.

Şu âlem tuzağını ayağının altına al da kutluluk elimle okşayayım seni.

Misklerden, amberlerden daha da güzel saçların var; kele bir külâh giydiriver a kardeş.

Güzelim saçların var ya, pek külâh arama; külâhını göğe atıver gitsin.

Dünya ne diye senin gibi akıllı kişiyi, olmayacak bir düzenle aldatır gider?

Soğuk sel soğuk nükteler söyler; o eşeğin ayağını kösteklememişsin sen.

Zaman, o dedikodu sırasında sana bir delil getirirse, bambaşka şeyler görürsün; gördüğünü çal onun suratına.

Bu gulyabani bir ömürdür seni çöllere çekiyor; kendi gulyabaniliğine deliller getir de onu alt et.

Bu tutukluğun nedir, neden alt oluyorsun ona; cevabını ver; söylediği söz tersinedir onun.*

* Bu şiir mesnevî tarzındadır. Ancak ilk beytinin kafiyesi "D"dir.

CLXXXIII

Furû a tu zi merkeb bâr mîbin
Vucûdetrâ bûd-o târ mîbin

Binekten in de yükü gör; bedenin nasıl eğrilmiş, dokunmuş; onu seyret.

Ayrılıkta kalan her gül bahçesinin canında baştan başa dikenler var.

2710 Bütün buluşma yollarını bağlamış, kapamıştır o, bu yüzden âşıklar nasıl ağlayıp inliyorlar; dinle de duy.

İşaretlerindeki ipucunu gördün ya; o izi izle de gül bahçesine var, orayı seyre dal.

Onun ateşiyle bölük bölük canlardan yalım yalım ateşler çıkmada; nasıl feryat ediyorlar, boyuna yalvarıyorlar, bir dinle.

Düzenine uy da çenge bir vur; tellerin gönüller çeken nağmelerini duy.

O padişahın gerçek olaylarına karşı, bütün hayırlı erler nasıl da baş indirmişler, seyret de bak.

Nice dağlar, nice denizler zora düşmüşler de onun mektebinde çocukların arasına katılmışlar; bak da gör.

Birisi o ay yüzlüye meyletmezse, hele bak Ay gibi nasıl başı döner, nasıl döner durur.

Minberinden yüzü parladı mı, cana bak da seyret, nasıl ona asılır, nasıl dara çekilir?

Gerçi işte güçte görürsün onu; fakat bak da gör, padişaha nispetle ne işi var, ne gücü.

Canım hayalini gördü de sonucu dedi, bir bak da seyret, ayrılığınla nasıl ateşlere düşmüşüm, ateşlerle gıdalanmadayım.

Dedi ki: Yardımlarım fazla mı fazla; fakat bir de çaresiz kalmışların gözüyle bak da gör.

Akıllıysan buğdayı gördün ya; başaklarda değil, ambarda seyret.

Gönlün ambardır, lûtfumsa başakların aslı; işareti duy, fazlasını seyret sen.

Efendiler efendisi Şemseddin'i gördün mü, gayb âlemine git, çiçekleri seyre dal.

Yoksul göz mekânsızlık âlemini görür; o âlemde ışıklar içinde ışıkları seyrededur artık.

— V —

CLXXXIV

Hodâvendâ çu tu sâhib-kıran kû
Berâber bâ mekân-ı tu mekân kû

A efendim benim, senin gibi sahip-kıran nerde; senin mekânına eşit mekân hani?

Zaman sana muhtaçtır, senin yoksulundur; senin ne devrana ihtiyacın var, ne zamana.

Birisi, Şemseddin'i gördüm derse sor ona: Gökyüzünün yolu nerde?

Denizin buyruğu olmadıkça dalma o denize; korkmuyor musun? Nerde seni boynuna alacak, senin kaydına kalacak kişi?

Fakat yanılarak o kerem sahibidir diye düştüysen korkma; onun bağışlamasına karşı yanılan gam mı yer?

2730 Ayna, ona bir secde etti mi yay tozu mu kalır artık o aynada?

Ok da odur, kalkan da o, yay da o. Ne dedim? Orda nerde ok, nerde yay?

Lûtfuyla bir bakışına eren gözün benzeri nerde can illerinde?

Âcizlikten, yokluktan, teslim oluştan başka bir sûretle ondan başını kurtaran ne bir insan var, ne bir cin.

Kıskançlığından Tanrı koruyucu olmuş ona; yoksa kimden korkusu var onun, nerde ona bir gözcü, bekçi?

Sevgisi canların alınlarını dağlamış; nerde onun sevgisiyle dağlanmadan kırana giren can?

Ne kadar ararsan ara; nerde ay yüzlüler? Hepsi de hizmet etme nöbet yerine dizilmişler, saf düzmüşler.

* Onun safranından başka bir şeyle gülmeye imkân yok; yüzünün aşkına düşenden başka neşeli nerde?

O can efendiler efendisinin ayrılığından başka, dünyada gönüle, cana dert nerde, keder hani?

Efendiler efendisi Şemseddin; Allah için söyleyin; onu övmeye lâyık ağız nerde?

Dilim de ona ulaşmaya gitti, canım da; fakat Tebriz'i anlatacak dil nerde bende?

Nerde bir maden varsa alıcıya muhtaç; fakat alıcıya bu kadar aldırış etmeyen maden nerde?

CLXXXV

Derin raks-o derin hây-o derin hû
Miyân-ı mâst gerdon mîr-i meh-rû

Şu oyunda, şu hay-huy içinde, aramızda ay yüzlü bir bey dönüp duruyor.

Gerçi hırsızlamacasına yüzünü gizliyor halktan; fakat o güzelim yüz nerden gizlenecek?

O usta büyücü gözünü bağladıysa gel, ırmağın suyuna dal, suda ara onu.

Sen, nerde, nerde diyorsun ya; o da başını nerde, nerde demek ister gibi her yana döndürüp durmada.

Aşk mahallesinden bir sestir geliyor; nerde, nerde demeyi bırak da şu mahalleye dal.

* Yürü, hakanın eteğine bir iyice sarıl; o olduktan sonra Baycu'yu ne diye düşünüyorsun?

Yürü, köşkünün yanında bir ev tut da yan ağrısından kurtul gitsin.

Dertten kaçıyorsun ya, derman ardında senin; ne de güzel lûtuftur, ne de hoş ihsan; ne de hoş derman.

Kötü işi, acılığı bırak; mazi gibi tez yanımıza gel.

Sarhoş da onunla neşelenir, şarap da; yüz de ondan tat tuz bulur, huy da.

Onu düşünmeyi, ondan bahsetmeyi bırak; az söyleyen kişi iyi düşünceli olur.

CLXXXVI

Tu câm-ı ışkrâ bistân-o mîrov
Hemon ma'şukrâ mîdân-o mîrov

Sen aşk kadehini al da yola düş; ancak o sevgiliyi bil de yola koyul.

Şekil çerçöpünden arınmış şarap ol; can gibi güzel, can gibi arı duru bir hale gel de düş yola.

Onu bir kerecik görmek, yüzlerce cana değer, can ver de ucuzca satın al onu, yola düş.

Öylesine bir yasemin bedenliyi gördün ya; gümüşü ver, heybeyi koy yere, düş yola.

Âlem ağlıyormuş, sana ne? Sen bak o güleç Ay'a, koyul yola.

Gösteriş yapıyor, mürâî derlerse, evet de, dediğinizden yüzlerce kat daha da üstün gösteriş yapıyorum, düş yola.

Zehir iç de halka karşı şekerler yedim, bal şerbeti içtim de, yol almaya bak.

O Ay benim olsun da geri kalanı sizin olsun; ne baş istiyorum, ne mal mülk isteğindeyim de; düş yola.

O Ay kimdir? Efendiler efendisi Tebrizli Şems; o padişahın gölgesine gir, yola düş.

CLXXXVII

Tu komter hordeî hüşyâr mîrov
Miyân-ı gej-revon rehvâr mîrov

Benden az içmişsin; aklı başında yürü; eğri büğrü gidenlerin arasında düz yürü de yol al.

Sen öyle bir küpsün ki görmemişsin sen, fakat ben gördüm; bana dümbelek çalma a dostum, yola düş.

Dünya pazarından usandım; sen tellâlsan var yürü, pazara git.

Ben sarığımı ayağıma dolamışım; yürü var, ayağını kaldır, adımını at, sarığınla, kavuğunla git.

Ölünceye dek işim gücüm bu benim; senin işin varsa yürü, işine koyul.

O rint, tövbemi bozdurdu bana; sense oruçlusun, kuşluk çağı yola düş.

Tebrizli Şemseddin'in lûtfunu, ihsanını duydun ya, görmeden ikrar et de yola koyul.

CLXXXVIII

Be pîşet nâm-ı con guyem zihî rû
Hadîs-i guliston guyem zihî rû

Senin karşında tutayım da canın adını anayım; ne münasebet? Tapında gül bahçesinin sözünü edeyim; neden yâni?

Sen burdayken güzellerin güzelliklerinden söz açayım; doğru mu bu, utanmaz mıyım ki?

İlkbahar değil, yüzlerce bahar seni görünce utanmış; ben tutayım da güz masalını söyleyeyim, yeri mi?

Sen yüzlerce canın, yüzlerce cihanın padişahlar padişahısın; candan lâf edeyim, cihandan söz açayım, ne münasebet?

Sözün, canın bile ağzına sığmazken ben dille övmeye kalkışayım seni; ne iştir bu?

Ay'ın ortaya çıktı da dünya kayboldu gitti; böyle bir Ay'ı gizli söyleyecekmişim; ne münasebet?

Bütün âlem, lâ'l mi lâ'l; sonra ben madenden bahsedeyim; doğru mu yâni?

Senin yüzünden gönüller tam bir inançla dolmuşken, bu inancı şüpheyle karıştırıp söze getireyim; olur iş mi?

Günyüzün yeryüzüne vurdu, ışıttı yeri; sonra da Ay'dan, yıldızlardan söz açayım ben; ne münasebet?

Tebrizli Şems'in lûtfu haddi aşmışken, ben tutayım da ondan feryat edeyim; olur mu hiç?

CLXXXIX

Ezin pesti be sûy-ı âsmon şov
Revânet şâd bâdâ hoş revon şov

Şu aşağılık yeryüzünden göklere ağ; rûhun şâd olsun, bir hoşça yürü bakalım.

Sıtmayla, titreyişle dopdolu şehirden sıçradın, çıktın; neşeyle esenlik yurdunu yurt edin.

Beden resmi yok olduysa, var ressama ulaş; şu ten yıkıldı gittiyse başta başa can kesil.

Yüz, ecel yüzünden safran gibi sararıp solduysa erguvan renkli lâlelikte konak tut.

Evin kapılarını kapadılarsa sana, dam yolundan gel, merdiven ol.

Eşlerden dostlardan ayrıldın, yapayalnız kaldıysan Tanrı'nın dostluğuyla sahip-kıran ol.

Sudan ekmekten uzak kaldıysan ekmek kesil, canlara, gönüllere güç kuvvet ver.

CXC

Hazân-ı âşıkonrâ nov-behâr o
Revân-ı reh-revonrâ iftihâr o

Âşıkların güz mevsimine bahar o; yola düşüp gidenlerin övüncü o.

Hiçbir şeye aldırış etmeyen, hiçbir yerde eğilmeyen arslan yürekli erlerin hepsini de zorla kendine çeken o.

Arslan katarını görüyorum; tıpkı deve gibi; hepsinin de burnuna yular takmış o.

Yuları da şu: Hepsini muhtaç etmiş; korkudan, hırstan arıklaştırmış onları.

* Unsurlardan en ağırcanlısı toprak değil mi? Onu bile çevikleştirmiş, kararını almış gitmiş.

* Şu toprağın huzurunu, kararını almış da toprak sudan da çevik olmuş, ateşten de, yelden de.

* Üç unsuru da toprak için avlar; gökyüzünde ceylan avlanır o.

Hiçbirinin tembel olmasını istemez; bir bir hepsini de bir işe bir güce koşmuştur o.

Kara topraktan daha tembel olma; onun bile kuyruğunun altına bir diken koymuştur o.

Kalk, sıçra diye denizin başına vurur sopayı, denizin dibinden toz koparır o.

Sopaya da, bırak şu sopalığı der; yılan gibi kıvır kıvır kıvrandırır onu.

Mide mutfağından bir buğudur çıkartır da o buğuyla can yapar, duygu düzer o.

Gönül kızgınlığından bir başka can yaratır; çünkü o candan utanır, arlanır o.

Öylesine kıskançtır o padişah ki padişah da kendidir, perdeci de kendi.

2800 Bir avuç toprağa öylesine bir sevgi besler ki gâh onu gül haline getirir, gâh lâlelik.

Sevgili onu her an bir sıfata sokar, bir şekle bürür, sonunda da zorla çeker, hepsinden de ayırır.

Maksadı da onların vefasız olduğunu bildirmek, bu seçilmiş dostun kadrini anlamasını sağlamaktır.

Onunla bir tuhaf mağara dostluğuna girişir; öylesine ki dost da odur, mağara da o.

Dilini kes, ibret gözünü aç, çünkü ibret alma yolunu açmıştır o.

CXCI

Biyâ ey rovnak-ı gulzâr ezin sû
Ezon şekker yekî kantar ezin sû

A gül bahçesinin alımı, parlaklığı, bu yana gel; o şekerden bir kantar da bu yana getir.

Canından kazayı, belâyı defetmesi için o şekerler yağdıran iki dudağından bir öpücük ver.

O pencereden ay ışığı gibi bir baş çıkar; o gül bahçesinden bir nar çiçeği getir.

Kebapla şarap bu yana gelsin, duman o yana gitsin; dikenli ağaç o yana gitsin, sevgili bu yana gelsin.

Yorgunluk bedenindir, şarapsa gönüle lâyık; köpek başlı bedenin zahmetini, eziyetini bu yana yükleme.

* A Süleyman, Belkıys'e bir uğra; uçan hüthüt kuşu bu yana geldi çünkü.

Gagasında da ışıklarla dolu bir mektup, bu yandan yüz binlerce sırlar göstermede.

Yalnız içme; yalnız içmek hoş değildir; o sâkî bir kadeh de bu yana sunsun.

Bedendir yalnız başına yiyip içen, cansa bağışlar durur; bu yana armağanlar gönderir.

* İyi kişilerin sâkîsi, "Rableri onları suvarır" şarabından ardı ardına kadehler sunar sana.

İki elinle tut ki dökmeyesin; aklını başına al, kadeh dudağına dek dolu.

A sarığı güzel padişah, senin yüzünden bütün hırkalar rehine verildi; gel bu yana.

Çırçıplak ol da gir denize; denizin sesi gibi söylemeyi bil.

CXCII

Be pîşet nâm-ı con guyem zihî rû
Hadîs-i guliston guyem zihî rû

Senin karşında tutayım da canın adını anayım; ne münasebet? Tapında gül bahçesinin sözünü edeyim; neden yâni?

Sen burdayken güzellerin güzelliklerinden söz açayım; doğru mu bu, utanmaz mıyım ki?

2820 İzinin tozu belirmeyen padişah, dünyayı bezedi; sonra da ben şekilden, izden bahsedeyim; ne yüzle?

Mekânsızlık ışığı her yanı tuttu; ben tutayım da yerden yurttan söz edeyim; lâyık mı?

Neşenin madeni olan bu dükkânın önünde kârdan, zarardan söz edeyim; yeri mi?

Böylesine sırlar bilen erin tapısında gönlümden eğri sözler söyleyeyim; ne yüzle?

Yıldızlar gibi dünya güneşin ışığında yok oldu gitti; sonra ben şu dünya masalını söyleyeyim; ne münasebet?

* "Yaklaştı, yakınlaştı; arada iki yay kadar mesafe kaldı, belki de daha yakın" sırrı zuhur etmiş, ben katı yaydan lâf açayım; doğru mu bu?

Sevgiliye uçup giden canı her cansıza anlatayım; nasıl olur bu?

Canın bile mahrem olmadığı bir sözü dille, ağızla söylemeye kalkışayım; ne yüzle.*

* Bu gazelin ilk iki beyti, CLXXXVIII. gazelin ilk iki beytinin aynıdır.

CXCIII

Dil-o conrâ tereb-gâh-o makâm o
Şerâb-ı humm-ı bîçunrâ kıvâm o

Gönlün de, canın da neşe yeri, huzur yurdu o; neliksiz-niteliksiz küpteki şarabın kıvamı da o.

Bütün dünyanın dili damağı kupkuru, herkes susuz; herkese, her şeye tam gıdasını veren o.

Gıdalar bile ondan gıda arar; buğdaya bile buluttan su veren o.

Yokluk, sınanma dileyenlere karşı tıpkı bir ejderhâ; o ejderhânın boğazını sıkan, istek yolunu bağlayan, kapatan o.

Yüzlerce azara, yüzlerce azaba lâyığız biz, lâyık olduğumuz cezanın yularını çekip kısan, lûtfedip lâyığımızı vermeyen o.

Onun yumuşaklığı yüzünden dünya küstah olmuş; sanki padişah biziz de kul o.

Aşkının mahmurlarına, her an bir şaraptır coşar elinden.

Ayıkların kulaklarını sarhoşlukla çeker; ne de devlettir, ne de sürüp giden bir ikbaldir o.

* Peygamberi, önüne perde etmiştir de o perdenin ardından haberler verir, sözler söyler o.

* Kullar selâm vermeden önce onlara selâm edendir o.

Sabah da onundur, akşam da; ne olur, bir gececik aşkıyla dirilsen, uyumasan.

Hamlık eder de gaflete dalar, uyursan; gene de a dostum, seni ham bırakmaz o.

Küçüklüğünden bu âna kadar çok yerlerde uyudun; seni aşağılıktan ta dama dek çekti durdu o.

Topraktın, çeviklikle çekti ordan seni; bilgi verdi, ad san verdi sana.

Yeniden yeniye duraklar gösterecek sana; sonunda da umumî nimetleriyle seni haslarından edecek o.

Küçücüktün, mektepten kaçardın hani; ayak direrken nasıl da râm etti seni.

Toprağa, nebata, erlik suyuna kaçardın; seni oltaya düşürdü o.

Bunca yoldan çekti, konukluğa getirdi seni; öç almak için getirmedi yâni.

Derde düşünce bilirsin ki O'dur o; bir avuç toprağa varlık, benlik verir o.

Kendi kokusunu burunlara bir saldı mı bütün o'lar çerçöp gibi görünürler.

* Kulağımıza O söyledi mi, bütün sözler arı uğultusuna döner.

Duraksız bir durak gösterdi mi bize, gökyüzü örümcek ağı kesilir âdeta.

Güneş bütün dünyayı kaplamıştır; ne de kördür hani, hangisi diyen kişi.

Fakat bunaldı mı insan, ondan başkasını çağırmaz; ama dertten kurtuldu mu her çerçöpe o der, ad takar durur.

İşkence gerektir, çünkü hırsızdır insan; yumuşaklıkla, güzellikle ikrar etmez.

Bâri sen de hırsızını şişle; biliyorsun ki kadehi çalmıştır o.

Tebrizli Şems'in yardımlarıyla pek iyi bir hale gelir, aşka, sevdaya düşer.

Sus, bırak Farsçayı da Arapça söyle, göçmeyi benim ömrüm istedi, onlar değil.*

* Beytin ikinci mısra'ı Arapçadır ve Mütenebbî'nindir. XII. gazelin notuna bakınız.

CXCIV

Çu bigşâdem nezer ez şîve-i tu
Bişod kârem çu zer ez şîve-i tu

Senin cilvelerinle gözümü açtım; senin işvelerinle işim altına döndü.

Sensin güneş; bense ham bir meyveyim sanki; her solukta işvelerinle biraz daha olmadayım.

A Ay, cilvelerinle gece gündüz Zühre gibi çeng çalmadayım.

Her solukta yüz binlerce parça buçuk, kırık dökük şey âdeta canlanıyor.

Neden şu dönüp duran gökyüzü gök renkli elbise giymiş? Evet, cilvelerinle böyle bir kemer kuşanır ancak.

Neden her akşam şafağın yüzü kırmızıdır? Cilvelerinden ciğer kanına boyanır da ondan.

Yıldız, Ay'ın cilvesini arar durur; ben der, senin cilvenle göze, görüşe sahip oldum.

Senin gibi bir güzelin bulunmasına imkân yok. Öylesine güzellik ancak senin cilvendeki sırdan meydana gelmede.

Cilvenle âşıklar öylesine toplanmışlar ki iğne yordamı kadar olsun, bir yer yok.

Aşk âleminde cilvelerinle binlerce coşkunluk kopsa, binlerce fitneler doğsa şaşılmaz da şaşılmaz.

Her solukta bir perde asmasaydın, insan senin cilvenle uçar giderdi.

Bütün âlem gaflete düşmeseydi eğer, cilvenle altüst olurdu.

A Tebrizli Şems, deli divane gibi ne diye damın, kapının çevresinde dönüp durmadayım? Senin cilven yüzünden.

— H —

CXCV

Mekun râz-ı merâ ey con fesâne
Şinîdestî mecâlis bi'l-emâne

* A canım benim, sırrımı masal gibi söyleme; duymuşsundur; meclisler eminlikle durur denmiştir.

2870 * Duymuşsundur; din öğüttür; öğüt nedir? Aradan çıkıp gitmek.

* Duymuşsundur; ayrılık azaptır; ondan ayrılmak, yalım yalım alevlenmiş bir ateştir.

* Kaybettiğinize tasalanmayın demiştir ya; tuzak zahmetine değmez yem.

* Tanrı, uzlaşmak hayırlıdır buyurmuştur ya; at sevimli olayı, unut geçenleri.

* Hadi, kalk, gerçekten Allah çağırıyor; gariplikten vazgeç, tut evin yolunu.

* Bırak hırsı, yoksulluk övüncümdür denmiş; ne diye bu ayıp geliyor sana?

* Rabbime konuk olurum sözü yolu açmıştır; ne olurmuş bir kuru ekmek eksik olursa.

* Rabbi tecelli etti dağa denmiş; bir dağdan da aşağı değilsin ya; oku bu âyeti kendine, masal sanma bunu.

Tanrı seninledir, biz daha da yakınız diyor; halbuki sen tarak gibi o saçlara dalmışsın da haberin bile yok.

* Halbuki tarak bile o saçlardan dirilir; Kur'an'dan, parmaklarını bile düzer, koşarız âyetine dek oku.

* A can dudusu; susun dedi ya; susarak uç, yuvaya dek git.

CXCVI

Mubârek bâd âmed mâh-ı rûze
Rehet hoş bâd ey hem-râh-ı rûze

Kutlu olsun, oruç ayı geldi; yolun hoş olsun a oruca yoldaş olan kişi.

Ay'ı göreyim diye dama çıktım; çünkü canla, gönülle orucu özlemiştim.

Ay'a bakayım derken başımdan külâhım düştü; o oruç padişahı beni sarhoş etti gitti.

A Müslümanlar, o günden beri sarhoşum, aklım başımda değil; orucun ne de hoş bahtı varmış, ne de güzel devleti varmış.

Bu aydan başka gizli bir Ay daha var; hem de Türk gibi oruç çadırında gizli.

Bu ayda, oruç harman yerine bir güzelce gelen kişi, yol bulur o Ay'a.

Atlasa benzeyen yüzünü kim sarartırsa, o giyer orucun ipekli elbisesini.

Bu ayda dualar kabul olur; oruçlunun ahı gökleri deler.

Oruç kuyusunda sabreden kişi, Yusuf gibi aşk Mısır'ına sahip olur.

2890 A sahur yiyen söz, sus artık da orucu anlayanlar hoşlaşsınlar oruçtan.

Gel ey Şemseddin, a Tebriz'in övündüğü er, oruç askerinin başbuğu sensin.

CXCVII

Hodâyâ mutribanrâ engubin dih
Berây-ı zerb dest-i âhenin dih

Tanrım, çalgıcılara bal ver; çalgıya bir iyice vurmaları için demirden el ihsan et onlara.

Ellerini, ayaklarını aşka vakfettiler; sen de onlara doğru eller ver, doğru ayaklar ihsan et.

Kulaklarımızı haberlerle doldurdu onlar; sen de onlara padişahı gören bahtlı gözler ver.

Güvercinler gibi aşkla inliyorlar, dem çekiyorlar; sen de lûtfunla sağlam yuvalar ver onlara.

Seni övüşle kulaklarımızı hoş bir hale getirdiler; sen de onlara hoşluk ver, aferin de, yaşasınlar.

Nağmelerle ciğerlere su serptiler; sen de Kevser havuzundan arı duru su ver onlara.

Sustum a kerem sahibi; zaten sana, şöyle yap, böyle et demeye ihtiyaç yok ki.

CXCVIII

Biyâ dil ber dil-i pur derd-i men dih
Biyâ ruh ber ruhân-ı zerd-i men dih

Gel, gönlünü dertlerle dolu gönlüme koy; yanağını sararıp solmuş yanaklarıma daya.

2900 Güneşsin sen, âlem senin yüzünden sıcak; bir hararet de şu benim soğuk ahıma ver.

Bütün gönüllerin sevgisi senin zarındır; o zarı al da şu benim dertli hevâ ve heves tavlama at.

Her erkeği, her kadını âciz eden o mucizeyi benim düşmanımın karşısında göster.

Ne şart koşarsan koş, kabul ederim ben; yalnız sen de haddime, takatime göre şart koş.

Giyip de savulun, padişah geliyor demem için lûtfunun külâhını başıma giydir.

Denizden kopardığın tozu savur da çevreme yolla, o tozun içine al beni.

Sarhoş kafa öyle her şarapla dönmüyor; alıştığım şarabı getir, sun bana.

A benim çok söyleyenim, sus; sözü, eşi bulunmaz, tek padişahımın önüne koy gitsin.

CXCIX

Helâ sâkıy biyâ sâgar merâ dih
Zerem biston mey-i çun zer merâ dih

Hadi a sâkî, gel, sun kadehi bana; altınımı al da altın gibi şarap sun bana.

Senin yüzünden aklımda bir şey var ya hani, onun hakkı için şarap küpünü açtın mı, önce bana sun.

Küpü ortaya koydun mu başkasına verme; önce sun bana, sonra gene sun bana.

Üstünü açma, nedir, nedendir, adını söyleme; ister zehir olsun, ister şeker; sun bana.

* Ca'fer-i Tayyar da o şaraptan içmiştir; ben de elsiz kaldım, Ca'fer'e sunduğun gibi sun bana.

Kokusu miskten de, amberden de güzel olan o şarabı döndür; sun bana.

* "Rableri onları suvarır" şarabının sağrağı pek büyüktür; müminden de gizli, kâfirden de gizli, sun bana.

CC

Semâ' âmed helâ ey yâr berceh
Musâbık bâş-o vekt-i kâr berceh

Dostum, semâ' çağı geldi, sıçra, kalk; iş güç vakti geldi çattı; yarış herkesle.

Binlerce defa tekne gibi yattın, uyudun; bu sefer de yelken gibi kalk, sıçra.

Başının ağırlığı yüzünden çok uyudun; şimdi uyardılar seni; kalk.

Hele a uçup duran düşünce, uç bakalım; sen de şu gezip duran kalıptan sıçra bakalım.

Kendine gel, sûfî içinde bulunduğu vaktin oğludur; geçen yıldan, gelecek yıldan geç; sıçra.

Aşka âr namus sığmaz; utanmayı, ululanmayı bırak, kalk.

Arif hanende tembellik ediyorsa hırkanı, sarığını ver ona; sıçra.

Tanrı'nın buyruğunca cömertlik kârdır, faydadır; yüzlerce kantardan daha yeğdir bir aşk, kalk, sıçra.

Ayağının altına inciler döşeyenin aşkıyla coşup köpüren denizin dalgası gibi kalk, sıçra.

İkiye ayrılmış saç gibi seni tutar, aşağıya çekerse, sen sevgilinin kıvırcık saçları gibi kalk, sıçra.

Sevgilinin hayalinden bir davettir geldi; sen de hayal gibi sırlara dal da sıçra.

Düzenlere düştün, hilelere kapıldın hayli demdir; bir kere de şu gaddar âlemden sıçra gitsin.

Kafiyeler düzmeye çok sarıldın; sus da sözsüz bir sıçra bakalım.

CCI

Çu bîgâhest bâron hâne hâne
Selâ ey cümle yâron hâne hâne

Vakit geçti, ığıl ığıl yağmur yağıyor; dostlar, evlerinize gidin, evlerinize.

Kuzgunlar gibi niceye bir şu yıkık yuvalarda mahrum bir halde kalıp duracaksınız?

A gönlü aydın dostlar; acele edin, bütün körlerin inadına evlerinize koşun.

A gamlara dalmış ayık akıllı; yer yer gönlümüzü bulandırma bizim.

Niceye bir şeytana âşık olup duracaksınız; bir de tutmuş, şeytanlara huri adını takmışsınız.

Sen buğdayı gördün de harmanı görmedin; yuvadan yuvaya gidip gelen karıncalar da bu haldedir.

A dostum, nasıl, neden deme; vazgeç hayvanlarla yayım yayım otlamaktan.

O evde neşe var, semâ' var, sünnet düğünü var; fakat temizlere mahsus.

Tebrizli Şemseddin, çırılçıplak kişilere evler, köyler kurmuştur.

CCII

Eyâ gum-geştegân-ı râh-o bî râh
Şumârâ bâz mîhoned şehenşâh

A yolu sapıtanlar, a yanlış yol tutanlar, padişahlar padişahı sizi geriye çağırmada.

Padişahlar padişahı, siz bizimsiniz diyor; hadin, a tanınmış çavuşlar, gelin kapımıza.

Daimî diri olan, boyuna tedbir ve tasarrufta bulunan Tanrı'nın kapısında seher çağları dua etmek hoştur.

* Evveline evvel olmayan ipe ulaşın; sarılın Tanrı'nın eteğine.

* Yusuf gibi kuyudan, zindandan çıkın da Mısır aziziyle beraber olun.

A gönül, vakit gecikti, eve dön; çünkü Türk, gece vakti ansızın çadıra geliverir.

Hadi, sâkî belini bağladı şimdi; hadi, o gönül dileği güzel, sevgiyle sarhoş şimdi.

Demir, sonucu, mıhladıza gelir; saman şüphe yok ki kehribara koşar.

Gökyüzü feryattan, ahtan bunaldı da gök kapılarını açtılar şimdi.

A dostum, gölge gibi secdeler ederek gel ki bu gece o Ay minbere çıktı.

Gerçi görünüşte bir sûrete bürünmüştür; fakat eşitlerden, örneklerden münezzehtir o.

Can haznesi gibi evin bucağına geldi; çulha gibi çevresini dokuyup duruyorum.

Sus da sana küstahça sözler söyleyeyim; fakat mânasını sorma benden.*

Fakat onu da arslanın söylemesi daha iyi; arslanın avlanması nerde, tilkinin avlanması nerde?

* Beytin ikinci mısra'ı Arapçadır.

CCIII

Hodâyâ rehmet-i hodrâ be men dih
Derîdî pîrehen tu pîrehen dih

Tanrım, rahmet et bana; gömleğimi sen yırttın, gömlek ver bana.

Safran başımı döndürdü benim, lûtfet de saframı bastıracak bir şey ver bana.

Âlemin gam yemesi gerekse Hasan'ın babasına ver, gam verme bana.

* Tanrım, Nuh'un ömrünü, Lokman'ın ömrünü ver o Huten güzeline; onlardan da artık, yüzlerce yıl ömür ver ona.

Süheyl yıldızına benzeyen yüzün, Yemen ülkesinde parladı, Yemen ülkesine bir yol ver bana.

CCIV

Çunin mîzen du destek tâ sehergâh
Ki der raksest on dildâr-o dildâh

Böylece seher çağına dek elceğizlerini çırpadur; çünkü o gönül alan güzel, gönlün dilediği dilber oynuyor.

Benim de bildiğimi, senin de bildiğini söyleyedur; fakat Tanrı'yı an da gizle onu,

* Feryat etmeyi, Tanrı arslanından öğren; o, kanlarla dopdolu ahı ancak kuyuya salardı, kuyuya söylerdi.

Gel de arslan gibi pençe vur şu dünyaya; tilki gibi masallarla ne diye kuyruk oynatırsın?

* Kur'an'ı kurbandan başkası bilmez; gel de padişahın bayramına kurban ol.

Aşk konuğum olduğu gece, aybaşı gelmeden dolunayı görür giderim ben.

CCV

Eyâ horşîd-i her gerdun suvâre
Be hîle kerde hodrâ çun sitâre

A gökyüzü atına binmiş güneş, a kendisini hileyle yıldıza döndüren güzel.

Gâh gönül gibi ortaya düşersin; gâh gelirsin, bir köşeye otururşun.

Gâh uzakta durursun, uzak olursun da garip bir kişiyim, seyrana çıktım demek istersin.

Gâh çare gibi gamları yakar, yandırırsın; gâh şu gamın çaresi nedir dersin.

Hem sen yırtarsın, hem sen dikersin; bu bakımdan gönlün paramparça olması daha iyi.

Gâh gönlü çocuklar gibi ağlatırsın, bana da beşiği salla dersin.

Gâh dadılar gibi beni kucağına alırsın sen; gâh da süvari gibi benim sırtıma binersin.

Gâh ihtiyar görünürsün, kıranta olursun; bir zaman da gelir, çocuk olursun, süt emersin.

Hasılı zebun olmuşum, âciz kalmışım elinden; ne de ayyarsın, ne de çeviksin, ne de düzencisin sen.

— Y —

CCVI

Sebük binvâz ey mutrıb rebâbî
Bigeron zûter ey sâkıy şerâbî

A çalgıcı, rebâbı tez çal; a sâkî, şarabı tez döndür.

Çünkü o peri yüzlü bir başka renk gösterdi; yaşayış kaynağından bir sudur coştu,

O güzel, gizlice gönüllere bir ateştir saldı da meclis kebap kokusuyla doldu.

A meclisin pîri, niçin düzenlerle dolu çenge neye bir cevap vermezsin?

Dokuz gözlü ney, o gözlere ait neler söylüyor ki uykuya dalmış sarhoş bile böyle uyanmış, dinliyor onu.

Gönül taş bile olsa o gözlere dayanamaz; inci gibi erir, su olur gider.

O Ay yüzünden perdeyi açtı mı, iki dünya da erir, deniz kesilir.

A kutlu eşlerin dostların sâkîsi, bâri bir arı duru şarap sun bize.

Siz de baştan ayağa dek bu şarapla dolun da Tebrizli Şems'in kokusunu alın.

CCVII

Bihordem ez kef-i dilber şerâbî
Şodem ma'mûr der sûret herâbî

2980 O güzelin elinden öylesine bir şarap içtim ki, görünüşte yıkıldım gittim ama mamûr mu mamûr oldum.

Gizli bir ateşi seçtim, gizlice yandım yakıldım; o ateşin alevi yanaklarımda görünmede.

Âlemde aşka ait binlerce nükte söyledim; fakat birisinin bile cevabını işitemedim gitti.

Gönlüm kâh yanar, kâh ham olur; gönlüme benzer bir kebap bulamadım ben.

O Ay bana bir şekil gösterdi ki üç yüz ay bile rüyasında göremez onu.

Öylesine bir bal denizine dalmışım ki balarısı bile tükürüğünü o denizin köpüğünden elde eder.

Cennet onun yolunda en değersiz bir perdedir; akıl, Ay'ının önünde en aşağılık bir bulut.

Dünyayı arı duru bir su bil; o suda da bir ay parlayıp durmada.

Tebrizli Şems'le düşer kalkarsan, sana da o aydan bir ay ışığı vurur elbet.

CCVIII

Çunon geştem zi metiyy-o herâbî
Ki hâkîrâ nemîdânem zi âbî

Öylesine sarhoşum, öylesine yıkılmışım ki toprağı sudan ayırt edemiyorum.

Bu evde de hiçbir kimseyi bulamıyorum ben; belki de vardır, hele gel de bak, ayıksın, belki bulursun sen.

Yalnız şunu biliyorum ki meclis senin yüzünden kurulmuş; bundan başka ne şarabı biliyorum ben, ne kebabı.

Özden canın da canının canına cansın sen; görünüşte güneşin de güneşisin sen.

* Mesîh'sin de o yüzden afsunun hoş; şihapsın da o yüzden şeytanları yakıyorsun.

Huyumu güzelleştir, çünkü şarapsın sen; güzel kokulu bir hale getir beni, çünkü gülsuyusun sen.

Seher yelisin, sineklere azapsın ama yeşilliği güldürürsün.

* Eğer ihtisap memuruysan, muhtesipsen gel de pazardaki sayısız sarhoşları gör.

Gâh ekmek isteyenler gibi bir şeyler istiyorlar; gâh hastalar gibi cevap veriyorlar.

Şimşek gibi gülüşün pek tez geçmede; o yüzden de bulutun karanlığına hapsolmuş gitmişsin.

* Gel, ölümsüz padişahın meclisine gir de havuzlar gibi sağrakların döndüğünü seyret.

Güzel bir lâ'lsin sen, fakat madendesin; pek güzelsin sen, fakat perde ardındasın.

Padişaha doğru uçarsan, bir akdoğansın; mezarlığa uçar gidersen kargasın, kuzgunsun.

A bahtı genç, devleti taze kişi, ellerini çırp da gençliğim, ah gençliğim, gençliğim de.

Kimseciğe bir şey söyleme; seni sıkıştıran olursa, Tanrı doğrusunu daha iyi bilir de, sus.

CCIX

Çi bâşed ger çu akl-o cim nehosbî
Berârî kâr-ı muhtâcon nehosbî

Ne olur akıl gibi, can gibi sen de uyumasan; uyumasan da muhtaç olanların işlerini başarsan.

Şu, gece yol alanların hatırlarındaki ışıksın sen; onların hatırları için olsun, ne olur uyumasan.

A parlak Ay, bir gececik gökyüzü mahpuslarının çevresinde dönsen, uyumasan ne olur.

Dünya gemi, sen de zamanın Nuh'usun; uyumasan da tufandan korusan dünyayı ne olur.

Kadir gecesisin; o gün bir vaadde bulundun; uyumasan da o ahdi, o peymanı düşünsen.

Uyuma a benim canım, sende olan şey uykuda yoktur; uyuma.

Sen fillerin padişahısın, fillerin başısın; Hindistan'ı andın mı uyumazsın zaten.

Lûtfunla, rahmetinle gül bahçesini zindan etmeyi revâ görmezsin, uyumazsın sen.

* Uyusan bile gözlerin uyur ancak; o ölümsüzlük ışığısın sen, uyumazsın.

A sözler söyleyen, a sözler söyleyen demeyesin diye sustum; uyumazsın sen.

Tebrizli Şems'in yüzünü görürsen o padişahın aşkıyla uyumasan değer doğrusu.

CCX

"Tercî-i Bend"

Zihî derya zihî bahr-i heyâtî
Zihî husn-o çemâl-o ferr-i zâtî

Ne deryasın, ne yaşayış denizisin sen; özün ne de güzel; ne de alımlısın sen.

Canım zahmetten, eziyetten kurtuluş beratı istedi senden. Bir mumu yaktı, yandırdı da berat olarak gönderdi ona.

Onun aşkının sertliğine karşı demir bile mum gibidir; ne de serkeş, ne de sert bir aşktır bu.

Fakat aşkının sırrı bir şekerkamışlığıdır sanki; hurmalıklar var orada, arı duru sular, dereler akmada.

Şeker dudaklılar, ay yüzlüler, ellerinde kadehler, bekliyorlar; hangisini dilersen buyur, getir deyiver hemen.

3020 Her lâ'l dudaklıdan bir öpücük alıyorsun; sanki yoksulsun, onların lâ'l dudakları da zekât veriyor sana.

O satrancı kazanırsan şahsın; fakat nerde o gizli devlet? Çünkü mat olmuşsun sen.

Efendiler efendisi Şemseddin, canlar bağışlayan bir denizdir; sen şu devlet denizinde bir çalılık çırpılıksın.

O ne de padişahtır, ne de güzeldir, ne de benzeri yoktur; dağınık canlar onun yüzünden bir araya gelmiş, derlenmiş toplanmıştır.

Tebriz'de ondan bir habbe elde ederse o haznelerden ne eksilir ki?

Binlerce zahidin, binlerce işi gücü düzgün kişinin kanı senin yüzünden mubah olmuş gitmiş; o güzel her şeyi mubah saymada.

*

Nasıl bir Kâbe'sin ki hacıya can bağışlarsın sen; nasıl bir devletsin ki her umanı, muhtacı devlete ulaştırırsın sen.

Zühal yıldızına bile baş eğmeyen başlara taçsın, seninle övünür o başlar.

Her inatçı, tapında canla, gönülle baş eğmiş; teslim olmuş, itaat etmiş sana.

Can cihanının ne de parlak ışığısın sen ki, ışığın ne Güneş'tendir, ne Ay'dan, ne günden.

* Bütün canlar senin buyruğuna uymuş; bâzısı onda bir alıyor, bâzısı haraç.

A efendiler efendisi dünyanın Şems'i, senin durağına, senin parlaklığına karşı bu övüş âdeta hecv.

* A Tebriz, canların başını al; cana da buyruk yürüten sensin, baç alana da.

Gönlün mizacı kara dönse ateşlerinle erir, ısınır gider.

Diri olan her can, her gönül, senin sevginle söyleşir, konuşur.

Senden bir koku alan pazarda Yusufların hiçbir revacı yoktur.

Devletinin önünde, dördüncü kat gökteki İsa çavuş olur, habercilik eder.

*

Murada eriş saltanatı padişahımızındır; lûtuf ve ihsan onda tamamlanmıştır.

Lûtfun, ihsanın dili olsaydı onu övmede, ona şükretmede üç yüz defa kulluk ederdi.

Kulak o dünyadaki sözleri duyabilseydi, duyardı onun ne can çavuşları var, münâdîlik ediyorlar ona.

Yaratış, onu gördüğü günden beri ağzı açık kaldı gitti.

Âleme yeminler ederek diyor ki: Sen doğdun doğalı, böyle bir güzel doğmadı asla.

Bir zamancağız gizlen de bütün ay yüzlülerin pazarına kesat gelmesin.

Kanlı aşkı gördüm; toprağa düşmüş, kanlara bulanmış; nasıl oldu da böyle düştün dedim.

Bütün âşıkların kanlarını dökersin sen; sen de mi böylesine bir yele verdin gönlünü?

Dedi ki: Bir şey gördüm; öyle bir şey ki yüzlerce Ay onun yüzünden ateşlere düşer, yanar yakılır.

Efendiler efendisi Şemseddin, sonucu, ne ışıksın sen? Melek misin, peri misin, yoksa ateşten mi yaratıldın sen?

Mezatta ayıplı bir kulsun sen a gönül, onun aşkı için Tebriz'e gel.

CCXI

Dilâ çun vâkıf-ı esrâr geştî
Zi cümle kârhâ bî kâr geştî

A gönül, sırları bilip anlayınca bütün işlerden güçlerden geçtin, işsiz güçsüz kaldın.

Yürü, sevdalara düş, deli divane ol; ne diye akıllı oldun, ne diye ayıksın?

Düşünmek bir şey elde etmek içindir; sense baştan başa bağış oldun gitti.

Mecnun'un düzenine dikkat et; çünkü sen de düzenlerden geçtin.

Mademki âra, hayâya sahip olmak, aklı başında bulunmak istiyordun; ne diye sarhoş bir halde pazara düştün?

Mademki bu yolun rintleriyle dost oldun; bir bucakta oturmak fayda vermez sana.

Ovaya git, hani evvelce bulunduğun ovaya; şu yıkık yerlerde çok gezdin, dolaştın.

Sana bitişik bir meyhanen var; onun kokusuyla sarhoş olmuşsun sen.

Şu kokuyu bir al da ta meyhaneye dek git; zaten koku gibi tez gider olmuşsun sen de.

Zümrüdüanka gibi Kafdağı'na git; ne diye kuzguna, akbabaya dost oldun?

Arslanlar gibi mâna ormanına git; neden tilkiye, sırtlana dost oluyorsun?

Yürü, Yusuf'un gömleğinin kokusuna git; çünkü Yakub gibi yaslara düşmüşsün.

CCXII

Çirâ z'endîşeî biçâre geştî
Furû reftî be hod gam-hâre geştî

3060 Ne diye bir düşünce yüzünden çaresiz kaldın; baş aşağı kendine daldın da gamlara battın?

Seni parça parça bir araya topladım ben; neden vesveseyle yüz parça oldun?

Benim aşk mülkümden varını yoğunu çektin, götürdün de, şu gurbet yurdunda böyle âvâre oldun gitti.

* Yeryüzünü senin için beşik yaptım; sense dondun, beşiğin tahtası oldun âdeta.

Taştan abıhayat akıttım sana, sen kupkuru âleme yüz tuttun, taş oldun, kaya kesildin.

Can oğlusun sen, işin gücün aşktır senin; ne diye gittin de her işe sarıldın böyle.

Yüzlerce defa yaralandığın evin gene de kapısına düştün, çevresinde dönüp durmadasın.

Yüzlerce tatlılar tattığın eveyse iyice inanmadın, kanmadın da kötülükler buyuran nefse kul oldun.

Sus, söz söylemek, ayıltır adamı. Halbuki sen, o güzelim bakışlarla sarhoş olmadın mı ki?

CCXIII

Eger derd-i merâ dermon forostî
Ve ger keşt-i merâ bâron forostî

Derdimize bir derman göndersen; tarlamıza bir yağmur ihsan etsen.

Bir kere daha o güzeller beyini, bir düzen yapsan da evden çıkarsan, meydana yollasan.

Âşıkların can sâkîsini sarhoşlar halkasının ortasına göndersen.

Canımı sevgilinin kucağına yollasan âlemin bütün zerreleri dirilir.

Dudaklarını, bir merhamet eder de açarsan hastalara iç açıcı bir ilaç göndermiş olursun.

Bizi içeri sokmamasını söylemişsin kapıcıya; bizi her solukta gönderirsin kapıcıya.

Şu denizde bir gemiyim ben; bana baş döndüren bir yel göndermen revâ değil.

Âşıklara bir tufan göndereceksen kaptanımın sen olmanı istemedeyim.

A Ay, beni niceye bir armağan gibi şuna buna göndereceksin?

Âşıkın yanan, kavrulan gönlü şarap istiyor; sen tutuyor, ona dert veriyorsun, ağlama veriyorsun.

Erlere gönderdiğin o koca sağrak yok mu, onunla dök şarabı âşıka.

Gizli bir mektup gönderirsen cevap olarak gönlümü, canımı büker de mektup diye gönderirim sana.

Güneş gibi doğudan bir doğdun mu, hiçbir şeyden haberi olmayan dünyaya can yollarsın.

Ne olur ey seher yeli, şu gazeli padişahın halvet yurduna göndersen.

CCXIV

Menem fâniyy-o garka der subûtî
Be deryâhâ-yı hayy-i lâ yemûtî

Ölümsüz dirinin denizlerine, onun varlığına dalmış bir ölümlüyüm.

* Yoksa kuyunun dibinde bir Yusuf muyum; yoksa balığın karnında bir Yunus muyum ben?

Görünen bedenime niceye bir bakıp duracaksın? Dut yaprağında atlaslar vardır.

Yokum, yoksulum ama yemek için kapı kapı dolaşan yok-yoksul değilim.

Yemeye içmeye düşkün canımı kahretmek için cellâtlar gibi bıyığımı burmadayım.

Tebrizli Şemseddin'in aşkından başka hiçbir şeyin zerre kadar değeri yoktur bence.

CCXV

Durîga k'ez miyon ey yâr reftî
Be derd-o hesret-i bisyâr reftî

Yazıklar olsun a sevgili, aramızdan birçok dertlerle, bir hayli hasretlerle gittin.

Çok insaf diledin, çok yalvardın ama ne fayda; insaf etmeyen, aman vermeyen buyrukla geçtin gitti.

Her yana koştun, çare aradın, düzenler düzdün; fakat bir çare bulamadın, çaresiz bir halde gittin.

Güllerle dopdolu kūcağın, o ay yüzün ne oldu? Nasıl oldu da hor, hakir bir halde yeraltına gittin?

Dostların halkasından çıktın, seninle düşüp kalkanların arasından kalktın da toprak altına karıncalarla yılanların arasına gittin.

Ne oldu o nükteler, ne oldu o sözler; o sırları bilen akıl ne oldu?

Elimizi tutan o eller ne oldu? Ne oldu o gül bahçesine giden ayaklar?

Naziktin, güzeldin, insanları elde ederdin; şimdiyse tuttun, insanları yiyen toprak içine gittin.

Ne biçim bir düşünceye daldın da uzun, sapa, bozuk bir yola düştün böyle?

Ağlaya inleye o yola koyulunca sen, gökyüzü ağladı, Ay, yüzünü yırttı.

Gönlüm kan kesildi; ne bileyim de ne sorayım? Sen söyle, bâri uyanık mı gittin?

Mademki gittin, tertemiz erlerin sohbetini mi seçtin; yoksa mahrum mu kaldın, inkâr ederek mi gittin?

Ne oldu o tatlı tatlı cevapların? Sustun, söz söylemekten vazgeçtin.

Bu ne biçim dağdır, bu ne biçim hasret? Ansızın tuttun, yolcular gibi yola düştün, gittin.

Nereye gittin ki izinin tozu bile belirmiyor; bu sefer gittiğin yol ne de kanlarla dolu bir yol.

CCXVI

Kesî k'orâ buved der teb'sosti
Nehohed hiç kesrâ ten-dorostî

Yaradılıştan gevşek, sünepe olan kişi, kimsenin sağlığını, hoşluğunu istemez.

Hasetçilere kaptırma eteğini; onlar aşağılara çekerler seni.

Bütün varlık âleminde haset gibi, adamın hem kendine, hem başkalarına en fazla ziyan veren bir şey yoktur.

Kendine gel; hasetçilerin gönüllerini de kır, tuzaklarını da; yoksa kendi bahtının belini kırarsın.

Yusuf gibi şu kardeşlerden ayrıldın mı, Mısır'a aziz olursun, kurttan kurtulur gidersin.

Hasetçi, görünüşte iki ayağını bile öpse, bil ki içyüzden iki eliyle hançer saplar sana.

Merhameti yoktur, sevgisi yok; ne diye zarını atarsın onun? Gönlü yoktur, ne diye gönül verirsin ona?

Tanrı'dan çekinme kalesine sığınırsan, o kaleye yol bulur da girersen ebedî olarak hasetçiden de kurtulursun, hasetten de.

Arslan avcısı bile olsan bırak onu; onu sarhoşken tutarsın ama arslan değildir o.

CCXVII

Selâmun aleyk ey maksûd-ı kestî
Hem ez âgaz-ı rûz imrûz mestî

Esenlik sana a varlığın maksadı; bugün gün ışırken sarhoşluğa başladık işte.

Şarap sen olunca vaciptir şarap içmek; put sen olursan vaciptir puta tapmak.

Senin devranında şişeyle içmek kalkmış gitmiştir; ancak iki elle taşınabilen o testiyi döndür.

Gel de kokmuş deri masalını duy; içime girdin, oturup yerleştin ya; o andan beri tamamıyla iç oldum gitti.

Hadi a güzeller Yusuf'u, Mısır'a gel; kuyunun dibinden Allah ipiyle çıktın, kurtuldun sen.

A beli bükülmüş ihtiyar felek, çemberden atladın, bâri ipe iyi sarıl.

Şenim, şuhum ben, iyi zurna çalarım; mademki neyimi kırdın, bâri şeker ver bana.

A ateş parçası güzel, kıza-öfkelene dudağından bir öpücük ver; mademki dükkânları kapadın, ekmek ver bize.

* Evet mi diyorsun a şekle bürünmüş aşk, de; zaten belâ padişahısın, Elest sultanı.

Senin peki, evet demen bizi yücelere ağdırır; fakat bizim peki, evet dememiz, aşağılara, aşağılıklara düşürür bizi.

Sus, aşk zaten kendisinin Mecnun'udur; oraya ne Leylâ sığar, ne Fatma.

CCXVIII

Eger horşîd câvîdon negeştî
Dıraht-o raht-ı bâzergon negeştî

Ölümsüz güneş olmasaydı tacirin ne ağacı olurdu, ne varı yoğu.

* Ayakkabıcının iki eli de işlemeseydi kedi boyuna heybeye girmezdi.

Rüzgârın cilveleri, işveleri olmasaydı gülen gülün dalı meydana gelmezdi.

Ne diyeyim? O bildiğin olmasaydı eğer, her solukta ne bu olurdu, ne o.

Gökyüzü bir çadırdır, Akl-ı Küll de padişah; fakat padişah olmasaydı çadır kurulmazdı.

Çavuşların sesleri olmasaydı ne yıldız olurdu, ne Zühal.

Kerem sahibi bulut göndermeseydi, yağmur yağdırmasaydı hiçbir kaltaban sofranın çevresinde dönüp dolaşmazdı.*

İçin kimyager olmasaydı, her solukta canın meydana getirdiği kan da olmazdı, balgam da.

Bu âlemden gizli bir başka âlem olmasaydı kapkara gönlün meydan gibi genişlemezdi.

Bunu gizli tut; çünkü altınlar gizli olmasaydı define olmazdı.

* Bu ve bundan önceki beyit, Konya nüshasında yok.

CCXIX

Nesiytu'l-yevme min ışkıy salâtî
Felâ edrî işâyî min gadâtî

Bugün aşkımdan namazımı unuttum, geceyle gündüzümün bile farkında değilim.

A efendim, yüzün güneşim, dolunayım; kanlı göşyaşlarım da senden elde ettiğim yakuttan bağış, senin bana verdiğin zekât.

Çağırman bütün canlara bir sarhoşluktur verir; tapına her gelen, seninle buluşan, sana itaat eder, râm olur.

Aşk yolu içten gidilen bir yoldur; fakat o yolda sabrım, kararım kalmadı, yok oldu gitti.

Ama bu aşkla bir de buluşursak, onunla yaşayışın ta kendidir bu, ta kendi.

Tövbe elleriyle, suçtan nedamet elleriyle yapıştık, sarıldık kerem sahiplerinin eteklerine.

Fakat sarhoşlara bu sarılış kâr etmedi; kurtuluş delillerinden bir fayda bulmadı onlar.

Nehyedilen şeyleri içtikten sonra gönül nasıl düzene girer, nasıl çekişir?*

* Bu gazel Arapçadır.

CCXX

Tu on mâhî ki der gerdon nekuncî
Tu on âbî ki der ceyhon nekunci

Sen o aysın ki göğe sığmazsın; sen öyle bir susun ki dereye sığmazsın.

Öylesine bir incisin ki denizden de fazlasın; öylesine bir dağsın ki ovaya sığmazsın.

Ne afsun okuyayım sana a periler padişahı? Şişeye, afsuna sığmazsın ki sen.

Leylâ'sın sen; fakat Mevlâ'nın gayretiyle Mecnun'un hatırına da sığmazsın.

Bir güneşsin ki gönül ışığıdır elbisen; atlasa, ipeğe sığmazsın sen.

* Cana canlar katan bir hekim çırağısın ama Eflâtun'un delillerine de sığmazsın.

* Bir macunsun ki Zahîre'de yoktur o macun; Zahîre de nedir, sen Kanûn'a bile sığmazsın.

Düşman, bu nasıl olabilir diye söylenir durur; fakat nasıla, niceye de sığmazsın sen.

Dünyanın karnında küçücük bir çocuktun, oraya sığıyordun; fakat şimdi büyüdün, sığmazsın dünyaya.

Bu sözleri kulaklara duyurma; sus; her meftunun kulağına sığmazsın sen.

CXXI

Be beht-o tâli'-i mâ ey efendî
Sefer kerdî ezincâ ey efendî

Talihimiz bu a efendi, bahtımız bu; yola düştün, gittin buradan a efendi.

Işığım söndü, dumanım yücelere ağdı; iki gözüm de yücelere dikildi kaldı a efendi.

Yeryüzü göğe dek kara duman kesildi; sevda da karalar giyindi a efendi.

Bu âlemde bana yalnız sen vardın; sensiz yapayalnız kaldım a efendi.

Nerde o baht, nerde o devlet ki gelsin de senin ateşinle halimizi görsün a efendi.

Efendi, a efendi deyip durmadayım; geri gel de cevap ver bana a efendi.

Ne diye geri geleyim, ne söyleyeyim? Gittim ben, yedi denizin ardına gittim a efendi.

Ne de şaşırdım kaldım; ne de düşmanların diledikleri hale düştüm; sen merhamet et a Tanrı, a efendi.

3160 Korkup duruyorum; o rahmet gelecek, gelecek ama beni yerimde bulamayacak a efendi.

Efendi dedim ona, nedir bu yaptığın? Bu sözü söyledim, söyleyeceğim de a efendi.*

* Bu beytin ilk ve ikinci mısra'larının baş tarafları Rumcadır. Prof Ritter böyle terceme etmekle beraber, gene de ihtiyatla karşılanması gerektiğini söyledi.

CCXXII

Kucâ şod ahd-o peymonrâ çi kerdî
Emânethâ-yı çûn conrâ çi kerdî

Ettiğin ahitler, peymanlar nereye gitti; cana benzeyen o emaneti ne yaptın?

Aşk oyununda ne diye gevşek davrandın; kuşların o tez canlılığı ne oldu?

Âşıklık neşesi gizli bir definedir; ne yaptın o gizli defineyi, ne yaptın?

Önceden benimle bir ahdin yok muydu; gel, otur da söyle, ne yaptın o ahdi?

Ne diye önümüze böylesine bir bulut germedesin? Öyle bir güleç güneşi ne yaptın?

CCXXIII

Kucâ şed ahd-o peymânî ki kerdî
Kucâ şod kovl-o sovkendî herdi

Ettiğin ahit, peyman ne oldu? Verdiğin söz, ettiğin yemin nerelere gitti?

Gökyüzü döndükçe bu başı dönmüş âşıktan vazgeçmeyecektin hani; böyle dememiş miydin?

Dememiş miydin ki güneşin gönlü sıcak kaldıkça sıcaklığımıza bir soğukluk gelmez?

3170 Bütün erlerin canlarına and olsun, erkekliğe and olsun ki gönlümüz bir kalacak, ercesine davranacağız dememiş miydin?

Bana diyorsun ki: Cevrettiysem, sen daha önce cevrettin de ondan ettim ben.

Benim gibi bir yoksulla senin gibi bir padişahlar padişahının inada kalkışması yakışık alır mı?

Seninle ben, balla sirkeye benzeriz; benden sirkelik, senden de tatlar veriş.

Ben sirke satsam da sen şeker ver, tadını artırdıkça artır; eşin, benzerin yok, teksin sen.

Ben toprağım, yelle tozarsam mazur gör, ne diye tozdun deme.

Benim gibi bir tozdan yola bir ayıp gelmez; renginin sarı oluşundan arlanmaz altın.

* Şihâbeddin Sühreverdî'nin lâkapları gibi bizim ateşimizin şihabı da durdukça dursun.

CCXXIV

Kerîmâ tu gulî yâ cümle kandî
Ki çun bînî merâ çün gul bihondî

A kerem sahibi, sen ya gülsün, ya tamamıyla şeker; çünkü beni gördün mü gül gibi gülersin.

Azizim, sen gül bahçesinde öyle bir ağaçsın ki seni görünce hemen kökümden söktün gitti beni.

A dertli, ayrılığımla nasılsın diye bir sorsan şanından ne eksilir ki?

Ayrılığınla perişan olmuş biriyim, sana muhtacım ben; sen de beni ihtiyaçtan kurtaracak kişisin.

Bu mutfakta binlerce can harcanır; a yoksul gönül, bir kendine bak, nesin ki sen?

Halka gibi kapında yer tutmuşum ama ne fayda; sen yüce damdasın.

Gel a çevgene benzeyen saç, buyruk sende; beni top gibi bu meydana atan sensin.

Çöreotu yanmaya yarar; sen de sevgilinin çöreotusun, yan yakıl a gönül.

Gel a Tebrizli Şems'in aşk kadehi; eski derde sensin derman olan.

CCXXV

Çunin bâşed çunin guyed munâdî
Ki bî rencî nebînî hîç şâdî

Tellâl böyle söylüyor, böyledir diyor, dert çekmeden hiçbir neşe elde edemezsin.

Doğduğun günden beri her gün ne kadar eziyetler çektin; bir düşünüver.

Sen dünyaya göz açıncaya dek gözlerden, gönüllerden ne kanlar akmıştır.

Tanrım, ona verdiğin kudreti önceden görseydi demir bile

Korkusundan erir, su olur giderdi de cansız bir şey olmayı kabul etmezdi.

Fakat onu gizledin demirden, her gün azar azar verdin o kudreti ona.

Sonucu ayna oldu demir de şükürler olsun a yol gösteren padişah dedi sana.

CCXXVI

Diger bâre şeh-i sâkıy resîdî
Merâ der halka-i meston keşîdî

A padişahım sâkî, gene geldin de bizi sarhoşların halkasına çektin.

Gene tövbeleri bozdurdun; gene bir kadehle perdeleri yırttın.

Gene şaraba benzer fitneler koparan bir hayali sarhoşların beyinlerine soktun.

Gel a ceylan, göbeğindeki kokudan belli, ağustos güllerinin, nilüferlerin bulunduğu yerde otlamışsın.

Ovada bir soluk aldın verdin mi, her yer güllerle, erguvanlarla dolar.

A gökyüzü, pek o kadar arlanma; senin boyun da benim sevgilimin aşkından iki kat olmuş.

Söyle ey can, söylemeyeceksen ben söyleyeyim; onun güzelliğinden utandın da gizlendin, görünmüyorsun.

A cennet, şimdicek kulağına söyleyeyim: Onsuz kapın kapalı, anahtarı da yok.

A şafak, Mısır kadınları gibi sen de benim Yusuf'umu gördün de ellerini doğradın.

Dün gece elinde bir ateş gördüm; anladım ki bir tencere yemek pişireceksin.

Sen de a gönül, onun bulunduğu mutfakta, duvarın ardından bir şeyler duyuyordun.

Yılda iki kere gelen bayram değilsin sen; bayramın inadına her gün bir bayramsın sen.

A efendim, kudrette eşin, benzerin yok; eşsiz bir güzelliktir dokumadasın.

Bir işkembeye öylesine bir nur verirsin ki... Boş yere karındaki çocuğu seçmezsin ya.

Söyle a gül, şunu bunu dalayan kuru bir diken değil miydin; kimden eriştin bu lûtfa?

Sen de a göz, toprak cinsindendin, ben ne görürüm ki demiştin; fakat görüyorsun işte.

Sen de a ayak, durduğun yerde kalakalmıştın; koşturan koşturdu seni de koştun.

İsa'nın soluğuna da düşmansın, bilgisine de; a eşek, acaba bu çağırışa eriştin mi sen?

Şu bilgi de mal gibi arta kalan mirastır; ne sen kalırsın, ne seçtiğin, elde ettiğin bilgi kalır.

Kocalmış dünyaya dedim ki: Gençleş de genç bahtı gör, nice bir böyle kadid olup kalacaksın?

Gel de ümidi bir iyice seyret; ümit içinde sonsuz ümitsizliğe düşmek iyi bir şey değil.

Ona ulaştım, sözden ayrıldım; fakat senin ayrıldığın padişahtan ayrılmam ben.

CCXXVII

Sonûdem men ki çâkerrâ sotûdî
Ki bâşem men tu lutf-ı hod nomûdî

Duydum ki bu kulu övmüşsün; kim oluyorum ben? Sen kendi lûtfunu göstermişsin.

Sen lâ'l madenisin, kehribarın canısın; acımış da bir saman çöpünü kendine çekmişsin.

Değersiz bir demirdim ben; sen cilâ vurdun, ayna ettin beni.

* Yokluk tufanından sen satın aldın beni; hem Nuh'sun sen, hem gemi, hem de Cudi Dağı.

A gönül, ödağacı gibi yandıysan koku ver; yok, yanmadıysan, hamsan şimdi yan yakıl, çünkü ödağacısın sen.

* Baht, ikbal gölgesinde yattım, uyudum; beş duygudan dışarı, yolumu sen açtın benim.

O yolda kanatsız, ayaksız, başsız, bir anda doğuya, batıya gidiliverir.

O yolda dileyiş, isteyiş dikeni yoktur; orda ne Hıristiyanlık vardır, ne Yahudilik.

Gök kubbe ülkesinin dışında can körlükten de kurtulur, sağırlıktan da.

Ne ağlıyorsun? Gülenlerin yanına git; ne duruyorsun? Evvelce bulunduğun yere git.

Bu balda yüz çeşit yara var; bir bak da gör, çıbandan başka ne kazandın bu baldan?

CCXXVIII

Etâke's-savmu fî kuleli's-suûdi
Fe dum v'eslem alâ ragmi'l-hasûdî

Oruç ayı, kutluluk elbiselerini giyinmiş, çıkageldi; hasetçinin inadına kalk, karşıla, selâm ver.

Oruç tut, iftar et, nimetleri bol bayram da var; ölümsüz bir yaşayış da var sana.

Seven, sevilen Tanrı'dan armağan olarak boyuna huriler râm olur sana.

Hayırlısıyla gelen gelirlere şükürler olsun, gene de şükürler olsun, gene de şükürler olsun.

Şarap sunulmada, gene de şarap, gene de şarap sunulmada; cömertlikten sonraki cömertlikten sonraki cömertlikle hem de.

Dudağına dek dolu sağrakla şarap sunarız ona; yudum yudum sinişi, derinin altından bile görünür.

Doğuda da ırmaklar akmada, batıda da; cennet ırmakları gibi durmadan, dinlenmeden akmada.

Gençlik ateşleri, yalım yalım, alev alev; kutlulukla yanıyor, yandırıyor; sönmesinden korku yok.

Can şarap içti, esridi; gözü aydın olsun; a nefis, seni de çağırıyor; hadi, dön git.

* Tanrı'nın yeri geniş, yayılın, gezin; konukları esirgeyen Rabbe konuk olun.

Rabbimiz, bize dönün, gelin diye çağırıyor bizi; çağrımıza uyun, ahitlerinizi tutun diyor.

Bizimle buluşunca katımızda zahitlik mi olur? Burda varlık içinde varlık var, varlık içinde varlık.

Eşiğimizde bir şey isteyenleri mahrum etmeyiz biz; vaadlerimizden caymamıza imkân yok.

Sustum; çünkü her söylenmeyen şeyi, senin gördüğün, duyduğun gibi ben de gördüm, duydum.*

* Bu gazelin yalnız son beyti Farsça, öbür beyitleri Arapçadır.

CCXXIX

Zi mâ bergeşti-yo bâ gul futâdî
Du çeşm-i hîş sûy-ı gul guşâdî

Bizden ayrıldın da güle düştün; iki gözünü de güle diktin.

Gül, yüzümüzün şomluğu yüzünden senden kaçtı; gülden de vazgeçtim; tuttun, buracığa baş koydun.

Baş koydun ayağımı öpmek için; fakat öpemedin de gülü öptün.

Ustasın ama gül kokusunu alan o dudaklarla öpmeyi beceremiyorsun işte.

Kokusu gitsin diye o iki dudağı, ayağını bastığın toprakla ovmadayım.

A toprak, senden dudağımı nasıl kaldırabilirim ben? Fakat fitnenin başı sensin; gülü sen doğurdun.

Öylesine bir topraksın ki zaten; Tanrı'dan lûtuflar çalmışsın; hem hırsızsın sen, hem müritsin, hem murat.

CCXXX

Ezin tengin kafes cânâ perîdî
Ve zin zındân-ı tarrâron rehîdî

Şu daracık kafesten uçtun; şu hırsızların, yankesicilerin zindanından kurtuldun sevgili.

Aynanın yüzünden tozu toprağı giderdin; ne gördüysen gördün o aynada.

Aşağı-yukarı haberler duyuyordun; duyduklarını o yüceler âlemine git de gözünle gör, seyret.

Suyu, toprağı, suya, toprağa bıraktın, can kumaşını da tuttun, gökyüzüne çektin.

Bedenle gezip dolaşmadan kaçtın; canla gezip dolaşmaya ulaştın.

Ana karnı olan şu dünyadan kurtuldun, akıl babasının yanına koştun.

Bizden tattığın her acıya karşılık candan daha da tatlı şaraplar iç her solukta.

Bütün âlemi bıraktın da bizi seçtin ya; artık dilediğini seç, al.

Helva gibi şu dünya tenceresinden, öbür dünya sofrasına gittin; piştin çünkü.

Yumurta kuştan boş kaldı ama dünya yumurtasından çıktın, uçtun sen.

Bundan böyle şu dünyaya sığmazsın sen; uçtukça uçtuğun o dünyada uç gitsin.

Sus, yürü git, kilidini açtılar senin; ecel, kilidine bir anahtar uydurdu işte.

CCXXXI

Dilâ rov rov hemon hon şov ki bûdî
Bedon sehrâ vo hâmun çov ki bûdî

A gönül, yürü, yürü, evvelce olduğun gibi kan kesil; önceden bulunduğun yazıya, ovaya git.

Şu varlık toprağında ne diye yuvarlanırsın? Evvelce nasıl ocakta, mangaldaysan gene git oraya.

Şu nasıl oldu, nice bitti âleminde ne kadar kalacaksın? Yürü, evvelce olduğu gibi o neliksiz-niteliksiz âleme var.

Öküz değilsin ki boş yere dolap döndüreceksin; evvelce olduğun gibi yürü, gökyüzü dolabının üstüne çık.

Şu yayım yerinde mide dolgunluğuna uğramış hastalara benziyorsun; evvelce nasılsan gene var, gününe gün katıladuran ölümsüz ömre ulaş.

Ne diye Eflâtun'un hekimliğine zebun olup kalırsın? Eflâtun'a da Eflâtun kesil; evvelce de öyleydin ya.

A yapayalnız oturup kalan, tutsakça ne kalakalmışsın? Eskiden sultandın, barondun sen, gene padişah kesil, baron ol.*

* Rûyin-ten isen (bedenin tunçtansa) beden âfettir sana; hele önceden Ferîdûn'un canıydın ya, var gene can kesil.

Gördüğün ikbali, devleti gör; önceden olduğun gibi kutlu bir baht kesil.

İnciler dizmeyi bırak; denizde gizli inci ol, evvelce de öyleydin zaten.

---

* Aynen "baron" kelimesi kullanılmıştır.

CCXXXII

Merâ çün nâf ber mestî borîdî
Zi men çi sâkiyâ dâmen keşidî

Beni göbek gibi sarhoşluk adıyla kestin; hal böyleyken a sâkî, ne diye eteğini çektin benden?

Her solukta böylesine bir aşk belirtmedesin; a belirten, sen ne diye belirmezsin?

Davul meydanda, davulu çalan nasıl oluyor da gizli kalıyor? Ne kilittir, ne anahtarsız kilit bu.

Canda bir görülmemiş delik peydahlandı; akıllar deliliğe mürit oldular gitti.

O küpten binlerce renk meydana çıktı; fakat mavilikten de münezzeh o renkler, aklıktan da.

İki gözünü de yokluğa dik de şaşılacak bir şeyler seyret; ümitsizlikte ne de ümit beslemektir bu.

Şimdi yüce bir Arş'sın, şerefli bir tahtsın ama o dükkânda parça parça tahtaydın sen.

Şu köyde tanınmışsın, teksin ama yokluk ülkesinde bulunanlardan biriydin sen.

Gene oraya git, ordakilerden biri kesil; ne diye tuttun da o gül bahçesinden dışarıya uçtun?

* Bu yanda ayağına yüzlerce bağ bağladılar, hepsi de düşünceden, vehimden, Amîd'in nüktelerinden meydana gelen bağ.

CCXXXIII

Elâ fi'l-ışkı teşrîfî ve îdî
Taâlev nahve ışkın mustezîdî

A benim aşkta giyimim kuşamım, a benim bayramım; gittikçe artan, arttıkça artması istenen aşka gel.

Sınırlardan, gel diye çağırıyor bizi; sınırlarda mahpus olan, dikkatli bir gözle kurtulur gider.

Tatlı suyla dolu deniz çağırıyor bizi; artık toprakla teyemmümü bıraktık biz.

Bütün çağırışların tapısına yöneldiği yaratan çağırıyor bizi; her uzak kalan bizce hasretlere düşer artık.

Eşi, benzeri olmayan durakları andık analı her şeyi unuttuk gitti.

Başlangıçlar da elinde, sonlar da; canın elinden gelen, bir iyice işe sarılmak.*

* Bu gazel Arapçadır.

CCXXXIV

Çu ism-i Şems-i din esmâ tu dîdî
Hulâsa ûst der eyşâ tu dîdî

Şemseddin'in adı gibi bir ad işittin mi adlar içinde? Hasılı her şeyde o var, her şeyin hulâsası o; gördün mü?

Akılların ne bilgisi var ona karşı? Baş bile onca ayakla bir, gördün mü bunu?

A gönül, gördün mü onun özel halkasındaki heyecandan, savaştan daha parlak bir şey iki âlemde de?

Önden sona dek o inciye benzer bir inciyi sonucu kim görmüştür, yahut sen gördün mü? Söyle.

O incide hiçbir eksiklik yok; eğer bir eksiklik görünürse hayaldir ancak, sen gördün mü yoksa?

O yokluk perdesi civarında her varlık, tapısında secdeye kapanmış; gördün mü bunu?

Ne yücelere ağmış, ne genişleyip yayılmış; fakat gene de göğsü esirgeyişlerle dolu, selvi boylu bir efendiler efendisi gördün mü sen?

Bir padişah ki güzelim yüzüne karşı cinler de secdeye kapanmış, insanlar da; bu güzellikte bir yüz gördün mü?

Öylesine bir hilmi var ki toprak bile dayanamaz bu kadarına; hiçbir şeye aldırış etmemekle beraber böyle de bir hilim gördün mü ki?

Kahır, acı vasıflarından biri onun; fakat şeker gibi lâ'l dudaklarla beraber kahrı gördün mü sen?

Göklere buyruk vermek için yücelere merdiven dayadığını gördün mü?

Öylesine parlaklıkta, o çeşit güzellikte bir inci gördün mü ki can bile lala olmuş ona?

Gördün mü böyle bir şey ki birisi tutsun da şu geçici boncukla ondan o çeşit kumaşı satın alsın?

Yumuşaklıkta su gibi olan, katılıkta mermere, granite benzeyen bir aşkı gördün mü sen?

Dışım mihnetten, eziyetten ibaret; içimse tamamıyla hazine, tamamıyla define; bu şaşılacak halde gördün mü bizi sen?

İki dünyada da, padişahlar padişahı Şemseddin'e, mülkte, saltanatta bir eş, bir benzer gördün mü?

A seher yeli, onun hatırı için lûtfet, tapısına bir selâm götür bizden; gördün mü onu sen?

Cebrâil'in atının nalından dirilen toprak gibi, bütün Tebriz onun yüzünden dirilmiştir, gördün mü?

CCXXXV

Merâ ender ciger binşest hârî
Bi hamdillâh zi bâg-ı ûst bârî

Ciğerime bir dikendir saplandı; fakat hamd olsun Allah'a ki onun bağından bâri bu diken.

Bedenim aşkla ağlayıp inlemeye düştü ama canım büyük bir devlete, yüce bir ikbale kavuştu.

Böylesine bir Ay'ı kucakladım ya; artık benim ikbalime kıyı yoktur, sınır bulunmaz.

Tut şu aklı da onun darağacına çek; ondan sonra da gürültüyü seyret.

Varlığımın bir arışı, bir argacı kalmayacasına girişti canım, aşkını örüp dokumaya.

Nar gibi yüz, yolda perde oluyorsa, gül gibi tezce bir ateş salayım gitsin ona.

Ölümlü gül bahçesine aldanma; bir gün olur, se-çârla yutulur, kokar gider.

Sen, Tanrı'nın âşık olduğu güzelliği gör; böylesine bir cana can ver.

Efendiler efendisi Tebrizli Şemseddin; Tanrı bile onunla övünmededir.

CCXXXVI

Tu cânâ bî visâleş der çi kârî
Be dest-i hîş bî vasleş çi dârî

A benim canım, ona kavuşmadıktan sonra ne işle ne güçle oyalanmadasın; ona kavuşmak elinde değil; peki ne var elinde senin?

Bütün lâfın ağlıyorum, inliyorumdan ibaret; fakat onun katında ağlayıp topraklara döşenmenin hiçbir değeri yok.

Taş bile seni görse kimin vuslatından ayrıldın diye ağlar haline senin.

Onunla beraberken, ona mağara dostuyken öylesine ululanırdın, baş çekerdin ki.

Vuslatıyla göklere bile övünürdün; ayrılığıyla toprağa bile utançsın şimdi sen.

Vuslatından sunulan şaraplarla sarhoştun; işte şimdicek mahmurluk çağı geldi çattı sana.

Fakat devlet kuşu müjde getirdi; o devletten bir bahardır geliyor.

O vuslat, onun lûtfundandı, onun hilminden; akıldan, hünerden, el çabukluğundan filân değil.

Dün lûtfu bir Hintli ihtiyara uğradı da, ihtiyar güzel yüzlü ay parçası bir genç oldu.

Lûtfundan, güzelliğinden böylesine şeyler görmüşsün a benim canım da, o yüzden böyle kararsız bir hale düşmüşsün.

Yüzlerce mülküm, saltanatım olsa ne fayda; canım sensin benim, sense kaçmışsın benden.

A gönül, öyle bir efendiler efendisi uzak sana ki onsuz kaybolmuş gitmişsin, yularsızsın sen.

A ayrılık, senden binlerce yaram var; şimdi de tutmuş, yılan gibi definesinin başına çöreklenmişsin.

A ayrılık günüm, zifire, katrana benziyorsun; a onunla buluştuğum gün, kar gibi apaçıksın.

Vuslatıyla oyuna girişmiştin, kumar oynuyordun sen; şimdiyse hayaliyle kumar oynamadasın.

A sabır, övüncümüz Hak ve din Şems'inin ayrılığında hiç yardım etmedin bize.

* Belki Tebriz toprağından biten sabrı yerim, sabır denen acı otun özünü emerim de bir soluk kendime gelirim.

330 Topal bahtım gibi rahvan yürümeye kalkışana bakma; şu düştüğüm ayrılık gibi ayrılığı seyret sen.

CCXXXVII

Selâ ey sûfiyan k'imrûz bârî
Semâ'est-o neşât-o ayş ârî

Haydin a sûfiler; bâri bugün kendinize gelin; evet, semâ' var, neşe var, zevk var bugün.

* Haydin; altı yönden de kapıları açtılar; denizin dibinden bir tozdur koptu.

Haydin; bugün kafalar, beyinler, bir canın, bir canlar bağışlayanın vuslat kokusuyla doldu.

Haydin; her kulak, her akıl, mutlak olarak kendinden geçişten bir küpe buldu.

Haydin; bir an sonra doğudan batıya dek, bir tek ayık bulamazsınız.

Hiç kimseciklerin uğrayıp geçmediği o meydanın her köşesinde can âleminden bir atlı var.

Odunlar gibi girin şu ateşin içine; ta yedinci kat göğe dek kıvılcımlar saçıyor bu ateş.

Cüzî Nefs'in çorak alanında, her yanda bir ağaç, bir ırmak.

Sen hiçbir bağda bir ağacın, tutup da bir ağacı kucakladığını gördün mü?

CCXXXVIII

Hodâvendâ zekât-ı şehriyârî
Zî men megzer şitâb er mihr dârî

Efendim, padişahlığının zekâtını ver; eğer seviyorsan beni, merhametin varsa, çabuk ol, geçip gitme.

Hele a yakıp yandıran şimşek, biraz daha yavaş; çünkü senin yüzünden gözüm bahar bulutuna döndü.

Bakış, görüş zayıflığından atının tozuna bile erişemiyor.

Dizgin kas, attan in de yaya yürü, bizi geliştir: güneşsin sen çünkü, âlem sensiz kapkaranlık.

Ayrılık değil bu, ölüm acısı; boğazımızı ayrılıkla sıkıyorsun.

Can gölge gibi peşinden koşuyor; öylesine bir hale gelmiş ki kararsızlıkta gölgeyi de geçmiş.

Onun yüzüne bakarak çok şarap içtin a gönül, o yüzden bu acılığa düştün, mahmursun şimdi.

A güzelliği can sâkîsi olan, ne olur, merhamet etsen de mahmurun bir başını kaşısan.

Elimden tuttun, ahdettin benimle, kıyamete dek dost olacağına söz verdin.

Senin ahdinin elinden elden çıktım ben; canına and olsun, el çekme benden.

Artık bundan böyle bir kere daha seninle ahitleşmeye kimin gücü yeter? Çünkü sen pek taş yüreklisin, pek aman nedir bilmezsin.

Hasta gönüllülere gözler gibi bekçi dikmedesin; sen mi daha zalimsin, sarhoş gözlerin mi?

Gözünden söz ettim ya; gönlüm yokluk denizine, can verme deryasına gitti.

Gönlüm gitti; aşkın devletle, muradına erişerek, dileğini elde ederek sağ olsun.

A aşk, âşıkların başlarından eksilme; ebedî olarak yaşa da boyuna onların işlerini başar.

CCXXXIX

Azîziyy-o kerim-o lûtf-dârî
Ve leykin dûr şov çün hûşyârî

Üstünsün, kerem sahibisin, lûtuflar edersin; fakat mademki ayıksın, aklın başında, uzak ol.

Âşıklara ayık dost yakışmaz; ayıklardan hiç mi hiç dostluk gelmez.

Sâkî, bir soluk az şarap sunarsa bana, ağlaya inleye eteğine sarılırım onun.

Tapısında sürahi gibi kan ağlarım; kararsızlıkla şarap gibi coşarım.

Düşünceden bıktım, usandım, niceye bir düşüncelere salacaksın beni? Şarap sun derim.

Ne düzen düzeyim a sâkî, ne düzen; zaten hileler yaratıcısın, düzenler düzersin sen.

Deliller getirir de her solukta dışarı yollarsın beni; pek kıskançsın, pek utangaçsın sen.

Ne dışarı var, ne içeri, ne kadeh, ne şarap; fakat söz böyle akar gider işte.

Ihla ey devem, ıhlayacak yer burası; bu ülkeden gitmeyin.

Aşka feda oldum; sevgisi ne de tatlı; sevgisi dileğimi de kesti, irâdemi de aldı.

A sâkî, olmayacak oyunlarla oyalama beni; koca koca sağraklar sun bana.

A dolunay, doğ bize; aşk hakkı için geçip gitme.

Dünyadan kurtar beni; sarhoş et de sağımı, solumdan ayırt edemeyeyim.*

* Bu gazelin son beş beyti Arapçadır.

CCXL

Merâ der hende mîâred behârî
Merâ ser-geşte mîdâred humârî

Bahar güldürüyor beni; mahmurluk başımı dönürüyor benim.

Bir Ay, döndürüp oynatıyor beni; bir sevgili, eşsiz dostsuz bıraktı beni.

Bir çeng çalanın sesinden tele döndüm ben; sesi meydanda onun, teli görünmüyor.

Toz gibi bir dünyadır kopardı, meydana getirdi; kendisiyse yel gibi toz içinde gizlendi gitti.

O padişah, kıvılcım gibi bir yaşayıştır parlattı; yanış gibi kıvılcımın içinde gizlendi kendi.

Gül bahçesinin güzelliğini o bezedi; kendisi gül gibi dikenin içinde gizlendi.

Gönlüm, sen söyle a sâkî diyor; çünkü gönlüm sarhoş, hiç olmazsa sâkînin aklı başında.

Gönlüm ayna gibi susarak söylemede; hem de acayip bir aynacının elinde gönlüm.

O aynacının yüzünden soluktan soluğa aynada bir acayip şekil, bir eşsiz güzellik görünmede.

CCXLI

Be ten incâ be bâtın der çi kâri
Şikârî mîkunî yâ tu şikârî

Bedeninle burdasın ama içyüzden ne işe koyulmuşsun? Avlanıyor musun, yoksa avlıyorlar mı seni?

Ne de durgun görünüyorsun görünüşte; fakat perdenin ardında hiç de kararın yok.

Elbisen derenin kıyısında, sense suya dalmışsın; bu dalıştan sonra nasıl baş çıkaracaksın sudan acaba?

Bu işin eri, bulunduğun yerde seninle beraber; fakat çaresini söylerse utanırsın.

Dal nasıl oynarsa oynasın, değil mi ki oynuyor, bahar yeli esiyor demektir.

A dal, şu yelle o yana bu yana oynayıp durma, kaçma bu yelden; bilmiyor musun ki bu yeldendir sana yardım?

Yüzlerce çeşit avutup, oyalayıp işini düzmede, koşmadadır bu yel; fakat sen hiç de hakkını gözetmiyorsun onun.

Sözün sonu şu: Her dileğini ondan elde edersin sen; hem sarhoşluk veren odur sana, hem ayıklık veren o.

Sor bakalım, kimdir o: Tebrizli Şemseddin'dir o; bil, öğren de onun aşkından başka bir şeyle başını kaşımaya kalkışma.

CCXLII

Metâz ey dil suy-i deryâ-yı nârî
Ki mîtersem ki tâb-ı nâr nârî

A gönül, ateş deryasına at sürme; çünkü korkuyorum, dayanamazsın ateşe.

Varlığın kamıştandır, bir sesindir var; her solukta yepyeni bir sestir çıkarıyorsun.

Seslendin mi, bir şehri ayağa kaldırırsın; fakat kamışlığının ateşe tahammülü yok.

A kardeş, yalım yalım yanıyorsun; şehir içinde oturma sen.

Rızık, nasıl rızık yiyene meylederse, kamış da ateşe meyleder ama.

Gerçekte ateş ağlaya inleye kendisine rızık ister de, kamışın o meyli ondandır, ateşin yalvarışındandır o.

Kamış sana ne derse yapma; padişahsan aksini yap onun.

Aksini yaptın mı, gizlenir kamış, kamış kaybolunca da bir başka baş kaşırsın.

Öyle bir varlık belirir sana ansızın ki elde ettiğin şey ne kamışta vardır, ne şekerde.

Bir lâtif, bir cana canlar katan nurdur o ki ondan renk renk, çeşit çeşit şaraplar elde edersin.

Tatlılıktan kol kanat açarsın: lâleliğin güzelliklerini göstermeye koyulursun.

Bu ışığın arasında bir başka güneş görünür, canlar incilere döner.

Onun ışığıyla da kanatlarını yakar, yandırırsın; ışığındaki tatlılık seni senden alır.

Feryattan o güneşin değirmisi yarılır gider, zaten gül, gül verir, diken ağacı diken.*

Bunun ötesini anlatmada dil âcizdir; dilin işi gücü görüneni anlatmaktır zaten.

Halbuki görünen şekil gül yaprağına benzer; su gibi eriyip gidiverir.

Sarhoşluk, mahmurluk istiyorsan, o güllerin eridiği kıyıda

Boyuna Tebrizli Şemseddin'in adını söyle de onun yüzünden bu işleri başar.

* "Feryattan" yerine "Ansızın": İst. Üniv. nüs.

CCXLIII

Bidîd in con derûn-ı dil behârî
Sehergeh dîd turfe mergzârî

Şu gönül, içinde bir bahardır gördü; seher çağında görülmemiş bir çayırlık çimenliktir seyretti.

Öylesine bir çayırlık ki âşıkın canına rahat, huzur konağı da orda, dilsiz-kolsuz öpüşüp kucaklaşma da orda.

Firdevs cenneti bile o gül bahçesinin kulu kölesi; cennet onun yeşilliğini görünce utanakalmış.

Her yanda bir neşe, bir semâ' meclisi; her ağacın altında bir eşsiz güzel.

Kâfur gibi ak-pak olmuş bir ihtiyar gelse, gül yanaklı, misk saçlı olur.

Can arslan gibi zincirlerini kırdı da deli divane kesildi, çıldırmışçasına o yana kaçtı..

Bakayım nereye gitti can dedim de peşine takıldım; o gidişte bana bir iş açıldı.

Gönül çekici eşsiz konaklar gördüm; fakat canın izinin tozunu bile göremedim.

Sırrıma söyle de geri gelsin; yok, gelmeyecekse bâri sen gel.

Ordan armağan olarak bir şeyler getir de bedenimi de tutayım, oraya götürüp dikeyim.

O Ay kimdir? Efendiler efendisi Şemseddin; Tanrı huylu, eşsiz, örneksiz, ünlü er.

CCXLIV

Merâ bigrift rûhânî nigrârî
Kinâriyy-o kinâriyy-o kinârî

Beni can âleminin bir eşsiz güzeli tuttu da, bir kucakladı, bir kucakladı, bir kucakladı ki.

Dar yolda öylesine bir sataştı, öylesine bir sataştı, öylesine bir sataştı ki bana.

Onun aşk ateşlerinden, candan bir dumandır tüttü, bir dumandır tüttü, bir dumandır tüttü.

Böylesine bir aşka tutulan gönülde karar kalmaz mı kalmaz, kalmaz mı kalmaz, kalmaz mı kalmaz.

Şimdi gönül atım, yularını kopardı mı kopardı, kopardı mı kopardı.

Sevda yuları, başına toz kondurdu onun, toz kondurdu, toz kondurdu.

Tebrizli Şems yüzünden başına bir mahmurluk çöktü, bir mahmurluk çöktü, bir mahmurluk çöktü ki.

CCXLV

Çü ışk âmed ki con bâ men sipârî
Çirâ zûter megruyî âri ârî

Aşk geldi de, bana can verir misin dedi; neden tezce evet, evet demiyorsun?

Dünya güzellerin ateşlerinden yandı yakıldı; aşkın güzelliği, aşkın yüzü, evet, her yanı sardı.

Can, aşkın yüzünü gördü mü der ki: Elden çıktım gitti de gene el vermiyorsun bana.

Aşkı bir nur burcu olarak gördüm; fakat o nur burcunun içinde ah ne ateş var.

Can kuşları, develer gibi o burcun çevresinde; gıdaları ateş, hem de pek lezzetli gıda, pek sindiriyorlar o gıdayı.

Canım uzaktan seyre dalmışken bir güzel süvari yanıma geldi.

Bir ay yüzlü, bir Ay'ı da yakan güzel, mahmurlukla dolu Mirrîh gözler.

Canlar yüzüne karşı hayal; dünya atının nalında bir toz.

3430 Atının nalından kopan tozdan, ova ova güzeller, güzel yüzlüler bitmede.

Aklım yavaş yavaş at sürmeye koyuldu, kuş gibi başımdan uçup gitti.

Benden başka bir şeycikler sormayın; yalnız şunu biliyorum: Orda yüzlerce kişi bir pula sayılmıyor.

O suyum ben ki aşk kumu içti beni; ne kumu? Kıyısız bucaksız bir deniz.

Tebriz şehrinde demişsin ki: Tebrizli Şemseddin'in elinde bir lâle gibi güzelleştim ben.

CCXLVI

Beden bâ mâ be dil der mergzârî
Çu der bendi şikârî tu şikârî

Bedenin burda ama gönlün çayırlıkta çimenlikte; avlanma kaydında oldukça avlarlar seni.

Bedeninle, kamış gibi belini bağlamışsın, burdasın; fakat içyüzde yel gibi kararın yok.

Bedenin dalgıcın elbisesi gibi toprak üstünde; sense balık gibi denizde gitmedesin.

Bu denizde nice arı duru damarlar vardır; fakat nice de kapkara damarlar var.

Gönül temizliği, o temiz damarlar yüzündendir; kanadını açtın da uçmaya koyuldun mu, o damarların izini bulursun.

Sen kan gibi o damarlarda gizlisin; bir parmağını bassam utanırsın.

Güzel telli çengin sesi de o damarlar yüzündendir; o ağlayıştaki güzelliğin vuruşudur bu ağlayış.

Bütün bu sesler, bu nağmeler kıyısı bulunmayan denizdendir; kıyısızdır, fakat coşar, dalgalanır, köpürür.

CCXLVII

Negoftem dûş ey zeyn-i buhârî
Ki netvânî rızâ dâden be hârî

Dün gece dedim ki a Buhârâ'nın ziyneti; horluğa razı olamazsın sen.

Tanrı'nın lûtfuyla şeker biten canlarda her duygudan şeker akar durur.

İsterse yüzlerce sirke küpü taşsın; ne ekşilik görürsün onda, ne kekremsilik.

Mademki Tanrı sana sarhoşluk başı vermemiş, sakın bir sarhoşun başını kaşımaya, sarhoşluğa yeltenmeye kalkışma.

Cana o yandan bir şaraptır gelir de, dileye isteye, boyuna içer can.

Gülüşünü, senden gizler durur; çünkü o şaraptır, sense yoksul bir mahmursun.

O tacire sirke satıcılığı vermiş değil mi; o yas, o ekşilik, ne de tatlı gelir ona.

3450 O Ay gibi yüzden başka hiçbir şeyde tat tuz yoktur; erler tadı, sindirmeyi o yüzden bulurlar.

Yeryüzüne baharın lûtfu nasıl gelirse senin bedenine de o Ay'ın ışığı vurur.

Sana da yeşil elbiseler bağışlar; seni de topraklıktan kurtarır.

Bütün düşünceler bu kokuyu almıştır; sen de inciler gibi gönülden çık da oraya var.

Hadi a sâkî, lûtfet, şarap sun, hem de sundukça sun; fakat geçici, iğreti şarabı değil.

Tertemiz bir şarapla sabahladık; bütün kutluluk da sabahlamakta zaten.

Derken o sabah şarabıyla da hayırlı bir akşama ulaştık; sundukça sun, esenlikler ver, döndür hayırlısıyla şarabı.*

* Gazelin son üç beyti Arapçadır.

CCXLVIII

Selâ ey sûfiyon k'imrûz bârî
Semâ' est-o şerâb-o ışk âri

Haydin a sûfîler; bugün semâ' var, şarap var; evet, aşk var, zevk var bugün.

Haydin, bir an sonra doğudan batıya dek bir tek aklı başında adam bulamazsınız.

Bir güzelin aşkıyla, bir yanağı, yüzü güzel dilberin sevdasıyla sarhoşluk denizine öyle bir daldılar ki.

3460 Bu sarhoşların hay-huyunu duyamazsın; bu güzellerin bir tek küpesini bile göremezsin.

Bu sarhoşlara nasıl olur da vehim erişebilir ki mahmurluktan feryat etmez bunlar.

Böyle bir padişah, böyle büyük bir sultan ki ululuğundan yüzlerce âleme sığmıyor.

Fakat atı toz kopardı mı bir atlı debdebesi geliyor vehme.

Ağzını yum; çünkü burda tozdan atlıyı fark edecek bir tek göz yok.

CCXLIX

Nedâred meclis-i mâ bî tu nûri
Ki meclis bî tu bâşed hem çü gûrî

Meclisimizin ışığı yok sensiz; zaten meclis sensiz bir mezar gibi.

Elbette yanılırsın, ya bizi o yana çağırırsın; uzak değildir senin lûtfundan bu.

Yaratıklar tarlası gibi, sense ilkbaharsın; onların özleri seninle meydana çıkar.

Bir görün de sarhoş olsunlar; dünyanın her parçası ayrı bir coşkunluk göstersin.

* Azarlaman coştu mu, tandırın altından tufan dalgaları kaynar.

Fakat kabul ediş gökyüzünde bir dönmeye koyuldu mu, bütün yaslar neşe kesilir.

Sus, bu şişe düzmeyi bırak; olur da bir kör, şişeyi kırıverir.

CCL

Selâ ey sûfiyon k'imrûz bârî
Semâ' est o risal o ayş ârî

Hadin a sûfîler, bugün semâ' var, vuslat var; evet, işret var, zevk var bugün.*

* A can Mûsa'sı, çıkar ayakkabılarını; çünkü can gül bahçesinde bir tek diken bile yok.

Güvercinleri baştan başa doğan haline getirdiler; çünkü bu av ona avcı oldu artık.

Başlar o kızıl şarapla mahmur oldu mu, sarhoşların başları dertten kurtulur gider.

İç ki bir an sonra doğudan batıya dek aklı başında bir tek adam göremezsin.

Burnunu bir uzat da bir başka koku duy; çünkü o burunda, o kokuya çeken bir yular var.

---

* CCXLVIII. gazelin matla'ının aynıdır.

CCLI

Be cân-ı tu pes-i gerden nehârî
Neguyî mîrevem özrî neyârî

Canın için olsun, boynunun ardını kaşıma; gidiyorum deme, bir özür getirmeye kalkışma.

Birçok âşıkların var; var ama şu iki üç yoksul âşıkla kaynaş.

İşim var deme, iş peşine düşme; ne olur biraz işten kalsan; iş erisin, iş yaratırsın sen.

Gidiyorum dersin; hastam var; iyi ama bizim hastalarımızı bırakan sen değil misin?

Bizden daha hasta kim olabilir? Öylesine arıkım ki arıklıktan gözüne bile giremiyorum.

Yemin eder, yarın gelirim dersin; kimdir eteğine sarılabilen ki yemin ediyorsun?

Yeminle gizli bir iş pişirmedesin sen; zaten gizli sırlar atına binmişsin sen.

Sen aysın, biz geceyiz; kaçma bizden; Ay olmadı mı, gece can sıkar, kapkaranlık olur.

Sen susun, biz ekin gibi susuzuz; dönme bizden; iyi sinen tatlı bir susun sen.

Saç a gerçek yoksulların canı; ne olur böyle bir tohum ekersen.

Hem de öylesine yoksullar ki, her biri bir ülkenin haznesine sahip; padişahlar bile onlardan utanırlar.

Seninle yoksuldur onlar, başkalarına karşı padişah; senden padişahlık taçları var onların.

Ay da güneşe karşı yoksuldur; fakat Ay, yıldızlara karşı atlıdır, padişahlık gösterir.

Senin neyinim, mazurum şu sesi çıkarmada; sensin her solukta beni üfleyen.

Şu dünyanın bütün solukları sayılıdır; a soluk, ne biçim soluksun sen ki sayın yok.

CCLII

Menem garka derûn-ı cûybârî
Nihânem mihaled der âb hârî

Bir ırmağa gark olmuşum ben; gizlice de suyun içinde bir diken batıyor bana.

Gerçi dikeni görmüyorum ama diken yarasından da kurtulamıyorum.

Bilmiyorum, şu ırmakta ne biçim dikendir bu; boyuna canıma batıp duruyor.

Bir de bedenime bak; nakışçı, iğneyle her yanına ayrı bir nakıştır işlemiş.

Gömleğimi başımdan sıyırıp çıkardım mı, su kuşu gibi denize daldım gitti.

Yıkanıp da temizlenip dışarı çıkınca da gülerek, denizin dalgalarını yarıyorsun der.

Tabiatında birazcık da ateşlik olan o suda tahta bir kâseye döndüm ben.

Bilmiyorum ki o kıyı nereye gitti? Çünkü denizin bir kıyısı görünmüyor ki.

A Tebrizli Şemseddin, usancından her solukta bir kıvılcımdır çakıyorsun sen zaten.

CCLIII

Eger yâr-ı merâ ez men berârî
Men o geştem bigu bâ o çi dârî

Sevgilimi benden ayırmak istiyorsan boşuna; o oldum ben, ne yapabilirsin ona? Söyle.

Aramızda bir kıl bile göremezsin sen de arada utançla kalakalırsın.

Âşık, rüsvây olsa bile ayıbını görme; denizde bir şeycik olmasa bile bu, denize bir ayıp değildir ki.

A ellerini suya daldırmış kişi, kuru kerpiç almak istiyorsan gel bu yana.

Sen, tersine bulut gibi yerden gökyüzüne yağmur yağdırmak istiyorsun.

Aşk sende keskin tırnak bırakmaz; o başı kaşıman yerindedir artık.

Kararsızlıkta yer edindin mi, o vakit aşk kıyısında karara erer, huzura kavuşursun.

A tatlı can, bahardan güzü ayırt edemeyen kişiyi anmaya kalkışma.

O aksırığı tıksırıktan fark etmez; arslana tilkiden ayrı bir değer vermez.

Bu sözleri söyledim de o güzelim padişahlık denizine bir daldım, bir güzel dalgalandım.

Tebrizli Şems'in yüzünden işten güçten kaldım; iş erisin sen; gel, benim işime koyul artık.

CCLIV

Nigârâ tu der endîşe-y dırâzî
Biyâverdî ki bâ yâran nesâzî

A güzelim, uzun bir düşünceye dalmışsın sen; sonra da dostlara uymamak için tutmuş, o düşünceyi almış getirmişsin.

Âşık olan, ateşin ta başköşesine geçip oturmaz mı? Meğerse geçici bir aşka tutulmuş sevdalı ola.

Bir bana bak, bu aşktan önce âleme boş verirdim, hiçbir şeye aldırmazdım.

Kaza bu ya, gelip çattı; bir ay yüzlüyü gördüm; şakacıktan saçlarının ucunu tuttum, bir oynayayım dedim.

Suçum buydu işte, öyle bir aşka düştüm ki uzunlukta yüzlerce kıyamet günü kadar; uzayıp gidiyor.

Kanımı dökseler misk kokusu yayılır kanımdan; gaziden utanan bir şehidim ben.

Tebrizli Şemseddin nasihat verdi de dedi ki: A âşık, ne diye sevilen gibi nazlanmıyorsun.

CCLV

Mubarek bâd ber mâ in arûsî
Huceste bâd mârâ in arûsî

Mutlu olsun bize bu düğün; kutlu olsun bize bu düğün.

Sütle şeker kesilsin boyuna; şarapla tatlıya dönsün bu düğün.

Hem yapraktan faydalanıyor, hem meyveden; hurma fidanı gibi tıpkı bu düğün.

Cennet hurileri gibi gülsün, hem bugün de, yarın da, ebediyen gülsün dursun bu düğün.

Burda da rahmet delilidir, devlet fermanı, orda da bu düğün.

Güzel adlıdır, güzel yüzlü, güzel bahtlı; Ay gibi, gökyüzü gibi bu düğün.

Sustum, söze sığmıyor; çünkü bizimle karıldı, birleşti bu düğün.

CCLVI

Ger in sultân-ı mârâ bende bâşî
Heme giryend-o tu der hende bâşî

* Bu sultanımıza kul olursan herkes ağlamaya koyulur, sen güler de gülersin.

Dünyanın her bucağı gam dolsa, sen kutlu, sevinçli bir hale gelirsin.

Gökyüzüyle yeryüzü darmadağın olsa, yansa yıkılsa her ikisinin ötesinde gene de yaşarsın.

* Altı yönün çadırı sökülse bile, yedinci kat gökte, günde beş kere nöbetin vurulur senin.

Her şey seni görmeyi özler; sense yüzlerce perdenin ardına girersin.

Düşünce gibi sırları araştırmak için gönüllerin içinde döner dolaşırsın.

A gönül, güzellerin yüzlerine bak; kim oluyor onlar ki onlardan utanasın sen?

Onlara sadaka veredur, çünkü yeniaydır onlar, sense dolunaysın; kimden sadaka alacaksın sen?

Kamış gibi varlığından boşaldın mı şekerkamışına döner, şekerlerle dolarsın.

Gel, hırkanı meyhaneciye rehin ver; ne diye mürâîler gibi abaya, kebeye bürüneceksin?

Tebrizli Şems'in aşkıyla can ver de onun aşkı gibi ebedî ol, ölümsüzlüğe ulaş.

CCLVII

Bibin in feth z'istiftâh tâ key
Zi sâkıy mest şov z'in râh tâ key

Şu fethi gör; niceye bir fetih isteyip duracaksın? Sâkîden sarhoş ol; niceye bir şarapla sarhoş olacaksın.

Şu görünen kadehlerde can şarabı var; niceye bir kadehlerin şekline dalıp kalacaksın?

Su kuşu gibi gemini kendinden yap; geminin, kaptanın baş ağrısını niceye bir çekeceksin?

Seyyahsın, seyyah oğlusun sen; her seyyahın masalını niceye bir duyacaksın; her seyyahı niceye bir anacaksın?

"Rûhumdan üfürdüm", her seher çağı canlar bağışlar; niceye bir tan yerini ağartanın ayrılığını çekeceksin?

* Ergin, olgun kişilerin canları Levh-i Mahfuz'dur; niceye bir çocuklar gibi taştahtayla oyalanacaksın?

* Rızkın gökten gelir buyurmuştur; a ekinci, niceye bir yeri eşip duracaksın?

Elmaya benzeyen şu çene topağı, o bağdandır; niceye bir bir tek elmayı yeter bulacaksın?

Yaranın ilacı Yusuf'un güzelliğidir; her cerrahtan niceye bir ilaç arayacaksın?

Her yanından çalgıcı gibi bir nağme düzebilirsin; ne vakte dek yalnız gözlerin ağlayıcı olacak, ağıtlar yakacak sana?

Mademki hem yaratılışta biriz, hem dirilişte; canların bu ayrılığı ne vakte dek sürecek?

Dünyada yum ağzını sedef gibi, ne vakte dek timsah gibi ağzını açacaksın?

Yum ağzını, bir de kilit vur ağzına; ne vakte dek anahtarı yitirdim diyeceksin?

CCLVIII

Zi her çîzî melûlest in fuzûlî
Melûleş kun hodâyâ ez melûlî

O boşboğaz, her şeyden bezmiş; Tanrı onu bezmeden de bezdir.

Mahsustan kızar, savaşmak ister; ona dedim ki usanmak, bezmek aptallıktır.

Benim oyunumu anladı da öfkelendi, sus dedi bana, sus a deli, a utanmaz.

Bu yolun eri, hiç kimseye kötü söylemez; kimseyi kötü görmez; görürsen gulyabanisin sen.

Peki dedim; senin beni inkâr etmen, kötü görmek değil mi, olgun olmayışa delil sayılmaz mı?

Dedi ki: Gören, bilen kişinin aykırılıkları bir iş başarmak içindir, temelsizlikten, yolsuzluktan değil.

* Olgun kişi, olmayacak bir şey söylerse a Hulûlî, sen onu olmuş bil, yerinde say.

Bilen, gâh yırtar, söker, gâh yamar, diker; gâh padişahlık eder, gâh peygamberlik.

Senin tevillerine sığmaz o; çünkü sen işe güce bakarsın, o asla, temele bakar.

60 Varlığınla bakma ona, kendinden çık, varlığından sıyrıl; çünkü sınırsız şeyi sınırlı şey kaplayıp kavrayamaz.

Sus a tazı nefis, sus da tekrardan söyleme, söyleme demeyeyim sana.

CCLIX

Bigu ey tâze-rû kem kun melûlî
Ki tu rû-tâze ez asl-ı usûlî

A taze yüzlü, söyle, pek usanma; temelinden taze yüzlüsün sen.

Aptalca bir hayal gelir çatarsa seni aldanmış bulur, aptal görür de ondan gelir çatar.

Bir sille vur da çıkar o hayali gönlünden; her boşboğaz da görsün, ibret alsın.

Kötü hayal, şeytan elçisidir; Tanrı elçisine sığın da tövbe ettir ona.

Sana bir hayal gelir takılır yolundan, izinden düşmezsin, bir vehim de gelir, sarartır soldurur seni.

Bir hayal vardır, aydın güneşe benzer; bir hayal da vardır, utanmaz, kara gece gibidir.

Ercesine kulağını burmazsan o gelip gönlüne giren vehim seni tutar, kâfir eder gider.

Ulular seni beklemede; daha tez yürü, ne diye eğlenir, emekler durursun?

CCLX

Hayâlâtun etâküm ke'l-huyûli
Fe dessûha sikaatî fi's-sûfûli

Ordular gibi hayaller geldi size; güvendiğim kişiler de en aşağılık yerlerde sakladılar, gizlediler onları.

Yol saptırıcı, kurda benzer hayaller; Rabbim lanet etsin de yok etsin onları.

Ne mutlu o kişiye ki yüceliği yücelerde yücelir, o hayaller belirmeden damarlarını keser gider.

Bu çeşit kişiler Tanrısaldır, önlerine ön yoktur onların, yücedir onlar; kalbleri haset kirinden tertemizdir onların.

Nazmettiğimizi bildirip anlatmak Tanrı'ya aittir; mefâîlün mefâîlün faûlî.*

* Bu gazel Arapçadır.

CCLXI

Merâ her lehze kurbânest cânî
Turâ her lehze der bende gumânî

Benim sana her solukta kurban etmeye bir canım var; sense her solukta benim hakkımda bir şüpheye düşmedesin.

İki gözünle bak da halimi gör, anla; bu yeter zaten; bundan daha açık anlatma olamaz.

Dünya, şekerkamışlığından bir kamış gördü de ney gibi yüz binlerce çeşit feryat etmede.

Ben de o şekerkamışlığından izler gördüm; fakat senden daha tatlı bir iz göremedim.

Aşk gibi hem ortadasın, hem gizli; senin gibi apaçık ortada olan bir gizli görmedim ben.

* Bütün dünya seni arıyor; hani candan tatlı bir şey yoktur diye bir atasözü vardır, tam yeri; bu sözü dinle.

Gökyüzünde değilsin a benim canım; fakat nereye vurur, ışıtırsan orası gök kesilir.

CCLXII

Zi mehcûran nemîcûyî nîşânî
Kucâ reft on vefâ vu mihribânî

Ayrı düşenlerin bir izini arıyorsun; nereye gitti o vefa, o merhamet?

Şu kupkuru ayrılık toprağında balıklar var; gel ey ölümsüzlük denizinin suyu, lûtfet, coş.

Balık suyun dışında ne kadar yaşar? Ne diyeyim, bilemiyorum; sen bilirsin.

Fakat yaşayacakmışım, yaşamayacakmışım; kim oluyorum ben; senin yaşamanı, âlemde senin kalmanı isterim ben.

Binlerce canımız, bizden daha iyilerin binlerce canı feda olsun sana; canın da canına cansın sen.

Bana sus diyorsun; tövbe etmedin mi ki dilsizlik yolunu bıraktın.

Ayağının bastığı toprağa and olsun, sarhoşluktan, şarap yüzünden, başımın sersemliğinden kendimde değilim.

Susmada küpten daha iyi değilim ya; şarap bile küpte gizli kalamıyor.

Aşk şarabıysa daha da fazla coşup köpüren bir şarap; bir solukcağız burda kalsa hemen anlarsın.

Yüzlerce küp erguvan renkli şaraptan daha fazla erguvana döndürür yüzünü o.

Dudaklarını övmeye girişirim ama okursan ağzın yanar.

Âşıkın canı ne acayip bir su kuşudur ki ateşten su armağan getirir.

Susayan, ateşte bulur suyun tadını; ateş merdivenlik eder ateşe.

CCLXIII

Dilâ tâ mâzikiyy-o nazenînî
Birov ki nâzenînonrâ nebînî

A gönül, nazik, nazenin oldukça var yürü; nazeninleri göremezsin sen.

A gönül, şu renge dalar, kaplan kesilirsen, böyle kalırsan cennetlere giremezsin sen.

Kötü huyunla oturup kalktıkça aynada, güzellerin yüzlerini göremezsin sen.

Güzelleş, çünkü ayna güzeldir; yüzünde buruşuk kalmasın; çünkü Çin aynasıdır bu.

Gizlenme, kıskançlık pusudadır; sen pusuda oldukça görür seni o.

3600 Kendinden gizlendin, başını çektin, kendini görmemek için gözlerini yumdun.

* Ağzınla Yâ Sîn okuyorsun ama kinle bütün bedenin sin gibi diş kesilmiş.

CCLXIV

Merâ her lehze menzil âsmânî
Turâ her dem hayâliyy-o gumânî

Bana her solukta gökte bir konak var; sense her an bir hayal kurmadasın, bir şüpheye düşmedesin.

Dersin ki beni umuyor o; bu hayal yüzünden bir dünya dolusu ziyandasın, bir dünya dolusu.

Dünyayı cehennem gibi gösteren o yalancı gözünü mü umuyorum?

Yoksa bir toprak yurt için can veren o aşağılık aklına mı tamah ediyorum?

Güneş, şimşekten ne ışık alır; bir yıkık yer, bir dünyayı nasıl gizler, kapatır.

Bir katreyle nesi artar denizin; bir habbeden ne çalar define, ne alır maden?

Bir gül bahçesi, solmuş bir ottan ne parlaklık bulur, ne diye bezenir?

Bundan daha aydın bir delil, bir iz olamaz. And olsun o dilberimizin gözünün nuruna.

Anlatılışı hiçbir dile sığamaz, imkân yoktur onu anlatmaya; and olsun o şekerler yağdıran dudaklarına;

Maksadım bir gönlü açmaktı; bir dükkân açmayı ummuyordum, bu tamahta değildim.

Maksat orda bir ekmeğin pişmesiydi; yoksa senden bir ekmek kapayım demiyordum.

Filândan, feşmandan vazgeçsinler diyordum; filân kişi diye beni anmalarına tamahım yoktu.

CCLXV

Birun kun ser ki cân-ı serhoşânî
Furûkun ser zi bâm-ı bî nişânî

Başını çıkar, sarhoşların canısın sen; izsizlik damından başını eğ aşağıya.

Seni özleyenlerin varını yoğunu her solukta o yana çek; pek hoş çekiyorsun çünkü.

Âşık sele benziyor sense denize benziyorsun; âşık altın kesintisi, sense makassın.

Gene şeker gibi öfkeli sözler söylemeye koyul; lâ'l dudaklarından inciler saçmadasın çünkü.

Bütün gönüllerin kondukları ne de güzel konak; güzellik ve merhamet nasıl da bir araya düşmüş.

Güzellikle Ay'ın yüzünü şaşkın bir hale soktun; merhametteyse kat kat fazlasın bundan.

Her okla binlerce ceylan avlarsın; ne de arslansın ki pek katı yayın.

Mûsa gibi hangi denize varsan, at süresin diye deniz yarılır.

Bütün canlar senin buluşmanla şekerleşmiş; her biri, ikinci yok bana diyor.

* Senin durağında birçok Mûsa, kıskançlığından hayır, hayır diyor, hiç mi hiç göremezsin beni.

O "hiç mi hiç"in sırlarını Tebrizli Şemseddin'den sor; anlamlar âlemi Tebrizdir çünkü.

CCLXVI

Hoşî âhır bigû ey yâr çûnî
Ezin eyyâm-i nâ-hem vâr çûnî

Sonucu, hoş musun a sevgili, nicesin? Şu düzgün gitmeyen günlerle nasılsın, ne âlemdesin?

Gece gündüz düşüncem sensin benim; şu kanlar içen geceyle gündüz yüzünden nasılsın sen?

Tatar askerinin dünyaya saldığı şu ateşin dumanından nicesin, nasılsın?

Şu denizde, şu karanlıkta, yüzlerce dalgalar arasında, yükle dolu gemide ne âlemdesin?

Hasta benim, bize hekimsin sen; sonucu sor beni; a hasta, nasılsın de.

Sen beni sormazsan ben sorayım seni: A işi gücü tatlı, tatlı güzel, nasılsın?

Neliksiz-niteliksiz varlığı gör a gönül; artık çok çok nicesin, nasılsın deme.

Tebrizli Şemseddin'in kulağına söyle, a sırları güzel güneş de, nasılsın?

CCLXVII

Edir ke'sî ve da'nî an funûnî
Cunintu felâ tuhaddis min cünûnî

Kadehimi döndür, sun bana, hünerlerimden alıkoy beni; delirdim ben, fakat deliliğimden söz açma benim.

Ne nice kaldı bizde, ne nasıl; a gönlümün huzuru, bizde yok bunlar, sen nasılsın?

Halkı gördüm; dünyaya zebun olmuş. Bense aşkı tattım; dünya bana zebun oldu.

Düşmandan korkma; aldırış bile etme; âşık uçsuz bucaksız bir denizdir zaten.

Görünmüşüm, halka ne a ayık kişi; yahut gizlenmişim, gizliliğimden dolayı ne oluyor halka?

Aşk gönlümde konaklarsa, şu dışardaki halk nasıl görürler beni?

Mademki aşk yüreğimi kavurup duruyor; artık benden bir karar, bir durup dinlenme umma.

A kınayan nefis, sus; sen sapıklığa da kılavuzsun.

Aşk sapıklığı helâldir bana; aşkın yıkık yeri sığınağımdır, kalemdir benim.

Ne de padişahça bir gemidir aşk ki şu kan denizinde sürerler, yürütürler onu.

Maksadım Tebrizdir, muradım Şemseddin; onlara bağırıyorum: Tutun, alın, ulaştırın ona beni.*

* Bu gazelin tek beyitleri Arapçadır.

CCLXVIII

Ne âteşhâ-yı mârâ tercemânî
Ne esrâr-ı dil-i mârâ zebânî

Ne ateşlerimize tercüman olursun, ne gönül sırlarımıza dil kesilirsin.

Gönül de yüzlerce perdeden sıyrıldı, çırçıplak meydana çıktı, aşk da; her iki can da yan yana oturdular.

İkisinin arasına Cebrâil bile girse, ateşlerinden bir soluk olsun, aman bulamaz.

Her solukta buluşma içinde buluşmaya dalarlar; her yanda açık mı açıktır onlar.

Sen ne mâna padişahları görürsün ki onların damlarında kapıcılık ederler.

Tanrı'ya ulaşma vesilesi Tur Dağı'dır ancak; yoksa o ıssıya maden bir zamancık bile dayanamaz.

Yüzlerce Akl-ı Küll'ü birbirine eklesen, damlarına merdivenlik edemez,

O izinin tozu belirmeyenin bir izini söylesem, erlerin erlikleri secde ederler ona.

Harfin bile sığmadığı o ışığa dair söylediğim şu bir tek harf sana armağan olsun.

Tebrizli Şems'in yüzünden harfler, sözler kemere döndü; gel de belin varsa kuşanagör.

CCLXIX

Ne âteşhâ-yı mârâ tercemânî
Ne esrâr-ı dil-i mârâ zebâni

Ne ateşlerimize tercüman olursun, ne gönlümüzdeki sırlarımıza bir dil kesilirsin.

Ne seher çağı çekilen ah, derdimize mahremdir bizim; ne ahımıza hemdem bir can bulunur bizim.

Ne denizden çıkan inciyiz biz; ne bir zamancağız dinlenen deniz.

Ne bir sözden çıkan anlamız biz; ne anlatmaya sığan sözüz biz.

Dil, anlamlara bir oluktur âdeta; fakat nerden sığacak oluğa deniz?

Can dünyasının her parçası bir dünyadır; dünya asla ağza sığmaz.*

* Bu şiirin matla' beyti, bundan önceki şiirin matla' beytinin aynı; ikisinin bir şiir olması ihtimali söylenebilir.

CCLXX

Tu nakşî nakş-bendonrâ çi dânî
Tu şeklî peygerî conrâ çi dânî

Nakkaşların nakşını, ressamların yaptıkları resmi nerden bileceksin sen? Sen bir şekilden ibaretsin, bir bedensin ancak; canı ne bileceksin sen?

Zaten davul sesini duymazsın; gizli sırlardaki remizleri nerden bileceksin sen?

Küfrünün kef'inden bile haberin yok daha; imanın gerçeklerini nerden anlarsın sen?

Henüz ayağında diken var, otur; bağın bahçenin yeşilliğini nerden bileceksin sen.

Şuna buna adlar takmadasın sen; bundan geçmeden onu nerden anlayacaksın sen?

Şekilsizlerde ne şekiller var; onların şekillerini nerden bileceksin sen?

Az çene oynat; çünkü nefis kuyusundasın; o çene topağındaki kuyudan ne anlarsın sen?

Yağmurun kadrini yeşil ağaç bilir; sen kurusun, yağmurun kadrini nerden bileceksin sen?

Kara kuzgun gibi, doğana zulmetme; padişahın çadırındaki doğandan ne anlarsın sen?

Aşk yolunda Süleymanlık etmemişsin; bütün kuşların dillerini nerden bileceksin sen?

Ayıplardan, kusurlardan arınmış Tanrı korur, görüp gözetir seni; fakat hayvansın sen, görüp gözeteni ne bileceksin?

Seni bir ay dönüp oynamaya sokmuş; dönen gökyüzündeki Ay'ı nerden bileceksin sen?

Şu solukta Tebrizli Şems göründü; fakat şeytansın, rahman ışığını ne bilirsin sen?

CCLXXI

Haber vâdih ezin dünya-yı fânî
Be telhî mîrevî yâ şâdmânî

Haber ver bakalım, şu geçici dünyadan, acılıkla mı gidiyorsun, yoksa neşeli misin?

A dost, acaba sol yandan mısın; yoksa iman ehlinden, kurtulanlardan mısın?

Acaba köpeğe tapan nefsin sırdaşı mısın; yoksa yol bilen arslana mı yoldaşsın?

Acaba son oyunda mat mı oldun, yoksa kazandın mı? Kazandıysan cansın sen.

Nice eğri oynayanlar vardır; sonunda feleğin yardımıyla bir yolunu bulur, tesadüf bu ya, üst olur, kazanır.

Gizlice kıble ehli olduysan, o mezarda da yüzün kıbleye karşıdır.

Sınanıp halden hale girmek için, mezar havana benzer çünkü.

Çürümeye yüz tutmuş bir tohumu ektin mi, o tohumdan anlamlarla dopdolu bir ağaç biter.

Önce nice ecel davulları duydun; ecel ansızın geldi çattı deme.

Ömrün boyunca bir ah ettiysen, iyiden iyiye bil ki bugün onun gölgesindesin sen.

Eğer ahla yola düştüysen padişahlar padişahısın, yolun ışığısın sen.

CCLXXII

Bireftîm ey refıyk-ı lâ mekânî
Zi şehr-i tu tu bayed ki bimânî

A mekândan münezzeh yoldaş, gittik biz, ayrıldık şehirden; sağ esen kal, senin yaşaman gerek.

Biz yıldızlar gibi senden kalktık, gene sana geldik; çünkü gökyüzüsün sen.

Bir şekil gitti mi, başka bir şekil gelir konak evine senin; cansın çünkü sen.

Konuklar dört mevsime benzer; sense mevsimlerin aslı olan dünyasın.

Güzelim hayalini gönlümüzde taşıyoruz; nitekim tanyerinin kızıllığı da güneşin doğacağına delildir.

Gönül yanında kaldı, gelmiyor bizimle; nasıl olur da seni bırakır gönül; gönlü alan sensin.

Gönüllerin başları gölgende kalsın; çünkü bu yayım yerinde çobansın gönüllere sen.

Bir merhamet gösterdin mi, kurtların dişleri dökülür gider.

Bırak da deniz söylesin kendi masalını; söylesin de masal söylemek nasıl olurmuş, bir gör.

CLXXIII

"Tercî-i Bend"

Cihon ender guşode şod cihanî
Ki vasf-ı o neyâyed der zeboni

Dünya açılıp saçıldı, bir başka dünya oldu; öyle bir dünya ki dille anlatılmasına imkân yok.

Yaşayışına ölüm korkusu yok; baharını güz soldurmaz.

Kapısı, duvarı masallar söyler; kerpici, taşı şiirler okur.

Kuzgun bile oraya gitse tavus kesilir; kurt bile oraya gitse çobana döner.

Gitmekle hak nasıl değişir? Bir mekândan bir mekâna gidiş yok ki.

Ayağını diremiş dikenliğe bak; hali değişmiş de gül bahçesine dönmüş.

Ayağını diremiş taşa bak; durduğu yerde yürümüş de lâ'l olmuş.

3700 Mâna elini görünüş suyundan yıka, arın; çünkü aşçılar sofrayı döşediler.

Şeytanlardan doğan melekleri gör; bunculayın şeytanlardan böylesine melekler doğmaz.

Topraktan biten çok ağaç gördüm; fakat topraktan bir gökyüzü bittiğini kim görmüştür?

* Ölüden diri izhâr eder sırrı ortaya çıktı da ölü, göz, görüş sahibi oldu.

* Bir katre sudan, bir Kubad'ın, bir Rüstem'in, bir pehlivanın doğduğunu gördüm ben.

Fakat hayal yelinden bir bağın bahçenin bir cennetin meydana geldiğini görmedim.

Bu gazele tercîi tercüman et de onu bir başka çeşit anlat.

*

A yüzlerce yüz gösteren inci; her yanda binlerce kapı açmadasın sen.

Fakat yücelik, üstünlük ve kıskançlık yüzünen gizlendikçe gizlenmişsin, gizlisin de gizlisin.*

Nazlanmayı bırak da yalnız kalma; inattan vazgeç de kızoğlankız kalma.

Kurtluk etme, yoldaşları incitme de kurt gibi ovada kalma.

İki gözünü de gayb âlemine dik de oraya var, burda kalma.

Her öpücük isteyene dudağını verme de o güzelim dilberden ayrı düşme.

Kanatlarını işve tuzağından koru da yüceler yücesine uçmaktan, yücelere ağmaktan kalma.

Her yüzü yunmamışa kul köle olma da Mevlâmızın aşkından kalma.

Gümüş tasasına düşüp yüzünü altın gibi sarartma da bu gümüşten, o yüzden mahrum olma.

Himmetle, gayretle ölümsüzlük yurdunu aradıkça bu ekmekten, bu çorbadan mahrum kalmazsın zaten.

Kavgayı, savaşı bırak, yumuşaklığı huy edin de padişahımızın meclisinden mahrum olma.

Boyuna ululuk sürmesini çek gözüne; boyuna, birbiri üstüne çek de gözsüz, görüşsüz kalma.

Zerre gibi güneşe doğru uç da toprak gibi ayaklar altında kalma.

Yıldız gibi yücelere geceleri yürü, yol al da o eşsiz aydan mahrum kalma.

* Bu iki beyit, Konya nüshasında birinci bendden sonra yazılmış. Kafiye bakımından üçüncü bendin ilk iki beyti olsa gerek. İst. Üniv. K. nüshasında üçüncü bendin ilk beyti, aynı bendin ikinci beytidir.

Her testiyi arılık küpüne vurma da sağlam ipi elden kaçırma.

Bu gazelden sonra gene tercî gerek; gül şarabının birbiri ardınca sunulması daha hoş.

*

* Hamd sûresi gibi boyuna seni okuyoruz; Hamd sûresi gibi dertleri giderir, zahmetleri yok edersin çünkü.

Mademki ahitte, vefada gönlümüzün sahibi güzelimizsin; ne diye çağırınca bağırsaktaki düğüm gibi direnir, gelmezsin?

* Gönüllere gir; çünkü gönlün rahatı da sensin, huzuru da sen. Gözlere gel; çünkü tutyasın sen.

Gönül pencerelerinden başını eğ, görün; başka türlü aydınlanmanın hiçbir çaresi yok.

Mademki akılsın, sensiz deli divane olur adam; mademki cansın, kimsecikler bilmez nerdesin?

Mademki şarapsın sen, sarhoşların başına düşersin; ârı da bırakırlar, hayâyı da, zahitliği de.

Güzellik oldu mu, âşıklar mutlaka baş ağrısı verirler; bayram olsun da köylü şehre inmesin; imkân yok buna.

Canınla oynamakta aç iki elini de; cömertlikte Hâtem'e bile ustasın sen.

* Ayağını kilimine, yorganına göre uzat da Kisâyî'den de daha bilgin ol.

Dünyada bir şeycikleri bilmesem bile şunu biliyorum ancak ki sen cana canlar katarsın.

Güneş gibi doğudan bir doğdun mu, canlar zerreler gibi ne oyunlara dalar, nasıl titrer, oynar.

Düşmana yılan kesil, bizeyse dost ol; çünkü temizlik Mûsa'sına sopasın sen.

Göğe çıkış, sebeplerine yapış; çünkü aydınlatmada göğün kandiline benziyorsun sen.

Üçüncü tercî için pusu kurduk; çünkü sevgilinin geri dönmesini umuyoruz, bu ümitle sarhoşuz biz.

*

A canlarda konaklayan güzel, a kimsesizlik çağında insana eş dost olan dilber,

Gerçekler bağı bahçesi, seninle açılıp saçılmış; yeşilliğine hem susun sen, hem yel.

Güzeller geçip gittiler mi, güzellikte de sen kalırsın ancak, alımda da sen.

Kıtlık vaktinde, kerem sahibinden rızkınızı alın diye nimet sofrasını sen yollarsın.

Her rûhu, deriyi arıtır, temizler gibi arıtan, temizleyen bir başka Süheyl yıldızısın mâna göğünde.

Gece yarısı, a yanmış kişi, al, iç diye aydın bir şarap sunarsın sen.

Ne de sâkîsin, ne de kadehtir, ne de şarap... Nimetler içinde nimetler nimetidir o.

Şarabın, erliği olmayana erlik, kısıra güç kuvvet verir de binlerce güzel, binlerce dilber sûretler doğurtur.

O şarabın verdiği hayat, o şarabın arılığı duruluğu, hastaya şifanın da şifasıdır.

Sarhoşluğu, kafatasının ta içine siner de nekesin nekesliğini giderir, kötünün kötülüğünü yok eder.

Mim'in gözü gibi daralmış gönül, uçsuz bucaksız yemyeşil bir ova kesilir.

Olasıya şarapla karınlarını dolduran sarhoşlara ne mutlu, ne mutlu.

* A söze dalıp giden, rahıyk şarabı içirilir onlara, şarabını içe dur da bırak sözü artık.

Kendisine güneşin bile kul köle olduğu zatın selâmı özleyenlerine gelip durmadadır.

CCLXXIV

Megîr ey sâkı ez meston gerânî
Ki kem yâbî gerânî bi gerânî

A sâkî, sarhoşların ağırlığını al; değerli kişileri dertsiz, gussasız az bulursun çünkü.

A gül yüzlü selvi, gül bahçesine gel; selviden daha iyi gölge veren bir şey bulamazsın.

Işık gibi göz oluğundan dökülür o; gerçekten de damsız bir oluk olamaz.

Acaba hangi evin üstündedir o dam; ne de kutlu yerdir o ev, ne de kutlu soy soptur o evdekiler.

Böyle bir fitne koparanın bir daha izini bulacağımızı kim umar ki?

Tanyeri gibi kanlara gark olan gönül, gökyüzü gibi güneşle doldu gitti.

Şu karnın tamahından vazgeç de bir pehlivana omuz vur, bir yiğitle boy ölçüş.

A kardeş, ne tuhaf şey; bir parça ekmeğe muhtaç olan candan utanmıyor musun sen?

Bize abıhayat dedi o; ekmekçi dükkânından başka bir dükkânın var senin.

CCLXXV

Elâ yâ mâliken rıkka'z-zamâni
Elâ yâ nâsihan huse'l-gavâni

Ey zamanı kendisine kul köle eden: ey güzellerin güzelliklerini hiçe indiren.

Ey lûtfundan arı duru sular akıtan; fakat varlık âleminde o suyu alacak bir kap yok ki.

Her yücenin, her aşağının secdesi, ancak anlamlar padişahı Şemseddin'edir.

A Tebriz, biteviye muştuluklar sana; doğular secde etmede sana.

Tanrı, Tebriz'i öyle bir gölgeyle gölgelendirdi ki düşüncesi bile gönüllere ışıklar salmada.

Yücesin benim övüşümden sen, yücesin; fakat dilimde sabır yok ki benim.

CCLXXVI

Meger tu Yûsfonrâ dil-sitoni
Meger tu reşk-i mâh-ı âsmoni

Yoksa Yusufların gönüllerini alan mısın sen? Yoksa gökteki Ay'ı kıskançlıklara salan mısın sen?

A Ay, pek üstünsün, pek lâtifsin; bu dünyada da eşin yok, garipsin sen, o dünyada da.

Gündüzünü duyan canlar, sana ulaşmayı umarak gece yolculuğuna düştüler.

Fakat geceleyin çevikçe yol almaktan ne çıkar ki Arş sahibi, seni koruyup durmada.

O kişiyim ben ki İsa'nın nefesiyle öldüm, abıhayat öldürdü beni.

Ayrılığınla gönlüm kan kesildi, fakat o kandan da can şekilleri bitti, boy attı.

Senin derdinle, koskoca küplerdeki sâf şarap bile tortularla coştu, köpürdü.

Tebrizli Şemseddin, öylesine bir efendiler efendisi ki dünyalarda bir ikincisi yok onun.

Yaratış postacısı iki dünyaya da onun gibi bir armağan getirmemiştir.*

Binlerce can onun canına feda olsun da canlar ölümsüzlüğe erişsin.

Yazıklar olsun, n'olur yepyeni töreli sözler olsaydı; çünkü şu sözlerle mânalar noksan anlatılmada.

* "Armağan" sözü Türkçe ve böyle geçiyor.

CCLXXVII

"Tercî-i Bend"

Futod in dil be ışk-ı pâdşâhî
Du âlemro zi lûtf-ı o penâhî

Şu gönül öyle bir padişaha düştü ki iki dünya da ancak onun lûtfuna sığınmada.

Lûtfu ateşe yüz gösterse ateşlerden çayırlar çimenler biter.

Canım alımlı güzelliğini gördü de hayı-huyu bıraktı, yalnız bir ah kaldı.

Güzelliği toprağa vursa da ışıtsa her avuç topraktan bir değirmi Ay belirirdi.

O kara gözlerinin kıyameti canıma kara elbiseler giydirirdi.

Ondan ayrılış acılığıyla şeker bile zehir gibi, her yolun toprağı kanlara bulanmış gitmiş.

Arada bir buluşma müjdesini vermeseydi, yeryüzü göğe dek ateşlere düşerdi.

Hayalinden yüzlerce Yusuf belirir; her birinin de çene topağında görülmemiş bir kuyu vardır.

Yusuf gibi o yüzden bir makama ulaşayım diye, o kuyuların her birine bir kere düşerim baş aşağı.

A efendiler efendisi Tebrizli Şemseddin, bu ateşlerle dopdolu canlardan çekinme.

Onun aşk çengi çalınmaya başladı mı, âşıkın can kulağına bir sırdır söyler.

Aşkı can ormanına bir ateştir salar da geçici ne varsa hepsini yakar, yandırır.

Güzelliğinin kıblesine yönelen can, namaza alışır da kılar durur.

3790 O padişahın aşk koparan canındaki alım, gönlündeki yalım, atlaslar kaplı tahtına bir başka bezenti verir.

Onun harmanından bir tek buğday yiyen kuzgun kuzgunluktan çıkar, doğan kuşu kesilir.

Can zerreleri yüzünün aşkıyla Hicaz perdesinden nağmelerle terennüme başlar.

Ne korkarsın ölümden? Yürü de onun aşkından uzun, ölümsüz bir yaşayış elde et.

Hem de nasıl bir yaşayış? Tatlı mı tatlı, lâtif mi lâtif, aşktan sarhoş, tertemiz bir ömür.

Fakat a benim canım, naz ona yaraşır, onu bezer; onun nazına karşı sakın sen de nazlanmaya kalkışma.

A efendiler efendisi Şemseddin, tatlı canın ağzına o önceki kadehi bir daha dök.

CCLXXVIII

Bigoftem bâ dilem âhır karârî
Zi âteşhâ-yı o âhır ferârî

Gönlümle sonunda bir karara vardım; onun ateşlerinden kaç artık dedim.

Sana söylüyorum a gönül, sana; sense evet, evet der gibi şakacıktan başını sallıyorsun, eğleniyorsun benimle.

Elim ayağım kalmadı senin elinden; sense bir ay yüzlünün, bir şeker yanaklının mahallesindesin.

Gönlüm dedi ki: Gördüğümü görmedin sen; şimdicek kurtuldum sanıyorsun.

Ben parça buçuk biriyim; oysa tümün de tümü; o bir ateş denizi, bense bir kıvılcımım ancak.

Onu gördüm, bir deniz gibi dalgalanmadaydı; canımsa o denizden bir buğuydu ancak.

Tebriz'den bir güneştir yüz gösterdi bana; canım zerre gibi oynamaya koyuldu.

Efendiler efendisi Şemseddin, bir bakış baktı da ateşli gönlümden bir hoş sudur kaynadı, coştu.

Her katreden bir can bitip durmada; bir lâlelikte uçtukça uçmada.

CCLXXIX

Kucâyîd ey şehîdon-ı Hodâyî
Belâ-cûyân-ı deşt-i Kerbelâyî

* Nerdesiniz a Tanrı şehitleri, a Kerbelâ çölünün belâsını arayanlar?

Nerdesiniz a tez canlı âşıklar, a havadaki kuşlardan da daha tez uçanlar?

Nerdesiniz a gökyüzünün padişahları, a gök kapılarını açmayı bilenler?

Nerdesiniz a candan da kurtulanlar, mekândan da? Akla, nerdesin diyen bulunabilir mi hiç?

Nerdesiniz a zindanın kapısını kıranlar, borçluları hapisten kurtaranlar?

Nerdesiniz a hazinenin kapısını açanlar, nerdesiniz a yoksulun varı yoğu olanlar?

O denizdesiniz ki şu âlem, köpüğüdür o denizin; yüzmeyi çok önceden bilirsiniz zaten.

Dünyadaki şekiller, o denizin köpükleridir; tertemiz kişilerdensen geç köpükten, geç.

Gönlüm coştu, köpürdü de şu söz şekli meydana çıktı işte; bizdensen şekli bırak, gönüle yürümeye bak.

A Tebrizli Şems, doğ doğudan; çünkü her ışığın aslının aslına asılsın sen.

CCLXXX

Dilâ der rûze mihmân-ı Hodâyî
Teâm-ı âsmânîrâ sezâyî

A gönül, oruçluyken Tanrı'ya konuksun; gökyüzü yemeğine lâyıksın sen.

Bu ayda cehennem kapısını kapadın ya; cennetten binlerce kapı açarsın sen.

Bu buz kalmaz erir gider; tez sat; bu ticareti Tanrı'dan öğren.

* Şu dört yamadan; topraktan, ateşten, sudan, yelden dikilmiş hırkayı çıkar.

820 Balçıktan çıkamıyorsan cüzî candan hırkayı sıyır, çıplak kal da görün.

Can, bağışla beni, özürlerin canısın sen diye özür getirmeye, aşkın tapısına geldi.

A aşk diyor, bu ayda özrümüzü kabul et bizim; hata ettik, a Hıtaylı Türk.

Aşksa gülerek diyor ki: Elini tuttum senin; biliyorum ki pek elsizsin, pek ayaksızsın sen.

Hekimim ben, perhiz tutmanı buyurdum sana; çünkü bu korkuyla ümidin hastasısın sen.

Perhiz tut da sana bir şerbet yapıp sunayım; içince hiç kendine gelmeyesin.

Sustum; bunu artık aşk anlatsın; çünkü onun sözü canlara can katar.

CCLXXXI

Çi dil-şâdem be dil-dâr-ı Hodâyî
Hodâyâ tu nîgehdâr ez cudâyî

Bir Tanrı güzeliyle öylesine neşeli gönlüm ki; Tanrı, sen koru ayrılıktan.

Mademki adamlarımızdansın, dostlarımızdansın, sevgilimize bir bak hocam.

Ama bir şartla: Bizimle eğri oyuna girişme; oyun oynayacaksan bile bizimle oynama.

3830 File benzeyen bedenle beraber olan, akıl, hüner atına binmiş bulunan azgınlar,

Ölümsüzlük padişahlarının vezirlerine karşı yaya kaldılar, yüzleri sarardı soldu.

Ne olurdu, vefasızlıkla yıldızları kırıp geçiren o Ay'ı bilseydin.

Ama Ay bilinmemiş, ne çıkar? Ay, gene o Ay; hem de nasıl Ay? Ne yeryüzünde, ne gökyüzünde.

Çünkü yeryüzünün Ay'ı da dolunur, gökyüzünün Ay'ı da; çaresiz gizlenir, görünmez olur.

Halbuki kudret gösterme bakımından can Ay'ının görünmesi de kendi elindedir, gizlenmesi de.

* Yan yakıl a beden, cana karşı âdeta üzerlik tohumusun, çöreotusun; kem göze karşı kimyasın sen.

Çünkü kötü göz ancak bedene değer; hevâ ve heves gözü nerden anlama erişecek?

Beden evinde bir kucaklayayım onu; çünkü bedenin canına canlar katandır o.

Hayalin boyuna burda bizimle; a Tebrizli Şems, nerdesin sen?

CCLXXXII

Biyâ ey yâr k'imrûz ân-ı mâyî
Çu gul bâyed ki bâmâ hoş berâyî

Gel a sevgili, bizimsin bugün; bizimle gül gibi bir hoşça açılıp saçılman gerek.

Tanrım, kem gözü sen ırak et; Tanrım sen koru ayrılıktan.

Benim kem gözüm, benim yolumu vurursa bir kadehle sen kendimden geçir beni.

Elimi, uçmasın diye gönlün üstüne koydum; fakat sen mermer, granit kayadan bile çeker, kaparsın gönlü.

Yarın da bu şekilde doğarsan ne ben kalırım, ne gönül kalır, ne âlem kalır.

Letafetinde abıhayatı bile geçtin; onun lûtfu da senin lûtfundan bir şeyler ister, yoksulluk eder.

İster kâfirlik olsun, ister Müslümanlık; dinle! Sen ya Tanrı nurusun ya da Tanrı'sın, onun mazharısın.

Sus da güneşe göz dik; çünkü güneş yoksulluğa boş verir.

CCLXXXIII

Helâ ey ab-ı heyvân ez nevâyî
Hemigerdon merâ çün âsyâyî

Hadi a abıhayat, bir nağmeye başla da dönür değirmen gibi beni.

Böyle bir işe giriş, oldukça da hep böyle olsun; gönül bir yerde darmadağın, ben bir yerde.

Dal, yaprak yel olmadıkça oynamaz; saman çöpü kehribar olmadıkça uçmaz.

Saman çöpü bile yel esmedikçe hareket etmezse, koca bir dünya nasıl olur da bir yel esmeden oynar yerinden?

Dünyanın her parçası âşıktır; her parçası bir buluşma sarhoşudur.

Fakat sırlarını söylemezler sana; sır lâyık olandan başkasına söylenmez.

Onlar da ev sahibinin tatlı mı tatlı sofrasından, kâsesinden gıda yerler, gıdalanırlar.

* Karıncalar Süleyman'a sır söylemediler mi, dağ Davud'la beraber seslenmedi mi?

Şu gökyüzü âşık olmasaydı göğsü, gönlü böyle sâf, böyle temiz olmazdı.

Güneş de âşık olmasaydı yüzünde bir ışık bulunmazdı.

Yeryüzüyle dağ da âşık olmasalardı gönüllerinden bir ot bile bitmezdi.

Deniz aşkı anlamasaydı elbette bir yerde kararı olurdu.

Sen de âşık ol da âşıkı tanı; vefa et de vefa bul.

* Gökyüzü emanet yükünü kabul etmedi; çünkü âşıktı, hata etmeden korktu.

CCLXXXIV

Biyâmûz ez Peygamber kimyâyî
Ki her çi't hak dehed mîdeh rızâyî

* Kimyagerliği, Peygamber'den öğren de Tanrı sana ne verirse razı ol ona.

Uğradığın derde razı oldun mu, o solukta hemen açılır cennet kapısı.

Gam elçisi geldi mi sana, kucakla onu; zaten bildiksin onunla.

Sevgiliden gelen cefaya neşeyle merhabalar saç, dök.

O gamla şekerler saçan, lâtif, gönül alıcı dilber, büründüğü çarşaftan soyunur.

Gam çarşafının ucuna el at, sarıl; çünkü pek güzeldir, pek vefalıdır o.

Bu mahallede kadına düşkün benim, ben; her güzel yüzlünün çarşafını çekip dururum.

Güzellerin hepsi de çirkin sansın görenler diye pis çarşaflara bürünmüş.

Ben canıma doymuşum, ejderhâya tapmadayım; sen de canına doymuşsan davet sesini canla başla duy.

Gam beni ancak gülerken görür; derdi davet etmem, devâyı çağırırım ben.

Gamdan daha kutlu bir şey olamaz; karşılığının ucu sonu yoktur.

Adam olmamakla bir şey elde edemezsin; bir hata sıçrayıp ortaya çıkmasın diye sustum işte.

CCLXXXV

Ber-i men nîstî yârâ kucâyî
Be her câyî ki hestî con-fezâyî

Kucağımda değilsin, neredesin öyleyse a sevgili? Nerdeysen orda cana canlar katarsın sen.

Bana kızar, öfkelenirsen de adam olmayan herkesle uyuşur, uzlaşırsın; benim inadıma her ateşe atılır, dalarsın.

Beni görür de görmezlikten gelirsin; vefa böyle midir, bildik, tanıdık oluş böyle midir?

Üstün biriydim, aşkınla hor, hakir oldum; fakat bu horlukta bir de Tanrı ululuğunu seyret.

Ayrılığın kokusunu bile duymayayım diye senin yüzünden bütün dünyadan ayrıldım gitti.

Â tez canlı, yüzünü astın; yâni vefasızlıkta bulunacağım demek istiyorsun.

Gönlünde cefalarda bulunma isteği var, yapadur, kıyamete dek canımızsın bizim.

A doğurup duran gök; böyle bir Ay doğuramazsın, doğuramazsın, doğuramazsın.

Tebrizli Şemseddin'in Kafdağı'nda bir devlet kuşusun sen, bir devlet kuşusun, bir devlet kuşu.

CCLXXXVI

Suâlî dârem ey hâce-y Hodâyî
Ki imrûz inçunin zibâ çirâyî

Hocam, bir sorum var, Allah için olsun, doğru söyle. Bugün neden bu kadar tatlısın, bu kadar güzelsin sen?

Ay da nedir ki ay yüzlüsün diyeyim; can da kim oluyor ki cana canlar katıyorsun diyeyim.

O güzel yüzüne lâyık bir örnek bulmak için çok geceler yalvardım, yakardım Tanrı'ya.

Bırak bütün bunları, nasılsın bizimle? Cansın sen, neliğe-niteliğe sığmazsın ki.

Nelikten-nitelikten yüz yıl ileri gittin; ululuk dalgaları arasındasın sen.

Hevânın, hevesinin başını kestin; nefsinin isteğinden ayrıldın gittin.

Baştan başa sevgilinin gönül dileği kesildin; ona teslim oldun, her şeyine rıza gösterdin, onun razılığını kazandın.

390 Bundan da geçtim; nasılsın a benim canım? Çünkü şu anda büyülerle kıyamet kesildin sen.

Yüzlerce çeşit gözlerimizi bağlıyorsun bizim; dünyaya yüzlerce şekilde görünüyorsun.

Bir zaman zindan görünüyorsun, kuyu oluyorsun; bir zaman gül bahçesi kesiliyorsun, gönüller alan bir güzel oluyorsun.

* Yılan yaptığın o şey yok mu? Ona ağaçlık bağışlarsın, sopa yaparsın onu.

* Elinde her şey tıpkı bukalemundur; insan da böyledir, hayvan da, nebat da.

* Gâh Nil'dir, gâh pıhtılaşmış kan; gâh gecedir, gâh aydın gün.

Her şey şu korkuyla ümide bağlandı; her zıttan onun zıddını açar dökersin sen.

Birkaç sorum var sana; çöz onları; zorluklarımızda ümidimiz sende ancak.

İlk soru bu, a söz bilen; çünkü önünde de, sonunda da canımızsın bizim.

Mademki ön de sensin, son da sen; vefayı, vefasızlığı kimden bileyim ben?

3900 İkincisi şudur a kendisine bir ikinci olmayan: Şaşılığı gideren tutya değil misin yâni?

CCLXXXVII

Biyâ cânâ ki imrûz ân-ı mâyî
Kucâyî tu kucâyî tu kucâyî

Gel a sevgili, bizimsin bugün; nerdesin sen, nerdesin, nerde?

Gölgenin ışığında güneşe döndün; devlet kuşusun sen, devlet kuşusun, devlet kuşu.

Dünya geçip gitmez, çünkü ona ölümsüzlüğü veren sensin, sen.

Dünya bir çenge dönmüştür; sesi sensin, sesi sensin, sesi sen.

Âşıkın külâhı kalmadı mı elbisesi sen olursun, sen.

Sustum ama Allah için olsun Tanrılık et sen, Tanrılık et, Tanrılık.

CCLXXXVIII

Tu her rûzî ezon peşte berâyî
Kunî mer teşnerâ canon sekaayî

Sen her gün o tepeden bir görünürsün de her susamışa sakalık edersin.

Her sabah dünyaya ışık bağışlarsın; gökteki güneşin canına cansın sen.

A ışık, a aydınlık, gelmesin o gün ki iki göz senden ayrı düşsün.

3910 Denizsin sen, dünyaya diyorsun ki: Bana dal da yüzmeyi öğren.

Kâfirliğin, nankörlüğün dilini, dudağını yırttın; dalgalandıkça dalgalanan veriş, bağışlayış denizisin sen.

Topraktakilerin hepsinin de gözlerini açtın; hepsi de nasıl açıyorsun diye şaşırdı kaldı.

Tatlılıktan canın boğazı yandı; neden bu kadar tatlısın, neden?

Değirmen gibi gece gündüz dönsem, dolaşsam sendedir bu, çünkü değirmenin suyu sensin.

Bu değirmen durmak istese bile senin döndürmenden kurtulamaz ki.

Döndürmeye başladığın taş, kimyayı elde eder, altın kesilir.

Dünya seninle hareket eder, dünyanın canısın sen; nerde olduğunu bilmez o, fakat böyledir bu.

CCLXXXIX

Dilârâmâ çunin zibâ çirâyî
Çünin cuşt-o çünin ra'nâ çirâyî

A gönlümü bezeyen güzel, neden böyle güzelsin, neden bu kadar çeviksin, niçin bu derecede alımlısın?

Tutayım cansın, cihansın; fakat neden bu kadar canı, cihanı bezemedesin?

Tutayım Hızır'sın, İlyas'sın; ne diye Hızır'ın abıhayatı gibi ömre ömürler katmadasın?

Tutayım dünyasın, dinsin; ne diye dünya gibi aşk mayasısın sen?

Tutayım güzellikte Karun'un definesisin, hazinesisin; neden Mûsa gibi bir de parıl parıl parlayan elin var?

Seni kıskanır da dost dostunun kanını döker; neden bu kadar şuhsun, neden bu derece kavgacısın?

Işığın kaf'tan kaf'a her yeri tutmuş; böyleyken nasıl oluyor da Zümrüdüanka gibi gözlerden gizleniyorsun?

Şarabın tabiatında tatlılık yoktur; halbuki sen nasıl oluyor da hem şarap oluyorsun, hem helvasın?

Onun gibi birisinin önünde neden söz söylüyorsun derim de senin söylemeni özlerim, kendi kendimle savaşa girişirim.

CCXC

Kesî k'orâ buved hulk-ı Hodâyî
Ezû yâbend canhâ-yı bakaayî

* Canlar, Tanrı huyuyla huylanmış bir erden ölümsüzlüğü elde ederler.

* Onun kapısında bir günde beş kere ululuk nöbetini çalarlar.

O davulun sesi bir bu yana gelse, herkes varlığından, benliğinden geçer.

Canı göklere ağan kişiyi yeryüzü nasıl olur da kendine bağlayabilir?

Tanrı'dan yardımlar gelse sana, ibadete çok az meyletsen de ne gam.

Sevgilinin sevgisiyle sana can bağışladığı durakta hangi ibadet ayak direyebilir?

Ansızın onun aşk havası eser gelir de havalarda gezen candan kurtarır seni.

Azgınlıkla yaptığın hıyanetleri gerçek, doğru, yerine sayar.

Sen de canla, gönülle birisini seversen ona sence değer bulunmaz ya.

Sırlara sahip efendilerin efendisidir devlet kuşlarına devlet bağışlayan.

Onun yüzünü görmek bir nasip olsa, sana yüzlerce defa yalvarsalar bile cennete girmezsin.

Canımın kararı Tebrizli Şemseddin'dir; canım ayrılmasın ondan.

Beden ayrılığı beni bağlamış ama, ondan da kurtulmayı umuyorum.

Çünkü onun can elinde öylesine bir güç kuvvet vardır ki Akl-ı Küll bile o kudrete karşı saçmasapan söylenebilir ancak.

Tanrı'ya binlerce şükürler ki canımda gözünün aşkından bir ilaç var.

Göğü yaratan, suvardı beni; hamd olsun, sonra gene hamd olsun, gene hamd olsun.

Her ışığa ışıklık verenden ışıklandım; gizli âlemde gömülmüş, gizlenmiş defineden de faydalandım.

Onlara da sırlardan üstünlükler verir, onları da böylece her belâdan kurtarır.

Onları âşık olma canıyla diriltir, bir ömür verir ki kötülüklerin saldırışından kurtulmuştur ömür.

Bendeki bu istek, günün birinde buluşacağıma müjdecidir; can elbisesi beden kaftanını soyar bir gün.

Onların üstünlüklerinden muradıma erişirim; alımlı sıfatlar tecelli eder elbet.

Ulular ulusu Şemseddin, mükâfat olarak ölümsüz bir ömür elbisesi giydirir bana.

Efendim beni buluşmayla yüceltti, ululadı mı, bahtın, devletin bana secde ettiğini görürüm.

Onun izi, bütün varlığım boyunca sürüp gidecek bir aşkla geldi, ulaştı bana.

Aşka düşer düşmez anladım ki devletin tamamı işin sonundadır.

Bütün ümidim, niyazım şu: Gölgesi başımızdan eksik olmasın.

Hâşâ; onun yardımı öylesine denizlerdir ki ümidim, isteğim o denizlerde gark olmuş gitmiştir.

Can anlamlarımız arı duru sudur; fakat sözlerle kanlara bulanmıştır.*

* Bu gazelin son üç beyti Arapçadır.

CCXCI

Biyâ ey gam ki tu bes bâ vefâyî
Ki ebr-i katrahâ-yı eşkhâyî

Gel a gam, pek vefalısın sen; gözyaşı katrelerinin bulutusun çünkü.

Yoksul bir kadın Abbas'ın yanına gitti de dedi ki: Bana bir çeşit dilencilik öğret.

Tanrı, sana hile kapısını açmış; dilencilik yollarını sen öğretirsin.

* Bu yolda Nu'man'sın sen; rivayetin güzel, tarzın hoş; ders ver bana.

Bir yoksulum ki donmuş, buz kesmiş bir nefesim var; diken çiğnemekten başka da rızkım yok.

Bana hararetli, sıcak bir dilencilik usûlü öğret; çünkü sen nice er dilencilere ustasın.

* Bil ki peygamberler, gök izlerinden rızıklanmada din Abbas'ıdırlar.

Çeşitli ibadet dilencilikleriyle o veriş, bağışlayış denizi coşar, köpürür.

Oruçtan, namazdan, hac törenlerinden, kötülüklerden kaçınmaktan savaşta arslan kesilmekten coşar.

İbadetlerin çeşitli, türlü türlüdür; çeşitli haramlar, kötülükler de var.

Abbas, o kadına git dedi, usanmışım şimdi ben; zahmet verme bana, çok yaşa de de git.

O kadın tekrar tekrar yalvardı; beni ümitsiz bırakma dedi.

Usta da, bana zahmet üstüne zahmet versen de faydası yok sana, git diye tekrar tekrar kovdu kadını.

Usanmışım, hatırımda bir şey yok şimdi; hilem, düzenim fayda vermez şimdi dedi.

O kadın yere kapandı da yokluktan çocuklarım ölüp giderler diye ağlamaya koyuldu.

Bir hayli ağladı; Abbas ona dedi ki: Hep böyle davran işte, sen bizden de ustasın.

Şu iki gözün yok mu, senden ayrılmayan iki Abbas; ağlamakla en katı yürekler bile yumuşar.*

Gözyaşıyla cennet bile elde edilir; kalk, yürü; daha ne eğleniyorsun?

* Gözyaşı, şehitlerin kanlarıyla at başı beraber yürür gider, iş başarır.

Tanrı, ağlama kabiliyeti verdiği kişiye gönül açma yolunu da öğretmiştir.

Bu ağlayıştan başka bir faydalı şey daha var; fakat şiire de doydum, kendimi göstermeye de.

* Gönüle hizmet etmek, ağlamaktan da iyidir; bir atlas, elli abadan yeğdir.

Çünkü asıl olan gönüldür, gözyaşınsa bir sebeptir; Tanrılığa ne kuru sığar, ne yaş.

Sus, otur da gönüle yüz tut; gönül padişahından bayrağın var zaten.

* Beytin ikinci mısra'ı Arapçadır.

CCXCII

Biyâ ey on ki sultân-ı cemâlî
Kemâlât-ı kemâlanrâ kemâlî

Gel a güzellik padişahı, olgunların olgunluklarına olgunluksun sen.

Bir hayali halka emin ettin de halkın vehmi hayale düştü gitti.

Hayalin, ayrılık şehrinin şahnesi; sense önden temizsin; buluşma padişahısın sen.

Sen güneşsin, canlar gölgen senin; fakat gökyüzündeki güneş gibi zevâlin yok senin.

Dünyayı güldürürsün, gülmezsin sen. Canı ağlatırsın, ağlamazsın sen.

Her elsiz-ayaksızın eli ayağısın sen; her kolsuz kanatsızın kolu kanadısın sen.

Binlerce esirgeyen yaratırsın, gam yiyen meydana getirirsin de benim işim yok der, nazlanırsın.

Ondan başka kimdir efendiler efendisi? Varlık âleminde ululuk sahibinden başka kim var?

Tamamıyla lûtufsun sen; âşıkın kahrı, lûtfu, hilesi, düzeni hep o lûtuftan biter, gelişir.

Üstünlükle canlara dolmazsın; dileklerin, vehimlerin kavrayışından da yücesin sen.

Aklım, sen olmasan bir şeycikler akıl edemem; dileğim, kolum kanadım sen olmazsan bir şeyciklere elim ermez.

Dileğimize icabet, fazlasıyla bir lûtuftur; zaten dilek dilemek başarısı da sendendir.

Senden sağlık, esenlik istiyoruz, senden illetin, derdin giderilmesini, canımızın yücelere ulaştırılarak sağ esen olmasını istiyoruz.

Hafiflik istiyoruz, ağırlığımızı gidermeni, sırtımızdaki yükü hafifletmeni istiyoruz.

Aykırılığa düşüyoruz, dileğimizi güzelleştirmedik; her halimizi güzelleştir lûtfunla.

Bize doğru istek ilham et de onun gölgeleriyle gölgelenelim.

Duamızı kabul etmezsen, nimetlerinle ganimetlenmezsek...

Eşlerden, örneklerden üstün Tanrı'dan dilek dileyen bir avuca, bir avuç toprak da yetmez mi?

Arı duru su gibi sevgiyle arınmış kalbe, cefanda bile bir tat var.

Nimetlerinle gönlümde sözler var; fakat usançdan değil, gayretimden, kıskançlığımdan gizlemedeyim.

Yüreğimde naralar var, heyecanlar var; onları güç zapt edebiliyorum.

Sözümüzü bitirdik; Allah daha da iyi bilir; zaten aşkta arık olmam da suçtur.*

* Bu gazelin sekizinci beyti ve onuncu beyitten sonraki beyitleri Arapçadır.

AÇILAMA

B. 10. Kuyumcu. Mevlânâ bir gün kuyumcular çarşısından geçerken, Kuyumcu Salâhaddin'in dükkânından çekiç vuruşlarını duymuş, vecde gelip, semâ'a koyulmuş, bu şiiri söylemiştir. (*Menâkibü'l-Ârifîn*; Prof. Tahsin Yazıcı'nın tashih ve hâşiyesiyle; s. I; Ankara, TTK Mat. 1959; s. 429-430)

B. 12. Leylâ – Mecnun. Bir Arap halk hikâyesidir. Âmiroğulları boyundan Kays adlı genç, bir başka boydan Leylâ adlı bir kıza tutulur; aşkından çöllere düşer. Bir kabilenin reisi olan Leylâ'nın babası, ben bir deliye kızımı vermem der, ayağını direr. Mecnun diye anılmaya başlayan Kays'ın başından birçok şeyler geçer; sonunda gerçek aşka, Tanrı aşkına ulaşır; ortadan engeller kalktığı halde Leylâ'ya rağbet etmez. Leylâ, Mecnun'a beslediği aşk yüzünden solar sararır, ölür gider. Mecnun da Leylâ'nın mezarına kapanıp can verir. İran klasik edebiyatına geçen bu hikâyeyi XII. yüzyıl İran şâirlerinden Nizâmî, XVI. yüzyıl Türk şâirlerinden Fuzûlî pek güzel bir tarzda ibda etmişlerdir. Leylâ, klasik edebiyatta "Leylî" tarzında söylenir.

B. 21. Altı köşeli ayna. Altı yönlü varlık âlemi. Altı yön, her cisimde bulunan üst, alt, sağ, sol, ön ve arttır. Bu altı yöne "Cihât-ı Sit" yâni altı cihet denir. Cisimler mevcut olunca, boşlukta mekânı da mevcut olur. Yâni mekân kevne, yâ-

ni var olan şeye tâbidir, bir şey olmadıkça onun mekânı da olmaz. Nitekim zaman da hadiselerin kıyaslanmasından doğar. Gerçekteyse geçen, ancak zihinde mevcuttur; geleceğeyse ulaşmak imkânı yoktur; şu halde zaman "an"ların, yâni zaman dediğimiz mücerret mefhumun bölünmez cüzlerinin birbirini takibinden doğmadır ve zamanın hakikati ancak içinde bulunduğumuz "an"dır.

B. 30. **Güneşi balçıkla sıvamak.** Apaçık olan, inkârına imkân bulunmayan bir işi, bir şeyi gizlemeye, inkâr etmeye kalkışmak. "Güneş balçıkla sıvanmaz" Türkçede atasözüdür.

B. 30. **Zühre.** Üçüncü kat gökte olduğu kabul edilen bu yıldıza eski İranlılar Nâhid, Yunanlılar Afrodit, Romalılar Venüs, Fenikeliler Astarte derlerdi. Tabiatın doğurucu gücünü temsil eden Afrodit, mitolojiye göre, gökten inen bir alevle deniz köpüğünden doğmuştur. Şarkta Zühre iki eliyle bir kopuz tutan, yahut yeşil elbise giyinmiş, ellerinde bilezikler, ayaklarında halkalar bulunan bir genç kadın tarzında tasvir edilmiştir. Küçük kutlu yıldız olan Zühre, edebiyatta daima musikiyle beraber anılır. (Bu yıldız hakkındaki başka rivayet için Hârût, Mârût – büyü, B. 729'un izahına bkz.)

B. 30. **Cem – Cemşîd.** Eski İranlılar, Zertüşt dininden önce tabiat unsurlarına taparlardı. Onlarca en büyük tanrı, dünyayı kaplayan göktü, buna Vârûne derlerdi. Mitra göğün gözü olan güneşti, aynı zamanda o göğün oğluydu da. Vârûne, Yunanlıların Zeus'una, güneş de Apollo'ya pek benzer. Güneşin oğlu olan ve Sanskritçe'de "Yama" tarzında söylenen, Avesta'da Yima diye geçen ilk insansa sonradan İran mitolojisine "Cem" vs "Cemşîd" diye geçmiş ve bir padişah olarak kabul edilmiştir (*Mazdayasna*, s. 24, 30, 40-41).

Bu padişah, yedi yüz, yahut bin yıl yaşamış, insanlara faydalı birçok şeyleri ve sanatları meydana getirmiş; Güneş yılını kabul etmiş; nev-rûzu, yâni yeni gün anlamına gelen martın yirmi birinci ve ilkbaharın birinci gününü bayram

olarak kabul eden Cemşîd'in zamanında şarap da bulunmuştu. Bu padişahın kadehinde yedi hikmeti belirten yedi yazı varmış. Son zamanlarında tanrılık dâvasına kalkıştığından halk kendisinden nefret etmiş ve aslı Arap olan Dahhâk adlı zalim bir padişah gelmiş, İran'ı zapt etmiş, Cemşîd de Çin ülkesine kaçmış, orda ölmüştür. Dahhâk da on ayıp anlamına gelen "Deh âk"tan bozmadır ve aslı Aji Dahâka'dır ki, Dahhâk ve ejderhâ sözleri bu sözden çıkmıştır ve güneşi örten kara bulutu telmih eder (*Mazdayasna*, s. 36).

Cem ve Cemşîd, kadehle anılırsa bu mitolojik padişah, yüzükle anılırsa Süleyman Peygamber, ayna ile anılırsa İskender kastedilmiş olur (Çeşitli anlamları ve rivayetleri için *Bürhan* tercemesine bkz. Cem ve Cemşîd mad.).

B. 33. **Sekiz cennet.** Âhirette müminlerin girecekleri zevk, huzur ve mükâfat yurdu olan cennet, Kur'an-ı Kerim'in X. sûresinin 25. âyetinde "esenlik yurdu – Dâr-üs Selâm", XVIII. sûresinin 107. âyetinde "bahçeler – Firdevs", XX. sûresinin 76. âyetinde "ebedîlik yurdu – Adn", XXV. sûresinin 15. âyetinde "daimî yurt – Huld", XXXII. sûresinin 19. âyetinde "sığınılacak yer – Me'vâ", XXIX. sûresinin 64. âyetinde "yaşayış yurdu – Hayavan", XXXV. sûresinin 35. âyetinde "oturulacak yer – Dârü'l-Mukaame", LVI. sûresinin 12. âyetinde "nimetler yurdu – Naîm" adlarıyla anılır. Hadislerde de sekiz cennet geçer. Her cennet öbürünü kuşatır ve her biri öbürünün üstündedir.

B. 33. **Aptallar – Cennet.** "Cennet ehlinin çoğu aptallardır." (Hadis; *Künûz'ul-Hakayık*; I, s. 49) Hadisteki "aptallar"dan maksat, aklı az olanlar değildir; açıkgözlülükle kendi menfaatini başkalarının zararında görmeyen, aksine herkesin hayrına çalışan, hattâ bu yolda başkalarını kendisinden üstün tutan, ferdiyetten geçen, kendisini topluma veren, iktiza ederse kendini feda eden kişilerdir ki, bunlara hayata kendisini mihver sayanlar aptal derler.

B. 36. **Balgam, safra, sevda, kan.** Eski tıbba göre insanlardaki bu dört şey, dengeli olursa sıhhat meydana gelir; bi-

ri artar, yahut eksilirse hastalık yüz gösterir. Bunlara dört karışık şey mânasına "Ahlât-ı erbaa" denir.

B. 38. Âlem-i Kübrâ – Âlem-i Sugrâ. Büyük âlem, küçük âlem. Eski felsefeye göre büyük âlem kâinattır; küçük âlemse insandır; fakat gerçekte bir ağacın, bir meyvenin tohumda bulunduğu gibi büyük âlem de küçük âlemde, yâni insanda mevcuttur. İnsan, âlemin zübdesi, sonu gayesidir; bu bakımdan büyük âlem insandır.

B. 40. Zat – sıfatlar. Gerçek tasavvufçulara, daha doğrusu, Mevlânâ gibi İslâmî irfan sahibi olanlara göre Tanrı'nın zatı her şeyden münezzehtir; onu hiçbir sûretle bilmemize imkân yoktur. Zatına ait sıfatlar zatıyla kaimdir; fiilî sıfatları, meselâ yaratmak, diriltmek, öldürmek, rızk vermek, lûtfetmek, bağışlamak gibi fiille zuhur eden sıfatları yarattıklarıyla tezahür eder; bu bakımdan bütün âlemde onun kudreti, kuvveti, lûtfu, keremi... görünmektedir; fakat zatı her şeyden münezzehtir. Ona eş, örnek olamaz; O bir şeye benzetilemez. Hulûl, teşbih, yahut O'na cisim atıf ve isnat etmek gibi inançları gütmek dinden imandan çıkmaya mucip olur. Kâinat onun varlığına nispetle yok demektir; çünkü bütün varlıklar onun mahlûku olduğu gibi, varlıkları da iki yokluk arasında izafî birer varlıktır.

B. 42. Daima işte güçte. LV. sûrenin 29. âyetinde, Tanrı'nın tedbir, halk ve tasarrufunun daimî olduğu bildirilmektedir. Beyitte bu âyete işaret ediliyor.

B. 44. Akl-ı Küll – Nefs-i Küll. Yunan felsefesini İslâmîleştiren ve hukemâ diye anılan İslâm filozoflarına göre "birden ancak bir sudûr eder." Yaratıcı kudretten aktif bir kabiliyet zahir olmuştur ki buna tüm akıl anlamına "Akl-ı Küll" denir. Bu aktif kabiliyet, pasif bir kabiliyet meydana getirmiş ve buna da "Nefs-i Küll" denmiştir. Bu iki kabiliyetten dokuz gök, onların aktif ve pasif kabiliyetleri, bunlardan da dört unsur zuhur etmiştir. (Dört yamalı hırka maddesine, B. 3819'un izahına bkz.) Dokuz gökte dört unsur, cansızları, nebatları ve canlıları izhar etmiştir. Bu inan-

cın İslâmla bağdaşmasına imkân yoktur. Gerçek sûfîlere göre Mutlak Varlık olan Tanrı'nın, zaman itibariyle olmamak üzere, bütün yaratılanlar, ilminde sabit olmuştur ve bu sübût ilmîdir, vücudî değildir. Buna "Hakikat-i Muhammediyye" denir ki "Akl-ı Küll" de budur. Hz. Muhammed âlemin varlığına gayedir ve bütün peygamberler onu tebşir etmişlerdir. Nefs-i Küll ise, bu hakikate yakınlaşan nefistir; dünyaya, geçime bağlı olan nefis, cüzî nefistir; dünyaya bağlı olan akıl da cüzî akıldır ve buna akl-ı maaş denir. Görülüyor ki gerçek irfan mezhebinde Akl-ı Küll, hukemâ telakkisinden tamamıyla ayrıdır.

B. 46. Geri dön. LXXXIX. sûrenin 27-30. âyetlerinde, "Ey iyiden iyiye inanmış, şüphesi kalmamış can, Rabbine, ondan razı olmuş, onun rızasını kazanmış olarak dön, gel; artık kullarımın arasına katıl da cennetime gir" denmektedir. Bu âyetlere ve bilhassa 28. âyete işarettir. 759, 2499 ve 3237. beyitlerde de aynı âyete işaret edilmektedir.

B. 48. Doğan – el. Avcılığa alıştırılan doğan kuşu, avcının sağ elinde, bileğinde, yahut yumuk elin başparmağının üstünde durmaya alıştırılır. Kuşun başına, gözlerini örten bir küçük başlık geçirilir, ayağına da onu ele rapteden bir halka takılır. Avlanacak kuş görülünce ayağından halka, başından külâh çıkarılır ve kuş gösterilerek doğan uçurulur. Avını alan doğan, getirip sahibinin önüne atar ve gene eline konar. Bu yüzden doğan, edebiyatta elle anılagelmiştir.

B. 49. Karga – kılavuz. Karga, pislikle geçindiğinden Türkçede, "Kılavuzu karga olanın burnu b...tan çıkmaz" atasözü vardır. Beyit bu atasözüne işarettir. Arapçada da "Bir topluma karga kılavuz oldu mu, o toplumu helâk olma yoluna götürür" meâlinde bir atasözü söylenegelmiştir.

B. 50. Gözü kaymadı. LIII. sûrenin 17. âyetinde miraçtan bahsedilirken Hz. Muhammed hakkında, "Gözü ne kaydı, ne haddini aştı" denmektedir. Bu âyete işaret vardır.

B. 57. Süheyl – Yemen, akıyk. Süheyl yıldızı, Arabistan'a nazaran en ışıklı olarak Yemen ülkesinden görüldüğünden bu yıldıza "Süheyl-i Yemânî"de denmiştir. Taş, bu yıldızın ışığının tesiriyle akıyk haline geldiğinden Süheyl, Yemen'le ve akıykla beraber anılır. Aynı zamanda kırmızıya boyanacak deriler de yere yayılır; derinin bu yıldızın tesiriyle boyayı emdiğine inanılırdı. Bu bakımdan Süheyl, deri ile de anılagelmiştir.

B. 57. Tâif Derisi. Tâif, Hicaz'da bir şehirdir. XIII. yüzyılla daha önceki ve sonraki metinlerde Tâif derisinden ve sahtiyanından bahsedildiğine göre o çağlarda bu şehirde iyi tabaklanmış deri bulunduğu, tabaklanmış deriyle meşhur olduğu anlaşılmaktadır.

B. 58. Tanrı ışığı Husâmeddin. Mevlânâ, *Mesnevî*'nin IV. cildinin başlangıcında da Çelebi Husâmeddin'e "Hak ziyası" der (Nicholson basımı; Leiden - 1929, B. 1. s. 278) ve "Husâmeddin, sana onun için ziya dedim; çünkü sen bir güneşsin, bu ikisi de (Husâm – kılıç ve ziya), vasıflarıdır sana" beytiyle bu vasfı neden verdiğini açıklar (B. 16. s. 278)

B. 62. Yemin – Yesar. Sağ – sol. Kur'an-ı Kerim'de kötülük edenlerin, mahşer günü, yaptıklarının yazılı olduğu kitabın sol yanlarından verileceği ve görecekleri azap, iyilik eden ve inananların kitaplarının sağ yanlarından verileceği ve mazhar olacakları mükâfat, XVII. 71, LVI. sûrenin 27-38 ve 90-91, LXIX. sûrenin 19, 25. âyetlerinde bildirilir.

B. 71. Türk – çadır, Ay. Doğu-İslâm klasik edebiyatında Türk, Zenci, Hintli ve Habeş'le karşılaştırılır. Hintli çok esmer, Habeş ve Zenci de siyah renkte olduğundan beyaz renkli olan Türk, edebiyatta güzellik, beyazlık sembolü olmuştur. Gene bu yüzden ben, Hintli'ye; yüz Türk'e; gece Hintliye; gündüz Türk'e benzetilir. Aynı zamanda Türk, ekseriyetle göçebe bulunduğundan kara çadır, kilimden yapılma, kıldan dokunma çadır mânasına "alaçuk" ve "çadır"la da anılmıştır.

B. 75. Yusuf Peygamber. İsrailoğullarından Yakub Peygamber'in oğludur. Pek yakışıklı ve güzel olduğundan ve babası onu çok sevdiğinden on bir kardeşi Yusuf'u kıskanmışlar, bu arada on bir yıldızla Ay ve Güneş'in kendisine secde ettiğini rüyada görmesi, rüyasını kardeşlerine de söylemesi, kıskançlıklarını artırmış, onu öldürmeye karar vermişler, babalarından gezmek üzere izin almışlar, içlerinden birinin kuyuya atma fikrini kabul etmişler, Yusuf'un gömleğini çıkarıp onu battal bir kuyuya atmışlar, gömleğini kana bulayıp babalarına götürmüşler, biz oynarken onu elbiselerimizin yanında bırakmıştık, kurt yemiş, demişlerdi. Bu sırada kuyuya su almak için kova sallayan bir kervancı Yusuf'u bulmuş, bunu haber alan kardeşleri gidip, bizim kölemizdi, isyan etti, bu cezayı verdik deyip onu ucuz bir fiyatla satmışlardı. Kervancı, Yusuf'u Mısır'a götürüp sattı; Mısır hükümdarının mâliye işlerine bakan zat Yusuf'u satın aldı. Yusuf çok güzel olduğu için bu zatın zevcesi Yusuf'a gönül kaptırdı ve bir gün onunla buluşmak istedi. Yusuf razı olmayınca üstüne atıldı; Yusuf kaçarken gömleğine arkadan sarıldı ve gömlek yırtıldı. Bu arada kocası kapı dibinde görününce suçu Yusuf'un üstüne attı. Adamın danıştığı zat, gömlek önden yırtıldıysa kadın doğru söylüyor, arkadan yırtıldıysa Yusuf doğru söylüyor dedi. Gömleğin arkadan yırtıldığını görmekle beraber dedikodunun önünü almak için Yusuf'u zindana attırdı. Yusuf zindanda yedi yıl kaldı. Bu sırada bir suç yüzünden zindana düşmüş olan ve maliye memurunun şerbetçisi olan zatla bir başkasının gördükleri rüyayı yorumladı ve yorumu çıktı; şerbetçi kurtuldu. Aziz denen maliye memuru da bir rüya gördü; yorumcular bu rüyayı yorumlayamadılar. Yusuf'a Aziz'e söyleyeceğini, suçsuz olduğunu hatırlatacağını vaad eden şerbetçi, kendisinin ve arkadaşlarının rüyasını yorduğunu hatırladı, vaadini yerine getirdi. Aziz de, şimdi hak yerini buldu deyip Yusuf'u zindandan çıkarttı; onunla görüştü. Yusuf,

Aziz'in rüyasını yedi yıl bolluktan sonra yedi yıl kıtlık olacağı şeklinde yorumladı ve Aziz'in emriyle mali işlere memur oldu. Yusuf kıtlık yılları için zahire saklar ve kıtlık başlayınca herkese erzak ve zahire vererek açlığın, sefaletin önüne geçer. Civarda kıtlığa düşenler de Mısır'a başvurmaya başlarlar; bu arada kardeşleri de gelirler, fakat Yusuf'u tanımazlar. Yusuf, kendisini ölümden kurtaran kardeşinin heybesine, şerbet tasını koydurur ve hırsızlık var diye kardeşlerinin heybelerini, bu arada o kardeşininkini de arattırır; tas onun heybesinde bulununca, bizde hüküm hırsızın burada alıkonmasıdır der, onu yanında alıkor ve ona sonradan kendisini tanıtır. Bir zaman sonra gene kardeşleri gelince onlara da kendini tanıtır. Suçlarını söyleyip bağışlanma dileyen kardeşlerine, gömleğini verir, bunu babama götürün ve hepiniz gelin der. Yakub, Yusuf'un hasretiyle ağlaya ağlaya görme hassasını kaybetmiştir. Onlar yoldayken, Yusuf'un kokusu geliyor der ve oğulları gömleği getirince yüzüne gözüne sürer; gözleri görmeye başlar. Beraberce giderler ve anası, babası, kardeşleri tahtının önünde yere kapanırlar. Yusuf işte rüyam çıktı der ve İsrailoğulları böylece Mısır'a yerleşmiş olurlar.

Ahd-i Atıyk'te "Tekvin" bahsinde Yusuf'un hikâyesi, bilhassa mali işlere memur olduktan sonraki icraatı, bir peygambere yakışmayacak tarzda anlatılır. (XXXVIII - XL) Kur'an-ı Kerim'de bu çeşit şeyler yoktur ve XII. sûre olan ve Yusuf Sûresi diye anılan sûrede, kıssası "kıssaların en güzeli" diye anlatılır. Rivayetlere göre Mısır azizi öldükten sonra yerine geçen Yusuf, azizin evvelce kendisine gönül veren zevcesini almıştır. Bu hanımın adı Zelîhâ'dır ki İran edebiyatıyla Türk dîvân edebiyatında Züleyhâ tarzında söylenir. Sûrenin 30-31 âyetlerinde, Mısır kadınlarının Züleyhâ'yı kınamalarına karşılık, onun kadınları davet edip her birine birer bıçak ve turunç verdiği, sonra Yusuf'u onlara gösterdiği, onların Yusuf'u görünce, bu insan değil,

yüce büyük bir melek dedikleri ve onun güzelliğine kapılıp turunç yerine ellerini doğradıkları da bildirilir. Bütün bu münasebetlerle Yusuf edebiyatta güzellik, kurt, kuyu, turunç, Züleyhâ, Mısır, Ken'an ili, aynı zamanda gene kuyu anlamına gelen Ken'an, el doğramak ve Yakub'la, Yakub da "dârü'l-ahzân – hüzünler evi, ağlamak, gözden olmak, Yusuf ve gömlekle anılır.

B. 87. Lâ'l – Güneş. Eskiden bâzı taşların güneş ziyasıyla lâ'l haline geldiğine inanırlardı. Bu yüzden lâ'l denen açık kırmızı renkli taş, güneşle anılır. Aynı zamanda sevgilinin dudağı da lâ'le benzetilir.

B. 95. İsa – Deccâl. Deccâl, hakla bâtılı iyice örten, yeryüzünü gezen, yalan söyleyen, uydurma şeyler icat eden, bâtılı hak gösteren, kötü kişiler tarafından mukteda tanınan, birçok kişilere başbuğ olan mânalarına gelir. Deccâl'ın tek gözlü olacağı, alnında kâfir olduğunun yazılı bulunacağı, peygamberlik, hattâ Tanrılık dâvası güdeceği, yanında cenneti, cehennemi olup kendisine inananları cennetine, inanmayanları cehennemine atacağı, cenneti ateş, cehennemi cennet kesileceği bildirilen bu yalancı kişinin zuhuru, kıyametin on büyük alâmetinden biridir. Medine'ye giremeyecek, bu sıralarda Mehdi zuhur edecek, Deccâl'ı öldürecek, İsa Peygamber gökten inecek, Mehdi'ye uyacak, yeryüzünden zulüm kalkacak, dünya adaletle dolacaktır. (*Tecrid-üs Sarih*; c. I, Fadailü'l-Medine bölümü; s. 119; *Müslim*; c. VII-I, s. 178-179). Hz. Peygamber zamanında doğmuş olan Sâyid b. Sayd'ın Deccâl olduğu, kendisine İbn Sayyâd, İbn Saîd de dendiği, asıl adının Sâf bulunduğu, çıkacağı ve öldürüleceği zamana kadar yaşadığı, asıl Deccâl'dan önce otuza yakın Deccâl'ın peygamberlik iddiasıyla çıkacağı hakkında da rivayetler vardır. (*Müslim*; aynı cilt, s. 189-190; *Sefinetü'l-Bihâr*; I, s. 439-440)

B. 96. Oruç tutarsanız hayırlıdır. II. sûrenin 184. âyetine işarettir.

B. 96. Yarabbi – Lebbeyk. "Kul, yarabbi, yarabbi dedi mi, Allah, Leb-beyk, söyle kulum, iste, vereyim der." (Hadis, *Al-Câmi'a'l-Sagıyr*; c. I. s. 26)

B. 100. Husrev – Şirin. İran halk hikâyesidir. Mihîn Bânû adlı bir kadın hükümdar, kız kardeşi Şirin'e bir köşk yaptırır. Köşkün duvarlarına resimler yapan Bihzâd adlı ressamın oğlu Ferhad, babasına yardım ederken Şirin'i görüp âşık olur. Mihîn Bânû da Ferhad'ı görüp vurulmuştur. Bu sırada köşke su getirilmek istenir; fakat arada bir dağ vardır. Ferhad köşk bekçiliğine tâyin edilirse bu işi başaracağını söyler; bekçiliğe tâyin edilir ve dağı delme işine koyulur. Bu sırada Hürmüz adlı bir padişah, bu aşkı duyup Şirin'i Ferhad'a almak için Mihîn'le savaşa girişir, fakat oğlu Husrev de Şirin'e âşık olur. Ferhad dağı delerken Husrev'in dadısı, Ferhad'ın yanına gidip Şirin'in öldüğünü haber verir. Bunu duyan Ferhad, külüngünü başına vurarak intihar eder. Şirin de bunu duyunca koşup Ferhad'ın cesedine sarılıp ağlarken belindeki hançer gözüne ilişir, onu çekip kalbine saplar ve Ferhad'ın üstüne düşüp ölür. İran şâirlerinden Nizâmî (1195-1196), Husrev-i Dihlevî (1324-1325), Hatifî (1512-1513), Vahşî (1584), Âsaf Han (1612), Türk dîvân şâirlerinden Şeyhî (1422-1423), Ahî (1517), Celîlî (1563-1564) ve daha birçokları bu halk hikâyesini yazmışlar ve böylece de hikâye klasikleşmiştir, öte yandan meddahlar da bu hikâyeyi mevzu edinmişler, Karagöz oyununa, ortaoyununa girerek halkımıza mal etmişlerdir.

B. 101. Calinos. Ortaçağda birçok eserleri Arapçaya çevrilerek şöhreti yayılan Yunanlı hekim [Galenos]. 131'de Bergama'da ölmüştür.

B. 103. Gulyabani. Çöllerde bulunduğuna, yollarını yitirenlere, susuz kalanlara, yol burada, burada su var diye insan sesiyle seslenen, onları en kötü yerlere çekip ölümlerine sebep olan cinlere, çöl cini mânasına "Gul-ı beyaban" denir; Türkçeye "Gulyabani" diye geçmiştir.

B. 106. Hızır – Gemi. Kur'an-ı Kerim'in XVIII. sûresinin 65-82. âyetlerinde Mûsa Peygamber'le, Hızır arasında geçen şeyler anlatılır. Mûsa kendisine Tanrı tarafından bilgi verilen Hızır'a, sana öğretilen şeylerden bir kısmını bana da öğret der. Hızır dayanamazsın ama ben sebebini söyleyinceye dek bana bir şey sormazsan der, arkadaşlık ederiz. Bu şarta razı olan Mûsa ile yola çıkarlar. Bir gemici bunları para pul istemeden gemisine alır. Hızır yolda gemiyi deler. Karaya çıkınca küçük bir çocuğu öldürür. Bir köye varıp yiyecek isterler. Köylüler vermezler; Hızır buna karşılık orada, yıkılmak üzere olan bir duvarı düzeltir. Mûsa, bu üç olaya da itiraz eder; üçüncüde Hızır, artık ayrılık bu; şimdi bu işleri neden yaptım, sana anlatayım der: İlerde bir hükümdar vardı; kusursuz gemileri zapt ediyordu. Gemici bize iyilik etti; ben de gemisini deldim, o zalimden kurtardım. O çocuğun anası babası iyi kişilerdi; kendisi kötü olacaktı; öldürdüm, onu suçtan kurtardım, Allah da onlara hayırlı bir evlât verecek. Duvarın altında, iki yetime ait bir define vardı; yıkılsaydı meydana çıkacak, hakları zâyi olacaktı; düzelttim; büyüdükleri zaman ellerine geçmesini sağladım; işte sabredemediğin şeylerin hikmetleri bunlardı. (Abıhayat maddesine, B. 415'in izahına bkz.)

B. 108. Sınıkları, kırıkları onaran – Cebbar. Cebbar, halk arasında, zorlu, tuttuğunu koparan anlamlarına kullanılır. Arapçada, kırık kemiği kaynatan, onaran, yoksullara ihsanda bulunan, zorla bir şeyi düzelten mânalarını ifade eder. Tanrı adlarındandır. Kur'an-ı Kerim'in LIX. sûresinin 23. âyetinde geçer. XI. sûrenin 59, XIV. sûrenin 15, XL. sûrenin 35. âyetlerinde ilk ve halk arasındaki mânaya uygun olarak inatçı, kendini beğenmiş kullar hakkında kullanılmış, L. sûrenin 45. âyetindeyse Hz. Peygamber'e, "Biz onların dediklerini daha iyi biliriz, sen onları zorlayamazsın" buyurulmuştur.

B. 108. Cebir – ihtiyâr. Cebr, her şeyi, iyiliği, kötülüğü, hayrı, şerri, kulun Tanrı takdiriyle yaptığına inanmak; ihti-

yâr, kulun yaptığı işleri kendi irâde ve ihtiyârıyla yaptığını kabul etmektir. Cebre inananlara "Cebrî – Ceberî" denir. Bu inancı kabul eden İslâm mezhepleri vardır. Kulda irâde ve ihtiyâr olduğunu kabul edenler, "Mu'tezile" diye anılır. Ehli Sünnet, bu ikisinin arasında bir yol tutmuştur; onlara göre kulda cüzî bir irâde vardır. Kul bu irâdesini hayra yahut şerre sarf eder; Allah da ona göre o işi yaratır. Şîa-i İmamiyye'de, kul kendi başına bırakılmamıştır; fakat kulun yaptığı işi de Allah yaptırmaz. Allah, kulun ne yapacağını bilir ve zamanı gelince kul o işi yapar. Bu işi, hayır olsun, şer olsun, kendi irâde ve ihtiyârıyla fakat Tanrı'nın verdiği güçle kuvvetle yapar; hayırsa da şerse de karşılığını görür.

B. 111. Kehribar – Saman çöpü. Kâh-rubâ, keh-rubâ, Farsça bir sözdür ve saman çöpünü kapan mânasınadır. Koyu sarı renkli olan bu taşta çerçöpü çekme hassası vardır. Bu bakımdan Türkçede kehribar dediğimiz keh-rubâ, edebiyatta saman çöpüyle geçer.

B. 112. Sûfi. Tasavvuf inancına sahip olan kişi. Tasavvuf ve sûfî sözleri, Hicret'in II. yüzyılında (miladî VIII.) çıkmış, önce çok sıkı bir zahitlik şeklinde beliren bu yol, sonradan bünyeleşmiş, birçok tarikatların meydana gelmesine yol açmış, İslâm inancını Yunan düşüncesine uyduran hukemâ tarafından da yoğrulmuş, aşırı "Vahdet-i Vücut" inancını benimseyen, bu inancı İslâmî bir şekilde kabul eden, hattâ Bâtınîliği mezhep edinen zümrelerin meydana gelmesine sebep olmuştur. (*100 Soruda Tasavvuf* adlı eserimize bkz. Gerçek Yayınevi, İst., 1969)

B. 120. Kudüs – Frenk. Kudüs'ü elde etmek için Hıristiyanların giriştikleri Haçlılar savaşlarının ilham ettiği beyitlerden. 1278. beyitte de aynı şeyi görürüz.

B. 123. İsa. Şeriat sahibi beş büyük peygamberden birisidir. (Kur'an, XXXIII. 7) Kur'an'da, babasız olarak, Cebrâil'in üfürmesiyle Meryem'in gebe kalıp onu doğurduğu, bu yüzden Allah indinde Âdem'e benzediği (III. 95), Hıristiyanların zanları gibi asılmadığı, öldürülmediği, diri olarak göğe

ağdırıldığı bildirilir; yirmi beş yerde adı geçer (İsa – Ahmak, B. 1197; İsa – Deccâl, B. 95; İsa – iğne, B. 635; Meryem – ye, iç, B. 961 ve Mesîh, B. 1586'nın izahına da bkz.). İsa'nın topraktan kuş şeklinde yoğurduğu şekillere üfürünce kuş olarak uçtukları, anadan doğma körlerin gözlerini açtığı, ölüyü dirilttiği, hastaları iyileştirdiği III. sûrenin 49. ve V. sûrenin 110. âyetlerinde bildirildiğinden körlerin gözlerinin açılması, hastalara şifa ve ölüyü diriltmekle, yâni solukla anıldığı gibi, İsa'nın devâsıyla gökten yemek indiği V. sûrenin 112-114, âyetlerinde bildirildiği cihetle "mâide-yemek"le de anılır. Ahd-i Cedîd'de İsa'nın, Orşilim'e bir merkebe binerek girdiği anlatıldığından (Matyus; XXI, 1-11) "eşek"le de zikredildiği ve bu münasebetle irfan sahibi oluşla irfansızlığın temsil edildiği vardır. Nitekim 1586 ve 2432. beyitlerde böyle geçer. Göğe ağdığı cihetle gökle de anılmıştır.

B. 140. Sencer – Keykubad. Keykubad, İran'da Keyler sülâlesinin ilk hükümdarı ve saltanatın kurucusudur; aynı zamanda büyük padişah, padişahlar padişahı mânasına gelir. Sencer, İran Selçuklularından olup 511 hicrîden 542'ye kadar (1117-1148) hüküm süren hükümdardır. Beyitte her iki ad da büyük padişah, kudret sahibi mânalarını ifade eder.

B. 142. İmranoğlu Mûsa – Firavun. İsrailoğullarını Mısır'dan çıkaran, tutsaklıktan kurtaran, Musevîliği kuran ve XXXIII. sûrenin 7. âyetinde bildirildiği gibi diğerleri, Hz. Muhammed, İbrahim, Mûsa ve İsa olan Ulü'l Azm beş peygamberden biri. Mûsa doğmadan Firavun, yâni Mısır hükümdarı bir rüya görmüş, İsrailoğullarından yeni doğacak birinin, saltanatını yok edeceği şeklinde yorumlanmış. Firavun, İsrailoğullarından doğan erkek çocukların öldürülmesini emretmiş, emri icra edilmeye başlanmış. Mûsa'nın anası, Tanrı ilhamıyla onu bir sepete koyup Nil nehrine atmış, Firavun'un zevcesi onu görüp almış, evlât edinmişti. Mûsa, hiçbir sütninenin memesini almayınca, gene anası Tanrı ilhamıyla gidip ona sütnine olmuş, Mûsa, Firavun'un sarayında büyüyüp yetişmişti (XX. 37-40). İsrailoğullarını Tanrı em-

riyle Mısır'dan çıkarmaya memur olunca Firavun'a kardeşi Hârun'la gitmiş, ona iki mucize göstermiş. Birisi elindeki sopasını atınca yılan oluşu, öbürü elini koynuna koyup çıkarınca elinin parıl parıl parlayan bir hale gelişiydi. Sopanın yılan olduğunu gören Firavun bunu büyü sanıp büyücülere haber vermiş, büyücüler toplanıp gelince iplerini, sopalarını atmışlar, ipler, sopalar yılan olmuş. Mûsa sopasını atınca o da büyük bir yılan olup öbürlerini yutmuş. Mûsa yılanı tutup alınca sopa haline dönmüş, fakat iplerle sopaların ortada kalmadığını gören büyücüler Mûsa'ya inanmışlar, bunun üzerine Firavun onların ellerini, ayaklarını çapraz olarak kestirip hepsini astırarak öldürmüştü. (XX. 9-73). Tanrı Mısırlıların mahsullerine çekirge üşürmüş, kurbağaları çoğaltmış, öldürücü yeller estirmiş, suyu kan haline getirmiş, her ilk doğan hayvanı ve insanı öldürmüş, daha başka belâlar vermiş. Firavun her belâ geldikçe İsrailoğullarını bırakmayı vaad etmiş, fakat belâ geçince vazgeçmişti. Son belâ olan ölüm üzerine sözünü tutmuş, Mûsa İsrailoğullarını Kızıldeniz'den, sopasıyla denize vurup onların boyları sayısınca açılan yollardan geçirdikten sonra, ordusuyla artlarına düşen Firavun, deniz kavuşunca ordusuyla beraber boğulmuştu. Boğulurken iman ettiği X. sûrenin 89-92. âyetlerinde bildirilmekte, fakat buna karşılık evvelce Tanrılık güden bu adamın yalnız bedeninin ibret olmak üzere kurtarıldığı bildirilmekte ve yeis inancının kabul edilmeyeceği de anlatılmaktadır. Mısır'dan çıktıktan sonra düşmanlarıyla savaşa girişmeyen İsrailoğulları, ceza olarak Tih Çölü'nde kırk yıl kalmışlar, Mûsa'ya Tur Dağı'nda Tevrat inmiştir (VII. 103-155; X. 76-94; XX. 10-87). 2224. beyitte de "Denizden toz koparmak"la geçer.

B. 150. Yüz – iki kaynak. Yüzdeki iki kaynak, güzelliğe işarettir.

B. 151. Âdem – İblis. Ahd-i Atıyk'e göre Tanrı, âlemi altı günde yaratmış, altıncı günü Âdem'i kendi sûreti üzere yaratıp yedinci gün olan cumartesi günü istirahat etmiştir.

(Tekvin; I. 26-31) Altı günde yaratış Kur'an-ı Kerim'de de geçer. (VII. 54; X. 3; XI. 7; XXV. 59; XXXII. 4; L. 38; LVI-I. 4). XLI. sûrenin 9-12 âyetlerinde yeryüzünün iki günde yaratıldığı, dört gün içinde yaratılışın düzene girdiği, iki günde de göklerin halk edildiği, böylece altı günde hilkatin tamamlandığı bildirilmekle beraber, XXII. sûrenin 47. ve XXXII. sûrenin 5. âyetinde bir günün Tanrı katında bin yıl olduğu, LXX. sûrenin 4. âyetinde meleklerle Rûh'un Rablerine müddeti elli bin yıl olan bir günde ağacakları bildirildiğine ve Araplarda bin sayısının son sayı olduğuna göre Kur'an'da bildirilen altı gün, altı devirdir. Âdem, Kur'an'da birçok yerde anılır. II. sûrenin 30-36. âyetlerinde, Tanrı'nın meleklere, yeryüzünde bir halife yaratacağım buyurduğu, onların, yeryüzünde bozgunculuk edecek kan dökecek birini mi yaratacaksın; biz hamd ederek seni noksan sıfatlardan tenzih etmedeyiz dedikleri, Tanrı'nın, ben sizin bilmediğinizi bilirim deyip Âdem'i yarattığı, ona adları bellettiği, meleklere, gerçekseniz bunların adlarını söyleyin deyince özür getirip bilmediklerini bildirdikleri, Âdem'in her şeyin adını söylemesi üzerine de meleklere Âdem'e secde etmelerini emrettiği, XVIII. sûrenin 50. âyetinde cin taifesinden olduğu açıklanan İblis'ten başka bütün meleklerin secde ettiği anlatılmakta ve Âdem'e, ondan yaratılan Havva'yı eş edip cennete soktuğu, neyi dilerlerse yiyip içmelerini, ancak bir ağaca yaklaşmamalarını buyurduğu bildirilmektedir. 36-39. âyetlerde de İblis'in onları kandırıp, yememeleri emredilen ağacın meyvesini yedirdiği, bunun üzerine cennetten sürüldükleri bildirilir. Ahd-i Atıyk'te cennet lügat mânasıyladır ve Aden'de bir bahçedir. (Tekvin; III.) Meyvesinden yememeleri emredilen ağaç, hayat ve hayrı-şerri bilmek ağacıdır, (aynı, II. 9) Kur'an'da "ebedilik, ebedî hayat ağacı" diye geçer. (XX. 120); men edilen meyve, buğday, üzüm, unnab olarak rivayet edilmiştir. En meşhur rivayet buğdaydır ve hayattan kinayedir. Âdem, toprağın kokmuş balçığından yaratılmıştır ve Tanrı bu balçığı kudretli elleriyle yoğurmuş, sonra ona rûhundan üfür-

müş, can vermiştir. Ahd-i Atıyk'te Şeytan, yılandır. (Tekvin; III. 1-15). Kur'an'da Şeytan ve İblis diye geçer. İblis, şiddetli sıkıntıya düşmek, kederlenmek mânasına gelen "iblâs"tan gelen Arapça bir kelimedir diyenler olduğu gibi, başka bir dilden geldiğini söyleyenler de olmuştur. (*El-Müfredât*; s. 59; *Mu'cemü'l-Büldân*, c. I, s. 35). Asıl adı İbranca, Azâzil'dir. Şeytan, rahmetten uzaklaştırılmış, yanıp kavrulmuş mânalarına gelir. Kur'an'ın birçok âyetlerinde İblis'in ateşten yaratıldığı (meselâ VII. 12) bildirilmekte, XV. sûrenin 20. âyetinde de bütün cinlerin, ateşin dumansız alevinden halk edildiği beyan edilmektedir. Âdem'e secde etmediği için Tanrı tarafından lanete uğratıldığı, onun da, beni kıyamete dek yaşat da, özü doğru kullarından başka bütün kullarını azdırayım diye temennide bulunduğu, Tanrı'nın onu Sûr üfürülünceye dek sağ bıraktığı da Kur'an'da bildirilir. (XV. 36-43)

B. 152. Kâbe – Zemzem. Kâbe, Müslümanların kıblesidir. II. sûrenin 144. âyetinde, nerde bulunulursa bulunulsun, namazda Kâbe'ye karşı durulması emredilmekte, 125. âyetinde Kâbe'nin ve çevresinin eminlik yeri olduğu bildirilmekte, 127. âyetinde Kâbe'nin İbrahim ve İsmail Peygamberler tarafından yeniden bina edildiği anlatılmakta, III. sûrenin 96. âyetinde, yeryüzünde insanlar için ilk kurulan mâbedin Kâbe olduğu beyan olunmaktadır; aynı sûrenin 97. âyetinde gücü yeten kişiye haccın, yâni Mekke'ye gidip hac törenini vaktinde eda etmenin farz olduğu bildirilir. XXII. sûrenin adı Hac sûresidir ve 25-37. âyetlerde hac törenleri belirtilir. V. sûrenin 97. âyetinde de Kâbe'nin Allah tarafından hürmeti farz olan bir mâbet olduğu söylenir. Yeryüzünün Kâbe'nin altından, su üstüne yayıldığı İbn Abbas tarafından rivayet edilmiştir; bu yayılış LXXIX. sûrenin 30. ve XCI. sûrenin 6. âyetlerinde zikredilir (Ebû Aliyyi'l-Fadl b. Hasani't-Tabrasî: *Mecmua'tul Beyân fi Tefsiri'l-Kur'an*; Tehran, Şirketü'l-Maârifi'l-İslâmiyye; 1379 hicrî, 1339 şemsî hicrî, c. X. s. 434).

B. 157. Ateş – Mûsa. Mûsa Peygamber çocukken, bir gün Firavun onu sevmek istemiş, kucağına almış, o da Firavun'un sakalını tutup çekmiş, bir tutam kıl koparmış. Firavun, İsrailoğullarından birinin kendisini tacından tahtından edeceği tarzında yorumlanan rüyayı hatırlayıp Mûsa'nın öldürülmesini emretmiş. Çocuktur, aklı ermediğinden yapmıştır; bir tabak altın, bir tabak da ateş getirtin; çocuk, rengi yüzünden ateşe atılır; ateşe atılmaz da altını alırsa öldür demişler. Denilenleri getirmiş, Mûsa ateşe atılıp bir kor alarak ağzına almış ve dili yandığı için de peltek kalmış. Bu halk hikâyesi, XXVIII. sûrenin (Kasas) 34. âyetinde Mûsa'nın, Hârun benden daha güzel konuşur, onu peygamber yapın dediği anlatıldığı cihetle bu âyetten uydurulmuş olsa gerektir.

B. 180. Mahmud – Eyaz. Sebuktigin'in oğlu ve Samanoğullarının Horasan valisi Alptigin'in kölesiydi; sonradan bu zata damat oldu ve onun ölümünden sonra yerine geçti. 357'de (967) doğmuş, 387'de (997) kardeşinden Gazne'yi zapt etmiş, Fars, Irak, Belücistan, Maveraünnehir havalisini alıp Harezm'e kadar ilerlemiş, Hindistan'a on iki sefer açmış, bu ülkenin de birçok yerlerini almış, 421'de (1030) ölmüştür. Fütuhatı, birçok Hint mâbedini cami yaptırması, putları yok etmesi bakımından büyük bir şöhrete sahip olan Gazneli Mahmud, bilhassa güzelliği, zekâsı, sadakati dolayısıyla çok bağlı olduğu Eyaz adlı köleyle anılır; hikâyelere mevzu olur. Eyaz adı, güzel, aydın, beyaz anlamına "Ayaz"dan bozmadır.

B. 187. İbrahim Halil – Nemrud, Ateş. Nuh, Mûsa, İsa ve Hz. Muhammed'le beraber anılan beş büyük peygamberden biri, Hz. Muhammed'in ceddi İbrahim Peygamber'dir (Kur'an-ı Kerim, XXXIII. 7). IV. sûrenin 125. âyetinde Allah'ın, İbrahim'i dost (Halil) edindiği bildirildiğinden "Halilullâh, Halil" diye anılır. Putları kırdığı ve baltayı büyük putun boynuna astığı için, hükümdar Nemrud (Nümrûd) yaktırdığı ateşe İbrahim'i mancınıkla attırmış, ateş, Tanrı lûtfuyla güllük gülistanlık kesilmiştir (XXI. 57-70; XXXVII. 91-98).

B. 189. Davud – Demir. Davud Kur'an-ı Kerimde bir peygamber olarak anılır. II. sûrenin 251. âyetinde Câlût'u öldürdüğü, Tanrı tarafından saltanata ve peygamberliğe nail olduğu, IV. sûrenin 163, XVII. sûrenin 55. âyetlerinde kendine Zebur verildiği bildirilir. V. sûrenin 78. âyetinde İsrailoğullarından kâfir olanlara Davud'un ve İsa'nın lanet ettiği söylenir. VI. sûrenin 84. âyetinde peygamberler arasında adı geçer. XXI. sûrenin 78-80. âyetlerinde Davud'a, kendisiyle beraber Tanrı'yı noksan sıfatlardan tenzih etmeleri için dağlarla kuşların râm edildiği, savaşlarda insanı koruyan zırh yapma sanatının belletildiği, XXVII. sûrenin 15. âyetinde kendisiyle oğlu Süleyman'a bilgi verildiği, 16. âyetinde, oğlunun kendisine vâris olduğu, XXXIV. sûrenin 10-11. âyetlerinde dağlarla kuşlara, Davud'la beraber Tanrı'yı tenzih etmeleri emredildiği ve demirin ona yumuşatıldığı, XXXVIII. sûrenin 17-26. âyetlerinde, gene dağların, kuşların onunla akşam ve kuşluk çağlarında Tanrı'yı tespih ettiği, iki hasmın arasında, onları yargılayıp hükmetmesi için Tanrı halifesi olduğu beyan olunur. Davud, Ahd-i Atıyk'te bir padişahtır (Mülûk-i Evvel; XVI-XXXI. Mülûk-i Sâni ve Sâlis, I-II.).

Davud, Doğu klasik edebiyatında ses, müzik, demir ve zorlukla anılır.

B. 201. İrem. Bir boyun adı olduğunu söyleyenler olduğu gibi bir şehrin adıdır diyenler de vardır. Şehri kuran Şeddad adlı hükümdar Tanrılık dâvasına kalkışmış, bu şehirde bir de cennet bahçesi yaptırmıştı; İrem, bu bahçenin adıdır da denilmiştir. Şeddad, kurduğu bu cenneti, bitince görmeye giderken bir yanda İrem, öbür yanda kendisi, Tanrı gazabıyla yere batmıştır. Kur'an-ı Kerim'in LXXXIX. sûresinin 7-8. âyetlerinde İrem, "direkli, şehirlerde eşidi yapılmamış" olarak vasfedilir.

B. 204. Firdevs. Sekiz Cennet maddesine B. 33'ün izahına bkz.

B. 215. Rüstem – Zâl. Zâl, İran'ın mitolojik tarihinde Rüstem adlı kahramanın babasının adıdır. Zâl, ihtiyar demektir. Doğduğu zaman saçı, kaşı, kirpikleri bembeyazmış. Bu yüzden Zâl dendiği gibi babası Sam, bu benim oğlum olamaz, bunda bir düzen var deyip Zâl'i Alburz dağlarına attığından Zâl, "Destan" diye de anılmıştır. Destan, hile, düzen, herze mânalarına gelir. Zâl'i bizim Zümrüdüanka dediğimiz kuş beslemiş, süt vermiş, yetiştirmiştir (B. 755'in izahına bkz.). Rüstem, Zâl'ın oğludur. Çok kuvvetli olan bu kahraman, Seyistan ve Zâbulistan eyaletlerine hükmederdi. Dokuz yüz yıl yaşamış. Rüstem, eski Hint mabutlarından biridir; İran'ın mitolojik tarihine bir kahraman olarak girmiştir.

B. 221. Silahdar. Padişahların yanında, kılıcı omzuna vurulmuş olarak duran ve nöbet bekleyen asker. Bu asker takımının kumandanına "silahdar ağası" denirdi.

B. 224. Mûsa – erini, len terânî. Mûsa Peygamber'e otuz gecenin vade verildiği, on geceyle de o müddetin kırka çıkarıldığı, sonra kavmi arasında Hârun'u halife bırakıp Tanrı'nın buyurduğu yere vardığı, Tanrı'nın Mûsa ile konuştuğu VII. sûrede bildirilir. Mûsa, Rabbine, Rabbim, bana görün, sana bakayım demiş, Tanrı sen beni hiç mi hiç göremezsin; fakat dağa bak, yerinde durabilirse görürsün buyurmuş, Rabbinin azameti dağa tecelli edince dağ paramparça olmuş, zerre zerre dağılmış, Mûsa da düşüp bayılmış, kendine gelince, seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, tövbe ettim sana ve ben inananların ilkiyim demiştir (142-143). "Erini" bana görün, "Len terânî" beni hiç göremezsin demektir ve 143. âyette geçer. Aynı sözler, 884. beyitte de vardır.

B. 226. Süleyman. Davud Peygamber'in yerine geçen ve onun Kudüs'te yaptırmaya başladığı mâbedi tamamlayan oğludur. Ahd-i Atıyk'te bir padişahtır; hattâ kadınlarından birinin hatırı için puta tapanlara mâbetler bile yaptırmıştır (*Mülûk-i Sâlis*; XI. 1-8); kitabın XI. babı Süleyman'a aittir. Ayrıca sekiz babtan meydana gelmiş olan *Agniyetû'l-Agaanı*

ile otuz bir babtan ibaret bulunan *Emsâl-i Süleyman* da ona izafe edilmiştir ve Ahd-i Atıyk'e dahildir. Kur'an-ı Kerim, Süleyman'ın putlara tapmasını reddeder (II. 102). Davud'a vâris olan oğlu Süleyman'a (XXVII. 16; XXXVIII. 34) kuş dili öğretilmiş (XXVII. 16), yel onun emrine râm edilmiş (XXI. 81, XXXIV. 12); cinler, şeytanlar, hükmüne uymuşlar, hizmetine girmişler (XXVII. 17), ona ve babası Davud'a, Tanrı bilgi ihsan etmiştir (aynı, 15). Yel, tahtını sabahleyin bir aylık, akşamleyin bir aylık yere götürürdü. Bakır madeni ona karşı sel gibi akardı; cinler kaleler, havuzlar gibi büyük çanaklar, sağlam, yerinden kalkmaz kazanlar yaparlar, emrinden çıkanlar, azaba uğrarlardı (XXXIV. 12-14). Süleyman Peygamber'e ön ayaklarından birini büküp tırnağını yere dayayan cins atlar arz edildiği, onun gün batıncaya dek bunları seyrettiği, sonra yelelerini taramaya, boyunlarını okşamaya koyulduğu da Kur'an'da anlatılır (XXXVIII. 31-33); Süleyman'ın Rabbinden, kendisinden sonra kimseye nasip olmayacak bir saltanat dilediği de aynı sûrede bildirilir (aynı, 35). Emriyle iş yapan cinlerin, işlerinden kalmamaları için onlara nezaret ederken vefat etmiş, sopasına dayanmış olarak ayakta kalmış, sopasını, içinde peydahlanan bir kurt yemeye koyulmuş, sopa kırılınca Süleyman yere düşmüş, vefatı bu sûretle anlaşılmıştır (XXXIV. 14). Süleyman'ın bir yüzüğü olduğu, bu yüzükte, İsm-i A'zam'ın, yâni Tanrı adlarından en büyük adın kazılı bulunduğu, cinlere hayvanlara bu adın tesiriyle hüküm yürüttüğü de rivayet edilmiştir. Hattâ bir aralık cinlerden birinin bu yüzüğü çaldığı, o yüzük sayesinde Süleyman'ım diye hüküm sürdüğü de rivayetler arasındadır. Attâr, *Mantıku't-Tayr*'da buna işaret ettiği gibi (Tercememiz; B. 30). Mevlânâ'da *Mesnevî*'sinde bundan bahseder (Nicholson bas. I, B. 3618-3624, IV. B. 353-354). Bütün bu münasebetlerle Süleyman, hâtem, yâni yüzükle, Belkıys ve hüthütle, devler, şeytanlar ve cinlerle, karıncalarla, yelle, taht ve saltanatla anılır. Süleyman, Cem – Cemşîd'le de (B. 30'un

izahına bkz.) karıştırılır. Cam, yâni kadehle andırsa Cemşîd, mühür, hâtem ve engüşler, yâni yüzükle anılırsa Süleyman kastedilir.

B. 228. Karun. Mûsa Peygamber'in teyzesinin, yahut amcasının oğlu olduğu rivayet edilen Karun'un adı, Ahd-i Atıyk'te Korah'tır. Kendisine uyan iki yüz elli kişiyle Mûsa ve Hârun'a isyan etmiş, Tanrı da onları yere batırmıştır (XVI. 1-35). Kur'an-ı Kerim'de, hazinelerinin anahtarlarını güçlü kuvvetli on, on beş kişi taşıyabildiği halde zekât vermediğinden kendisinin de, hazinelerinin de yere batırıldığı bildirilir (XXVIII. 76-82). XXIX. sûrede adı, Firavun ve Hâman'la geçer ve yere batırıldığı anlatılır (39-40). XL. sûrede de adı gene onlarla geçer ve Mûsa'yı inkâr ettiği zikredilir (23-24). Halk rivayetinde hem kendisi, hem hazinesi, her gün biraz daha yere batmaktadır. Bu yüzden Karun'un hazinesine Farsça, yürüyen define, hazine anlamına "Genc-i revan" denmiştir.

B. 231. Ashab-ı Kehf. Mağara arkadaşları demektir. Dikyanos adlı bir hükümdar yahut vali, halkı puta secde etmeye zorlamış. Yedi kişi bu kötü işi işlememek için şehirden çıkmışlar. Bir köpek de peşlerine takılmış; kovdukları halde peşlerini bırakmamış. Köpekle bir mağaraya girmişler. Tanrı onlara bir uyku vermiş, uyumuşlar; köpek de ön ayaklarını yere dayayıp uyumuş. Uykuları üç yüz dokuz yıl sürmüş. Yel, bunları sağa sola çevirirmiş. Uyanınca bir gün uyuduklarını sanmışlar; sonra güneşe bakıp, daha batmamış, yarım gün uyumuşuz demişler. Karınları acıktığı için yiyecek almak üzere içlerinden birini yollamışlar. Adamın verdiği para üç asır önceye ait olduğu için iş anlaşılmış. Zamanın hükümdarı imanlı bir kişiymiş. Halkla beraber bunları ziyaret etmek istemiş. Adamı öne geçirip mağaraya yönelmiş. Fakat adam, mağaraya girince, Tanrı köpekle beraber bunları sırretmiş; oraya bir mâbet yapılmış (Kur'an-ı Kerim; XVIII. 9-26).

Tarsus'ta, Elbistan'da, Maraş'ta, daha başka yerlerde Ashab-ı Kehf'e istinad edilen mağaralar vardır. Batılılara göre bu mağara Efesus şehrindedir. (bkz. E.H. Palmer, *The Koran*, Oxford, 1953, s. 241. not: 1).

B. 233. Münezzehtir noksan sıfatlardan kulunu geceleyin götüren. XVII. sûrenin ilk âyetinden lâfzan iktibas vardır. Bu sûrenin ilk âyetinde Hz. Muhammed'in geceleyin Mescid-i Harâm'dan, yâni Mekke'den Mescîd-i Aksâ'ya, yâni Kudüs'e Tanrı delillerinden bâzılarının gösterilmesi için götürüldüğü bildirilmektedir. LIII. sûrenin 1-15. âyetlerinde de Hz. Muhammed'in göklere urûc ettiği, Cebrâil'e iki yay kadar, hattâ daha da yakın olduğu, tekrar inerken Cebrâil'i bir kere daha, en son Sidre'nin yanında gördüğü, yanında Me'vâ cenneti bulunduğu, gözünün kaymadığı gibi haddini de aşmadığı, Rabbinin pek büyük delillerini gördüğü bildirilmektedir. Miraç denen bu seyir ve urûc, Hz. Muhammed'in peygamberliğini izhara ve davete memur oluşunun 12. yılında, Ramazan ayının 17. yahut Recep'in 27. gecesi olmuştur (Burâk, B. 340'ın izahına bkz.).

B. 250. Âdem – buğday. Âdem – İblis maddesine, B. 151'in izahına bkz.

B. 251. Harezm – Gor Savaşı. Sultanü'l Ulemâ, *Maârif*'inde, Gor padişahının 600 hicrîde (1203) Vahş şehrine geldiğini bildirir. İbnü'l-Esir, Şihâbeddin Muhammed-i Gorî'nin bu tarihte bütün Maveraünnehir'i aldığını kaydeder. Mevlânâ, bir şiirinde bu savaştan bahseder. *Fîhi mâ-fih*'te de Harezmşah'ın Semerkand'a geldiği zaman orada olduğunu bildirir ve bir olaydan bahseder. Semerkand, İbnü'l-Esir'e göre 1207'de, *Cihan-guşâ*'ya göre 1212'de Muhammed Harezmşah tarafından zapt edilmiştir. Mevlânâ, bir şiirinde Şems'le altmış iki yaşında buluştuğunu açıkça söylüyor (*Dîvân-ı Kebîr* terc. c. III, B. 338 ve Üçüncü Ciltteki Şiirler Hakkında Birkaç Söz'e bkz.) Bütün bu sarâhatlara nazaran Mevlânâ'nın 604 hicrîde (1207) doğduğuna dair rivayet yanlıştır. (I. ciltteki Giriş'e bkz.)

B. 254. Süleyman – karınca. Süleyman Peygamber, bir gün ordusuyla karıncalar ovasından geçerken bir karınca, karıncalara, yuvalarınıza girin de Süleyman ve ordusu sizi çiğnemesin demiş; bu sözü duyan Süleyman, karıncaya bu sözü neden söylediğini sormuş, o da senin ve ordunun azametini seyre dalıp Tanrı'yı anmayı unutmasınlar diye söyledim demiştir (Kur'an-ı Kerim; XXVII. 17-19). Ayrıca halk rivayetlerinde, bir karıncanın Süleyman'a bir karınca budunu armağan olarak götürdüğü de vardır. (B. 226'nın izahına bkz.)

B. 269. Rum – Zenci, Rum ülkesi. Anadolu'ya, eskiden Bizans'a tâbi olduğu için Rum ülkesi denmiştir. Edebiyatta Rum, beyaz, güzel mânasına ve Hint, Zenci karşılığıdır. Güzel, gündüz, yüz, Türk ve Rum olarak kullanılır; buna karşılık, çirkin, gece, saç ve ben de Hint ve Zenci sayılır. (Türk – Çadır, Ay, B. 71'in izahına da bkz.)

B. 294. Rık'a, nesih. Fenike yazısından doğan Arap yazısının, köşeli ve kûfî denen şeklinden sonra iri, kalın ve münhani tarzda yazılan şekline "sülüs" denir. Sülüsün ince, küçük olarak yazılışı "nesih" adını almıştır. Nesih daha köşeli ve bâzı harfleri birbirine ulanarak yazılırsa "ruka" adını alır. Beyitteki "rık'a"dan bu şekil kastedilmektedir. II. Mahmud ve Abdülmecid zamanında başlayan bâzı harflerin noktaları, harfe bitişik bir çizgi, iki noktalar düz çizgi, üç noktalar müsellese benzer şekilde gösterilen ve harfler umumîyetle keskin köşeler arz eden yazıya da "rık'a" denmişse de çok yakın bir mazisi olan bu yazıyla beyitteki "rık'a"nın bir münasebeti yoktur.

B. 308. Utarid. Yunanlılar Ermis, Hermes, Romalılar Merkür derlerdi. İlk zamanlarda yelleri estirdiğine inanılan ve ikinci kat gökte bulunduğu kabul edilen bu yıldız, Yunanlılara göre Zeus'la Atlas kızı Maya'nın oğluydu ve Zeus'un postacılığını yaptığına inanılırdı. Yolcuları, tacirleri koruduğu söylenen Hermes, Doğuda sürati yüzünden ok anlamına gelen "Tir" adıyla anılırdı. Eski Yunan inancında hırsızlığı ve

yalancılığı temsil ettiğinden tacirleri koruduğu, güzel söz söylediği ve bu bakımdan gök kâtibi mânasına "Debir-i Felek" diye anıldığı, defterle adı geçtiği olurdu ve başında sarık bulunan bir genç sûretinde tasvir edilirdi.

B. 311. Coşup sarıklarını atanlar. Mevlevîlerin sûfî tarikatları dedikleri ve esma ile, yâni Tanrı adlarını zikrederek Tanrı'ya ulaşmayı kabul ettikleri için "Esma Yolları" da denen tarikatlara mensup sûfîlerde vecd ve cezbeyi, coşkunluğu bilhassa zikir esnasında göstermek, hattâ bu coşkunluğu elde edebilmek için coşmuş görünmek doğrudur. Dervişler, başlarındaki külâhları yere atarlar, bağırırlar, elbiselerini yırtarlar, yerlere kapanırlar. Mevlânâ, beyitte bunları kınamaktadır. Mevlevîlerde böyle şeyler edebe aykırıdır, gösteriş sayılır. Hattâ bu yüzden, gerçekten böyle bir cezbeye kapılan kişiye mürebbisi, "kanı içine akıt" diye ihtarda bulunur.

B. 328. Subaşı. Su işlerine bakan, şehrin su işlerini çeviren, gerekince şehre su kanalları açtıran memurların âmirine verilen addır. Sübaşı ile bir münasebeti yoktur. Sü Türkçede asker mânasına gelir. Osmanoğulları devrinde "subaşı" diye anılan memur, şehrin inzibat işlerine bakardı ve bu söz "sübaşı" sözünden bozmaydı. Beyitteki "öküz açlığı", oburluk, açgözlülük mânasını ifade eder.

B. 340. Burâk. Cennet hayvanlarından, katırdan küçük, eşekten büyük, yüzü insan yüzüne, vücudu ata benzer, çok hızlı gittiği için şimşeğe benzetilerek Burâk denen hayvan. Hz. Peygamber miraçta, kendisine getirilen bir Burâk'a binmiştir. (*Sefînetü'l-Bihâr*; I, s. 72).

B. 345. Mağara Dostu – Zül-fekaar. Hz. Peygamber, Medine'ye göçerlerken, IX. sûrenin 40. âyetinde bildirildiği gibi, Mekke'den çıkıp bir mağarada Ebû Bekir'le gizlenmişlerdi. Bu münasebetle Ebû Bekir'e mağara dostu denmiş, sonradan bu söz gerçek dost anlamına kullanılagelmiştir. Zül-fekaar, ortası yivli mânasınadır. Hz. Ali, Yemen'e gönderildiği zaman, demir kaide üstünde duran putu kırmış, demirini Medine'ye getirmiş, demirciye verip iki kılıç yaptırıp Hz.

Peygamber'e sunmuştu. Muhzem adlı kılıcı Hz. Peygamber almış, Zül-fekaar adı verilen ikincisini Hz. Ali'ye vermişti. Zül-fekaar yedi karış uzunluğunda, bir karış enliliğinde, ortasında yivler bulunan bir kılıçtı. Cebrâil'in "Zül-fekaar'dan başka kılıç yok, Ali'den başka er yok" dediği, LVII. sûrenin, "Demiri indirdik, onda çetin bir azap ve insanlara faydalar var" meâlindeki cümleyi havi 25. âyetinin bu kılıç hakkında olduğu, gökten indiği hakkında da rivayetler vardır. (*Sefînetü'l-Bihâr*; II. s. 380)

B. 361. Elif – bir şeyi yok. Arap alfabesinin ilk harfi olan ve alfabemizde "a, e, ı, i, o, ö, u, ü" harflerinin yerini tutan harf, yukarıdan aşağıya doğru çekilen bir çizgiyle gösterilir. Noktası olmadığı için, "bir şeyi yok" denmiştir. Eskiden, harfleri şekilleriyle belletmek için, âhenkle, ilk mekteplerde, "Elifte bir şey yok, be altında bir nokta, te ona benzer, se ona benzer, cim karnında bir nokta, ha ona benzer, hı ona benzer, dal beli bükük, zel ona benzer..." diye çocuklar hep birden söylerlerdi; beyit bunu da hatırlatmakta ve bu âhenkli belleyişin çok eski bir geçmişi olduğunu bildirmektedir. Aynı zamanda "elif"te hiçbir şey olmadığı için, varlığını, irâdesini Tanrı'ya vermiş kişiye de işarettir.

B. 382. Zühal. Yunan mitolojisinde Uranos yâni gökle, Gaea yâni yerin oğlu Kronos'tur ve zamanı temsil eder. Yerle göğün oğulları olan devler, babaları Uranos'la çarpışırlar. Uranos, onları tutup tutup Gaea'nın içine atar. Gaea, oğullarının öcünü almak için Kronos'la birleşir. Kronos, babasını sakatlar; kardeşlerini kurtarır; Olimp dağına yerleşir. Babasına yaptığını çocuklarından bulacağından korkarak çocuklarını yutmaya başlar. Zeus doğunca anası, Kronos'a bir taş yutturur, oğlunu da Girit'e götürüp bir mağaraya koyar. Zeus büyüyünce kardeşlerini babasına kusturur, sonra da onu yerin dibine yollar. Zühal ziraatın koruyucusudur. Romalılar ona Satürn derler. Doğuda en büyük kutsuz yıldızdır. Minyatürlerde, sağ elinde bir insan kafası bulunan, sol elinde de bir insanın avcunu kavramış olan ihtiyar bir adam, ya-

hut ata binmiş, sağ elinde bir kılıç bulunan bir şahıs sûretinde temsil edilir. Zühal yedinci kat göktedir.

B. 415. Nerkis. Yunan mitolojisinde pek güzel bir delikanlı olan Narkissos'a Echo (ses yankısı) âşık olur; fakat delikanlı aşktan anlamaz. Echo erir, biter, yalnız sesi kalır. Narkissos da bunun cezasını aynı tarzda görür. Onu bir kayalığa atarlar. Orada bir kaynak vardır. Susayınca su içmek için kaynağa eğilir. Suda aksini görüp âşık olur, günden güne erir gider. Bir rivayette de kendisini kucaklamak için suya eğilince düşüp boğulur; vücudunun eriyen cüzlerinden, göze benzeyen bir çiçek biter ve bu çiçek dünya durdukça güzellere hayran hayran bakıp durur. Arapçaya "nercis" Farsçaya "nergis" diye geçen bu çiçek, göze benzetilir. Marazî rûhiyatta, yalnız kendisine bakarak şehvet duygusu duymaya Narsisizm denir.

B. 415. Abıhayat. Türkçesi "Bengisu"dur; bu sudan içen, ölümsüzlüğe kavuşurmuş. Kur'an-ı Kerim'in XVIII. sûresinin 60-65. âyetlerinde Mûsa Peygamber'in, genç arkadaşıyla, iki denizin kavuştuğu yere vardığı, orada Mûsa'nın arkadaşının bir kaynaktaki sudan abdest alırken, torbada bulunan ve bâzı rivayetlere göre kızarmış ve yarısı da yenmiş olan balığın, suyun sıçramasıyla dirilip denize atılarak gittiği, biraz sonra Mûsa'nın bunu duyup vakanın geçtiği yere döndüğü, orada kendisine Tanrı tarafından bilgi verilmiş birisini bulduğu anlatılır. Aynı sûrenin 66-82. âyetlerinde Mûsa ile bu zatın arasında geçenler anlatılır (Hızır – gemi B. 106. ve Hızır, İlyas – abıhayat maddelerine, B. 1069'un izahına bkz.). Âyetlerde genç diye anılan Yûşa Peygamber'dir. Mûsa'nın buluştuğu zat da Hızır'dır. Batı kaynakları bu rivayeti Gılgameş destanına, İskender hikâyesiyle, İlyas'la Haham Yeşua ben Levi arasında geçtiği söylenen Yahudi efsanesine dayamak isterler. Halk rivayetlerinde İskender, aşçısı Andreas'la karanlıklar diyarında bu suyun kaynağını bulmaya gider. Andreas, yanındaki tuzlu balığı bir kaynakta yıkarken balık dirilip suya atlar. Andreas da onu tutmak için suya atı-

lır; tutamaz, fakat ölümsüzlüğe erer. Bunu İskender'e anlatır. Kaynağı bulmak için bir hayli gezerler; fakat bulamazlar. Abıhayat, tasavvuf edebiyatında feyz, irfan, ilâhî bilgi ve manevî neşeye remizdir.

B. 423. Beytü'l-Mamûr. Mamûr, onarılmış ev mânasınadır. Kur'an-ı Kerim'in LII. sûresinde 4. âyetinde geçer. Kâbe'nin tam hizasında, yücelerde bulunan ve meleklerin kıblesi olan manevî mâbet.

B. 442. Kafdağı. Dünyayı çepeçevre kuşattığına, ardında devlerin, ejderhâların bulunduğuna inanılan dağ. Tasavvufta Kafdağı, insan vücududur.

B. 446. Kökü yukarıda, dalları aşağıya sarkmış. Kur'an-ı Kerim'in XIV. sûresinin 24. âyetinde temiz söz, kökü sabit, dalları budakları gökte bulunan bir ağaca benzetilmektedir, 25. âyette, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verdiği, Allah'ın insanlara, anıp öğüt olmaları için örnekler getirdiği bildirilmekte, 26. âyetteyse pis sözle, pis ağaçtan bahsedilmektedir. Temiz söz imanı belirten "Şahâdet kelimesi", temiz ağaç da iman sahibi, mümindir; pis söz inanmayışı bildiren küfür sözü, pis ağaçsa kâfirdir.

B. 470. Mevlânâ. Bilginlere efendi, efendimiz, sahibimiz anlamlarına "mevlâ, mevlânâ" denmesi âdetti. Kadı Necmeddin-i Taştî, büyük kişilerin bulunduğu bir toplulukta bir gün "Bütün dünyada üç şey umumî mânada söylenirken Mevlânâ'ya mensub olunca hususî mâna kazandı ve halkın ileri gelenleri de bunu güzel buldular. Birincisi, mesnevî her iki mısra'ı kafiyeli olan (beyitleri kafiye bakımından aynı olmayan) şiire denirdi, bu zamanda mesnevî denince akla hemen Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si geliyor. İkincisi, bütün âlimlere mevlânâ derler; böyle olduğu halde Mevlânâ denince o anlaşılıyor. Üçüncüsü, her kabre türbe denir; şimdi türbe denince, Mevlânâ'nın merkadi hatıra geliyor" demişti (*Menâkibü'l-Ârifîn*; II. s. 597). Gerçekten de bugün, Doğu'da, Batı'da Mevlânâ denince, Celâleddin Mu-

hammed anlaşılmakta, kitabın ve şâirinin adı anılmadan mesnevî denince de Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si hatırlanmaktadır; fakat türbe sözü hakkındaki hüküm Konya'ya hastır. Beyitten, daha zamanında, kendisine Mevlânâ dendiği anlaşılmaktadır. Ancak burada, Mevlânâ'nın "Munlâ, Mevlânâ, Rûmî, Celâl, Celâleddin" mahlaslarını hiçbir şiirinde kullanmadığını, bu çeşit mahlas taşıyan şiirlerin ona atıf ve isnat edilmiş uydurma şiirler olduğunu da söyleyelim. Esasen bir adam kendisine Mevlânâ demez, ona başkaları bu vasfı verir.

B. 482. Arş. Tavan, bir şeyin üstünü örten şey, çardak mânalarına gelen Arapça bir söz. Yüceliği bakımından padişah meclisine ve bu münasebetle hüküm ve kudret mânasına da gelir. Kur'an-ı Kerim'in IX. sûresinin 129, XVII. sûresinin 42, LXXXV. sûresinin 15. âyetlerinde Allah "yüce ve ulu Arş sahibi", XXI. sûresinin 22, XL. sûresinin 15, XLIII. sûresinin 82. âyetlerinde "Arş sahibi" diye övülür. VII. sûrenin 54, X. sûrenin 3, XXXII. sûrenin 4, LVII. sûrenin 4. âyetlerinde, yerleri ve gökleri yarattıktan sonra tedbir ve tasarrufunun Arş'ı kapladığı, XX. sûrenin 5. âyetinde rahmeti umumî olan Tanrı'nın, Arş'ı tedbir eylediği bildirilir. LXXXI. sûrenin 19-20. âyetlerinde güç, kuvvet sahibi büyük elçinin, yâni Cebrâil'in Arş sahibi katında mevki sahibi olduğu, XL. sûrenin 7. âyetinde meleklerin Arş'ı taşıdıkları, LXIX. sûrenin 17. âyetinde kıyamet günü Arş'ı sekiz meleğin taşıdığı bildirilir. Müslüman bilginlerinin çoğunluğuna göre Arş, Tanrı'nın, kudreti ve rahmetiyle her şeyi kavrayıp kaplaması ve bilgisidir. Sûfiler Arş'ı varlık, beden ve tüm cisimdir. (*Ta'rifât*, s. 100). Bu bakımdan bütün mezâhir, Tanrı Arş'ıdır.

B. 487. Hayder. Arslan demektir. Hz. Ali'nin adlarındandır.

B. 490. Rableri suvarır, kandırır onları. 1416, 2814 ve 2914. beyitlerde de geçer. LXXVI. sûrenin 21. âyetinin son kısmıdır.

B. 495. Âfâkıy – Mekkî. İslâm dininde kıble, yâni namazda yönelinecek yer, Mekke'deki "Kâbe"dir. Mekke'de oturanlara Mekkeli mânasına "Mekkî", Mekke'de oturmayanlara dolaylardakiler mânasına "Âfâkıy" denir. Mekki olanlar Kâbe'ye, âfâkıy olanlar da Kâbe tarafına dönerler.

B. 506. Yağma. Türk boylarından birinin adı. Edebiyatta bu sözün iki mânasıyla sanat yapılagelmiştir.

B. 510. Eflâtun. Meşhur Yunan filozofu ve ide nazariyesinin kurucusu Platon'dur. Sokrat'ın talebesi, Aristo'nun hocasıdır. Milâttan 430 yıl önce doğmuş, Sokrat'ın öldürülmesinden sonra seyahate çıkmış, bu arada Mısır'da epeyce oturmuş, Milâttan önce 388'de Akademiya'yı kurmuş ve 348, yahut 347 tarihinde ölmüştür. Doğu edebiyatında akıl timsali olarak övülegelmiştir. 3147. beyitte de geçer.

B. 538. Yakub – Yusuf, Ken'an. B. 75'in izahına bkz.

B. 552. İslâm – Lâm. III. sûrenin 19. âyetinde, Tanrı indinde dinin İslâm dini olduğu bildirilmiş, Hz. Muhammed de her çocuğun fıtrat, yâni yaratılış üzere doğduğuna, sonradan konuşmaya başlayınca, büyüyünce anasıyla babasının onu Yahudi, Hıristiyan ve Mecûsî yaptığını bildirerek İslâmın fıtrat dini olduğunu buyurmuştur (*Al-Câmi'*; II, s. 79). Müslümanın dilinden, elinden Müslümanların selâmette olduğunu bildiren hadisler de vardır (aynı; s. 172).

B. 553. Sahip-kıran. Eski yıldız bilgisine nazaran iki kutlu ve yomlu yıldızın bir dereceye gelmesi yeryüzüne saadetler getirir. Böyle bir anda tahta çıkan padişaha "sahip-kıran" denirdi ve o padişah sağ yanına iki, sol yanına da iki kılıç takınırdı.

B. 567. Dönüp bize gelenler. II. sûrenin 156. âyetinde korkuyla, açlıkla, beden, mal, meyve ve evlât noksanıyla, maddî ve manevî elemlerle sınanan ve sabredip, biz Allah'ınız ve gene ona dönüp gidenleriz diyenlerin müjdelenmesi buyurulmakta, müteakip âyette de onlara verilecek mükâfat bildirilmektedir. Beyitte bu âyete işaret ediliyor.

B. 580. Dokuz gök. Eskiler, gökleri dokuz kat olarak kabul etmişlerdi. Yedi kat gökte, dünyadan itibaren şu yıldızlar vardı. 1. Ay, 2. Utarid, 3. Zühre, 4. Güneş, 5. Mirrîh, 6. Müşteri, 7. Zühal, 8. kat gökte burçlar bulunur, bu göğe burçlar ve sabitler, yâni başka bir yıldızın, yahut güneşin çevresinde dönmeyen yıldızlar göğü mânasına "Felekü'l-Burûc, Felek-i Sevâbit" denir. Bu göğü kaplayan ve içinde hiçbir şey bulunmayan göğe de Atlas göğü denir ki böylece dokuz gök vardır ve âlemin merkezi yer küresidir.

B. 580. Yedi deniz. Eski coğrafyacılara göre yedi büyük deniz vardır. 1. Çin Denizi (Büyük Okyanus) 2. Magrip Denizi (Atlas Okyanusu) 3. Rum Denizi (Akdeniz) 4. Karadeniz, 5. Tabariyye Denizi (Şap Denizi, Kızıldeniz) 6. Curcan Denizi (Hazer) 7. Harezm Denizi (Fars Denizi) (*Bürhan* terc. Heft Muhît maddesi, s. 626, 1268 - Matbaa-i Âmire).

B. 581. Güneş – dördüncü kat gök. Eski Hint ve İran'da "Mitra", sonradan Avesta'da "Mithra", yeni Farsçada "mihr" diye geçer; dost, sevgi ve aydınlık mazharı mânalarına gelir. Vârûne'nin yâni göğün gözüdür ve gökten ayrı mütalâa edilemez (*Mazdayasna*). Yunan'a Apollo olarak geçmiş, Roma'da Phoebus adını almıştır. Zeus'un oğludur. Oklarıyla insanları öldürdüğü gibi her türlü derde de devâ olur ki, güneşin hararetindeki yakıcılıkla olduruculuktan kinayedir. Lir çalar, şâirlerle müzisyenleri korur. Defne onun alâmetidir. Karışık, kıvırcık saçlı, elinde lir, yahut yay bulunan bir delikanlı şeklinde temsil edilir. Doğuda, küçük kutlu yıldızdır. Minyatürlerde, elinde sopa yanında dört öküzle iki domuz bulunan, bir öküz yavrusuna binmiş bir delikanlı, yahut yere bağdaş kurmuş iri yüzlü bir genç tarzında temsil edilir. Bâzı İran minyatürlerinde çevresine ışıklar saçan tek baştan ibaret olarak gösterilmiştir. Dördüncü kat göktedir.

B. 584. Şişe – peri. Eskilere göre, afsunla perileri davet etmek için okunacak duaları, yapılacak şeyleri bilen afsuncuların, davet ettikleri periyi bir şişe içine hapsettiklerine,

onu koyuvermek için, onunla alâkalı cin ve perilere diledikleri işleri gördürdüklerine inanılırdı. İslâmî bir inanç olmamakla beraber halk arasında revaçta bulunan bu inanç, edebiyatta "peri-şişe" mazmununun meydana gelmesine sebep olmuştur.

B. 585. Şişe incelmek. Ali Buveyh'ten Müeyyedü'd-devle'yle kardeşi Fahrü'd-devle'nin vezirliğinde bulunan, dîvânından başka akaid, kelâm, şiir, lügat, biyografya vs.ye dair yirmiden fazla eseri olan, Sâhib b. Abbâd diye anılan İsmail b. Abbâd'ın, "Sırça inceldi, şarap da letafet buldu; ikisi de birbirine benzedi de iş müşkülleşti. Sanki şarap var da kadeh yok; yahut kadeh var da şarap yok" meâlindeki meşhur Arapça kıt'asına işaret edilmektedir. Vezirlerden, ilk olarak "Sâhib" diye anılan İbn Abbâd 324, yahut 326'da doğmuş (935-937), 385 yahut 387'de vefat etmiştir. İmâmiyye mezhebinden olan İbn Abbâd'ın bu kıt'asını Fahreddin-i Irâkıy, Farsça bir kıt'ayla terceme etmiştir (Muhammed Ali Müderris: *Reyhânetü'l-Edeb*; s. VI, Tebriz -1333 şemsi hicrî; s. 69-74. Irâkıy'nin hal tercemesi III. cilttedir; 1369 hicrî, 1329 şemsî hicrî; s. 74). Mevlânâ, İbn Abbâd'ın bu kıt'asını, mektuplarından birinde de istişhad yollu alır. (*Mektuplar*; tercememiz; Mek. LV, s. 84)

B. 589. Elest. Arapçada, değil miyim demektir. VII. sûrenin 172-173. âyetlerinde, "Hani Rabbin Âdemoğullarının sırtlarından zürriyetlerini izhar etmişti de kendilerini kendilerine tanık tutarak ben Rabbiniz değil miyim" demişti; onlar da evet, tanığız Rabbimizsin demişlerdi. Bu da kıyamet günü bizim bundan haberimiz yoktu dememeniz, yahut da atalarımız önce şirk koşmuştu, biz onlardan sonra gelmiş bir soyuz; bizi de o boş ve asılsız işlerde bulunanların amelleri yüzünden helâk mı edeceksin dememeleri içindi, buyurulmaktadır. Bu izhar etme keyfiyetini, Âdem Peygamber'in sırtından, kıyamete dek gelecek zürriyetini izhar edip onlardan tanıklık aldığı, bu tanıklığa melekleri şahit etmiş, sonra gene zerreleri Âdem'in sulbüne iade edilmiştir tarzında anlayanlar

olduğu gibi, âyette Âdem'in denmediğine, Âdemoğullarının dendiğine göre âyeti şu tarzda anlayanlar da olmuştur: Ana rahmine düşen ve dünyaya gelen herkes Tanrı'nın delillerini görmekte, âdeta Tanrı tarafından, Rabbiniz değil miyim hitabına mazhar olmakta, acziyle, haliyle o da Rabbimizsin diye Tanrı'nın hitabını gerçeklemektedir. Sûfilere göre bu kitap ve cevap, misâl âleminde olmuştur. Âyetler bunlardan başka çeşitli tevillerle de anlatılmıştır. (*Kur'an-ı Kerim ve Meâli*; c. II, s. LXIII-LXIV)

B. 589. Hayber. Hicretin yedinci yılının başlarında, Medine'ye dört konaklık bir yerdeki Hayber kalesine savaş açıldı. Kale, Musevîlerin elindeydi. Hz. Muhammed, kalenin zaptı uzayınca, yarın bayrağı öyle birisine vereceğim ki Allah ve resûlünü sever, Allah ve resûlü de onu sever; fetih onun elleriyle olur buyurdu ve ertesi günü bayrağı Ali'ye verdi. Ali, Hayberlile-rin Merhab adlı kahramanını bir kılıçta tepesinden ikiye böldü; Hayber kalesinin kapısını koparıp savaş sonuna kadar kalkan gibi kullandı; Hayber fethedildi (*Sosyal Açıdan İslâm Tarihi I, Hz. Muhammed ve İslâm* adlı eserimize bkz. s. 115-118).

B. 600. Yusuf – kurt. B. 75'in izahına bkz.

B. 602. Usturlap. Üstüne gök haritası resmolunmuş, dereceler gösterilmiş yarım daire şeklinde bir tahtadır. Ortasındaki ipe bağlı olan kurşun, güneşin hizasına getirilerek güneşin ve güneşe nazaran diğer yıldızların bulundukları dereceler tâyin edilir. Bu kurşuna örümcek anlamına "Ankebut" denir.

B. 619. Vîs – Râmîn. Vîs, Râmîn adlı gencin sevdiği kızdır; Vîse de denir. 1063'de ölen Fahreddin-i Gürgâni, bu gençle kız arasında geçen macerayı Pehlevîceden alarak işlemiş, mesnevî tarzında bir eser meydana getirmiştir. (*İlâhi-Nâme*'ye bkz. II. basım; MEB yay. İst. M. E. Basımevi, 1967; A. Gölpınarlı çevirisi, s. 142-147)

B. 630. Zün-Nûn (-ı Mısrî). Balık sahibi (Yunus – Balık, B. 1784'ün izahına da bkz.). Sûfilerden ve Melâmet erbabından olup 245 hicrîde (859) vefat eden ve Mısır'da, Şafiî'nin

türbesi civarına gömülen zat da bu adı taşır. Mevlânâ, *Mesnevî*'nin II. cildinde de bu zattan bahseder.

B. 635. İsa – İğne. IV. sûrenin 157. âyetinde İsa Peygamber'in asılmadığı, öldürülmediği, Allah'ın diri olarak onu göğe ağarken yakasında dünya malından bir iğne bulunduğu, bu yüzden dördüncü kat gökte kaldığı halk tarafından söylenegelmiştir; beyitte buna işaret edilmektedir.

B. 636. Mûsa, Hârun – Hızır. Hârun, Mûsa Peygamber'in kardeşidir ve onun şeriatıyla hükmeden bir peygamberdir. (Hızır için Hızır – Gemi, B. 106 ve Abıhayat, B. 415'in izahına bkz.)

B. 639. Mısır – şeker. Eskiden şeker, şekerkamışından meydana gelirdi. Şekerkamışının en iyi cinsi Mısır'da yetiştiği için şekerle Mısır hemen daima beraber anılagelmiştir.

B. 675. Uhud Dağı. Medine yakınında bir dağ. Hicretin üçüncü yılında Müslümanlarla müşrikler bu dağ yakınında savaşmışlardı (*Sosyal açıdan İslâm Tarihi I, Hz. Muhammed ve İslâm* adlı eserimize bkz. s. 95-104). Hadiste "Uhud bir dağdır ki bizi sever, biz de onu severiz" buyurulmuştur. (*Al-Câmi'*; I, s. 9)

B. 687. Kalender. Melâmîlikten ayrılan, müntesiplerinin çoğu gezginci olan, halkın kınayışına uğramak için "çârdarb" olmayı, yâni saç, sakal, kaş ve bıyıklarını usturayla tıraş etmeyi şiar edinen bir sûfî zümresi. (*Türk Ansiklopedisi*'ne yazdığımız Kalenderî maddesine bkz.)

B. 687. Semender. Ateşte yaşadığına inanılan esâtîrî bir hayvan.

B. 689. Küfür – İman. Küfür, Tanrı'yı, peygamberleri, dini ve din hükümlerini, âhireti inkâr etmek, imansa bunlara inanmaktır. Küfür, lügatte örtmek mânasına gelir. Bu bakımdan edebiyatta, yüzü örten saçlara küfür ve kâfir, yüze de iman denmiştir.

B. 696. Top – çevgân. Çevgân, Türkçeye "çevgen" tarzında geçmiştir; ucu eğri bir sopadır. Karşılıklı oyuncular, at koşturarak topu çevgenle çelip karşı tarafın dikili iki direği-

nin arasından geçirmeye savaşırlar. Ortaçağın bu meşhur oyunu, edebiyata da girmiş ve işlenmiştir. Âşık sevgilinin çevgenine düşmüş, onun vuruşuyla dilediği yere yuvarladığı bir toptur. Tasavvufta sevgili, Tanrı, yahut O'nun varlığına, irâdesine varlığını, irâdesini vermiş olan kâmildir; çevgen Tanrı irâdesidir. Top da ona teslim olan mürittir.

B. 697. Nisan yağmuru. Eskilerin inancına göre nisan ayının yağmurlarında feyz ve bereket vardır. Yağarken bütün yaratılmışlar ağızlarını açarlar. Düşen katreler, o mahlûkun yaradılışına, istidadına göre bir sûrete bürünür. Ağzını açmış yılanın ağzına düşen katre, zehir olur; sedefin içinde düşense inci kesilir.

B. 700. Kadir gecesi. Kur'an'ın Kadir Gecesi indiği, o gecenin bin aydan hayırlı olduğu, meleklerle Rûh'un, Rablerinin izniyle o gece indikleri, o gecenin tanyeri ışıyıncaya dek esenlik olduğu, Kur'an-ı Kerim'in XCVII. sûresi olan ve 5 âyetten ibaret olan Kadr sûresinde bildirilir. II. sûrenin 185. âyetinde Kur'an'ın ramazan ayında indirildiği bildirildiğine göre bu gece ramazan ayındadır ve hadislere göre son on gecelerinden biridir (*Al-Câmi'*; I, s. 108). O gece, bir yıl içinde olacak şeyler de takdir edilir. Ehl-i beyt imamlarına göre 19, 21, 23, 25, 27 ve 29. gecelerinden üçü de kadir gecesidir; fazilet bakımından 23. gece en üstünüdür. Hanefîler, 27. gecenin kadir gecesi olduğunu kabul etmişlerdir. Kadr, sıkıştırmak, üstünlük anlamlarına gelir. Meleklerin inip çıkışları yüzünden yeryüzünün pek kalabalık olması, o gecenin üstünlüğü, o yıl olacak şeylerin, o gece takdir edilmesi dolayısıyla o geceye bu ad verilmiştir.

B. 728. Hint. Gece ve siyahlık. Rum – Zenci maddesine, B. 269'un izahına bkz.

B. 729. Hârût, Mârût – büyü. Hârût ve Mârût, Kur'an-ı Kerim'in II. sûresinin 102. âyetinde, Süleyman Peygamber'in kâfir olmadığı, şeytanların kâfir olduklarını bildirirler ve insanlara büyü yapmayı öğrettikleri söylenir; sonra da Babil'e

indirilen Hârût, Mârût adlı iki meleğin, biz sizi imtihana çekmeye memuruz, sakın kâfir olmayın demeden kimseye bir şey öğretmedikleri anlatılır. Halkın rivayetine göre, bu iki melek insanların isyanından yakınmışlar, Tanrı, onlarda şehvet vardır, size de şehvet versem, siz de isyan edersiniz demiş. Onlar isyan etmeyeceklerini söyleyince, Tanrı onlara şehvet verip yeryüzüne inmelerini buyurmuş. Gündüz inerler, halk arasında hüküm sürerler, gece İsm-i A'zam'ı okuyup göğe çıkarlarmış. Derken bir kadına gönül vermişler, kadın İsm-i A'zam'ı öğretirlerse bunlara râm olacağını söylemiş, öğretmişler, kadın bu adı okuyup göğe çıkınca Tanrı onu çarpıp bir yıldız yapmış. Zühre bu kadınmış. Hârût'la Mârût'u da dünya azabıyla âhiret azabı arasında muhayyer bırakmış, dünya azabına razı olmuşlar. Bunları Babil kuyusuna baş aşağı astırmış. Büyücüler, o kuyunun başına gidip bunlardan büyü öğrenirlermiş. Bu yüzden edebiyatta Hârût-Mârût, Zühre, Babil kuyusu, büyü ve büyücü ile anılır.

B. 736. Nerde olursanız o, sizinle beraberdir. LVII. sûrenin 4. âyetinde geçer; beyitte bu âyete işaret edilmektedir.

B. 750. İnanan inananın aynasıdır. "Mümin, müminin aynasıdır." (Hadis; *Al-Câmi'* II, s. 170).

B. 755. Zümrüdüanka. Metinde "Sîmurg" diye geçer. Otuz kuş anlamına gelen bu söz, bu ismi var, cismi yok kuşa, otuz kuş büyüklüğünde olması yüzünden ad olmuştur. Vücudunda otuz renk bulunduğundan otuz renkli anlamına "Si reng" de denmiştir. Boynu çok uzun olduğu, görünmeyecek kadar yüksek uçtuğu için Arapçada "Ankaa" ve "Ankaa-yı Mugrib" diye anılmıştır. Rüstem'in babasını bu kuş besleyip yetiştirmiştir. Yuvasının Kafdağı'nda olduğu söylenen bu kuş, devlet kuşuyla karıştırılır. Koyunları ve diğer hayvanları kapmakla yetinmeyip çocukları da kapmaya başladığı için zamanın peygamberinin duasıyla neslinin münkariz olduğu da rivayet edilmiştir. Türkçeye Zümrüdüanka diye geçen bu kuş, masallarımızda Keloğlan'ın dostudur.

Tasavvufta Ankaa, herkesçe tanınmayan Kutb'a ve maddenin her şekli almak kabiliyetine denir. (Rüstem – Zâl B. 215'in izahına da bkz.)

B. 756. Sûfî vakit oğludur. 2919. beyitte de geçer. Mevlânâ, *Mesnevî*'nin I. cildinde de bu sözü anar (Raynold A. Nicholson basımı; I, Leiden - 1925; s. 10, beyit 133). Zaman, hadiselerin birbiriyle zihinde kıyaslanmasından doğan mücerret bir mefhumdur. Hal, boyuna geçmişe akar durur. Gelecek, hiçbir vakit tahakkuk etmez. Geçmiş zamansa ancak hâtıradadır. Bu bakımdan zamanın hakikati, "an"dır, yâni her an içinde bulunduğumuz, zamanın bölünmez cüzündendir. Sûfî de geleceğe kul olmadığı gibi geçmişin de kaydında değildir. İçinde bulunduğu ânın gerektirdiğini yapar. Bu sözün mânası budur.

B. 775. Türk – Yağmâ. Yağma, B. 506'nın izahına bkz.

B. 788. Türk – Hintli. Rum – Zenci, B. 269'un izahına bkz.

B. 795. Dudu – şeker. Söz söylemeyi başaran dudu kuşu şekerle beslenir; bu bakımdan dudu, şekerle anılır. Aynı zamanda duduya, kendi cinsinden bir kuş söz söylüyormuş duygusunu vermek için ayna arkasına geçilerek söz söylenir: O da sözleri tekrarlamak sûretiyle söylenen sözleri belleyip söylemeye başlar. Bu yüzden dudu "ayna" ile de anılır.

B. 815. Şarap – keşiş. Hıristiyanlıkta, şarap İsa'nın kanı, içine doğranan ekmek de eti olur ve bunu içen kudsîleşir inancı vardır. (İst. 1908 basımı *Ahd-i Atıyk ve Cedîd*, Matta, XXVI. 26-28; Markus, XIV. 22-25; Luka, XXII. 19-20, Yuhanna, VI. 54-58) Bu yüzden şarap, keşişle beraber anılmıştır.

B. 827. İnsanlar bir tek insanın soyundan. Âdem – İblis maddesine, B. 151'in izahına bkz.

B. 836. Ahmed. Hz. Muhammed'in adlarından. LXI. sûresinin 6. âyetinde, İsa Peygamber'in kendisinden sonra Ahmed adlı bir peygamberin geleceğini müjdelediği bildirilir.

Hadislerde de kendilerinin adlarını söylerlerken "Ahmed" adını kullanmışlardı. (*Câmi'*; I, s. 90).

B. 839. Zülkarneyn – set. İki boynuzlu mânasınadır. Kur'an-ı Kerim'in XVIII. sûresinin 83-96. âyetlerinde Zülkarneyn'in batıya gittiği, orada güneşin âdeta kara bir balçığa battığını gördüğü, sonra doğuya gittiği orada da güneş ışığını elbise edinmiş bir topluma rastladığı, Yecüc ve Mecüc denen bozguncuların gelmemesi için iki dağ arasına demir ve bakırla pekiştirilmiş bir set kurduğu anlatılan bu zat, Hindistan Maârif Veziri Ebû'l-Kelâm Âzâd merhumun tahkikine göre Med ve Fars hükümetlerini birleştirip İran imparatorluğunu kuran Kûruş-ı Kebîr'dir. Heykellerinde bu zatın başında, bu iki ülkeyi birleştirdiğine alâmet olarak iki boynuz arasında bir küre vardır. Yapılan set, Hazer ve Karadeniz arasındaki Kafkas dağlarının geçit yerine yapılan ve kalıntıları hâlâ duran settir. Araplar bu sete, Hazer ve Türk Kapısı derler. Kur'an'da, bu sûrede ve XXI. sûrenin 96. âyetinde anılan Yecüc, Mecüc de Ahd-i Atıyk'te, Tekvin bölümünde adı geçen ve Nuh'un oğlu Yâfes'in oğulları arasında anılan Comer ve Macuc'tur. Zülkarneyn'in peygamber, yahut Tanrı yakınlarından olduğu rivayet edilmiştir. Zahir ve bâtın ilmini, ilimle irfanı cem eden erene de bu ad verilir. Hz. Peygamber, Ali'ye ümmetin Zülkarneyn'i buyurmuştur. (*Sefinetü'l-Bihâr*, II, s. 425-427 ve *Kur'an-ı Kerim ve Meâli*, bkz. Açıklama, c. II, s. LXXXII - LXXXIV)

Bahr-i Hezec –Müseddes-i Mahzûf–

B. 921. Damdan tası düşmek. Gizlenen şeyin meydana çıkması yerinde kullanılır. Şimdi, "foyası meydana çıktı" demekteyiz.

B. 925. Sopa – ejderhâ. İmranoğlu Mûsa – Firavun, B. 142'nin izahına bkz.

B. 931. İki baş aşağı kandil. Güneş'le Ay kastedilmektedir.

B. 941, B. 948. Ol (Kün) – kâf, nun. Arap yazısında "K" ve "N" harfleriyle yazılan, "kün" diye okunan sözün mânası "ol"dur, Tanrı irâdesini bildirir ve bu sözle, dilediği şeyin hemen olduğu bildirilmiş olur. (Kur'an; II. 117, III. 47; XIX. 35; XXXVI. 82; XL. 68)

B. 960. Mustafâ – süt. Hz. Muhammed'e Miraç Gecesi, birinde şarap, öbüründe süt bulunan iki kadeh sunulduğu, Hz. Peygamber'in sütü içtiği, Cebrâil'in hamd olsun Allah'a ki seni fıtrata (yaradılışa, fıtrat dinine) hidayet etti; şarabı alsaydın ümmetin azgın olur, isyan ederdi dediği, hadis olarak Ebû Hurayra'dan rivayet edilmiştir (*Müslim*, VI. s, 104). Hz. Peygamber, sütü pek severlerdi; süt içince, Allahım, onu bize mübarek et ve onunla bizi rızıklandır buyururlardı (*Sefînetü'l-Bihâr*, II. s, 504-505).

B. 961. Meryem – Ye, İç. Meryem, İsa Peygamber'in annesidir; İsa Peygamber'i babasız olarak doğurmuştur. Cebrâil, âzası düzgün bir insan şeklinde temessül etmiş, Meryem yalnız olduğu için korkmuş, senden Rahman'a sığınırım demiş, Cebrâil, Rabbinin elçisiyim, sana tertemiz bir çocuk vermeye geldim deyince de, benden nasıl çocuk olabilir ki, ne bana kimse dokundu, ne de kötü kadınım diye açıklanmıştı. Cebrâil'in nefhiyle gebe kalan Meryem, doğuracağı zaman, kuru bir hurma ağacının dibine gitmiş, keşke demişti, bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim. Bu sırada uzaktan bir ses gelmiş, Meryem'e hurma ağacını silk, terütaze hurmalar dökülecek, ye, iç, gözün aydın olsun; biri görürse, bugün oruçluyum kimseyle konuşamam de, denmişti. O sırada kavmi, baban kötü kişi değildi, anan da kötü kadın değildi deyince Meryem, İsa'ya sormalarını işaret etmiş, onlar, beşikteki çocuk nasıl konuşabilir deyince İsa, ben Allah'ın kuluyum, bana kitap verdi, beni peygamber etti, kutladı; diri oldukça namaz kılmamı, zekât vermemi emretti; anama itaatli etti beni, kötü kişi olarak yaratmadı beni; selâm bana, doğduğum gün, öleceğim gün ve tekrar dirilip kabirden çıkacağım gün diye dile gelmiş, söz söylemişti (Kur'an-ı Kerim; XIX. 16-33). Beyitteki "Ye, iç" bu sûrenin 26. âyetinde geçer.

B. 970. Put. Taştan, tahtadan, madenden yapılan ve iptidai inanç besleyenler tarafından bir kudreti temsil ettiğine inanılarak tapılan nesne. Çok defa put, pek güzel bir sûrette temsil edildiği için istiare yoluyla güzele "but" denmiş, edebiyata da böyle geçmiştir. Tasavvufta eser müessiri, sanat sanatkârı gösterdiği cihetle, güzellerde ve güzellikle, mutlak güzellik olan Tanrı güzelliği görüldüğü cihetle mutlak güzellik de kastedilir.

B. 977. Süleyman – onları getirin. Süleyman Peygamber'in atları seyrettikten sonra onları getirin diye emrettiği ve atlar getirilince boyunlarını okşamaya, yelelerini taramaya başladığı, Kur'an-ı Kerim'in XXXVIII. sûresinin 31-33. âyetlerinde anlatılır. (Süleyman B. 226'nın izahına bkz.)

B. 978. Güneşin batıdan doğması. Güneşin batıdan doğması, kıyamet alâmetlerindendir (*Müslim*; XIII, s. 179).

B. 980. Havuz gibi sağraklar. Süleyman maddesine, B. 226'nın izahına bkz.

B. 982. Âzer – put. VI. sûrenin 74. âyetinde Âzer'in adı geçer. Arapçada "eb", babaya dendiği gibi amcaya da denir. XIV. sûrenin 41. âyetinde İbrahim Peygamber'in anasıyla babası iman sahibi olarak anıldığına, XXVI. sûrenin 218-219. âyetlerinin Hz. Muhammed'in ana ve baba soyunun Âdem Peygamber'e kadar mümin olduğu sûretinde tefsir edildiği, hadiste de Âdem'den kendilerine dek bütün ana ve baba soyunda küfür ve nikâhsız birleşme olmadığı buyurulmasına nazaran Âzer, Hz. Muhammed'in ceddi İbrahim Peygamber'in babası değildir, put yonan ve yapan bu zat ana tarafından İbrahim'in amcasıdır; İbrahim'in babasının adı Târeh'dir. (*Câmi'*; I, s. 89).

B. 983. Kevser. Kur'an'ın CVIII. sûresi üç âyettir ve "Şüphe yok ki biziz sana Kevser'i veren; artık namaz kıl

Rabbine ve kurban kes sen. Şüphesiz, sana buğz eden yok mu, odur nesli kesilen" meâlindedir. Kevser, sonsuz hayır, bereket, sayısız ümmet, kesilmez soy sop mânalarına geldiği gibi cennete de Hz. Muhammed'in havuzunun adıdır. İki yanında inciden kaplar olup, bu kapların yıldızlar kadar sayısız bulunduğu, müminlere bu havuzdan Ali'nin su vereceği hakkında birçok hadis vardır. (*Kur'an-ı Kerim ve Meâli*; Açıklama, II, s. CXXVIII; *Fadâilü'l-Hamseti mine's-Sıhâhı's-Sitte*; III, s. 98-103)

B. 989. Sâmirî. Mûsa, Tanrı'nın vade verdiği Tur Dağı'na giderken yerine kardeşi Hârun'u bırakmıştı. Sâmirî denen biri, kavmin ziynet eşyasını toplayıp eriterek bir öküz heykeli dökmüş, Mûsa'nın ve sizin tanrınız budur demişti. İsrailoğulları buna tapmaya başlamışlar, Mûsa gelince öküzü eritmiş, denize döktürmüş, Sâmirî'yi de lanetleyip kavmin içinden tard etmişti.

B. 990. Ca'fer-i Tayyar. Ca'fer, Ebû Tâlib'in oğlu, Hz. Ali'nin kardeşidir. Mekke'de, müminlere eziyette bulunan müşriklerin şerrinden Habeş ülkesine hicret eden Müslümanlara reis olmuştu. Hayber'in fethi günü gelip Hz. Peygamber'le buluşmuştu. Hz. Peygamber, buna pek sevinmiş, bilmem ki buyurmuştu, Ca'fer'in gelişine mi daha fazla sevineyim, Hayber'in fethine mi? "Ca'fer yaradılışda da, huyda da en fazla bana benzeyendir" hadisi de onun hakkındadır. Hicretin sekizinci yılında, Mu'te savaşında elleri kesilmiş ve şehit düşmüştü. Hz. Resûl, Ca'fer'i gördüm, iki kanatla cennette uçuyor buyurmuşlardı. Bu yüzden uçan mânasına "Tayyar" lâkabıyla anılmıştır. (*Sefinetü'l-Bihâr*; I, s. 158-160; *Al-Câmi'*; II, s. 18; *Sosyal Açıdan İslâm Tarihi. Hz. Muhammed ve İslâm*; s. 124-125).

B. 1046. Ahmed-i Muhtâr. Seçilmiş Ahmed, Hz. Muhammed. (Ahmed maddesine, B. 836'nın izahına bkz.)

B. 1058. Nesr-i Tâir. Uçan akbaba kuşu demektir. Batı tarafında bulunan bir yıldıza, benzetiş yoluyla bu ad verilmiştir.

B. 1065. Arslan – Öküz. Yıldızların arasının çizgiyle çizildiği takdirde arslan ve öküz şeklini gösteren küme yıldızlara verilen adlar. Arslan (Esed) ve Öküz (Sevr) burçları.

B. 1065. Utarid – sarık. Utarid, B. 308'in izahına bkz.

B. 1066. Zühal – fitne. Zühal, büyük kutsuz ve yomsuz yıldız olduğundan fitne ile anılmıştır. (B. 382'nin izahına bkz.)

B. 1066. Müşteri. Yunanlılar Zeus, Romalılar Jüpiter derler; Müşteri adı da günün, ışığın babası mânasına gelen Dtuspater'den bozmadır. Her şeyden önce şekilsiz ve hareketsiz maddenin teşhisinden meydana gelen Kaos vardır. Ondan Gaea, yâni toprak meydana gelir; Eros'un, yâni ebedî ve ezelî aşkın delâletiyle bu iki varlıktan Uranos, yıldızlı gök vücut bulur. Gaea ve Uranos'tan Kronos, yâni zaman doğar. Uranos, Gaea'dan doğan çocukları Gaea'nın içine atmaya başlar. Gaea bunların öcünü almak için oğlu Kronos'la birleşir. Kronos, babası Uranos'u sakatlar, saltanatına son verir. Fakat babasına yaptığı kendi başına da gelebilir düşüncesiyle çocuklarını yutmaya başlar. Zeus doğunca anası bir taşı kundaklayıp ona yutturur. Zeus'u Girit adasına götürür, bir mağaraya saklar. Zeus büyüyünce babasının hâkimiyetine son verir, Olimp dağına yerleşip saltanatını kurar. Önündeki iki fıçıdan birinde hayır, öbüründe şer vardır. Bu fıçılardan insanlara nasiplerini verir. Müşteri, kutlu bir yıldızdır. Şark minyatürlerinde, ata binmiş sağ elinde kınsız bir kılıç, sol elinde yay olan güzel bir delikanlı şeklinde temsil edilir. Edebiyatta "Kaadî-i Felek" diye de anılan Müşteri, kadılık, hâkimlik, kutlulukla anıldığı gibi "alıcı-müşteri" sözüyle de cinaslar yapılarak zikredilir.

B. 1069. Hızır, İlyas – Abıhayat. Hızır, İlyas adlı peygamberlerle İskender, abıhayatın karanlıklar ülkesinde olduğunu duyup o diyara, bu suyu ve kaynağını bulmaya gitmişler. Yolda İskender yolunu yitirmiş; Hızır'la İlyas'tan ayrı düşmüş. Hızır ve İlyas abıhayat kaynağını bulup bu sudan içerek ölümsüzlüğü elde etmişler; fakat kendilerine, İskender'e buna bildirmemeleri emredilmiş ve İskender bundan mah-

rum kalmış. Bu halk inancına göre şimdi Hızır denizde, İlyas karada acze düşenlerin yardımına erişirler ve yılda bir kere de hıdırellez günü (yazın ilk günü), bir gül fidanının altında buluşurlarmış. (Abıhayat maddesine, B. 415'in izahına bkz.)

B. 1080. Meryem – hurma fidanı. Meryem – Ye, iç, B. 961'in izahına bkz.

B. 1086. Yedi değirmen. Yedi göktür. Dokuz gök, B. 580'in izahına bkz.

B. 1100-B. 1101. Ay. Mâh yâni Ay eski İran'da hayır meleklerindendir. Yunan mitolojisinde Artemis (Diana) diye anılır. Apollo'nun yâni Güneş'in kız kardeşidir. Avı sever, dağ perileriyle gezer. Sabah olunca yayını gevşetir. Apollo'nun sarayına girer, müzik dinler. En çok sevdiği şey sularda yıkanmaktır. Doğu İslâm edebiyatında Ay yüze, yeniay da kaşa benzetilir. XXXVI. sûrenin 39-40. âyetlerinde, Güneş'in karar kıldığı yerde akıp seyrettiği, Ay'a da yeniay halinden, kuru hurma dalına dönüşünceye dek menziller tâyin edildiği, Güneş'in Ay'a yetişemediği, gecenin de gündüzü aşamadığı, bütün yıldızların boşlukta yüzüp gittikleri bildirilir.

B. 1142. Devlet kuşu. Farsçada Hümâ ve Hümay denen ve kemikle beslenen kuş. Çok defa Zümrüdüanka (bkz. B. 755) ile karıştırılır. Masallarımızda geçer. Vârisi olmadan ölen hükümdarın yerine meydanda toplanan halk arasında bu kuş kimin başına kanarsa onu padişah yaparlar.

B. 1166. Sadberk gülü. Sadberk, Farsça yüz yaprak, yüz yapraklı demektir. Katmerli güle denir.

B. 1175. Hıristiyan – zünnâr. Hıristiyan rahiplerinin bellerine bağladıkları, ucunda salip asılı ip. Bu gelenek Zertüştilikten geçmiştir. Zertüştiler, "Kustî" ve din bağı mânasına "Bend-i din" dedikleri, koyun yününden örülen ipi üç kere bellerine dolarlar. (Dr. Muhammed Muin, *Mazdayasna*; s. 243-249)

B. 1177. Gusül. İslâm dininde, kadınına yaklaşanın ve kendisinden uykuda yahut uyanık olarak meni akan kişinin, şer'î emirleri yapabilmesi için yıkanması gerekir ki buna

"gusül" derler; Türkçede gusüle, "boy abdesti" denmiştir (Kur'an-ı Kerim. V. 6)

B. 1178. Şah – ruh. Şah padişah mânasınadır. Ruh, filleri, gergedanları kapıp yuvasına götürerek yavrularına yediren ismi var, cismi yok bir canavardır. Satranç oyununun taşlarından ikisine verilen adlardır. At, piyade vs. de satranç taşlarındandır. Ortaçağda pek meşhur olan ve düşünceye dayandığı ve askerî tabiye temrinine yaradığı için padişahlar ve kumandanlar tarafından rağbet gören bu oyunun terimleri edebiyata geçmiştir.

B. 1187. İsa – Gökten inmek. İsa – Deccâl, B. 95'in izahına bkz.

B. 1189. Cüneyd, Bâyezîd. Cüneyd-i Bağdadî, 297 hicrîde (909), yahut 299'da (911) Bağdat'ta vefat eden ve birçok tarikatların silsilesi ona ulaştığı için "Seyyid-üt Taife – Sûfilerin ulusu" diye anılan zattır. Bâyezîd-i Bıstamî, Sürûşan oğlu Âdem oğlu İsa'nın oğlu Ebû Yezîd Tayfur'dur. Melâmet erlerindendir. 261 hicrîde (874-875) Bağdat'ta vefat etmiştir.

B. 1197. İsa – ahmak. İsa Peygamber'in bir ahmaktan kaçışı, *Mesnevî*'nin III. cildinde hikâye edilir; İsa ölüyü diriltiği, körün gözünü açtığı, çeşitli mucizeleri olduğu halde, ahmak adama söz geçiremediğini, meramını anlatamadığını, neden kaçtığını soran kişiye söyler (Nicholson basımı, s. 146-147). II. ciltte de, bir ahmağın İsa'dan İsm-i A'zam'ı ısrarla öğrendiği, yığın halindeki kemiklere okuduğu, kemiklerin arasından bir kara arslanın da dirilip ahmak adamı paraladığı anlatılır (s. 254-274).

B. 1204. Ülker. Arapçada Süreyya, Farsçada Pervin denen ve yedi yıldızdan meydana gelen küme yıldız.

B. 1224. Semâ'. Sima', işitmek, musiki dinlemek, güzel ses ve nağmelerle coşup vecde gelerek raksa girmek, dönmek anlamlarına gelir; bu söz, semâ', hattâ Anadolu'da Alevîler arasında samah tarzında söylenir. Sûfîler semâ'ı, daha doğrusu musikiyi, bir vecd vasıtası olarak hoş görmekle kalmamışlar, bir ibadet telakki etmişlerdir. Mevlânâ, Şems'le buluş-

tuktan sonra, onun teşvikiyle semâ'a meyletmiş, Şems'ten sonra da semâ' meclisleri kurulup "gûyende" ve "kavval" denen okuyucular ve bilhassa rebâb çalanlar neşideler söylemeye, rebâb çalmaya başlayınca Mevlânâ da vecde gelip raksa başlar, bu arada şiirler inşâd ederdi. Kendisinden sonra adına kurulan Mevlevîlik, bu yüzden musiki, şiir ve semâ'ı üç aslî unsur olarak kabul etmiş, XV. yüzyılda Mevlevî mukabelesi son şeklini almıştır. (*Mevlevî Âdâb ve Erkânı* adlı eserimize bkz. s. 48-109)

B. 1240. Kerbelâ – Su. Kerbelâ – Şehitler B. 3806'nın izahına bkz.

B. 1262. Geciktirmede âfetler vardır. Arap atasözü. Türkçedeki, "Yarına kalan donakalır" atasözünün tam karşılığıdır.

B. 1263. Mûsa – vade yeri. Mûsa – erinî, len terâni B. 224'ün izahına bkz.

B. 1269. Zat her şeyden mücerred. Zat – sıfatlar, B. 40'ın izahına bkz.

B. 1272. Âdem – Havva. Âdem – İblis maddesine, B. 151'in izahına bkz.

B. 1305. Azar oldukça sevgi var. İnsan, sevdiğine kızar ve sevdiği için onu azarlar; sevilmeyene ehemmiyet verilmez; buna işaret edilmektedir. Türkçede de "Nerde azar, orda nazar" diye bir atasözü vardır.

B. 1318. Günahı tespih ve ibadet haline getirmek. XXV. sûrenin 63-76. âyetlerinde, Rahman'ın kullarının yeryüzünde gönül alçaklığıyla yürüdükleri, bilgisizlere muhatap oldukları zaman, esenlik size deyip geçtikleri, gecelerini ibadetle geçirdikleri, israf etmemek ve az da vermemek üzere yoksulları infak ettikleri, Allah'tan başkasına kullukta bulunmadıkları, haklı olmadıkça kimsenin canına kıymadıkları, zina etmedikleri, yalan şahâdette bulunmadıkları, suç yapılan yerlere yolları düşerse, suç işlemeden, işlenen suça da rıza göstermeden geçip gittikleri, Rablerinin âyetleri okununca sağır ve kör bir halde yerlere kapanmadıkları... anlatılırken 70-71. âyetlerde,

tövbe edip iyi işlerde bulunanların kötülüklerini, Allah'ın iyiliklere tebdil edeceği, tövbe edip iyilikte bulunanın tövbesinin suçları örten, rahim olan Allah katında makbul olacağı bildirilmektedir. Beyitte bu âyetlere işaret ediliyor.

B. 1338. Yusuf – kurt. B. 75'in izahına bkz.

B. 1341. Elif olmuş, nun'a döndürmek gerek. Elif, yukarıdan aşağıya çekilen bir çizgiyle ifade edilir; "nun" Arap alfabesinin 25. harfidir ve ortasında bir noktası olan bir çanak şeklindedir; bu yüzden de harflerin şekilleriyle bellenmesini sağlamak için düzülen ve çocuklar tarafından âhenkle okunan tekerlemede bu harf "nun çanak gibi" sözüyle belirtilirdi. Beyitte, elif gibi baş çekmiş, eğilmiyor, eğip bükerek nun'a döndürmek gerek deniyor. (B. 361'in izahına bkz.)

B. 1374. Rüstem-i Destan. Destanoğlu Rüstem. Rüstem-Zâl, B. 215'in izahına bkz.

B. 1416. Rableri suvarır, kandırır onları. LXXVI. sûrenin 21. âyetinin son kısmıdır.

B. 1427. Düldül. Mısır hükümdarı Mukavkıs tarafından Hz. Peygamber'e hediye olarak gönderilen ve Hz. Peygamber tarafından da Hz. Ali'ye bağışlanan katırdır. Hz. Ali'den sonra İmam Hasan'a, ondan sonra da İmam Huseyn'e kalmış, İmam Huseyn'den sonra Hz. Ali'nin oğullarından Muhammedi'l-Hanefiy'ye tesâhub etmişti. Pek ihtiyarlayan ve gözleri görmez bir hale gelen bu ak katır, Muzhac boyunun kavun, karpuz tarlasına girmiş ve bu boya mensup biri tarafından oklanarak öldürülmüştür (*Sefinetü'l-Bihâr*, I, s. 461-462)

B. 1466. Şeytanım Müslüman oldu. "İçinizden hiçbiri yoktur ki cinlerden, şeytanlardan biri ona eş olmasın buyurdu. Sana da mı ey Allah'ın Resûlü dediler. Evet buyurdu, bana da; ancak Allah bana yardım etti, ona üst oldum da Müslüman oldu; bana artık hayrı emreder ancak" (Hadis; *Müslim*, c. VIII, s. 139).

B. 1469. Mûsa – Ağaç. Mûsa Peygamber, Medyen'den, Şuayb Peygamber'in yanından ayrılınca çölde yolunu yitirmiş, zevcesine ilerde gördüğü ateşe gidip yol bilen birini bu-

lursa soracağını, kimseyi bulamazsa ateş alıp geleceğini söyleyerek ateşe doğru gitmişti. Kendisi giderken ateşin de uzaklaştığını, geri geldikçe ateşin de geldiğini, aynı zamanda ağacın, çalıların yanmadığını görüp şaşırmış, bu sırada ateşten, ayakkabılarını çıkar, mukaddes Tuvâ vadisindesin sesini duymuş, sopasının yılan oluşu, elinin parıl parıl parlayışı mucizeleriyle Firavun'a gitmeye memur olmuştu (XX. 10-25).

B. 1470. Recep – şaban. Ay yılına uyan hicrî takvimin 7. ayı recep, sekizinci ayı şabandır. 9. ay olan ramazan ayıyla bu aylara, Türkçede "üç aylar" denir. Hz. Peygamber, "recep, Allah'ın ayıdır, şaban benim, ramazan ümmetinin ayı" buyurmuştur. (*Al-Câmi'*; II, s. 19)

B. 1476. Ömer – Osman. İslâmda ikinci ve üçüncü halifelerin adları. Biri gittiyse öbürü geldi anlamına.

B. 1487. Âdem – adlar. Âdem – İblis maddesine, B. 151'in izahına bkz.

B. 1490. Güneş – balçık. Güneşi balçıkla sıvamak maddesine, B. 30'un izahına bkz.

B. 1527. Ay – tas çalmak. Ay'ın tutulmasını şeytanların oyununa atfeden inanca göre tas, diğer bakır kap kacak birbirine vurulursa bu gürültüden şeytanlar korkarlar ve Ay'ı bırakırlarmış. Bu geleneğe işaret edilmektedir. Bu âdet bâzı yerlerde hâlâ vardır.

B. 1528. Azimet. Girmek, bir şeye iyiden iyiye sarılmak, girişmek mânasına Arapça bir sözdür. Bâzı dualar okumak sûretiyle bir işin olmasını sağlamak mânasına da gelir ve İslâm'da olmadığı, nehyedildiği halde uydurma hattâ, mânasız tekerlemelerle dolu dualara "azimet" adı verilmiştir.

B. 1534. Bel'am. VII. sûrenin 175-176. âyetlerinin meâli şudur: "Oku onlara kendisine delillerimizi ihsan ettiğimiz halde bile bile onları inkâr edip, onların hükmünden ayrılıp şeytana uyan ve helâk olana ait kıssayı. Dileseydik onu, delillerimizle yüceltirdik. Fakat o, yeryüzüne sarıldı, kendi isteğine uydu. O, tıpkı köpek gibidir; üstüne gidip kovsan da dilini çıkarıp solur, kendi haline bıraksan da dilini çıkarıp solur. İşte bu hal, delillerimizi yalanlayan topluluğun haline benzer; geçmişlerin hallerini anlat onlara da belki iyice bir düşünürler." Burada anlatılan, Mûsa Peygamber'le çağdaş olan Bâûr oğlu Bel'am'dır. Duası makbul bir zahit olan Bel'am, Firavun'a uyup Mûsa aleyhine dua etmiş, bu yüzden dili şişip ağzından sarkmış, köpek gibi soluya soluya ölmüştür. (*Sefînetü'l-Bihâr*; I, s. 102-103).

Ayetteki adam, kendisinin peygamber olmasını dileyen Ümeyye bin Ebû's-Saîd adlı şâirdir. Kayserden ordu istemeye, toplayacağı orduyla İslâmı yok etmeye kalkışan, Şam'da ölüp giden Rahip Ebû Âmir'dir, denmiştir. (*Mecmuatu'l-Beyân*; IV, s. 498-501).

B. 1536. Hurrem Şah. Bir şahıs adı değildir. Çok sevinçli, neşeli anlamına kullanılmıştır.

B. 1547. Âdemoğullarını ululadık. XVII. sûrenin 70. âyetinde Allah'ın Âdemoğullarını ululadığı, karada, denizde onları vasıtalara yüklediği yaratıklarının çoğuna üstün ettiği bildirilmektedir. Beyitte bu âyete işaret edilmektedir.

B. 1570. Hint kılıcı. Ortaçağda pek güzel su verildiği ve keskin olduğu için Hint kılıcı pek meşhurdur.

B. 1586. Mesîh. Kur'an-ı Kerim'de III. sûrenin 45. âyetinde, meleklerin Meryem'e İsa'yı müjdelerken, IV. sûrenin 157-158. âyetlerinde İsa'nın asılmadığı, öldürülmediği, Allah'ın onu göğe ağdırdığı anlatılırken bu peygambere Mesîh dendiği gibi aynı sûrenin 171-172, V. sûrenin 17, 72 ve 75, IX. sûrenin 30 ve 31. âyetlerinde de İsa, Mesîh diye vasıflandırmaktadır. Mesîh Arapçada bir şeye el sürmek, bir şeyin izini yok etmek, gezmek mânalarına gelen "mesh" sözünden gelir. İsa, çok gezdiğinden, eliyle sıvazladığı hastaları iyileştirdiğinden, anasının rahminden yağla meshedilmiş olarak doğduğundan bu vasıfla anılmıştır. Bâzılarına göreyse bu söz, İbranca "meşuh"tan bozmadır; kendisinden kötü huylar giderildiğinden bu lâkapla anılmıştır. (*Müfredât, Encyclopédie de l'Islam*; III, 444)

B. 1626. Sâmirî – öküz. Sâmirî, B. 989'un izahına bkz.

B. 1649. Bulgar güzeli. Bulgar, Türk boylarından birinin ve bu boyun oturduğu yerin adı. Bu boylar Çiğil, Hıtâ, Huten ve Yağma gibi, güzellikleriyle ün aldığı için güzel ve güzellikle anılır.

B. 1650. Tatar ceylanı – misk. Misk, bilhassa Hıtâ ve Huten ülkelerinde bulunan misk ahusunun göbeğindeki kan birikintisinden meydana geldiği için, misk edebiyatta Hıtâ, Huten, ceylan ve göbekle anılagelmiştir.

B. 1662. Rûhü'l-Kudüs. Kutlu rûh mânasınadır; II. sûrenin 87. ve 253. âyetlerinde Meryemoğlu İsa'nın Rûhü'l-Kudüs'le teyid edildiği bildirilir. V. sûrenin 110. âyetinde İsa Peygamber'e hitaben, Rûhü'l-Kudüs'le teyid edildiği beyan edilir. XVI. sûrenin 102. âyetinde Hz. Peygamber'e "De ki: Kur'an'ı, inananların inançlarını sağlamlaştırmak için Müslümanlara hidayet ve müjde olarak Rûhü'l-Kudüs, Rabbinden hak ve gerçek olmak üzere indirmiştir" buyurulmaktadır. Rûhü'l-Kudüs, İslâm inancında Cebrâil'dir. (B. 2010'un izahına bkz.)

B. 1674. Zincir sallamak – deli. Zincir sallanınca delinin büsbütün delirip coştuğuna inanılırdı. Bu münasebetle deli ile zincir ve zincir şakırdatmak beraber kullanılır.

B. 1691. Senâî. Senâî, 525 hicrîde vefat eden (1130-1131), dîvânı ve *İlâhi-Nâme* diye de anılan *Hadîkatü'l-Hakıyka* adlı mesnevî tarzında yazdığı eseriyle meşhur olan sûfî şâirlerdendir. Gazneli olduğu için "Hakîm-i Gaznevi" diye de anılır. Mevlânâ'nın çok sevdiği, eserlerini okuduğu bir sûfîdir.

B. 1707. İsrâfil. Tanrı katında dereceleri yüce dört meleğin biri. Öbürleri Cebrâil, Mîkâil ve Azrail'dir. İbranca adı Serâfim, Serâfil, yahut Serâfin'dir ve İsrâfil bu adlardan gelmiştir. Sûr'u üfürmeye memur olan bu melektir (Tefsirlere ve *MEB İslâm Ansiklopedisi*'ne bkz.)

B. 1708. Cem – kadeh. B. 30'un izahına bkz.

B. 1756. Mirrîh. İran'da Behrâm diye anılan bu hayır meleği Keldanîler tarafından mabutlaştırılmıştır ve Mares diye anılmıştır. Sonradan Yunanlılar Ares, Romalılar Mars adını vermişlerdi. İran'da yolcuları koruduğuna inanılan bu yıldız Yunanlılarda fırtına, sonra da savaş mabudu tanınmıştı. Şarkta, kızıl renkli olan Mirrîh, küçük kutsuz yıldızdır. Beşinci kat gökte olduğu kabul edilmiştir. Edebiyatta kutsuzluk, fitne ve savaşla anılagelmiştir.

B. 1784. Yunus – balık. Yunus Peygamber'e ait Ahd-i Atıyk'te dört bablık bir bölüm vardır. Kur'an-ı Kerim'de IV. ve VI. sûrelerde yalnız adı geçer (163, 86). XXXVII. sûrede 139-148. âyetlerde etraflıca anlatılır. X. sûre, Yunus Sûresi adını taşır; 98. âyette adı geçer. XXXVII. sûrenin 143-144. âyetlerinde, balık karnında Tanrı'ya dua ettiği anlatılır. Yunus Peygamber kendisine inanmayan kavmine Tanrı azabının geleceğini bildirmiş, kavmi ağlayıp tövbe edince üstlerine gelen azap bulutu dağılmış, Yunus, kaçıp bir gemiye binmişti. Gemi açılınca fırtına kopmuş, gemidekiler içimizde bir suçlu var; onu denize atarsak kurtuluruz demişler, kur'a çekmişler, üç kere de kur'a Yunus'un adına düşünce onu denize atmışlar. Bir balık Yunus'u yutmuştu. Yunus, balık karnında duaya başlayınca balık onu kıyıya bırakmıştı. Bu yüzden kendisine "Balık sahibi" mânasına gelen Zün-Nûn denmiştir. Kur'an'da XXI. sûrenin 87. âyetinde bu adla anılır.

B. 1791. Yusuf – turunç, el doğramak. B. 75'in izahına bkz.

B. 1796. Ona, ondan da yakınız. "Ona, sizden daha da yakınız, fakat göremezsiniz." (Kur'an; LVI. 85)

B. 1806. Mehmûz – malûl, sıhhat. Arapçada kelime, hemze, şedde, yâni bir harfin iki kere okunması gibi bir şeyden arınmış olursa "sahih", harf-i illet denen "elif, vav, ye" harflerinden biri olursa, illetli anlamına "malûl" adını alır. "Me'nûs" gibi hemzeli olur, yâni bir harf, gizli bir "e"ye vurularak okunursa, hemzeli anlamına "mehmûz" denir. Sözlerin bu halleriyle sanat yapılmaktadır.

B. 1847. Humeyrâ. Pembe beyaz kadın mânasınadır. Hz. Peygamber'in Hz. Aişe'ye bâzı böyle hitap ettiği rivayet edilmiş, bunun mevzu olduğunu söyleyenler de bulunmuştur. (*Ahâdîs-i Mesnevî*, s. 20-21)

B. 1849. Ayın – Şın – Kâf. Arap alfabesinde bu üç harf birleşirse "aşk" sözü çıkar. Aşkta, yâni sevide seven, sevilen ve sevgi vardır; bu bakımdan aşkta birlik olamaz. Fakat âşık, aşkta yok olursa sevenle sevilen manevi birliğe ulaşır; buna işaret edilmektedir.

B. 1853. Elif hemzeli olursa gizlenir. Arapçada bir söz hemzeyle başlarsa diğer bir edatla, yahut kelimeyle birleşirse "elif" okunmaz. "Âmene'r-Resûlü" sözündeki "er Resûl"ün başındaki "e", yâni elif, yazıda gösterilir; fakat okunmaz.

B. 1856. İksir. Kimya maddesine, B. 3862'nin izahına bkz.

B. 1875. Sıfatlar karanlıklarda. Tanrı'nın zatı her şeyden münezzehtir, bu bakımdan zatı düşünmek, düşünceyle ermek mümkün değildir. Zatına ait ilim, hayat, kudret gibi sıfatlar zatıyla kaimdir. Fiili sıfatlar mahlûklarında görülür. XXV. sûrenin "Rabbinin, gölgeyi nasıl çektiğini, uzattığını görmez misin? Dileseydi onu sakin kılardı. Sonra gölgeye güneşi delil etti. Sonra da onu kolayca alıverdik" meâlindeki 45-46. âyetlerindeki gölgeyi sûfiler, sıfatların, eserlerin, Tanrı kudret ve hikmetinin zahuru olan, aynası bulunan âlem olarak kabul etmişlerdir ki, zat bütün bunlardan münezzehtir. (Zat – Sıfatlar, B. 40'ın izahına bkz.)

B. 1876. Karanlık – abıhayat. Hızır, İlyas – Abıhayat, B. 1069'un izahına bkz.

B. 1878. Piyade – şah. Şah – ruh, B. 1178'in izahına bkz.

B. 1881. Kâbe'de her taraf kıble. Kâbe, müslümanların kıblesidir. Fakat Kâbe'nin içinde kıble yoktur. İstenilen tarafa dönülüp namaz kılınabilir. (Kâbe – Zemzem, B. 152'nin izahına bkz.)

B. 1882. Kadir gecesi. B. 700'ün izahına bkz.

B. 1888. Telkıyn – Münker ve Nekîr. Ölen kişi, gömüldükten sonra kabre gelip dinini, Rabbini, peygamberini soran iki sual meleğinin adı Münker ve Nekîr'dir (*Al-Câmi'*; II, s. 70; *Sefinetü'l-Bihâr*, II, s. 574-575). Telkıyn, ölü kabre konunca, bâzı mezheplere göreyse kabir örtüldükten sonra Allah'ın birliğini, Hz. Muhammed'in gerçek peygamber olduğunu dinini ve dinin hükümlerini, onun rûhanîyetine bildirmektir.

B. 1899. Kalender. B. 687'nin izahına bkz.

B. 1915. Vird. Tekrar edilen söz. Âyet ve hadislerden toplanan ve muayyen vakitlerde, bilhassa sabah namazından sonra okunan mürettep dua ve sena.

B. 1955. Ebû Bekr-i Rebâbî. Rebâb çalan Ebû Bekir. *Dîvân-ı Kebir*'de bir gazelde, "Ey her rûhun fitnesi, ey toplumun kesesini kapıp çalan" beytiyle (Cilt II, beyit 48) "Ey baharın da canı, kışın da, ey şaraba mezeye düşkün sâkî, Rebâbî Ebû -Bekr'i şekerkamışına döndür, doldur şekerle onu" beyti var. (aynı, B. 53) Dîvân'da bu zatın adı bu beyitten başka birkaç yerde daha geçiyor. (*Mevlânâ Celâleddin* not 35. s. 215) *Mesnevî*'de de II. cildin 1573. beytinde "Padişah o sırları duymuştu, biliyordu ama Ebû Bekr-i Rebâbî gibi susmadaydı" tarzında geçer. Bütün bunlara, hele Akıncı Medresesi'nde bir odaya sahip olup Ebû Bekr-i Rebâbî'yi de oraya alarak rebâbının nağmeleriyle Akıncı'yı diriltmek istemesi (*Mevlânâ Celâleddin*, s. 215), açıkça gösteriyor ki Ankaravî'nin sandığı gibi bu zat, eskilerden olup kınayışlara aldırış etmeyip susan bir şeyh değil, Mevlânâ'nın çağdaşlarından olan, fazla söz söylemeyen, sırlara vâkıf bir rebâbîdir.

B. 1972. Ejderhâ. Aji Dahâka'dan bozmadır; Aji Dahâka, eski Hint-İran inancında zulüm devidir ki sonradan "Deh-âk" şeklinde söylenmiştir. Deh-âk, yâni on ayıp, çirkinlik, cücelik, zalimlik, oburluk, kötü söz söylemek, yalancılık, acelecilik, akılsızlık, korkaklık, utanmazlıktır; Deh-âk bunları temsil eden devdir, yâni kötü kuvvettir. İran'ın mitolojik tarihine Dahhâk adlı bir hükümdar tar-

zında girmiştir (Cem – Cemşîd, B. 30; Ferîdûn, B. 3267 maddelerine bkz.)

B. 1977. Ferhad, Husrev – Şirin. B.100'ün izahına bkz.

B. 2002. Felek. Gök. Eskilere göre yeryüzündeki hadiseler, gökteki yıldızların durumuna bağlıdır. Bu münasebetle ve gök münhanî olarak görüldüğünden halk arasında felekten şikâyetler "kambur felek, felek, çarkın kırılsın" gibi deyimler söylenegelmiştir.

B. 2010. Cebrâil. Zorla olgunlaştırmak mânasına gelen "cebr" sözüyle Allah mânasına "il" sözünden meydana gelmiştir. Tanrı kudreti, Tanrı kulu demektir. II. sûrenin 87. âyetiyle 253. âyetinde, V. sûrenin 110. âyetinde adı Rûhü'l-Kudüs diye geçer. XI. sûrenin 15, XVI. sûrenin 2, LVIII. sûrenin 22 ve XCVII. sûrenin 4. âyetlerinde "Rûh" diye anılır. XXVI. sûrenin 193. âyetinde "Rûhü'l-Emin" diye geçer. LIII. sûrenin 5. âyetinde Peygamber'e Kur'an'ı öğreten güçlü kuvvetli melek diye anılır; 6 ve 7. âyetlerinde Hz. Muhammed'in onu yüce ufukta kendi sûretiyle gördüğü, 9. âyetinde aralarında iki yay kadar, hattâ daha da az bir mesafe bulunduğu, 13-15. âyetlerinde, sınır ağacının yanında bir kere daha gördüğü bildirilir. LXXXI. sûrenin 19 ve 20. âyetlerinde Arş sahibi (B. 482'nin izahına bkz.) Tanrı'nın katında en yüce mertebeye sahip olduğu, II. sûrenin 97. ve 98. âyetlerinde adı "Cibril" diye geçer.

Dereceleri en ulu dört meleğin biridir ve peygamberlere vahiy getiren melektir.

B. 2019. Haşir – Neşir. Haşr, toplamak, neşr, dağıtmak mânalarına gelir. Türkçede "Haşır, neşir" tarzında söylenir. Ölüm ve kıyametle, kıyamette dirilmek kastedilir. Dilimizde, birisiyle haşır-neşir olmak, birbirinin her şeyini bilmek, beraber bulunmak mânasını ifade eder.

B. 2031. Sûr. Boru. Bunu kıyamet kopacağı vakit, İsrâfîl (B. 1707'nin izahına bkz.) adlı melek üfürecektir. Sûr üfürülünce kıyamet kopacak, bütün canlılar öleceklerdir. Kur'an'ın VI. sûresinin 73, XVIII. sûresinin 99, XX. sûresi-

nin 102, XXIII. sûresinin 101, XXVI. sûresinin 51, L. sûresinin 20, LXIX. sûresinin 13. ve LXXVIII. sûresinin 18. âyetlerinde geçer. Birinci üfürülüşte kıyamet kopacak, ikincide canlılar dirilecekler, âhiret âlemi başlayacaktır ki bu da XXXIX. sûrenin 68. âyetinde bildirilir.

B. 2038. Akrep – Balık. On iki burçtan ikisinin adıdır. Eski yıldız bilgisine göre birisinin yıldızı Akrep burcuna girerse, o şahıs için tehlike olduğu gibi, Güneş Akrep burcundayken yolculuğa çıkmak, savaşa girmek de tehlikeliydi.

B. 2044. Kul cüzler – Kul Huvallah. Kul huvallah, Kur'an'ın CXII. sûresinin başlangıç sözleridir. 4 âyet olan bu sûrede, Allah'ın birliği, ihtiyaçsız olup herkesin ve her şeyin ona muhtaç bulunduğu, zatının kendisiyle kaim olup bir başka varlıktan meydana gelmediği, ondan da bir varlığın meydana gelmediği bildirilir. Bu sûreye "Tevhid" ve "İhlâs" denir; Kur'an'ın üçte birine bedel olduğuna dair hadis vardır (*Al-Câmi'*; II. s. 72). "Kul Eûzü", de ki sığınırım mânasına gelir. Kur'an-ı Kerim'in CXIII ve CXIV. sûreleri bu sözle başlar. İlk sûre 5, ikincisi 6 âyettir. Birinci sûre "Felak", ikincisi "Nâs" adını taşır. Yahudilerin, Hz. Muhammed'e büyü yapıp bir ipe on bir düğüm düğümleyerek battal bir kuyuya attıkları, Hz. Muhammed'in hastalandığı, bu sûreler inince, Ammâr, Zübeyr ve Ali'yi gönderdiği, kuyuya bu âyetler okununca düğümlerin çözüldüğü, Hz. Muhammed'in iyileştiği rivayet edilmiştir. Bunu nübüvvet şanına yakıştırmayanlara göreyse Hz. Resûl'ün, Ali ve diğerlerini gönderip ipi buldurması, bunu yapanın hilesinin meydana çıkması içindir. Bu iki sûreye, sığınmaya dair iki sûre mânasına "muavvezeteyn" denir; korunmak için okunur. (*Kur'an-ı Kerim ve Meâli*; Açıklama; s. CXXIX - CXXX)

B. 2063. İki büklüm – kâf, nun. Arap alfabesinde "k" harfinin şekline işaret edilmekte ve Tanrı irâdesine inkıyadı bildirmektedir.

B. 2107. Saç – kâfir. Küfür – İman, B. 689'un izahına bkz.

B. 2135. Akl-ı Evvel. Hukemâ inancına göre yaratıcı kudretin aktifliği "Akl-ı Küll – tüm akıl" denen kudreti izhar etmiş, (Bkz. Akl-ı Küll – Nefs-i Küll, B. 44) ondan pasif kabiliyet, Nefs-i Küll zahir olmuştur. Bu aktif ve pasif kabiliyetten dokuz gök meydana gelmiştir. Her göğün bir aktif, bir de pasif kabiliyeti vardır ki, bu sûretle Akl-ı Küll'den itibaren Ay göğüne kadar on akıl, on da nefis mevcuttur (bkz. Dokuz gök, B. 580). Akl-ı Küll'e, Akl-ı Evvel, yâni birinci akıl dendiği gibi, Ay göğünün aktif kabiliyetine de "Akl-ı âşir – Onuncu akıl" denir. Gene bu yüzden pek akıllı ve bilgili kişilere de, on birinci akıl mânasına "Akl-ı hâdîaşer" denmiştir.

B. 2162. Define – Karun. B. 228'in izahına bkz.

B. 2213. Saman altındaki su. Saman altında akan, üstü samanla örtülü su görünmez. Bu bakımdan gizli işe denir. Gizli ve sinsi iş yapanlar, "saman altından su yürütür" diye anlatılır.

B. 2225. Sopa – yılan. İmranoğlu Mûsa – Firavun, B. 142'nin izahına bkz.

B. 2226. Yed-i Beyzâ. İmranoğlu Mûsa – Firavun, B. 142'nin izahına bkz. Yed-i Beyzâ, bembeyaz el demektir.

B. 2229. Nemrud – sivrisinek. Nemrud'un kulağına bir sivrisineğin girdiği, beyninde serçe kadar büyüdüğü, şiddetli bir baş ağrısına tutulduğu, ağrının teskini için başını tokmaklattırmaya başladığı, nihayet kafasının kırılıp beyninin fırladığı ve öldüğü rivayet edilmiştir. (*Sefinetü'l-Bihâr*; I, s. 89)

B. 2256. Yusuf – turunç, el doğramak. B. 75'in izahına bkz.

B. 2260. Zün-Nûn, Cüneyd, Bâyezîd. Zün-Nûn (-ı Mısrî), B. 630'un izahına bkz. Cüneyd, Bâyezîd, B. 1189'un izahına bkz.

B. 2291. Hallâc-ı Mansûr. Ebû'l-Mugıys Huseyn b. Hallâc meşhur rivayete göre Beyzâlıdır. Şeriata uymayan sözleri yüzünden 309'da (922) Bağdat'ta asılarak öldürülmüştür. "Ene'l Hak – Ben Hakk'ım" şeklinde özetlenen sözleri vardır. Adını, Mansûr, Hallâc, Hallâc-ı Mansûr diye anarlar.

Müteveffa L. Massignon, dîvânını, *Kitabu't-Tavâsin* adlı kitabını, sözlerini ve asılış hikâyesini toplayan *Ahbârü'l-Hallâc*'ı tercemeleriyle yayınlamıştır.

B. 2323. Utarid – defter. Utarid, B. 308'in izahına bkz.

B. 2348. Mûsa kavmi – soğan, pırasa. İsrailoğulları, Tih Çölü'nde kalınca kendilerine bıldırcın ve kudret helvası ihsan edilmiş (Kur'an, II. 57), İsrailoğulları, biz bir yemeğe razı olmayız, Rabbine söyle yerden çıkan soğan vs. versin bize demişlerdi (Kur'an, II. 61).

B. 2356. Şahdamarından yakın. L. sûrenin, "Ve and olsun ki biz insanları yarattık, nefsi onu ne gibi vesveselere düşürür, biliriz ve biz ona şahdamarından daha yakınız" meâlindeki 16. âyetine işaret edilmektedir.

B. 2368. Yusuf – ayna. Birisinin, Yusuf Peygamber'i ziyarete giderken ona, armağan olarak bir ayna götürdüğü, ona, senin güzelliğine lâyık başka bir şey bulamadım; aynaya bakıp, kendi güzelliğini gördükçe beni de hatırlarsın dediği, halk hikâyelerindendir. Mevlânâ, bu hikâyeyi *Mesnevî*'nin birinci cildinde anlatır (s. 194-199).

B. 2369. Âdem – Havva. Âdem – İblis maddesine, B. 151'in izahına bkz.

B. 2394. Oruç tutan – akşam çağı. "Her oruç tutan kulun, iftar çağında bir duası kabul edilir; Allah onun dileğini ya dünyada verir, yahut âhirete saklar." (Hadis; *Al-Câmi'*; II, s. 104)

B. 2400. Mütenebbî. Yalancı peygamber demektir. Arap edebiyatının ünlü şâiri Ebü't-Tayyib Ahmed B. Huseyni'l-Cu'fiyyi'l-Kindi'dir. 303'te (915) Kûfe'de doğmuştur. Gençliğinde bir aralık peygamberlik dâvasına kalkışmış, sonra tövbe etmiş, bu yüzdern Mütenebbî lâkabıyla anılmıştır. Şam'da Mısır'da bulunmuş, Bağdat'a gelirken 354'te (965), kendisini soyanlarla dövüşürken öldürülmüştür. Mevlânâ'nın bu şâiri çok okuduğunu, *Menâkibü'l-Ârifîn*'den de öğreniyoruz. (Tahsin Yazıcı terc., c. II. s. 623-624)

B. 2409. Rüstem. Eski yazıda Rüstem rı (r), sın (s), te (t) mim (m) harfleriyle yazılır. Ayrıca Rüstem – Zâl, B. 215'in izahına bkz.

B. 2418. Hıtay – Türk. Hıtâ-Hıtay ve Huten ülkelerindeki Türkler güzellikleriyle meşhur olduklarından, güzeller Hıtâ-Hıtay ve Huten Türklerine benzetilir. Hıtâ, yazılışta yanlış anlamına gelen "hata" sözüyle aynı tarzda yazıldığından bu sözün iki mânasıyla edebî bir sanat yapıldığı da olur.

B. 2421. Nev-rûz. Yeni gün mânasına gelir. Celâlî takvimine yâni güneş yılını kabul etmekle beraber hicreti mebde sayan takvime göre yılbaşıdır ve baharın ilk gününe rastlar. İran'ın mitolojik tarihinde bir hükümdar olan Cemşîd, o gün Azerbeycan'a gelmiş, yüksek bir yere tahtını kurdurmuş, güneş doğunca tahtında, tacında ve elbisesindeki mücevherler parlamaya başlamış. Cemşîd, o günü bayram olarak kabul etmiştir. Kâinat yaratıldığı vakit Güneş, Koç burcundaymış; öbür yıldızlar da güneşe nazaran şeref mevkilerindeymiş. Buna nazaran nev-rûz aynı zamanda yaratılış bayramıdır. Hz. Muhammed'in son haccı (Veda Haccı) bu günden on bir gün sonraya rastlar. Hac dönüşünde 18 Zil'hicce'de, Gadiru Humm'da Hz. Ali hakkında buyurulan hadis de bu günden üç gün önce buyurulmuştur. Hicretin sekizinci yılının Ramazan ayının 21. günü Mekke fethedilmiştir; bu tarih de nev-rûzdan sekiz gün öncedir. Bu rastlantılar, nev-rûza dini bir vasıf verilmesine de sebep olmuştur. Alevî ve Bektaşîler, nev-rûzu, Hz. Ali'nin doğumu olarak kabul ederler ki güneşle ilgisi düşünülebilir. Esas itibariyle nev-rûz, tabiî bir bayramdır. Şâirler, bahar dolayısıyla "Nev-rûziye" denen "Bahariye"ler yazarlardı. Mevlânâ'nın da birçok bahariyesi vardır. (*Mevlevî Âdâb ve Erkânı*; s. 146-148)

B. 2431. Âdem – tövbe. II sûrenin 37. âyetinde Âdem'in Tanrı'dan bâzı kelimeler telakki edip tövbe ettiği, tövbesinin de kabul edildiği bildirilir. VII. sûrenin 23. âyetinde de Âdem'le Havva'nın "Rabbimiz, biz nefsimize zulmettik; bizi yarlıgamazsan, bize acımazsan ziyankârlardan oluruz" diye

yalvardıkları anlatılır. Esasen Âdem'in II. sûrenin 30. âyetinde, yeryüzünde halife olmak, Tanrı buyruğunu buyurmak için yaratıldığı bildirildiğine göre kendisine ve Havva'ya, şu ağaca yaklaşmayın diye bildirilen nehiy, nehy-i tergıyb idi ve o ağaca yaklaşmaları bir suç değildi ve peygamberler masumdur. Fakat gene de Âdem ve Havva, suçu nefislerine izafe edip Tanrı'yı tenzih eylediler. Şeytan'sa "Beni sen azdırdın" diye suçu Tanrı'ya verdi ve lanete uğradı (II. 12-18). Âdem – İblis maddesine, B. 151'in izahına bkz.

B. 2433. Yusuf – turunç, el doğramak. B. 75'in izahına bkz.

B. 2435. Rûhumdan rûh üfürdüm. Âdem-İblis, B. 151'in izahına bkz.

B. 2439. Edhemoğlu İbrahim. İlk sûfîlerdendir ve sahabeye ulaşanlardandır. Belh hükümdarıyken saltanatı terk edip zahitlik yolunu tutmuş, hicrî 161'de (777-778), yahut bir yıl sonra, bir rivayette de 166'da (782-783) Şam'da vefat etmiştir. Daima padişahlığı terk etmekle anılır.

B. 2440. Allah de, bırak. VI. sûrenin 91. âyetinde, meâlen, "Allah, hiçbir kimseye hiçbir şey indirmedi dedikleri zaman Allah'ı lâyıkıyla tanımadılar, ululamadılar. De ki: Mûsa'nın, insanlara bir ışık ve onları doğru yola sevk eden bir vasıta olarak getirdiği kitabı kim indirdi? Hani siz onu kâğıtlara yazdınız da yayıp açıklarsınız; hükümlerinden çoğunu da gizlersiniz; hani siz de, atalarınız da bilmediğiniz şeyleri onun sayesinde bildiniz. De ki: Allah indirdi; sonra da bırak onları, düştükleri boş iddialarla oyalanıp dursunlar" buyurulmaktadır. Beyitte bu âyetin son kısmına işaret vardır.

B. 2483. Fil ashabı. Kur'an-ı Kerim'in CV. sûresi olan ve 5 âyet bulunan "Fil Sûresi"nde fil ashabının, ebabil kuşlarının attıkları balçıktan yoğrulmuş taşlarla taşlandıkları, içleri boş ekin saplarına, kırılıp ezilmiş samanlara döndükleri bildirilmektedir. Habeş kralı tarafından Yemen'e vali tâyin edilmiş olan Ebrehe, hac törenini Yemen'de yaptığı mâbede çevirmek, valisi bulunduğu Yemen'in iktisadî gelişmesini sağ-

lamak için Kâbe'yi yıkmak üzere Mekke'ye gelmiş, bu ordu sûrede anlatıldığı gibi yok olmuş, Ebrehe bindiği fille Yemen'e dönmüş, fakat o da aynı tarzda Yemen'de helâk olmuştu. Bu orduda filler bulunduğu için fil ashabı diye anılmış. Bu vakaya da Fil Vakası o yıla Fil Yılı denmişti. Hz. Muhammed, bu vakadan elli, elli beş gün sonra doğmuştur.

B. 2484. Kâbe dünyanın göbeği. Kâbe – Zemzem, B. 152'nin izahına bkz.

B. 2503. Siccîn- İlliyyîn. Siccîn cehennemin adıdır. Yedinci kat yere de denir diyenler vardır. İlliyyîn, yükseklik mânasınadır. Cennetlerin en yüce yeridir; Siccîn karşılığıdır. İnananların amel defterlerinin bulunduğu göğe İlliyyîn, kâfirlerin amel defterlerinin bulunduğu yere de Siccîn denir diyenler de olmuştur (*Al-Mufredât*). Bu adlar, Kur'an'ın LXXXIII. sûrelerinin 7. ve 18. âyetlerinde geçer.

B. 2512. Yâ Sîn – Yâsîn soyu. Kur'an-ı Kerim'in XXXVI. sûresi, "Yâ Sin" diye başlar. Sin, Tayy lehçesinde insan demek olduğuna ve âyette Hz. Peygamber'e hitap edildiğine göre "Sîn" Hz. Peygamber'in adıdır. Ali Yâsîn, Ali Muhammed'dir. XXXVII. sûrenin 130. âyetindeki "ilyâsîn"i "Ali Yâsîn" olarak okuyanlar vardır; bunlara göre de "Ali Yâsîn", Hz. Muhammed'in kızları Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'den gelen soyudur. Mevlânâ bunu kabul ediyor ve bu şiirde Ali Muhammed'e candan bağlı olduğunu izhar eyliyor.

B. 2529. İki yay kadar, daha da yakın. Münezzehtir noksan sıfatlardan kulunu... maddesine, B. 233'ün izahına bkz. 2825. beyitte de geçer.

B. 2531. Belâdur. Şurup yapılıp içilince zihni açan, fazla içilince de insanı deli eden bir ot.

B. 2554. Süleyman – karınca. B. 226'nın izahına bkz.

B. 2560. İncir – zeytin. XCV. sûre olup sekiz âyetten meydana gelen "Tîn sûresi", "And olsun Tîn'e ve Zeytûn'a ve Turusîna'ya ve bu emin şehre" âyetleriyle başlar. (1-3). Tîn, incir; Zeytûn'da zeytindir. Her iki meyve, faydaları bakımından anılmıştır diyenler olduğu gibi, sonraki âyetlerde

Tîn Şam'ın üstüne kurulduğu tepedir; Zeytûn da, Beytü'l-Makdis'in kurulduğu dağdır; Tîn, Şam mescididir. Zeytûn, Beytü'l-Makdis'tir gibi tefsirlerde bulunanlar olmuştur ki bunların tefsirleri daha gerçek olsa gerektir. (*Kur'an-ı Kerim ve Meâli*'ne bkz. Açıklama; s. CXXIV)

B. 2562. Ay, Zühre, Güneş, Ülker. B. 1100, B. 30, B. 581, B. 1204'ün izahına bkz.

B. 2568. Tur Dağı – parçalanması. İmranoğlu Mûsa – Firavun, B. 142'nin izahına bkz.

B. 2571. Koç burcu – Güneş. Güneş, Koç burcuna Mart ayının 21-22. günü gündüz, yahut gece muayyen saatta girer, ilkbahar olur ve iki medar arasındaki yerlerde geceyle gündüz on ikişer saat olur. Bu güne "Nev-rûz – Yeni gün" denir (B. 2421'in izahına bkz.). Güneş eski Hint-İran inancında, göğün gözüdür. (Cem – Cemşîd, B. 30 ve Güneş – Dördüncü kat gök, B. 581'e bkz.)

B. 2579. Halil – kuşlar. İbrahim Peygamber, Tanrı'ya ölüyü nasıl dirilttiğini sormuş, inanmıyor musun hitabına karşı, inanıyorum ama, inancım kuvvetlensin demiş, bunun üzerine kendisine dört kuş alıp kesmesi, parçalayıp parçaları birbirine karıştırması, sonra bunları dağların tepelerine koyması, sonra onları çağırması emredilmiş, İbrahim emredilenleri yapınca her kuşun cüzü gelip kendine ait cüzlerle birleşerek kuşlar dirilmiştir (Kur'an-ı Kerim; II, 260. İbrahim Halil maddesine, B. 187'nin izahına bkz.)

B. 2587. Medyen ashabı. IX. sûrenin 84, XXII. sûrenin 44. âyetlerinde geçer; VII. sûrenin 85, XI. sûrenin 84-95, XXIX. sûrenin 36. âyetlerinde Medyenlilere Şuayb Peygamber'in gönderildiği bildirilir. XX. sûrenin 40, XXVIII. sûrenin 22-23. âyetlerinde, Mûsa Peygamber'den bahsedilirken Medyen'e gidişi, Şuayb Peygamber'le buluşması anlatılır.

B. 2600. Sakal oynatmak. Bağışlamak için söz söylemekten, emir vermekten kinayedir. *Mesnevî*'nin VI. cildinde Sultan Mahmud-ı Gaznevî'ye ait bir hikâye vardır. Mahmud, bir gece hırsızlara rastlar; ben de sizlerdenim deyip aralarına

katılır. Hırsızlar hünerlerini söylerler. Biri, ben der, köpeklerin dilinden anlarım. Öbürü, gece kimi görürsem tanırım der; öbürü de ben kilitleri elimle kırarım, diğeri toprakta definenin kokusunu duyarım der. Mahmud, ben de der, sakalımı oynattım mı suçluları kurtarırım. Hep beraber hırsızlık ederler. Mahmud onlardan ayrıldıktan sonra polislere haber verir, hepsini yakalatıp ertesi sabah huzuruna getirtir. Gece gördüğümü gündüz görünce tanırım diyen, padişahı tanır; hünerini göster, sakalını oynat der. Padişah sakalını oynatır; yâni onları bağışladığını söyler. (Nicholson basımı; Leiden 1933; s. 433-438)

B. 2623. Tuğra. Padişahlar tarafından verilen fermanlarda, padişahın imzasına, alâmetine verilen ad. Bu alâmete "tevkıy" dendiğini de biliyoruz (*Menâkibü'l-Ârifîn*; T. Yazıcı neşri. TTK Mat. II, s. 627, 728, 756, 910). Nitekim Osmanoğullarında da bu alâmeti, fermanlara yazanlara "Tevkıy'î" ve "Nişancı" denmiştir ki sonradan "tuğra-keş" sözü, bunların yerine geçmiştir.

B. 2737. Safran – gülmek. Safranlı bir şey, meselâ zerde yemek eski tıbba göre sinirleri gevşetir, insana ferahlık verir; bu bakımdan safranda insanı lüzumsuz ve sebepsiz güldürme hassası da vardır. Nâbî, bu inancı, "Za'faran nev-i nebatın Hâce Nasrüddin'idir" mısra'ıyla tespit eder.

B. 2747. Baycu. Anadolu'ya gelen, Konya civarında bir müddet oturan Moğol kumandanıdır.

B. 2790-2792. Unsurlar. Dört yamalı hırka B. 3819'un izahına bkz.

B. 2810. Süleyman – Belkıys. Seba padişahı olan Belkıys ve kavmi güneşe taparlardı. Çavuşkuşu denen hüthüt, bir gün Süleyman Peygamber'in meclisinde bulunmamış. Süleyman, hüthütü cezalandırmayı kurarken hüthüt gelip Belkıys'in ve kavminin ahvalini bildirmiş; Süleyman hüthütle ona bir mektup yollayıp gelmesini ve Müslüman olmasını emretmiş; Belkıys'i, tahtıyla getirtmeyi istemiş, bir ifrit Süleyman'a, sen yerinden kalkmadan onu getiririm demişti. Kendisine kitaptan

bilgi verilen zat, yâni veziri Âsaf, göz yumup açıncaya dek getiririm demiş ve Belkıys'i tahtıyla getirince Süleyman, Tanrı'ya şükretmişti. Belkıys gelince de taht kendisine gösterilip tahtın bu mu diye sorulmuş, tıpkı ona benziyor diye cevap vermiş, billur döşemeyi su sanıp bacaklarını sıvamış, billur olduğu söylenince, Rabbim, ben nefsime zulmettim, Süleyman'la âlemlerin Rabbi olan Allah'a inandım demişti (XXVII. 20-44. – Süleyman, B. 226'nın izahına da bkz.).

B. 2814. Rableri suvarır, kandırır onları. LXXVI. sûrenin 21. âyetinin son kısmıdır.

B. 2825. İki yay kadar, daha da yakın. Münezzehtir noksan sıfatlardan kulunu... maddesine, B. 233'ün izahına bkz..

B. 2836. Perde ardı. XLII. sûrenin 51. âyeti, "Ve hiçbir insana Allah, vahiy yoluyla, yahut perde ardından, yahut da bir elçi göndermek sûretiyle olmadıkça söz söylemez; izniyle dilediğini vahyeder ona; şüphe yok ki o pek yücedir; hüküm ve hikmet sahibidir" meâlindedir. "Perde ardından" sözüyle sesin duyulduğu, meleğin görülmediği anlatılmaktadır. Bundan sonraki âyette, Hz. Peygamber'e Cebrâil'in gönderildiği bildirilmektedir. Beyitte bu âyete işaret vardır.

B. 2837. Rab – selâm. XXXVI. sûrenin 58. âyetinde, "Onlara rahim Rabden söylenen sözde selâm, esenlik size sözüdür" buyurulmaktadır; bu âyete işarettir.

B. 2848. Arı uğultusu. Hz. Peygamber, kendisine vahyin, bâzı kere arı uğultusu sesiyle geldiğini bildirmiştir (A. Gölpınarlı: *Kur'an-ı Kerim ve Meâli*; İst. Remzi K. 1377, II. 1958; Açıklama; II, Vahiy; s. VIII-X).

B. 2869. Meclisler – Eminlik. "Söz budur ancak: Meclisler, eminlikle durur." (Hadis; *Al-Câmi'*; I, 86)

B. 2870. Din – öğüt. "Söz budur ancak: Din öğüttür." (Hadis, *Al-Câmi'*; I, s. 86).

B. 2871. Ayrılık – azap. "Topluluk rahmettir, ayrılık azap." (Hadis; *Al-Câmi'*; I, s. 121).

B. 2872. Kaybettiğinize acıklanmayın. III. sûrenin 153. ve LVII. sûrenin 23. âyetinde, elden çıkana ve gelip çatan

musibete acıklanmamak, ele geçene de ferahlanıp sevinmemek emredilmektedir; beyit bu âyete işaret ediyor.

B. 2873. Barış – hayır. IV. sûrenin 128. âyetinde, barışın hayırlı olduğu bildirilmektedir; bu âyete işaret ediliyor.

B. 2874. Allah – esenliğe çağırış. X. sûrenin 25. âyetinde Allah'ın kullarını esenlik yurduna çağırdığı bildirilmektedir. Beyit, bu âyete işaret etmektedir.

B. 2875. Yoksulluk övüncüm. "Yoksulluk övüncümdür, onunla övünürüm" meâlindeki sözü, *Sefînetü'l-Bihâr* hadis olarak kabul etmektedir. "Yoksulluk, nerdeyse küfür olacaktı" meâlindeki hadisle ve yoksulluktan Tanrı'ya sığınılan hadislerle bu hadisin çatışması çeşitli tevillere yol açmıştır. Övünülen yoksulluk, zengin bile olsa, kişinin Tanrı'ya karşı yokluğunu, aczini, yoksulluğunu idrak etmesi, kendisine varlık vermemesi, benlikten, bencillikten arınmasıdır. Bu irfana eren kişi, zengin bile olsa yoksulluğunu bilir; övünecekse, onunla övünür. (c. II, s. 377-380)

B. 2876. Rabbime konuk olurum. "Sakının, bir günün orucunu öbür güne ulamayın; siz bu hususta bana benzemezsiniz. Ben, Rabbime konuk olurum da Rabbim beni doyurur, suya kandırır; ibadette gücünüz yeterince direnin." (Hadis; *Câmi'*; I, s. 97)

B. 2877. Mûsa – Tur Dağı. İmranoğlu Mûsa – Firavun, B. 142'nin izahına bkz.

B. 2879. Parmaklar. LXXV. sûre, "And olsun kıyamet gününe ve and olsun kendini kınayıp duran nefse; sanıyor mu insan, kemiklerini hiç mi toplayamayız? Evet, değil kemiklerini, parmak uçlarını bile düzüp koşmaya gücümüz yeter" meâlindeki âyetlerle başlar (1-4).

B. 2880. Susun. "Kur'an okunduğu zaman dinleyin ve susun..." meâlindeki âyete işaret edilmektedir. (VII. 204)

B. 2912. Ca'fer-i Tayyar. B. 990'ın izahına bkz.

B. 2914. Rableri suvarır, kandırır onları. LXXVI. sûrenin 21. âyetinin son kısmıdır.

B. 2940. Allah ipi. III. sûrenin 103. âyetinde, Allah ipine yapışmak ve ayrılmamak emredilmekte, birbirinize düşmandınız, kalblerinizi uzlaştırdı, nimetiyle kardeş oldunuz; oysa ateşle dolu bir çukurun kıyısındaydınız, sizi ateşten kurtardı buyurulmaktadır. Hz. Muhammed, Veda haccında, kendi yerine geçecek iki değerli şey bıraktığını, bunların birinin gökten yere uzatılmış Allah ipi olan Kur'an, öbürünün de Ehlibeyti olduğunu, bunların kıyamette kendisiyle buluşuncaya dek birbirinden ayrılmayacaklarını buyurarak "Allah ipi"nin Kur'an olduğunu bildirmiştir. (*Müslim*, *Tirmizî*, *Nesei*, *Müsned*, *Müstedrek* vs.den naklen *Fadâilü'l-Hamse*, c. II, s. 43-56)

B. 2941. Yusuf – kuyu. B. 75'in izahına bkz.

B. 2941. Yusuf – Mısır Azizi. B. 75'in izahına bkz.

B. 2954. Nuh – ömür. Nuh Peygamber'in kavmini dokuz yüz elli yıl imana davet ettiği Kur'an'da anılmaktadır. (XXIII. 23. Nuh – Tufan, B. 3219'un izahına bkz.)

B. 2954. Lokman. Eyyub Peygamber'in kız kardeşinin, yahut teyzesinin oğlu olduğu, Habeşî bir köle bulunduğu rivayet edilmiştir. XXXI. sûre Lokman sûresi adını taşır. VII-VI. yüzyıllarda yaşayan Esope olduğunu kabul edenler vardır. Peygamber, yahut bir eren olduğu söylenir. (Savary'nin Kur'an terc. s. 407, Not 1. E. H. Palmer terc. s. 350, Not 1)

B. 2954. Huten – güzel. Hıtay – Türk maddesine, B. 2418'in izahına bkz.

B. 2958. Tanrı arslanı – kuyu. Tanrı arslanı, Hz. Ali'dir. Ali'nin, Hz. Peygamber'den duyduğu sırları, dayanamayıp bir kuyuya söylediği, bu battal kuyunun kıyısında çıkan kamışlardan birini bir çobanın kesip kaval yaptığı, kavalı çalmaya başladığı zaman, o sırların müphem bir sûrette yayıldığı hakkındaki halk inancına işaret edilmektedir.

B. 2960. Kur'an – Kurban. Kurban kesilmeden başucunda Kur'an okunması âdetti.

B. 2993. Mesîh. B. 1586'nın izahına bkz.

B. 2996. Muhtesip. Hesap gören mânasınadır. Metinlerden, şehrin asayişine bakan, zaptiye işlerine nezaret eden memur olduğu anlaşılmaktadır.

B. 2999. Havuz gibi sağraklar. B. 226 ve B. 980'nin izahına bkz.

B. 3012. Gözlerim uyur, gönlüm uyumaz. "Gözlerim uyur, kalbim uyumaz." (Hadis; *Al-Câmi'*, II, s. 111)

B. 3030. Onda bir – öşür. Eskiden, ekilen ekinin onda biri devletin hakkıydı. Devlet bu hakkı iltizam yoluyla satardı. İltizamcı, yâni bu hakkı tahminî bir değerle satın alan, satın aldığı bölgedeki, yahut köydeki tarlalara hasat zamanı adamlarını yollar, onda birini alır, satardı. Mahsul iyi olur, yahut verdiği para az olursa kâr ederdi. Fakat mahsul olmasa da, verdiği para çok olsa da ölçek hileleriyle, tehditlerle, inancı istismarla, hasılı çeşitli yollarla köylü zulüm görür, âşarı alan mutlaka kâr ederdi.

B. 3032. Baç. Kudretli bir hükümdarın, kendinden âciz hükümdarlardan aldığı vergiye, ülkeye gelip gidenlerden ve alışverişle uğraşanlardan alınan paraya denir.

B. 3063. Yeryüzü – beşik. Mehd beşik ve döşemek mânasınadır. LI sûrenin 48. âyetinde, "Ve yeryüzünü yayıp döşedik, daha da güzel döşeriz" denmekte, XX. sûrenin 53, XLIII. sûrenin 10. âyetlerinde de yeryüzü döşemeye benzetilmektedir. Beyitte bu âyetlere işaret vardır.

B. 3084. Yunus – balık. B. 1784'ün izahına bkz.

B. 3121. Şems. Giriş'e bkz.

B. 3121. Elest. B. 589'un izahına bakınız.

B. 3125. Kedinin heybeye girmesi. Kediyi torbaya, çuvala, heybeye koymak, hile etmek, torba, çuval ve heybeden çıkarıp salvermek, hileden vazgeçmek anlamlarına gelir.

B. 3147. Eflâtun. B. 510'un izahına bakınız.

B. 3148. Zahîre – Kanûn. *Zahîre*, hicrî 530'da (1135) ölen Zeynüddin İsmail b. Huseyni'l-Cürcâni'nin tıbba ait 12 ciltlik kitabının adıdır. Bu kitabın asıl adı *Zahîre-i Harezmşahî*'dir. *Kanûn*, 428'de (1036) ölen meşhur Şeyhu'r-Reis Ebû Ali Huseyn'in tıbba ait kitabıdır. Bu zat İbni Sînâ diye meşhurdur.

B. 3177. Şihâbeddin. 539 hicrîde (1144) Bağdat'ta vefat eden ve *Avârifü'l-Maârif* adlı tasavvufî bir eseri, fütüvvete ait de bir risalesi bulunan Şihâbeddin Sühreverdî, yahut 587'de (1191) öldürülen, Şems'in büyük saydığı, sevdiği Şihâbeddin Sühreverdî-i Maktul (*Menâkibü'l-Ârifîn*; II, s. 674-675) olabilir. Mevlânâ'nın çağdaşlarından biri olması ihtimali de vardır (aynı kitap. I, s. 222-223, 465; II, 932-933, 977).

B. 3219. Nuh – tufan. İlk insan ve ilk peygamber olan Âdem'in torunlarındandır. Ulu beş peygamberin biridir. İnsanlar kötülüğe düşmüşler, Tanrı onları doğru yola davet etmek için Nuh'u göndermiş, XXIX. sûrenin 14. âyetinde bildirildiği veçhile dokuz yüz elli yıl kavminin içinde kaldığı halde kendisine pek az kişi iman etmiş. Bunun üzerine yeryüzünde tandır altından su kaynar gibi sular kaynayıp fışkırmaya, gökten yağmur yağmaya başlamış, Nuh daha önce yaptığı gemiye, Tanrı emriyle inananları ve her mahlûktan bir çifti almış, sular dağlar gibi dalgalanmaya başladığı sırada oğullarından biri de iman etmediği için boğulanlara katılmıştı. Tufanın sonunda gemi Ararat dağlarının bir tepesi olan Cudi'ye oturmuş, gemidekiler dışarı çıkmışlar, insan nesli yeniden onlardan türemiş. Nuh ve Tufan XI. sûrenin 25-50. âyetlerinde anlatıldığı gibi, Nuh'un adı pek çok sûrenin pek çok âyetinde geçer. XXXIII. surenin 7. âyetinde, Ulü'l-Azm beş peygamber arasında anılır. LXXI. sûrenin adı Nuh sûresidir; bu sûrede de kendisinden ve kavminden bahsedilir. Ahd-i Atıyk'te "Tekvin" bölümünün 6-10. babları Nuh'a aittir.

B. 3221. Beş Duygu. Görmek, işitmek, koku almak, lezzet almak, vücutla ve bilhassa el ve parmaklarla dokunulan şeyin sert yumuşak, yaş, kuru, soğuk ve sıcak olduğunu anlamak duygularına "Havâss-i Hams – Beş duygu" denir.

B. 3236. **Yeryüzü – genişlik.** IV. sûrenin 97, XXIX. sûrenin 56, XXXIX. sûrenin 10. âyetlerinde yeryüzünün geniş olduğu çeşitli münasebetlerle bildirilir.

B. 3267. **Rûyin-ten.** Farsça, demir bedenli, güçlü kuvvetli mânasınadır. İran'ın Keyler sülâlesinden İsfendiyar'ın lâkabıdır. Tanrı'nın kudreti, yaratıcının lûtfu mânalarına da gelir.

B. 3267. **Ferîdûn.** İran'ın mitolojik tarihinde Cemşîd (B. 30'a bkz.), Tanrılık dâvasına kalkıştıktan sonra halkın sevgisini yitirmiş, asıl bakımından Arap olan Dahhâk İran'ı istila etmiş Cemşîd Çin'e kaçmıştır. Bir gün Şeytan, insan şeklinde gelip Dahhâk'ın omuzlarını öpmüş, öptüğü yerlerden birer yılan çıkmış. Kesildikçe gene bitermiş bu yılanlar. Bu sefer Şeytan, bir hekim kılığında gelip ergenlik çağına girmemiş erkek çocuk beyni sürülürse bu yılanlar kurur demiş ve her gün bir beyin sürülmesini söyleyip gitmiş. Dahhâk'ın emriyle küçük çocuklar öldürülüp beyinleri sürülmeye başlanmış. Gâve adlı bir demirci bu zulme dayanamayıp evlât acısıyla isyan etmiş, önlüğünü örsüne geçirip bayrak yapmış; halk da peşine düşmüş, Dahhâk öldürülmüş, yerine Cemşîd soyundan Ferîdûn tahta çıkarılmış. Ferîdûn, eski Hint-İran mabutlarından Traitana'dır; Aresla'da hayır meleklerinden Thraâtaona tarzında geçer (Dahhâk için Ejderhâ maddesine, B. 1972'ye bkz.)

B. 3279. **Amîd.** Selçuklulardan Tuğrul Bey'in veziridir. Asıl adı Ebû Nasr Muhammed'dir. Edebiyat ve kitabette büyük bir şöhret kazanmıştı. Birçok hikâyede adı geçen bu zat 456'da (1063-1064) idam edilmiştir.

B. 3329. **Sabır otu.** İlaç için kullanılan ve sarısabır da denen zamklı ve acı bir ot.

B. 3332. **Altı yön.** Altı köşeli ayna maddesine, B. 21'in izahına bkz.

B. 3469. **Tandır – su.** Tufan, tandırın altında su kaynamasıyla başlamıştır. (Nuh – Tufan B. 3219'un izahına bkz.)

B. 3473. **Mûsa – ayakkabı.** Mûsa – Ağaç maddesine, B. 1469'un izahına bkz.

B. 3527. **Ulu Arif Çelebi.** (CCLVI. şiir) Mevlânâ'nın torunu ve Sultan Veled'in oğludur. 670 hicrîde (1272) doğmuş, 719'da vefat etmiştir (1320). Bu şiir, onun doğumu dolayısıyla söylenmiştir. Ulu Arif Çelebi'ye Arif-i Kebîr de denir. (*Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 65-95)

B. 3530. **Günde beş kere nöbet.** Beş vakit namaz için okunan ezan.

B. 3543. **Levh-i Mahfuz.** Kur'an-ı Kerim'in LXXXV. sûresinin son âyeti olan 22. âyetinde geçer. Levh, üstü düz şeye denir. Levh-i Mahfuz, korunmuş levh mânasınadır; bu sözden maksat, noksandan, fazlalıktan korunduğunu değiştirilemeyeceğini anlatmaktır. Tanrı'nın ilk olarak Levh ve Kalem'i yaratıp Kalem'e, rahman ve rahim Allah adıyla gerçekten de ben eşi, ortağı olmayan Allah'ım meâlindeki yazıyı yazmasını buyurduğu, Hz. Peygamber'e ilham yoluyla bildirilen Tanrı sözlerindendir (Hadis-i Kudsî; *El-İthâfât*; s. 105-106). Levh, Akl-ı Küll, Kalem de Nefs-i Küll (B. 43'ün izahına bkz.) olarak tevil edildiği gibi, Levh'i Tanrı bilgisi, Kalem'i de Tanrı irâdesi olarak kabul edenler vardır.

B. 3544. **Rızık – gök.** LI sûrenin 22. âyetinde, "Rızkınız göktedir" buyurulmakta ve yağan yağmurla nebatların yeşerip geliştiği, canlılara rızk olduğu bildirilmektedir. Beyitte bu âyete işaret vardır.

B. 3557. **Hulûl – Hulûlî.** Hulûl, Arapça bir sözdür ve gelmek, bir şeyin bir yere, bir şeye girmesi mânasına gelir. Terim olarak, Tanrı'nın bir kulun bedenine girmesi, bir kulun varlığından görünmesine inanmaya "Hulûl", bu inancı benimseyene "Hulûlî" denir; İslâm dininde bu inanç bâtıl bir inançtır; bu inancı benimseyen de kâfirdir.

B. 3580. **Candan tatlı ne var.** Türk atasözü.

B. 3601. **Yâ Sîn.** Sîn Hz. Muhammed'in adıdır. (Yâ Sîn-Yâsîn soyu, B. 2512'nin izahına bkz.). Arap alfabesinde 12. harf olan "sin" harfi, iki küçük bir büyük çanaktan teşekkül eder. Küçük çanaklara "diş" denir. Aynı zamanda Arapçada

"sinn", diş ve insanın yaşı mânalarına gelir. Bu bakımdan kelimenin çeşitli mânalarıyla kelime oyunları yapılır.

B. 3623. Len Terâni. Mûsa – erinî, len terânî B. 224'ün izahına bkz.

B. 3703. Ölü – diri. X. sûrenin 31, XXX. sûrenin 19. âyetinde, Allah'ın ölüden diri, diriden de ölü izhâr ettiği bildirilir. Bu âyetlere işaret edilmektedir.

B. 3704. Kubad – Rüstem. Sencer – Keykubad, B. 140 ve Rüstem – Zâl, B. 215'in izahına bkz.

B. 3723. Hamd Sûresi. Kur'an-ı Kerim'in ilk sûresi. Bu sûreye açış, başlangıç mânasına gelen "Fâtiha Sûresi" dendiği gibi, "Hamd âlemlerin Rabbine" meâlindeki âyetle başladığı için "Hamd Sûresi" de denir.

B. 3725. Tutya. Göze sürme gibi çekilen ve gözü yaşartarak görüşü artıran, eski tıpta kullanılan bir taş.

B. 3731. Ayağını yorganına göre uzat. Türk atasözü. Bir işi kudretine göre yap, bir sözü bilgine göre söyle anlamını verir.

B. 3749. Rahıyk. LXXXIII. sûrenin 25-26. âyetlerinde "Sunulur, içirilir onlara hâlis bir içilecek şey ki içiminin sonu pek hoştur ve sonunda misk kokar ve özleyip dileyenler, bunu özlesinler, bunu dilesinler" denmektedir. Beyitte bu âyetlere işaret edilmektedir.

B. 3806. Kerbelâ – Şehitler. Muaviye'nin oğlu Yezîd halifelik dâvasına kalkışınca Hz. Peygamber'in torunu, Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fatma'nın ve Hz. Ali'nin oğlu İmam Huseyn, İslâmın esaslarına riayet etmeyen bu zalim kişiye bey'at etmemiş, İslâm'ın emniyet yurdu olan Mekke'de ve Hz. Peygamber'in yattığı Medine'de kan dökülmemesi için Hicaz'dan çıkmış, kendisini davet eden Kûfelilere ulaşmak üzere Irak'a hareket etmişti. Hicretin 61. yılının ilk ayı olan Muharrem ayının ikinci günü Kerbelâ'ya varmış, Kûfe'den Yezîd'in valisi Ziyâd oğlu Ubeydullah tarafından gönderilen, sonra Şam'dan da yollanan askerle otuz iki bin kişiyi bulan bir ordu tarafından kuşatılmıştı. Aynı ayın yedinci günü Fırat nehri Yezîd ordusu tarafından muhafazaya alınıp Hz. Huseyn ve ashabı susuz bırakılmışlar, ayın onuncu günü savaşta Hz. Huseyn ve altı aylık çocuğuna varıncaya kadar bütün ashabı şehit edilmişler, Ehl-i Beyt esir edilip Kûfe'ye, oradan Şam'a götürülmüş, sonra Medine'ye yollanmıştı. Mevlânâ'nın CCLXXIX. şiiri, bu elim vak'ayı hatırlatan bir mersiyedir.

B. 3819. Dört yamalı hırka. Beden, varlık âlemi, eskilere göre dört unsurdan, yâni "hava, su, ateş, toprak"tan meydana gelmiştir ki bunlara dört unsur, dört direk mânasına "Anâsır-ı erbaa – Erkân-ı erbaa" denir ve bunlarda dört tabiat (Tabây-i erbaa), yâni soğukluk, yaşlık, sıcaklık ve kuruluk vardır.

B. 3836. Çöreotu, üzerlik – nazar. Çocuklar hastalanınca ateşe çöreotu, üzerlik, yedi dükkân süprüntüsü atılır, buğusuyla tütsülenir, bu sûretle nazar değmesinin önüne geçildiğine inanılırdı. Büyükler de bu tarzda tütsülenirler, nazardan korunurlardı.

B. 3855. Süleyman – karınca. B. 226'nın izahına bkz.

B. 3855. Dağ – Davud. Davud – Demir maddesine, B. 189'un izahına bkz.

B. 3861. Emanet – insan. XXXIII. sûrenin 72. âyetinde emanetin göklere, yeryüzüne, dağlara arz edildiği, fakat onların yüklenmekten çekindikleri, korktukları, insana yüklendiği, insanınsa pek zalim ve cahil olduğu bildirilmektedir. Râgıb-ı İsfahâni, *Müfredât*'ta emaneti akıl olarak kabul eder. Sûfiler, Tanrı sıfatlarıdır derler.

B. 3862. Kimya. Eskilere göre bakır, gümüş, demir ve diğer madenler muayyen miktarlarda karıştırılır, muayyen şartlarla eritilir ve bu halitaya iksir denen ve ne olduğu kesin olarak bilinmeyen nesne de ilâve edilirse altın olur. Bu bilgiye, bu ameliyeye kimya dendiği gibi "İlm-i Kâf" da denirdi.

B. 3862. Allah razılığı. "Kim Allah'tan razı olursa Allah da ondan razı olur" hadisine işaret edilmektedir (*Câmi'*; II, s. 155).

B. 3893. Yılan – sopa. İmranoğlu Mûsa – Firavun, B. 142'nin izahına bkz.

B. 3894. Bukalemun. Hareket ettikçe renkten renge giren ve rengi değişip duran bir hayvan. İnancı, fikri belli olmayan, esen havaya göre mezhep ve meşrep değiştiren karaktersiz kişiler bu hayvana benzetilir.

B. 3895. Nil – kan. İmraoğlu Mûsa – Firavun, B. 142'nin izahına bkz.

B. 3927. Tanrı huyu. "Güzel huy, ulular ulusu Allah'ın huyudur, sıfatıdır." (Hadis; *Al-Câmi'*; I. s. 124)

B. 3928. Günde beş kere ululuk nöbeti. Muayyen zamanlarda, bilhassa doğumlarına, tahta çıkışlarına tesadüf eden günlerde, bir yere gittikleri zaman, geldikleri vakit padişahların ululuklarını bildirmek üzere davullar dövülür, "padişahım çok yaşa" diye bağrılırdı. Sonraları "nöbet vurmak" denen bu âdet yerine top atılması geçti. Beyitteki, günde beş vakit ululuk nöbetiyse, bütün Müslüman ülkelerinde okunan beş vakit namazın ezanıdır ki her ezanda iki kere Hz. Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğu söylenir. Ezan, Hz. Muhammed'in ululuk nöbeti olarak vasfedilmektedir.

B. 3958. Nu'man. Hanefî mezhebinin kurucusu Ebû Hanîfe Nu'man b. Sabit, hicrî 80. yılda (699) Kûfe'de doğmuş, 150'de (767) Bağdat'ta ölmüştür. Hanefî mezhebine sâlik olan Müslümanlar Ebû Hanîfe'ye "İmam-ı A'zam" derler ki uyulacak en büyük zat anlamına gelir.

B. 3961. Abbas – uğruluk. Hikâyelere geçen ve hırsızlıkla ün kazanan, Uğru Abbas diye anılan bu adamın XIII. yüzyıldan önce yaşadığı, hikâyelerinin yayıldığı anlaşılmaktadır.

B. 3973. Bilginlerin mürekkepleri – Şehitlerin kanları. "Bilginlerin mürekkepleriyle şehitlerin kanları tartıldı; bilginlerin mürekkepleri, şehitlerin kanlarından ağır geldi." (Hadis, *Câmi'*; II, s. 176)

B. 3976. Amellerin en üstünü. "Amellerin, ibadetlerin en üstünü, mümin kardeşini sevindirmek, yahut borcunu ödemek, yahut onu doyurmaktır." (Hadis; *Al-Câmi'*; I. s. 40)

Açılamada Geçen Kelimelerin Alfabetik Fihristi

Abbas – uğruluk: B. 3961
Abıhayat: B. 415
Âdem – adlar: B. 1487
Âdem – buğday: B. 250
Âdem – Havva: B. 1272
Âdem – İblis: B. 151
Âdem – tövbe: B. 2431
Âfâkıy – Mekki: B. 495
Ahmed: B. 836
Ahmed-i Muhtâr: B. 1046
Akl-ı Evvel: B. 2135
Akl-ı Küll – Nefs-i Küll: B. 44
Akrep – Balık: B. 2038
Âlem-i Kübrâ – Âlem-i Sugrâ: B. 38
Allah – esenliğe çağırış: B. 2874
Allah de, bırak: B. 2440
Allah ipi: B. 2940
Altı köşeli ayna: B. 21
Altı yön: B. 3332
Amîd: B. 3279
Aptallar – Cennet: B. 33
Arı uğultusu: B. 2848
Arslan – Öküz: B. 1065
Arş: B. 482
Ashab-ı Kehf: B. 231
Ateş – Mûsa: B. 157
Ay – tas çalmak: B. 1527
Ay, Zühre, Güneş, Ülker: B. 2562
Ayın – Şın – Kâf: B. 1849
Ayrılık – azap: B. 2871
Âzer – put: B. 982
Azimet: B. 1528

Baç: B. 3032
Balgam, safra, sevda, kan: B. 36
Barış – hayır: B. 2873
Baycu: B. 2747
Bel'am: B. 1534
Belâdur: B. 2531
Beş Duygu: B. 3221
Beytü'l-mamûr: B. 423
Bukalemun: B. 3894
Bulgar güzeli: B. 1649
Burâk: B. 340

Ca'fer-i Tayyar: B. 990
Calinos: B. 101
Cebir – ihtiyâr: B. 108

Cebrâil: B. 2010
Cem – Cemşîd: B. 30
Cem – kadeh: B. 1708
Cüneyd, Bâyezîd: B. 1189
Çöreotu, üzerlik – nazar: B. 3836

Dağ – Davud: B. 3855
Davud – Demir: B. 189
Define – Karun: B. 2162
Devlet kuşu: B. 1142
Din – öğüt: B. 2870
Doğan – el: B. 48
Dokuz gök: B. 580
Dört yamalı hırka: B. 3819
Dudu – şeker: B. 795
Düldül: B. 1427

Ebû Bekr-i Rebâbî: B. 1955
Edhemoğlu İbrahim: B. 2439
Eflâtun: B. 510
Ejderhâ: B. 1972
Elest: B. 589, B. 3121
Elif – bir şeyi yok: B. 361
Elif – hemze: B. 1853
Emanet – insan: B. 3861

Felek: B. 2002
Ferhad, Husrev – Şirin: B. 1977
Ferîdûn: B. 3267
Fil ashabı: B. 2483
Firdevs: B. 204

Geri dön: B. 46
Gulyabani: B. 103
Gusül: B. 1177
Güneş – balçık: B. 1490
Güneş – dördüncü kat gök: B. 581
Güneşin batıdan doğması: B. 978

Halil – kuşlar: B. 2579
Hallâc-ı Mansûr: B. 2291
Hamd Sûresi: B. 3723
Harezm – Gor Savaşı: B. 251
Hârût, Mârût – büyü: B. 729
Haşir – Neşir: B. 2019
Hayber: B. 589
Hayder: B. 487
Hıristiyan – zünnâr: B. 1175
Hıtay – Türk: B. 2418
Hızır – Gemi: B. 106
Hızır, İlyas – Abıhayat: B. 1069
Hint: B. 728
Hint kılıcı: B. 1570
Hulûl – Hulûlî: B. 3557
Humeyrâ: B. 1847
Hurrem Şah: B. 1536
Husrev- Şirin: B. 100
Huten – güzel: B. 2954

İbrahim Halil – Nemrud, Ateş: B. 187
İki baş aşağı kandil: B. 931
İki büklüm – kâf, nun: B. 2063
İksir: B. 1856
İmranoğlu Mûsa – Firavun: B. 142
İncir – zeytin: B. 2560
İrem: B. 201
İsa – ahmak: B. 1197
İsa – Deccâl: B. 95
İsa – Gökten inmek: B. 1187
İsa – İğne: B. 635
İslâm – Lâm: B. 552
İsrâfil: B. 1707

Kâbe – Zemzem: B. 152
Kadir gecesi: B. 700
Kafdağı: B. 442
Kalender: B. 687
Karanlık – abıhayat: B. 1876
Karga – kılavuz: B. 49

Karun: B. 228
Kehribar – Saman çöpü: B. 111
Kerbelâ – Su: B. 1240
Kerbelâ – Şehitler: B. 3806
Kevser: B. 983
Kimya: B. 3862
Koç burcu – Güneş: B. 2571
Kubad – Rüstem: B. 3704
Kudüs – Frenk: B. 120
Kul cüzler – Kul Huvallah: B. 2044
Kur'an – Kurban: B. 2960
Kuyumcu: B. 10
Küfür – İman: B. 689

Lâ'l – Güneş: B. 87
Len Terâni: B. 3623
Levh-i Mahfuz: B. 3543
Leylâ – Mecnun: B. 12
Lokman: B. 2954

Mağara Dostu – Zül-fekaar: B. 345
Mahmud – Eyaz: B. 180
Meclisler – Eminlik: B. 2869
Medyen ashabı: B. 2587
Mehmûz – malûl, sıhhat: B. 1806
Meryem – hurma fidanı: B. 1080
Meryem – Ye, İç: B. 961
Mesîh: B. 1586
Mevlânâ: B. 470
Mısır – şeker: B. 639
Mirrîh: B. 1756
Muhtesip: B. 2996
Mûsa – Ağaç: B. 1469
Mûsa – erini, len terânî: B. 224
Mûsa – Tur Dağı: B. 2877
Mûsa – vade yeri: B. 1263
Mûsa kavmi – soğan, pırasa: B. 2348

Mûsa, Hârun – Hızır: B. 636
Mustafâ – süt: B. 960
Müşteri: B. 1066
Mütenebbî: B. 2400

Nemrud – sivrisinek: B. 2229
Nerkis: B. 415
Nesr-i Tâir: B. 1058
Nev-rûz: B. 2421
Nil – kan: B. 3895
Nu'man: B. 3958
Nuh – ömür: B. 2954
Nuh – tufan: B. 3219

Ol (Kün) – kâf, nun: B. 941
Onda bir – öşür: B. 3030
Oruç tutan – akşam çağı: B. 2394
Ölü – diri: B. 3703
Ömer – Osman: B. 1476

Perde ardı: B. 2836
Piyade – şah: B. 1878
Put: B. 970

Rab – selâm: B. 2837
Rahıyk: B. 3749
Recep – şaban: B. 1470
Rık'a, nesih: B. 294
Rızık – gök: B. 3544
Rûhü'l-Kudüs: B. 1662
Rum: 269, 333, 334
Rum – Zenci, Rum ülkesi: B. 269
Rûyin-ten: B. 3267
Rüstem – Zâl: B. 215
Rüstem-i Destan: B. 1374

Sabır otu: B. 3329
Saç – kâfir: B. 2107
Sadberk gülü: B. 1166
Safran – gülmek: B. 2737
Sahip-kıran: B. 553

Sâmirî – öküz: B. 1626
Sekiz cennet: B. 33
Semâ': B. 1224
Semender: B. 687
Senâî: B. 1691
Sencer – Keykubad: B. 140
Sınıkları, kırıkları onaran – Cebbar: B. 108
Siccîn- İlliyyîn: B. 2503
Sopa – ejderhâ: B. 925
Sopa – yılan: B. 2225
Süheyl – Yemen, akıyk: B. 57
Süleyman: B. 226
Süleyman – Belkıys: B. 2810
Süleyman – karınca: B. 254
Süleyman – onları getirin: B. 977
Şah – ruh: B. 1178
Şarap – keşiş: B. 815
Şems: B. 3121
Şihâbeddin: B. 3177
Şişe – peri: B. 584
Şişe incelmek: B. 585

Tâif Derisi: B. 57
Tandır – su: B. 3469
Tanrı arslanı – kuyu: B. 2958
Tanrı huyu: B. 3927
Tanrı ışığı Husâmeddin: B. 58
Tatar ceylanı – misk: B. 1650
Telkıyn – Münker ve Nekîr: B. 1888
Top – çevgân: B. 696
Tuğra: B. 2623
Tur Dağı – parçalanması: B. 2568
Tutya: B. 3725
Türk – çadır, Ay: B. 71
Türk – Hintli: B. 788
Türk – Yağma: B. 775
Uhud Dağı: B. 675
Ulu Arif Çelebi: B. 3527
Unsurlar: B. 2790
Usturlap: B. 602
Utarid – defter: B. 2323
Utarid – sarık: B. 1065
Ülker: B. 1204

Vird: B. 1915
Vîs – Râmîn: B. 619

Yağma: B. 506
Yakub – Yusuf, Ken'an: B. 538
Yarabbi – Lebbeyk: B. 96
Yâ Sîn – Yâsîn soyu: B. 2512
Yed-i Beyzâ: B. 2226
Yedi değirmen: B. 1086
Yedi deniz: B. 580
Yemin – Yesar. Sağ – sol: B. 62
Yeryüzü – beşik: B. 3063
Yeryüzü – genişlik: B. 3236
Yunus – balık: B. 1784
Yusuf – ayna: B. 2368
Yusuf – kurt: B. 600
Yusuf – kuyu: B. 2941
Yusuf – Mısır Azizi: B. 2941
Yusuf – turunç, el doğramak: B. 1791
Yusuf Peygamber: B. 75
Yüz – iki kaynak: B. 150

Zahîre – Kanûn: B. 3148
Zat – sıfatlar: B. 40
Zincir sallamak – deli: B. 1674
Zühal: B. 382
Zühal – fitne: B. 1066
Zühre: B. 30
Zülkarneyn – set: B. 839
Zümrüdüanka: B. 755
Zün-Nûn (-ı Mısrî): B. 630

İndeks

Hususî Adlar

— A —
Abbas: 3956, 3961, 3965, 3970, 3971
Abdal: 33
Âdem (Peygamber): 250, 1487, 2143, 2144, 2369, 2431, 2495
Âfâkıy: 495
Ahmed (Ahmed-i Muhtâr, Muhammed ve Mustafâ'ya da bkz.): 836
Ahmed-i Muhtâr (Muhammed, Peygamber'e de bkz.): 1046
Amîd: 3279
Arap: 267, 272
Ashab-ı Kehf: 231, 369, 1467, 1468, 1667
Âzer: 982

— B —
Baycu: 2747
Bâyezîd (-i Bıstâmî): 1189, 2260
Bel'am: 1534
Belkıys: 2810
Bulgar: 1126, 1649

— C —
Ca'fer (-i Tayyar): 990, 1058, 2912
Calinos: 101, 298
Cebrâil: 2010, 3303, 3646
Cem: 1708
Cemşîd: 30
Cüneyd (-i Bağdadî): 1189, 2260

— D —
Davud (Peygamber): 189, 254, 1398, 2577, 3855
Deccâl: 95
Düldül: 1427

— E —
Ebû Bekr-i Rebâbî: 1955
Edhemoğlu (İbrahim): 2439
Eflâtun: 510, 3147, 3265
Eyaz: 180
Eyyub (Peygamber): 12

— F —
Fars: 267
Ferhad: 1977

Ferîdûn: 3267
Firavun: 142, 600, 925, 1263, 2228
Frenk: 120, 121, 1278

— H —
Halil (Peygamber. İbrahim'e de bkz.): 187, 688, 1802, 2525, 2579
Hallâc (Mansûr'a da bkz.): 2291
Hârun: 228, 636
Hârût: 729
Hasan'ın babası (Rasgele bir ad): 2953
Hâtem-i Tayy: 3730
Havva: 1272, 2369
Hayder (Ali ve Murtazâ'ya da bkz.): 487
Hıristiyan, Hıristiyanlık: 745, 778, 1175, 3223
Hıtay Türkü: 2418, 3822
Hızır: 106, 636, 1069, 1077, 1106, 1396, 1533, 3920
Hintli: 31, 724, 728, 788, 3321
Husâmeddin Çelebi: 58
Huseyn: 1240
Husrev: 100, 1977, 2028

— İ —
İblis: 151
İbrahim Peygamber (Halil'e de bkz.): 187, 688, 1802, 2525, 2579
İlyas: 1069, 3920
İmranoğlu Mûsa: 2224
İsa (Peygamber): 95, 123, 142, 305, 635, 744, 831, 1187, 1197, 1692, 1760, 1811, 2142, 2318, 2432, 3036, 3211, 3770
İskender: 1396
İsmail (Peygamber): 559
İsrâfil: 1707

— K —
Kalender: 687, 1379, 1899, 1903
Karun: 228, 635, 2162, 3922
Keykubad: 140
Kisâyî: 3731
Kubad: 3704
Kürt: 694, 1909

— L —
Leylâ: 12, 3123, 3145
Lokman: 2954

— M —
Mahmud (Sultan, Gazneli): 180
Mansûr (Huseyn ibni Mansûra'l-Hallâc): 2291
Mârût: 729
Mecnun: 12, 1790, 1799, 1800, 3051, 3123, 3145
Meryem: 961, 1080, 2142, 2318
Mesîh: 1586, 2993
Muhammed (Ahmed ve Peygamber mad bkz): 1187
Mûsa (İmranoğlu, Peygamber): 142, 190, 224, 228, 305, 600, 636, 884, 1263, 1469, 2224, 2228, 2246, 2348, 3473, 3621, 3623, 3734, 3922
Mustafâ (Muhammed'e de bkz.): 960, 1466
Münker-Nekîr: 1888
Müslüman, Müslümanlar: Birçok yerde

— N —
Nemrud: 187, 2229, 2525
Nuh (Peygamber): 1478, 2954, 3007, 3219

— O, Ö —
Osman: 1476
Ömer: 1476

— P —
Peygamber (Ahmed, Muhammed, Mustafâ ve Ahmed-i Muhtâr'a da bkz.): 3862

— R —
Râmîn: 619
Rıdvan: 1894
Rûhü'l-Kudüs: 1662
Rüstem: 215, 1374, 2409, 3704

— S —
Salâhaddin: 241
Sâmirî: 989, 1626
Senâî: 1691
Sencer: 140, 348
Süleyman (Peygamber): 226, 254, 563, 595, 976, 1035, 1622, 1901, 2554, 2810, 3669, 3855

— Ş —
Şems, Şemseddin: Birçok yerde.
Şeytan: 197, 1482, 1620, 3701
Şihâbeddin: 3177
Şirin: 100, 1977, 2028

— T —
Tanrı arslanı (Ali'ye de bkz.): 321, 719, 2958
Tatar, Tatarlar: 1126, 1650, 3627
Türk, Türkler: 71, 333, 724, 775, 788, 789, 790, 1355, 2885, 2942

— V —
Vîs, Vîse: 619

— Y —
Yağma (Boyu): 506
Yahudi, Yahudilik, Yahudiler: 3223
Yakub (Peygamber): 11, 538, 749, 1976, 3059
Yunus (Peygamber): 1784, 2404, 3084
Yusuf (Peygamber): 11, 75, 76, 344, 538, 600, 703, 749, 1172, 1206, 1338, 1462, 1589, 1641, 1645, 1765, 1791, 1976, 2256, 2326, 2368, 2433, 2889, 2941, 3035, 3059, 3084, 3108, 3117, 3202, 3546, 3766, 3784, 3785

— Z —
Zâl: 215
Zenci, Zenciler: 269, 333, 334, 1273, 1463
Zülkarneyn: 839
Zün-Nûn (Şeyh Mısrî): 630, 2260

Coğrafi Adlar

— B —

Bağdat: 1111
Buhârâ: 3443

— C, Ç —

Cudi Dağı: 3219
Çin: 5, 560, 2504, 2540, 3598

— H —

Harezm: 251
Hayber: 589
Hıtay, Hıtâ: 2418, 3822
Hint, Hindistan: 728, 1570, 3010
Huten: 2954

— İ —

İran: 2555
İrem bağı: 201

— K —

Kafdağı: 442, 782, 910, 1142, 1251, 2304, 3057, 3882
Ken'an: 538, 703
Kerbelâ: 1240, 3806
Kudüs: 120, 121, 1278

— M —

Medyen: 2587
Mekke: 495
Mısır: 344, 639, 703, 2256, 2368, 2889, 2941, 3108, 3117, 3202

— N —

Nil: 3895

— R —

Rum ülkesi: 269, 333, 1463, 2540

— S, Ş —

Semerkand: 1111
Şam: 2176

— T —

Tâif: 57
Tebriz: Birçok yerde.
Tur Dağı (Turusîna): 2568, 3649
Turan: 2555

— U —

Uhud Dağı: 675

— Y —

Yemen: 57, 2955